

**ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN ADLARI VE
KAVRAM ALANI**

Ebru ALAGÖZ

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİŞEHİR

2011

PDF Eraser Free

**ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN ADLARI VE
KAVRAM ALANI**

Ebru ALAGÖZ

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİŞEHİR

2011

PDF Eraser Free

ÖZET**ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN ADLARI VE KAVRAM ALANI****ALAGÖZ, Ebru****Yüksek Lisans-2011****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Türk Dili Bilim Dalı****Danışman:** Doç. Dr. Can ÖZGÜR

Bu araştırmada, Kıpçak Türkçesi metinlerindeki hayvan kavramına ilişkin söz varlığı bir araya getirilip incelenmiştir.

Araştırmanın amacı, hayvan kavramından yola çıkarak Kıpçak Türkçesinin bu kavrama ilişkin söz varlığını ortaya çıkarmak ve bu sözcüklerin günümüz Türkiye Türkçesinde kullanıp kullanılmadığını saptamak; böylelikle tarihî Türk dillerinin söz varlığının aydınlatılmasına katkıda bulunmaktır.

Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, kapsamı, yöntemi, konu üzerine yapılan önceki çalışmalar, dönem ve eser tanıtımı ile söz varlığı, kavram ve kavram alanına dair teorik bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın ana kısmını oluşturan bölümde, Kıpçak Türkçesi metinlerinde geçen hayvan adlarının, hayvan kavramıyla ilgili sözcüklerin tasnifi ve bu sözcüklerin Dîvân-ı Lügâti't-Türk, Derleme sözlüğü, Eski Uygur Türkçesi sözlüğü, etimolojik sözlük, Güncel Türkçe sözlük ve Tarama sözlüğü ile kıyaslanarak Türkiye Türkçesine yansımalarını kapsamaktadır.

PDF Eraser Free

Sonuç bölümünde, Kıpçak Türkçesinden elde edilen veriler ile bunların Türkiye Türkçesindeki korunum düzeyleri ele alınmış, bu alandaki sayısal veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kıpçak Türkçesi, hayvan adları, söz varlığı, kavram ve kavram alanı.

ABSTRACT**OLD KIPCHAK TURKISH'S ANIMAL NAMES AND FIELD OF CONCEPT****ALAGÖZ, Ebru****Master-2011****Turkish Language and Literature Department****Turkish Language Discipline****Supervisor: Asst. Prof. Can ÖZGÜR**

In this research, the word existence about animal concept in Kipchak Turkish texts is brought together and analysed.

The aim of the research, by means of animal concept revealing word existence of Kipchak Turkish about this concept and determining whether these words are used in today's Turkish or not. In this way, contributing to enlightening the word existence of historical Turkish languages.

In the introduction part, there is information about the subject, aim, extent and methodology of the thesis. In addition to these there are other researches made about this subject, description of works and era and some theoretical information about word existence and concepts.

In the main part, there are animal names in Kipchak Turkish, classification of animal names and the reflection of these words to today's Turkish by comparing them *Dīvān-ı Lügāti't-Türk*, Collecting Dictionary, Old Uighur Turkish Dictionary, Etymological Dictionary, Current Turkish Dictionary and Scanning Dictionary.

PDF Eraser Free

In conclusion part, the data which are collected from Kipchak Turkish and their preservation level are considered. Also, the political data on this field are evaluated.

Key Words: Kipchak Turkish, animal names, word existence, concepts and field of concept.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR VE İŞARETLER	ix
ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu, Alanı.....	1
Araştırmanın Amacı.....	1
Araştırmanın Kapsamı.....	1
Araştırmada Uygulanan Yöntem.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Konu Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	4
1.2. Araştırmanın Derlemi (Konu Külliyatı).....	6
1.2.1. Kıpçak Türkçesi Eserleri.....	6
1.3. İlgili Kavramlar: Söz Varlığı, Kavram ve Kavram Alanı.....	16
1.4. Kıpçak Türkçesi.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN ADLARI

2.1. Doğrudan Hayvan Adları.....	27
2.1.1. Omurgasızlar.....	27
2.1.1.1. Solucanlar.....	27
2.1.1.2. Eklem Bacaklılar.....	29
2.1.2. Omurgalılar.....	48
2.1.2.1. Balıklar.....	48
2.1.2.2. Kurbağalar.....	51
2.1.2.3. Sürüngenler.....	53
2.1.2.4. Kuşlar.....	59
2.1.2.4.1. Genel Adlar.....	59
2.1.2.4.2. Kuş Adları.....	61
2.1.2.5. Memeliler.....	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN KAVRAM ALANI

3.1. Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları.....	172
3.2. Hayvan Hastalıklarına İlişkin Adlar.....	174
3.3. Hayvan Koşum Takımlarına İlişkin Adlar.....	180
3.4. Hayvan Yaşam Alanlarına İlişkin Adlar.....	192

PDF Eraser Free

3.5. Hayvan Yiyeceklerine İlişkin Adlar.....	195
3.6. Hayvan Fiillerine İlişkin Adlar.....	197
DEĞERLENDİRME.....	209
SONUÇ.....	214
SÖZLÜK.....	216
KAYNAKÇA.....	247

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Omurgasızlar.....	209
Tablo 2. Omurgalılar.....	209
Tablo 3. Verilerin Bölümlere Göre Dağılımı.....	210
Tablo 4. Verilerin Sözlüklere Göre Dağılımı.....	210
Tablo 5. Verilerin Yabancı Dillere Göre Dağılımı.....	211
Tablo 5.1. Yabancı Dillerden Geçen Sözcükler.....	211

KISALTMALAR

AB	: Algış Bitigi
Ar.	: Arapça
Bk.	: bakınız
BV	: Baytaratü'l-Vāzih
BM	: Kitābu Bulgātü'l- Muřtāk-fi Luġati't Türk ve'l-Kıfcak
c.	: Cilt
CC	: Codex Cumanicus
Çev.	: Çeviren
DLT	: Dīvānū Lüġāti't-Türk
DM	: Ed-Durretü'l-Mudiyye fi'l Luġati't-Türkiyye
DS	: Derleme Sözlüġü
EDTP	: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth - Century Turkish
Erm.	: Ermenice
esk.	: Eskimiş
EUTS	: Eski Uygur Türkçesi Sözlüġü
Far.	: Farsça
GT	: Gülistan Tercümesi (Kitāb Gülistān Bi't-Türkī)
GTS	: Güncel Türkçe Sözlük
hlk.	: Halk aġzında
Harz.	: Harezmi Türkçesi
Haz.	: Hazırlayan
İH	: El-İdrāk Haşiyesi
İM	: İrřādü'l-Mülük ve's-Selātīn
İN	: Kitāb fi İlmi'n-Nüřřāb veya Hulāsā
KF	: Kitāb fi'l-Fıkh
KFT	: Kitāb fi'l-Fıkh Bi'l-Lisāni't-Türkī
KH	: Kitābü'l-Hayl
Kıpç.	: Kıpçak Türkçesi
Kırg.	: Kırgız Türkçesi
Kİ	: Kitābü'l-idrāk li-Lisāni'l-Etrāk

PDF Eraser Free

KK	: El-Kavāninü'l-Külliyeye li-żabti'l-Luġati't-Türkiyye
Krş.	: Karşılaştırınız
KTS	: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
MG	: Münyetül-Guzāt
MS	: Kitāb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sl.	: Slavca
TA	: Kitāb-ı Mecmū'ı Tercumān-ı Türkī ve 'Acemī ve Muġalī
TDAY-B	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı –Belleten
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tkm.	: Türkmençe
TS	: Tarama Sözlüğü
Tü.	: Türkçe
TZ	: Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Luġati't-Türkiyye
zool.	: zooloji

İŞARETLER

~	: Değişken şekil ve benzer şekil
<	: Örnek şekil.

ÖNSÖZ

Bir dilin söz varlığı, o dilin kavram alanını yansıtır ve o dili kullanan milletin hayata maddî ve manevî bakış açısını gösterir. Hayvanlarla ilgili söz varlığı da dilin kavramlar dünyası içerisinde geniş yer tutmaktadır ve hayvan kavramı etrafında toplanan sözcükler, söz varlığının önemli bir kesitini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, hayvan kavramından yola çıkılarak Kıpçak Türkçesinin söz varlığını üzerinde çalışılmıştır. Kıpçak Türkçesindeki hayvan adları ve hayvanlarla ilgili söz varlığı derlenmiştir. Bu sözcüklerin ise günümüz Türkçesinde nasıl korunduğu ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın “Giriş” kısmında çalışmanın konusu ve alanı, amacı, çalışmada uygulanan yöntemler, konuyla ilgili yapılan çalışmalar, konu külliyatında incelenen eserler, ilgili kavramlar ve Kıpçak Türkçesi ilgili bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde ise, Kıpçak Türkçesi eserlerinden derlenen sözcüklerin, belirlenmiş olan sözlüklerde tanıklanmasına yer verilmiştir.

“Sonuç” bölümünde derlenen sözcüklerin başlıklara, sözlüklere göre dağılımına dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamda bana destek olan hocam Doç. Dr. Can ÖZGÜR’ e teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu, Alanı

Araştırmamızın konusu Kıpçak Türkçesiyle yazılmış eserlerdeki hayvan adlarının ve kavram alanına ilişkin adların tespit edilmesi ve bu adların günümüzde yansımalarının olup olmadığını incelemesidir.

Uzun süre konar-göçer bir yaşam tarzını devam ettirmiş olan Türkler için hayvanların özellikle de ulaşım için kullanılan binek hayvanlarının önemi büyüktür. Eski Kıpçak Türklerinin toplum yapısı hakkında tahminlerde bulunmak, toplum yapısını anlamak için günümüze kadar gelebilen eserlerden hareketle hayvan adları ve kavram alanının işlenmesi araştırma konumuzun sınırlarını çizmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu tez araştırmasının ana amacı, Kıpçak Türkçesinin hayvanlara ilişkin söz varlığının dökümünü yapmak ve hayvan kavramı açısından söz varlığının ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktır. Böylelikle hayvan adları, topluluk adları, koşum takımlarına verilen adlar, yiyecek ve fiillerine verilen adlar alanlarda Türkçenin söz varlığının Kıpçak Türkçesinde ne durumda olduğunu belirlemek hedeflenmiştir.

Bu araştırmanın bir amacı da, hayvan kavramından yola çıkarak, Kıpçak Türkçesinin söz varlığının izlerini Türkiye Türkçesinde aramak suretiyle hangi sözcüklerin kullanılmaya günümüzde devam ettiğini belirlemektir.

Bu açıdan çalışmamızın hem tarihî hem de çağdaş Türk dillerinin söz varlığının aydınlatılmasına katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, Kıpçak Türkçesi ile yazılmış eserlerde geçen hayvan adları, hayvan kavramıyla ilgili sözcükler ile sınırlıdır, bu sözcüklerin hangi eserlerde, hangi anlamda kullanıldıklarını ve sözlüklere nasıl yansydıklarını ve konuyla ilgili çeşitli

PDF Eraser Free

kaynaklardan elde edilen bilgilerin değerlendirmesini kapsar. Bu eserler sadece bu kavram alanı ile ilgili adları bakımından ele alınacak, diğer adlar üzerinde durulmayacaktır.

Araştırmamız, Kıpçak Türkçesi eserleri ile sınırlandırılmış bu sebeple diğer tarihî veya yaşayan Türk Lehçeleri eserlerindeki hayvan adları üzerinde durulmamıştır.

Araştırmada Uygulanan Yöntem

Kıpçak Türkçesi ile yazılan eserlerdeki hayvan adları ve kavram alanına ilişkin söz varlığının taranması tezin ilk aşamasını oluşturmuştur. Bu kavram etrafında hayvan adlarının yanı sıra hayvanların çağrıştırıcısı olan diğer unsurlar da Araştırmamızda yer almış, hayvanlarla anlamca ilişkisi bulunan, hayvan yaşamında yer tutan sözcükler hayvan kavramı içinde yer almıştır. Bu alanlarda elde edilen veriler sınıflandırılıp ait oldukları bölümlere yerleştirildikten sonra kendi içinde alfabetik sıraya göre dizilmiştir.

Kıpçak Türkçesi Sözlüęü araştırmamızda en çok faydalandığımız çalışmadır. Burada yer verilmiş hayvan kavramıyla ilgili terimleri, ulaşabildiğimiz Kıpçak Türkçesi eserlerinden tanıklamaya çalıştık. Sözlük ve gramerler, Ed-Durretü'l-Mudiyye fi'l Luęati't-Türkiyye, Kitābü'l-idrāk li-Lisāni'l-Etrāk, El-Kavānīnū'l-Küllīyye li-zabti'l-Lüęati't-Türkiyye, Kitāb-ı Mecmū'ı Tercumān-ı Türkī ve 'Acemī ve Muęalī, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Luęati't-Türkiyye orijinal metinleriyle yayımlanıp, transkripsiyonları olmadığı için bu eserlerin dizinlerinden yararlandık.

Elde edilen tüm sözcükler ayrıca TDK Derleme sözlüğünden, Dīvānū Lüęati't-Türk'ten, Sir Gerard Clauson'un Etimolojik sözlüğünden, Ahmet Caferoęlu'nun yayımladığı Eski Uygur Türkçesi Sözlüęünden, güncel Türkçe sözlükten ve TDK Tarama sözlüğünden tanıklanmıştır. Hangi sözcüklerinin günümüzde kullanılmaya devam ettiği belirlenmiştir.

Madde başlarının yukarıda verdiğimiz sözlüklerde aranması aşağıdaki gibi yapılmıştır:

balık ~ baluğ “balık”

DLT *balık* “balık” (c. I., s. 73-10, 379-4; c. II., s. 216-29, 231-23, 233-13, 349-15); **DS** *balığ* “bk.: baluk” (s. 504); *baluk* “balık” (s. 512); **EDPT** *balık* “fish” (s. 335); **EUTS** *balık/balığ* “balık” (s. 21); **GTS** *balık* “zool. Omurgalılarından suda yaşıyan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı” (s. 191); **TS** *balığ* “balık” (s. 389).

Burada örneğin EDTP Clauson’un An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish adlı çalışmasının kısaltmasıdır. “*balık*” EDTP’de bulunan madde başıdır. Araştırmamızda yer alan ancak kullandığımız sözlüklerde yer almayan madde başları da belirtilmiştir.

Araştırmada kullanılan yazı karakterleri taranan metinlerde ve yararlanılan sözlüklerde kullanılan yazı karakterleridir. Bu nedenle aynı ses için, geçtiği metne göre farklı yazı karakterleri kullanılabilmiştir.

Bu araştırmada yer alan hayvan adlarının tasnifinde *doğal (filogenetik) sınıflandırma* yöntemi kullanılmıştır. *Doğal sınıflandırma*, canlıların evrim bakımından birbirleriyle olan ilgilerini, anatomik benzerliklerini, akrabalık derecelerini ve evrim basamaklarını esas alır. (Demir, Albayrak, Alptekin vd., 1999) Günümüzde biyologlar tarafından kabul gören bilimsel bir sınıflandırma yöntemi olması nedeniyle araştırmamızda *doğal sınıflandırma* kullanılmıştır.

Doğal sınıflandırma yöntemine göre hayvanlar “omurgasızlar” ve “omurgalılar” olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmaktadır. Omurgasız hayvanlar kendi aralarında altı sınıfa ayrılmıştır ancak taradığımız metinlerdeki verilere göre “solucanlar”, “eklem bacaklılar” alt sınıfında bulunan hayvan adları vardır. Omurgalı hayvanların ise “balıklar”, “kurbağalar”, “sürüngenler”, “kuşlar” ve “memeliler” olmak üzere beş alt sınıfı bulunmaktadır. Araştırmamızda bu beş alt sınıfında bulunan hayvan adları vardır. Bu adlar alfabetik sıraya göre ait oldukları başlık altına yerleştirilip, sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Konu Üzerine Yapılan Çalışmalar

Pentti, Aalto (2000), “Orhun Yazıtlarındaki At İsimleri Üzerine”, (Çev. Erhan Aydın), *Türk Dili* 587, s. 453-457. Orhon Yazıtlarında, eğer yaya olarak gidilmek mecburiyetinde olunsaydı o zaman biz bunu büyük bir yoksulluğun işareti olarak kabul edecektik. Bu düşünceden yola çıkılarak ele alınan bu çalışmada Orhun Yazıtlarında at isimlerine sıkça rastlanılmış, bunların bir milletin zenginliğinin göstergesi olduğu üzerinde durulmuştur.

Sertkaya, Osman Fikri (1995), “Eski Türk Kültüründe At”, Yayınlayan: E. Gürsoy Naskali, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, s. 25-30, İstanbul. Sertkaya bu makalesinde atın Türkler için önemine, Türk kültüründeki yerine değinmiştir.

Toprak, Funda (2003), “Divân-ı Lugâti’t Türk’te “Kıpçakça” Kaydıyla Verilen Kelimelerin Tarihi Kıpçak Sözcük Sözlüğü İçindeki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, Ankara. Bu çalışma Divân-ı Lügâti’t-Türk’te Kaşgarlı Mahmud tarafından Kıpçakça kaydıyla verilen 9 fiil ve 35 isim soylu toplam 44 kelimenin Kıpçaklara ait olduğu kabul edilen diğer sözlük ve eserlerde karşılaştırılması temelinde yapılmıştır.

Bozkaplan, Şerif Ali (2007), “Kutadgu Bilig’deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme”, *Turkish Studies*, s. 1110-1118. Bu makalede, Türklerin İslamiyet’e girdikten sonra oluşturdukları edebi çerçeve içerisinde çok önemli bir yeri olan Kutadgu Bilig’in içerdiği hayvan adlarının (ehlî olsun veya olmasın) zenginliği bakımından önemine dikkat çekilmiştir.

Mert, Osman (2007), “Kazak Türkçesi’nde Hayvan Adlarıyla Kurulan Atasözleri”, Kazakistan ve Türkiye’nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar arası Sempozyumu, Almatı, s. 297-312. Bu çalışma, Kazak Türkçesi’nde hayvan adlarından yararlanılarak kurulmuş (pek çoğu Türkiye Türkçesi’nde de bulunan) atasözlerinin dil kültür ilişkisi dikkate alınarak tespiti ve tasnifinden oluşmaktadır. Çalışmayla, ele alınan atasözlerindeki hayvan isimleri ve bunların geçiş sıklıkları belirlenerek, özel olarak Kazak Türklerinin kültüründe, genel olarak da Türk

kültüründe "hayvan" kavramının ve hayvanların algılanma biçimi dikkatlere sunulmuştur.

İlhan Nadir - Şenel Mustafa (2008), "Dîvân-ı Lugâti't Türk'e Göre Av, Avcılık Ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler Ve Kavram Alanları", *Turkish Studies*, c.3., s. 259-277. Araştırmacılar bu eserde Dîvân-ı Lugâti't Türk'ten yola çıkarak av, avcılık ve hayvancılık ile ilgili sözcükleri derlemiş tarihi dönem eserlerinden de bunları tanıklayarak Türkler için av hayvanlarının ve avcılığın ne denli önem taşıdığına dikkat çekilmiş ve sözvarlığı oluşturmuştur.

Gen, Sıla (2009), *Harezmi Türkçesinden Kazakçaya Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı*, adlı bir yüksek lisans tezi çalışmıştır. Çalışmada Harezmi Türkçesi ile yazılan metinlerden yola çıkarak hayvanlara ilişkin sözvarlığı derlenmiş ve Kazakçanın yazı dili sözlüklerinde bu sözcükler aranmıştır.

Özgür, Can (2009), "Kıpçak Sahasına Ait Sözlük ve Kaynaklarda At ve Atçılıkla İlgili Terminoloji", *Turkish Studies*, c. 4., s. 891-905. Bu çalışmada 14-15. yüzyıllarda, Kıpçak (Kuzeybatı) Türk lehçesiyle yazılmış sözlük ve kaynaklarda geçen at ve atçılıkla ilgili söz varlığı ele alınmış, konuyla ilgili temel malzeme Memlûk-Kıpçak sahası sözlük ve gramerleri ile aynı alanda yazılmış savaş sanatıyla ilgili kaynaklardan toplanarak bir araya getirilmiştir.

Küçük, Salim (2009), "Türk Kültüründe Donlarına Göre Atlara Verilen Adlar ve Nişanları", *Turkish Studies*, c. 4, s. 1830-1855. Bu çalışmada başlangıçtan günümüze yazılı kaynaklarda yer alan at donları ve nişanlarını incelemek amaçlanmış, önce at donları gruplandırılmış ardından belli başlı at nişanları tespit edilmiştir. Araştırmada yalnız tarihî Türk lehçeleriyle yetinilmemiş, bazı at donlarının özelliklerini ve tarihi gelişimlerini tam olarak belirleyebilmek için aynı zamanda çağdaş Türk lehçelerinden de yararlanılmıştır.

Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç (1961), "Nazvaniya Domaşnih i Dikih Joivotnih u Tyurkoyazıkah", *İstorişçeskoye Razvitiyo 'leksiki Yurkskih Yazıkiv*, Moskova, s. 82-172. Şçerbak Moskova'da yayınlanan "Türk Dillerinde Evcil ve Yabani Hayvanların İsimleri" adlı makalesinde hayvan isimlerinin etimolojisine

değınmiş, başka araştırmacıların fikirlerine yer vermiş ve Türk Dilinde bu kadar çok hayvan adının olmasını Türkçede kadın dili olmasına bağlamıştır.

1.2. Araştırmanın Derlemi (Konu Külliyatı)

Kıpçak Türkçesi dönemine ait hayvan adları ve kavram alanı için bu dönemin yazılı metin kaynakları konu külliyatı içine alınmıştır.

1.2.1. Kıpçak Türkçesi Eserleri

Kıpçak Türkçesi eserleri aşağıda açıklananlar ile sınırlı değildir, araştırmamızda adı en çok geçen eserleri açıklamayı uygun gördük.

Baytaratü'l-Vāzih

“Baytarāt” adlı Arapça bir kitaptan, Memlûklerin hizmetinde sultan nedimi olan Tolu Bey’in emri ile tercüme edilen bu eser, hayvan hastalıklarını ayrı ayrı vasıflandırmak için kurallar ortaya koyması, onların ilaçları için pratik öğütler vermesi ve baytarlığa ait değışik ilaç, hastalık ve tecrübeleri anlatması ve İslâm tıbbına ait eserlerin enderlerindedir.

Eserin iki yazma nüshasının varlığı bilinmektedir. Birinci nüsha İstanbul, Topkapı Sarayı Revan Köşkü Kütüphanesinde 1695 numara ile kayıtlı olup 67 sayfadır. İkinci nüsha ise Paris Biblioteque Nationale’de bulunmakta olup 144 sayfadır. (Gökbel, 2000: 179-180)

Eserden T. Halası Kun ve Janos Eckman kısaca bahsetmişler, Saadet Çağatay da kısa bir dil analizi yaparak ilim âlemine tanıtmıştır. (Toparlı, 1992: 22)

İstanbul yazması üzerinde David Nissman doktora tezi, Mehmet Emin Ağar yüksek lisans tezi yapmıştır. (Ercilasun, 2008: 394)

Paris yazması üzerine Can Özgür yüksek lisans tezi yapmıştır. Kurtuluş Öztopçu da yazma üzerinde bir makale yayımlamıştır. (Ercilasun, 2008: 394)

Kitābu Bulġatü'l- Muştāk-fi Luġati't Türk ve'l-Kıfçak

Memlûkler devrinde yazılan en değerli eserlerden biridir. Cemālū'd-dīn Ebū Muḥammed 'Abdullahi't-Türkī tarafından telif edilmiştir. Yazarı adından da anlaşıldığı gibi Türk'tür. Anadiline vakıftır ve kelimelerin harekelenmesine dikkat etmiştir. Yazar, eserinde yararlandığı kaynaklara da işaret etmiştir. (Demirci, 1998, 147)

Eserin yazıldığı tarihe ait bir kayıt yoktur. Bir başka kayıttan anlaşıldığına göre 835/1451 yılından önce yazılmış olmalıdır. (Gökbel, 2000: 175)

Eserin tek yazma nüshası Paris Bibliotheque Nationale'de bulunmaktadır. 88 varak olan bu yazmanın 7a-21a arası isimler ve 21a-88b arası fiillerden meydana gelmektedir. (Toparlı, 1998: 9-10) Eserin isimler kısmı A. Zajaczkowski tarafından 1938'de Varşova'da yayımlanmıştır. Bu yayının Fransızca önsöz, isimler indeksi, Arap harfleri ile metin ve eserin birkaç sahifesinin fotoğraflarından oluşmaktadır. Fiiller kısmı da yine A. Zajaczkowski tarafından 1954'te yayımlanmıştır. Leh dilinde yazılmış bir önsöz, fiiller fihristi ve fiiller kısmının tıpkıbasımından oluşmaktadır. 1958'de yapılan 2. baskıda isimler kısmının da tam tıpkıbasımı verilmiştir. (Demirci, 1998: 148)

Codex Cumanicus

Codex Cumanicus anonim bir eserdir. İtalyan tüccarlar ve Franciscus tarikatına bağlı Alman rahipler tarafından yazıldığı tahmin edilmekle birlikte eserin yazıldığı yer ve tarih kesin olarak bilinmemektedir. (Türkler, 1975: 41) Ancak XIII. yüzyıl sonları ile XVI. yüzyıl başlarında yazılmış olduğu sanılmaktadır. Eserde istinsah tarihi olması muhtemel 1303 tarihi yer almaktadır. Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak bozkırları veya Deşt-i Kıpçak dediğimiz sahaya ait bu yüzyıldan günümüze gelebilmiş tek eserdir. (Demirci, 1998:145)

Eserin tek yazma nüshası Venedik'te Saint Marcus Kütüphanesinde. 82 varaktan ibaret olan bu eser, iki ayrı defterden oluşmaktadır.

İtalyan Bölümü: 55 varaklık bu bölümde kelimeler Latince, Farsça ve Kıpçak Türkçesi olmak üzere 3 sütun üzerine sıralanmışlardır. Daha sonra kelimelerin anlamlarına göre sıralandığı ikinci bir sözlük gelmektedir. Yani biri alfabetik, diğeri anlam gruplarına göre ayrılmış 2 sözlük kısımdan oluşmaktadır. (Demirci, 1998: 145-146).

Alman Bölümü: 27 varaktan ibaret olan bu bölüm ise Almanca-Kıpçak Türkçesi ve Latince-Kıpçak Türkçesi sözlüklerle başlar. Daha sonra Kıpçak Türkçesi ile yazılmış dualar, ilahiler, atasözleri ve bilmeceler yer alır. Bu bölümün orijinalliği Hristiyan metinlerin ve dilbilgisi kurallarının yer almasıdır. İtalyan bölümünden daha değerlidir. (Demirci, 1998: 146) Bu bölümün karakteristik tarafı; Farsçayı içine almaması, lügat ve tercümelerin noksan olmasına rağmen, İtalyanca karışığı olmayan saf Latince oluşudur. (Gökbel, 2000: 172)

Eserin dil yönünden taşıdığı asıl büyük önem, Latin harfleriyle yazılmış olması ve bu bakımdan gerek Kıpçakçanın gerek Orta Türkçenin diğer sahaları ile Eski Türkçenin fonetik yönden tespitinde kaynak oluşturmasıdır. (Özgür, 2002: 3)

Eserden ilk kez M. J. Klaproth bazı parçalar yayınlamış (1828), daha sonra da Kont Geza Kuun eserin tamamını, Latince tercüme ve izahlarla neşretmiştir (1880). K. Grönbeck, Radloff, W. Bang, T. Kowalski gibi araştırmacılar da eser üzerinde çeşitli çalışmalar yapmışlardır. (Toparlı, 1989:5)

Codex Cumanicus üzerindeki son çalışmalar Drüll Dagmar'a aittir: Der Codex Cumanicus, Stuttgart 1980; Codex Cumanicus: Edition diplomatique avec facsimiles, Bükreş, 2000. (Ercilasun, 2008: 384)

Ed-Durretü'l-Mudiyye fi'l Luğati't-Türkiyye

Memlûkler döneminde (1250-1517), Türkçeyi öğretmek amacıyla sözlük türünde kaleme alınmış eserlerden biridir. "Türk dilinin parlayan incisi" anlamına gelen başlığını taşıyan bu eserin orijinal yazması Floransa'daki Medicia Bibliotheca Laurenziana'da Orient 130 numara ile kayıtlıdır. (Toparlı, 2001: V)

Müstensihi Hüsrev b. ‘Abdullah’tır. 24 varaklık eser 4 veya 5 sütun üzerine düzenlenmiş, Türkçe sözler Arapçalarının altında gösterilmiştir. Eseri bularak ilim âlemine tanıtan ve daha sonra da yayımlayan A. Zajaczkowski’dır. (Demirci, 1998: 146)

Zajaczkowski eserin incelenmesini ve orijinal metnini iki makaleler halinde Varşova’da 1965’te yayımlamıştır. (Gökbel, 2000: 176)

El-İdrâk Haşiyesi

Kitabü’l-idrak li-Lisani’l-Etrak’ın Veliyüddin Efendi’deki nüshasının haşiyelerine bilinmeyen birisi tarafından eklenen küçük bir lûgatçe, 1936 yılında Veled İzbudak tarafından “El-İdrâk Haşiyesi” adı altında yayınlanmıştır. (Toparlı, 1989: 7)

İzbudak haşiyenin öz sözünde, arkadaşı Kilisli Rifat Beyin arzusunu yerine getirmek için çalıştığını, her Türkçe lûgatın tercümesi olan Arapçalarının hal ve izahı için (Kamus, Babus, Kesteli, Ahteri, Çullukkapan) gibi eski lûgat kitaplarına bakarak bütün bu eski lûgatlerin hepsinin manasını ortaya koyduğunu dile getirmiştir. (İzbudak, 1936: 1)

Gülistan Tercümesi (Kitâb-ı Gülistân bi’t-Türkî)

Kıpçakça yazılan eserler arasında edebî eser niteliğindeki tek kitaptır. Büyük İran şairi Sadî’nin Gülistan adlı eserinin Türkçeye bilinen ilk tercümesi olan eser, kelime hazinesi ve gramer özellikleri bakımından çok önemlidir. Eser Saraylı Seyfi tarafından tercüme edilmiştir. Mütercim kendisinden de bazı şeyler ekleyerek eseri tercüme görünümünden kurtarmaya çalışmıştır. Tercüme işi 1391 tarihinde tamamlanmıştır. (Gökbel, 2000: 180-181) Bundan bir müddet sonra 1397-8 yılında Sobicâbî adında birisi Gülistan’ı Doğu Türkçesine tercüme etmiştir. Anadolu sahasında ise ilk Gülistan tercümesini Mahmûd bin Kādî-i Manyâs’ın yaptığı kabul edilmektedir. Manyaslı Mahmûd’un biri manzum olarak yapılmış ilâveli ve geniş, diğeri de muhtasar olmak üzere iki tercümesi bulunmaktadır. (Özkan, 1993:7)

Eserin tek yazma nüshası Hollanda'nın Leiden Akademisi Kütüphanesinde 1553 numarada kayıtlıdır. (Toparlı, 1989: 18)

Eserin tıpkıbasımı bir ön söz ile birlikte 1954 yılında F. Nafiz Uzluk tarafından yayımlanmıştır. Ali Fehmi Karamanlıoğlu, *Gülistan Tercümesi*'ni doçentlik tezi olarak hazırlamıştır. Ayrıca eser, 1969 yılında Macar Türkolog A. Bodrogligeti tarafından Budapeşte' de, Emir Nadjip tarafından 1975 yılında Alma-Ata'da, son olarak da Mustafa Özkan tarafından Ankara'da yayımlanmıştır.

İrşādü'l-Mülük ve's-Selātin

Melik ve sultanlara yol göstermek maksadıyla Arapça'dan satır altı olarak tercüme edilen İrşādü'l-Mülük'ün Arapça metninin yazarı bilinmemektedir. Bu metin, İskenderiyye'de saltanat süren Seyfi Bacman'ın isteği üzerine yazılmıştır. (Toparlı, 1992: 25) Eserin istinsahı, Berke Fakih tarafından İskenderiyye'de tamamlanmıştır. (Gökbel, 2000: 177)

Fıkha ait konuları ihtiva eden bu eser, çoğunlukla Hanefî mezhebinin fikhî görüşlerini benimseyen fıkıh âlimlerinin güvenilir eserlerinden toplanan fetvalardan meydana gelmekte olup bir giriş, yirmi dokuz kitap, elli altı bab ve doksan üç fasıldan oluşmaktadır. Eserin müellifi de kendi fikirlerini bazen ortaya koymuşlardır. (Toparlı, 1992: 27)

Eserin tespit edilebilen tek yazma nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümünde 1016 numara ile kayıtlıdır. Her sahifesinde sekizi Arapça, sekizi de Türkçe olmak üzere 16 satır bulunan 498 varaktan ibarettir. (Toparlı, 1992: 28)

1981 yılında Recep Toparlı tarafından eserin dili üzerinde çalışılarak doktora tezi yapılmıştır. (Gökbel, 2000: 177)

Kitāb fi İlmi'n-Nüṣṣāb veya Hulāsā

Şövalyelik sanatları hakkında zengin Arap edebiyatından Türkçeye okçuluk konusunda tercüme edilen eserlerden biri olan bu eserin mütercimi, tercüme yeri ve tercüme tarihi bilinmemektedir.

Sultan Meliküddin Zahir Berkuk'un kölesi iken sonradan yakınları arasına karışan Mahdum Tolu Bey'in isteği üzerine Arapçadan tercüme edilen bu eserin iki yazma nüshasının varlığı bilinmektedir. Birincisi İstanbul, Bayezid Genel Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Bölümünde 3716 numara ile kayıtlı olan bu yazmanın 1b-66a varakları arasında bulunmaktadır. (Toparlı, 1992: 18) Bu yazmanın müstensihisi Hüseyin b. Ahmed el-Erzurumî'dir. İkinci nüsha, Paris Biblioteque Nationale Türkçe yazmalar kısmında 197 numara ile kayıtlı olan bir yazmanın içindedir. (Gökbel, 2000: 180) Türk dili açısından her iki nüshanın da ayrı ayrı önemi vardır. Nüshaların kısa bir mukayesesine dayalı ilk değerlendirmede Bayezid nüshasının çok erken dönemlerde ve Paris nüshasının ise neredeyse Osmanlıca denilebilecek bir dönemde istinsah edildiği anlaşılmaktadır. (Delice, 2003: 21)

Eserin Paris nüshası A. Zajaczkowski tarafından 1956 yılında Varşova'da, İstanbul nüshasını içine alan yazmanın tamamı 1944 yılında Nurettin Büngül tarafından Konya'da neşredilmiştir. Kurtuluş Öztopçu 2002'de eseri İngilizce olarak, İbrahim Delice ise 2003'te metni transkripsiyonlu şekilde yayımlamıştır.

Kitābü'l-İdrāk li-Lisāni'l-Etrāk

Ebû Hayyan tarafından Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılmış bir sözlük ve gramerdir. (Özgür, 2002: 5) Ebû Hayyan 1256 (654) yılında Gırnata'da doğmuş ve 1334'te Mısır'da ölmüş bir Arap dilcisidir. Eseri Kahire'de 18 Aralık 1312 tarihinde yazmıştır. Ebû Hayyan Kitābü'l-İdrāk'te hemen her zaman Kıpçak kelimesi yanında Türkmen boyunu da zikreder. 50-70 kadar kelimeyi Kıpçak Türkçesi bir o kadarını da Türkmen Türkçesi olarak ayırmıştır. (Demirci, 1998: 146)

Kitābü'l-İdrāk'in İstanbul kütüphanelerinde iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan ilki Bayezid Umumi Kütüphanesi Veliyüddin Efendi bölümünde 2896 numarada kayıtlıdır ve 132 sahifeden ibarettir. İkinci nüshası İstanbul Üniversite

Kütüphanesi Arapça yazmalar kısmında 3856 numarada kayıtlı olup 194 sahifeden ibarettir. (Toparlı, 1989: 6)

El-İdrāk'in ilk yayını Selanikli Mustafa Efendi tarafından yapılmıştır. (İstanbul 1895-1891) Bu yayın tek nüshaya dayanılarak yapılmıştır ve pek yararlanılabilecek bir çalışma değildir. Daha sonra elde edilen ikinci nüsha ile birlikte Ahmet Caferoğlu tarafından yeniden yayımlanmıştır. (Demirci, 1998: 147)¹

Kitābü'l-Hayl

Atçılık-veterinerlik hekimliği üzerine Türkçe yazıldığı bilinen en eski eserlerden biridir. Eserin giriş kısmında verilen bilgidен KH'nin Farsçadan tercüme edildiği anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak eserin aslının Farsça bir çalışma olduğu İstanbul nüshasının iki yerinde "Pārsīce 'Acem Pādişāhları" şeklinde belirtilmiştir. (Özgür, 2002: 10)

Bu kıymetli eserin iki nüshasının varlığı bilinmektedir. Bunlardan birincisi, İstanbul Bayezid Umûmî Kütüphanesinin Veliyüddin Efendi Bölümünde 3176 numara ile kayıtlı olan yazmanın 66b-102b varakları arasında bulunmaktadır. Bu metin tamamıyla harekeli olup, yazılar çoğunlukla siyah mürekkeple ve nesih hattı ile yazılmıştır. Müstensihi, eserin sonundaki ibareden anlaşıldığına göre Hüseyin b. Ahmed El-Erzurumî'dir. Bu nüsha iki babdan oluşmaktadır. Birinci bab (69a-97b); içindeki dört faslıyla atın niteliklerini, at hastalıklarını ve bunların tedavilerini ihtiva etmektedir. İkinci babda (97b-102b) ise at terbiyesinden bahsedilmiştir (Toparlı, 1992: 20). Eserin ikinci nüshası, Paris Biblioteque Nationale Türkçe yazmalar kısmında 179 numara ile kayıtlı olan bir yazmanın içerisindeydir. KH yazmanın 63a-99a varakları arasındadır. (Özgür, 2002:11)

Eserin her iki yazmasından ve kaynaklardan mütercimi, tercüme yeri, tercüme ve istinsah tarihi, yazarı tespit edilememektedir. (Gökbel, 2000: 178-179)

Eserden ilk defa H. Ritter bahsetmiştir. Daha sonra T. Halasi Kun, B. Flemming, A. İnan ve J. Eckmann makalelerinde bahsetmişlerdir.

¹ Caferoğlu, Ahmet (1931), Kitāb al-İdrāk li-Lisān al-Atrāk, İstanbul.

KH'nin İstanbul yazması 1944 yılında Konya'da Nureddin Rüştü Büngül tarafından yayımlanmış, Kurtuluş Öztopçu ise bu yazmanın transkripsiyonunu ve İngilizce tercümesini makalesinde vermiştir. (Özgür, 2002: 13)

Can Özgür ise eserin Paris nüshası üzerinde çalışarak yazmanın metnini, tercümesini ve gramatikal indeksini 2002 yılında yayımlamıştır.

El-Kavāninü'l-Külliyeye li-żabti'l-Lügati't-Türkiyye

XV. yüzyıl başlarında Mısır'da yazılan Kıpçak gramerlerinden biridir. Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Yazarı Türk değildir fakat Türkçeyi çok iyi bilen birisidir. 169 sayfadan oluşan eserde yalnız gramer kısmı vardır. Sözlük kısmı yoktur ve fiil konusu diğer gramerlere göre daha geniştir. (Demirci, 1998: 148)

Eserin tek yazma nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa bölümünde 2659 numarada kayıtlıdır. (Özgür, 2002: 6)

Ḳavānīnū'l-Küllīye Fuad Köprülü' nün ön sözü ile Kilisli Rifat Bilge tarafından Türkiyat Enstitüsü yayınları arasında 1928 yılında neşredilmiştir. (Gökbel, 2000: 175)

Macar S. Telegdi, Kilisli Rifat'ın yayınına esas alarak eserin gramer özelliklerini ve fihristini almanca neşretmiştir. (Toparlı, 1999: III) Eser son olarak 1999'da Sadi Çögenli, Nevzat Yanık ve Recep Toparlı tarafından yayımlanmıştır.

Münyetü'l-Guzāt

Memlûk Kıpçak Türkçesinin askerlikle ilgili nâdir yadigârlarından birisidir. "Gazilerin arzu ettikleri şey" manasına gelir. Eserde binicilik, ok atmak, kılıç kullanmak gibi askerlikle ilgili işleri iyi yapmanın yolları teferruatlı olarak öğretilmektedir. (Uğurlu, 1987: 12)

Halife el-Mu'tedid Billah'ın Mirāhuru Muhammed b. Yakub b. Ali Hazzam adlı şahsın "El-Furūsiyye fī remyi'l-cihād" adlı eserinin üçüncü faslının tercümesi olan eserin mütercimi, kendisini tercümeğe sevk eden nedenleri açıklarken; sultanın

yakınlarından olduğunu bildirdiği Timur Bey'in kendisinde küçük bir silâh kitabı olduğunu, onun Türkçeye tercüme edilmesiyle Türklerin ondan faydalanacağını ve mütercime de sevap olacağını söylediğini, kendisinin de bu teklifi kabul edip işe giriştiğini ifade etmektedir. (Toparlı, 1989: 16)

Eser, binicilik ve atıcılığa dair altı feni ihtiva etmektedir. Bilinen tek yazma nüshası Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphanesinde 3468 numarada kayıtlı olup bu nüshada 4. ve 5. fenler bulunmamaktadır. Yazma, 115 varaktır. (Özgür, 2002: 8)

Üzerinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde iki bitirme tezi yapılan eser, A. Zajaczkowski tarafından 1970 yılında neşredilmiştir. Bu yayım, transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasımdan ibarettir. (Gökbel, 2000: 179)

Mustafa Uğurlu tarafından Türkçe transkripsiyonu yapılarak 1987'de yayımlanmıştır. Kurtuluş Öztopçu tarafından da eser üzerinde çalışılarak Harvard serinden 1989'da yayımlanmıştır.

Kitâb-ı Mecmû'ı Tercumân-ı Türkî ve 'Acemî ve Muğalî

XIII. yüzyıla ait, 27 Şaban 643 (28 Ocak 1245) tarihinde Mısır'da Konyalı Halil b. Muhammed b. Yusuf tarafından yazılmış veya istinsah edilmiştir (Demirci, 1998: 146). Bu yazma baş tarafındaki kayıttan anlaşıldığına göre, Kadı Mevlânâ Kemâlüddin adında birinin kütüphanesi için hazırlanmıştır. (Çögenli, Toparlı, Yanık, 2000: VI)

Kelime çeşitlerine göre düzenlenmiş bir sözlük gramer olan eser yaklaşık 2000 kelime ihtiva etmektedir. 76 varaklık eser 4 bölümden oluşmaktadır:

1. Kısa fonetik giriş ve isimlerin 26 bölümde verildiği Arapça-Kıpçakça alfabetik lûgat,
2. Fiillerin Arapça-Kıpçakça alfabetik bir lûgati (Emrin ikinci teklik şahsı biçiminde),
3. Kıpçakça fiil çekiminin oldukça yetersiz bir açıklaması,
4. Zamirler, isim çekimi, edatlar ve ekler. (Toparlı, 1989: 7-8)

Eser ilk önce Hollandalı müsteşriklerden Martin Theodor Houtsma tarafından 1894 yılında Leiden’de Almanca olarak daha sonra da Kazak bilginlerinden Abjan Kurişyanov eseri yeniden ele alarak 1970 yılında Alma-Ata’da yeniden yayımlamıştır. (Gökbel, 2000: 174) Son olarak ise Recep Toparlı, Sadi Çöğenli ve Nevzat Yanık tarafından yeniden hazırlanarak 2000 yılında TDK tarafından yayımlanmıştır. (Karaatlı, Toparlı, Vural, 2007: 6)

Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-Luğati’t-Türkiyye

Mukaddimesinde Kıpçak Türkçesi için yazıldığı belirtilen eser, yerine göre ders kitabı olarak da kullanılan Kıpçak Türkçesi gramerlerinden birisidir. (Demirci,1998: 147) Müellifi bilinmeyen eserin yazılış tarihi hakkında da net bir bilgi olmamakla birlikte bazı kayıtlardan anlaşıldığına göre eser, Mısır’da 1425’ten önce yazılmıştır. (Gökbel, 2000:174)

Eser; biri gramer, diğeri de lûgat olmak üzere iki kısımdan meydana gelmekte olup 78 sahife kadar tutan Arapça-Kıpçakça lûgat kısmında, Arapça kelimeler alfabetik olarak düzenlenmiş ve karşılıklarına da Türkçeleri verilmiştir. 39a-91a varakları arasını kapsayan ikinci kısım ise, gramer şekillerine göre tanzim edilen bir lûgat ihtiva etmektedir. (Toparlı, 1989: 9)

Eserin tek yazma nüshası İstanbul Bayezid Umumi Kütüphanesinde Veliyüddin Efendi bölümünde 3092 numara ile kayıtlıdır. Eserden ilk bahseden Fuat Köprülü’dür. Esas ayrıntılı tanıtma ise A. Zajaczkowski tarafından yapılmıştır. Tıpkıbasımı T. Halasi Kun tarafından 1942’de Budapeşte’de yapılan eser 1945’te Besim Atalay tarafından Türkiye Türkçesine aktarılarak yayımlanmıştır. Sonunda tıpkıbasımı bulunmaktadır. (Demirci, 1998: 147) Agah Sırrı Levnd, Şemseddin Sami’nin bu eseri tercüme edip müsvedde halinde bir deftere yazdığını, fakat bu tercümenin basılıp yayınlanmadığını söylemiştir. (Toparlı, 1989: 9)

Algış Bitigi

Ermeni Kıpçakçası ile yazılmış bir eserdir. Eser 1618'de Lvov'da düzenlenmiştir.

Tek nüshası olan bu eser bugün Leiden Üniversitesi Kütüphanesinde B. U. 878 G. 9 numarada muhafaza edilmektedir. (Chirli, 2005: 19)

Eser Ermeni alfabesiyle, Kıpçakça yazılmıştır. İlk sayfasında Algış Bitigi'nin baskı tertibi Yovhanes Karmadanyents yardımıyla 27 Şubat (5 Mart) 1618'de başladığı ve son sayfasında 20 Mart (30 Mart) 1618'de (1067+551) kitabın baskısının tamamlandığı belirtilmiştir. (Chirli, 2005: 19)

Algış Bitigi dünyada yalnız Kıpçakça basılan ilk kitap değil, bugünkü bilgilere göre Türkçe basılan ilk kitaptır.

Adından da anlaşıldığı gibi bir dua kitabıdır ve "Hıristiyanlar için düzenlenmiş dualar" (Bütün Hıristiyanların duaları) diye geçmektedir. Bu da demek ki bu kitap kendi Ermeni dilini bilmeyen, Kıpçakçayı ana dili olarak kabul eden Hıristiyanlar için düzenlenmiştir.

Eserin içeriği mezmurlardan (Zebur'dan bölümler), İncil'den alınmış birkaç bölümden, Ermeni kilisesi saat dualarından, ilâhilerden ve Ortodoks inancının günah çıkarma açıklamasından oluşmaktadır. (Chirli, 2005: 19)

Algış Bitigi'ni bilim âlemine ilk olarak 1961'de ve 1962'de E. Schütz tanıtmakta, konusu, içeriği ve transkripsiyonu hakkında bilgi vermektedir. Daha sonra 1963'te Y. Daşkeviç "Armyanskoye knigopeçataniye na Ukraine v XVII v" adlı yazısında eserden bahsetmektedir. (Chirli, 2005: 19) Nadejha Chirli ise 2005'te eseri orijinal metin, transkripsiyonlu metin ve tercümesiyle birlikte yayımlamıştır.

1.3. İlgili Kavramlar: Söz Varlığı, Kavram ve Kavram Alanı

Söz varlığı, bir dildeki bütün türleri ile kelimeler, deyimler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, ata sözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütündür. Aynı zamanda dilin anlatım yolu özelliğinin bir göstergesi olan söz varlığı,

bir dili konuşan milletin kavramlar dünyası, maddî ve manevî kültürünün, dünya görüşünün bir yansıtıcısıdır. (Erdem, 2009: 11)

Söz varlığı, dilin anlamlı birimlerinin oluşturduğu bütünlüktür. Dildeki tüm sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler ve kavramların bir dilden ötekine aktarılması yoluyla dile yerleşen çeviri sözler söz varlığının oluşturucularındandır. (Aksan, 2006: 26-30)

Sözvarlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar – ya da dilbilimdeki terimiyle *göstergeler* – olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir. (Aksan, 2006: 7)

Temel söz varlığını oluşturan öğeler, insan hayatında birinci derecede önemli olan, insan ve çevresiyle ilgili önemli kavramları yansıtan sözcüklerdir. “*Baş, göz, el, ayak* gibi organ isimleri, *su, ekmek, et, süt, yumurta, balık* gibi temel besin maddeleri, insanın yakın ilişki içinde bulunduğu *at, inek, koyun* gibi hayvanlar, tarım araçlarının isimleri, insanların en sık kullandıkları *almak, vermek, gitmek, yemek, demek, içmek, inmek, yürüme, söylemek, gelmek* gibi somut hareket ifade eden fiillerle *bir, iki, üç* gibi *ona* kadar olan sayı adları temel söz varlığının oluşturucularıdır”. (Aydın, 2007: 96)

Her dilin kendine özgü bir “dünyayı anlama ve anlatma yolu vardır”. Dolayısıyla konuşurları farklı alanlarda olsalar bile, genel Türk dili alanında da kendine özgü bir “dünyayı anlama ve anlatma yolu vardır”. Akrabalık adları, renk adları gibi dizgisel kavramlar, metaforlar gibi anlam olayları da anlatım yolu ile ilgili olarak bir milletin dünya görüşünü yansıtmaları bakımından önemlidir. (Erdem, 2009: 12)

Bir dildeki yerli sözcüklerin bir kısmı o dilin temel söz varlığı olarak adlandırılır. Bir dilin temel söz varlığının ortaya çıkarılması o dilin varlığı ve akrabalık ilişkilerindeki konumu açısından büyük önem taşımaktadır. Doerfer (1981: 1-15), “Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu” adlı makalesinde bu konuya değinmiştir. Doerfer bu konuda daha önce birbirinden zıt çalışmalar yapan meslektaşları Posch ve Clauson’un düşüncelerini ele almış ve temel sözcük

karşılaştırmalarının dillerin akrabalığı araştırmalarındaki önemini belirtmiş ve genellikle ödünçlenemeyen organ adları, sayı adları ile başka hangi sözcüklerinin temel söz varlığı içerisinde değerlendirilebileceği üzerinde durmuştur.

Mehmet Demirezen de (1981: 101-111) “Dil Tarihlemesi (Glottochronology) ve Dilbilimdeki Yeri” adlı makalesinde bir dilin sözvarlığını oluşturan sözcüklere değinmiş, dildeki genel nesnelere, küçük sayıların, zamirlerin, vücudun parçalarının, hayvan ve bitki adlarının öteki sözcüklere göre dilde daha kalıcı olduğunu belirtir.

Aksan’a göre (2006: 26) söz varlığı insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramları içerir. İnsanın organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak vermek... gibi kavramlar, ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir. Maddi kültürün unsurları genellikle insan beslenmesinde önemli yeri olan bitkiler, tarım ve hayvancılıkta insana yarar sağlayan hayvanlardır. Manevi kültür ise dinsel ve kutsal kavramları, birtakım temel gelenek sözcüklerini içerir.

Erdem’e göre (2009: 11) bir dilin söz varlığından o milletin nelere önem verdiği maddî ve manevî değerlerinin tümü ve dilin geçirdiği evreler, diğer milletlerle ilişkileri de anlaşılır. Bir dilin söz varlığı unsurları sayı adları dahil olmak üzere, çok anlamlı, eş anlamlı, zıt anlamlı, alt anlamlı olabilir ve söz varlığı içerisinde yer alan kelimeler fonetik, morfolojik ve semantik değişimleri de yansıtabilir.

Bir toplumdaki değişimler o toplumun dilini de etkiler. Dildeki değişimlerde o dilin sözvarlığında şöyle görülür:

a) Sözcükler zamanlar ölür, yerini kendi dilinden ya da başka bir dilden bir sözcüğe bırakır,

b) Ölü sözcükler bir süre sonra türlü etkenlerle yeniden canlanır ya da canlandırılır,

c) Anlam değiştirir, eski anlamı unutulur,

ç) Yeni anlamlar kazanır, kimi sözcükler başka dilden eş anlamlı bir sözcükle birlikte yaşar,

- d) Taşıdığı anlamın birini ya da birkaçını yitirir,
- e) Eski anlamında bir iyilenme ya da kötülenme olur,
- f) Başka sözcüklerle tamlamalar, deyimler ve başka birleşikler kurarak gerçek anlamının yanı sıra mecazlı anlamlara bürünür,
- g) Eski anlamı somut bir varlığı anlatırken, soyut bir kavramı karşılamaya başlar,
- ğ) Aslında özel ad olduğu halde, bir tür adı adı olarak dile yerleşir,
- h) Ses veya yapı bakımından aşınır ya da başka bir sözcük ya da ekle kaynaşarak yeni bir ses ve yapı oluşturur,
- ı) Kullanım sıklığı artar ya da eksilir,
- i) Yazı dilinde kullanımdan düşüp, konuşma dilinin, daha da ileri giderek bir bölge ağzının malı olur,
- j) Halk dilinin bir ögesi iken yazı dilinde görev alır,
- k) Herhangi bir bilim, teknik ve sanat dalında terim niteliğini kazanır,
- l) Argoya geçer, belli bir kesimin anlayabileceği bir anlamla kullanılır ya da argo iken genel konuşma dilinde yaygınlaşır,
- m) Türlü yollarla başka dillere geçer, kimi zaman da anlam ve yapı değiştirerek yeni bir sözcük imiş gibi eski, öz diline geri döner,
- n) Kimileri de dilin atalardan kalma öz malı olmayıp, bir süre için bir dile konuk olur.... (Dilçin, 1980: 23-24)

Söz varlığı ile kavram alanı birbiriyle yakından ilişkilidir. Kavram alanının oluşturucuları olan sözcükler söz varlığının bir kesitidir. Çeşitli büyüklükteki bu alanların sınırları çoğu kez kesişir. (Toklu, 2009: 103) Bir dilin söz varlığı aynı zamanda o dilin anlatım yolu özelliğinin de bir göstergesidir. Her dilin kendine özgü bir anlatım yolu vardır. W. von Humboldt, Sabir-Whorf her milletin dünyaya kendi dil penceresinden baktığını ve kendi ana dilinde oluşmuş kavramlarla çevreyi ve gerçekleri algıladığını savunmuşlardır. (Erdem, 2009: 20)

Kavram alanından söz etmeden önce kavram konusu üzerinde duralım. Aksan'a göre (2009: 41) dilbilim açısından kavram "insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımlarının zihinde yer eden ve bir *soyutlama*'yla (abstraction) dile dönüşen yönüdür, göstergelerin

gösterilen yanıdır”. Kavram başka bir deyişle “bir sözlükte madde başı olarak yer alan sözcükler”dir. (Aksan, 2009: 41)

Kavram, bir nesnenin, bir duygunun ya da düşüncenin anlaktaki soyut ve genel tasarımıdır. Bu tasarım, dil birliği içindeki kimseler arasında ortaktır. Örneğin, “kuzu” kavramı, düşünce-ses birleşimi olan sözcük aracılığıyla, yazılı ya da sözlü olarak bize iletildiği zaman azlığımıza o sevimli yaratığın (“koyun yavrusu”nun) tasarımı oluşur. (Bilgin, 2006: 25)

Hengirmen (1999: 245), kavramı “nesnelerin, duygu ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi” olarak tanımlar. Kavramların kendilerine özgü alanları vardır. “Örneğin *ağaç* kavramı yeryüzündeki bütün ağaçları kendi kavram alanı içine alır. *Badem ağacı, fıstık ağacı, zeytin ağacı, incir ağacı, dut ağacı* gibi bütün ağaçlar, *ağaç* kavramının içinde toplanır”.

Berke Vardar (2002: 132), kavramı “ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen” olarak tanımlamıştır.

Topaloğlu (1989: 97), kavramı “aynı dil birliğinden kimselerde ortak olan genel tasavvurlardan her biri. Kavram dünyadaki varlıkların, nesnelerin, olgu ve durumların dilde anlatım bulmasıdır” biçiminde tanımlar. Bir kavram eş ya da yakın anlamlı sözcüklerle, çeşitli dilsel anlatım yollarıyla birden fazla farklı şekilde karşılanabilir.

Korkmaz (2007: 143), kavramı dünyadaki nesnelerin, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesi olarak tanımlar. Kavramın değeri, niteliği aynı dili konuşan kimselerce aşağı yukarı aynıdır: ekmek, su, susuzluk, tembellik, delikanlı, dörtlü, tutumlu vb..

Kavramlar, zihinde birbirinden kopuk ve soyutlanmış hâlde bulunmazlar. Birbirlerini çağrıştırarak etkilerler. Bu düşünce kavram alanı kuramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1931 yılında Alman dilcisi Trier’in ortaya attığı bu kurama göre bir dilin söz varlığında anlamca birbiriyle ilişkili olan ve aralarında yakınlık

bulunan sözcükler bir araya gelerek kavram alanlarını oluştururlar. (Aksan, 2006, 40-43; Toklu, 2003: 100-102)

Korkmaz (2007: 18), kavram alanını, zihinde aynı veya birbirine yakın kavramlar oluşturan kelimelerin meydana getirdikleri ortak olarak tanımlar ve *ülkü, hedef, gaye, maksat, ideal; kırılmak, incinmek, gücenmek, darılmak, küsmek; kesmek, koparmak, biçmek, üzme, yolmak* vb. örneklerini vermiştir.

Kavram alanını biz “birbirleriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlıkların, içinde düşünüldükleri alan” olarak tanımlıyoruz. Türkçedeki bıkmak-bezmek-usanmak-bıkkınlık getirmek, usanç, bezginlik, bıkkınlık... öğelerinin bir kavram alanı içinde düşünülebilecekleri muhakkaktır. Ancak bizce asıl önemli olan yön, bu alan içinde kavram değerlerinin belli edilebilmesi değil, zihnin nasıl işlediği, dil denem sistem içindeki çeşitli öğelerin konuşma, okuma, yazma sırasında nasıl seçildikleridir. (Aksan, 1971: 254)

Zihin, sözcükleri birbirinden soyutlanmış kavramlardan ibaret olarak algılamaz. Kavramların ilişkili olduğu başka kavramlarla bağlantı ve ayrımlarını kurarak bir kavramlar zinciri oluşturur. Trier’e göre kavram alanı çoğu zaman kesişen, aralarında boşluk bulunmayan küçük parçalardan oluşmuş bir mozaik gibidir. (Aksan, 2009: 42; Toklu, 2009: 103)

Bir kavram alanında bulunan unsurların taşıdığı değer, alan içinde birbirlerine göre belirlenir. Örneğin *alınmak, incinmek, kırılmak, gücenmek, darılmak, küsmek* gibi yakın anlamlıların oluşturduğu bir alanın varlığını düşünebiliriz. Bu öğelerin değerleri ve birbirlerinden ayrımları, alan içinde birbirlerine göre belirlenir. (Aksan, 2009: 42-43) Bu anlayışa göre bir kavramda ortaya çıkan değişiklik komşu kavramların ve onları belirten sözcüklerin de değişmesine neden olur. Sözcükler kavram alanlarını kaplayan dilsel alanlar oluşturur, bir dünya görüşünü dile getirirler. (Vardar, 2002: 132-133)

Trier’in üzerinde durduğu kavram alanında, sözcükler kavram alanını kaplayan bir dilsel alan oluştururlar. Bu alan genellikle genel bir kavram ve onun oluşturucuları olan alt kavramlara işaret eden sözcüklerden ibarettir. Jolles, Ipsen “alan”ı biçimsel ve dilsel ölçütlerden yola çıkarak tanımlarlar. Bally için de aynıdır,

dilsel alana Trier'den biraz daha farklı bir açıdan yaklaşarak, çağrışımsal alandan söz eder. Sadece anlamca yakın kavramların değil birbirini çağrıştıran kavramların da bir araya gelmesinden oluşan bir dilsel alan söz konusudur. “Örneğin öküz sözcüğünün alanı şunları akla getirir: 1. İnek, boğa, dana, boynuzlar, geviş getirmek, böğürmek vb.; 2. Toprağı sürme, saban, boyunduruk vb. ; 3. Son olarak da güç, dayanıklılık, sabırlı çalışma, bir de yavaşlık, ağırlık, edilgenlik kavramlarını ortaya çıkarabilir...”. (Guiraud, 1999: 92)

Berke Vardar (2002: 58) çağrışımsal alanı “çağrışımlar yoluyla aralarında biçimsel ya da anlamsal bağıntılar kurulabilen sözcüklerin oluşturduğu bütün” olarak tanımlar. Mehmet Hengirmen'e göre (1999: 94) çağrışımsal alan “çağrışımsal öğelerin oluşturduğu bütünlük, kavram alanı”dır.

Her dilin kendisine özgü kavram alanları vardır. Bir kavram alanını oluşturan kavramlar arasındaki bağlantılar kültürlere göre değişkenlik gösterebilir. Bir dilde, herhangi bir kavram alanında bulunan bir sözcüğün, başka bir dilde karşılığı bulunmayabilir. Bu durum her kavramın dilsel bir karşılığının olmadığını göstergesidir. Örneğin Türkçede, renkler dünyasında ve akrabalık adlarında görülen çeşitlilik ve kendine özgü nitelikleri pek çok dilde bulamayız. (Aksan, 2009: 43)

Nasıl Eskimo dillerinde “kar” kavramını anlatan pek çok sözcük varsa Türkçede de her bir akrabalık kavramı için özel bir dilsel karşılık bulunmaktadır. Diğer dillerde de kar ve aynı akrabalık kavramları bulunmasına rağmen bu kavramların ayrı birer dilsel karşılıkları yoktur. Bu noktada dil ve kültür ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bir kavram, bir kültürde ne kadar önem taşıyorsa ona ilişkin söz varlığı o kadar çok olmaktadır. Bir dilin söz varlığı o dili konuşan toplumun kavramlar dünyasını, kültürünü, dünya görüşünü yansıtır. “Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğilimi hep sözvarlığının incelenmesiyle ortaya çıkar”. (Aksan, 2006: 8-9)

1.4. Kıpçak Türkçesi

Kıpçak sözü ilk olarak, 759 yılında dikilmiş olan Bayan Çor (Şine Usu) bitiginde geçer: *Türk Kıpçak elig yıl olurmuş* (BÇ K 4). “Türk Kıpçak elli yıl oturmuş (yönetmiş).” anlamına gelen bu cümle, 682 – 745 arasındaki ikinci Köktürk dönemine işaret etmektedir. (Ercilasun 2008: 355)

XI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar Güney Rusya bozkırları, Volga Nehri'nin aşağı yatağından başlayarak Don ve Dienpiyer ırmak arasına yayılan saha İslamî kaynaklarda Deşt-i Kıpçak (Kıpçak bozkırı) adı ile ifade edilmiştir. Kıpçak kelimesi yerine (sarışın ve sarı saçlı) anlamına gelen Rus belgelerinde polovets, Bizans kroniklerinde kuman veya koman kelimesi kullanılmıştır. (Özgür, 2002: 1)

Konuyla ilgili olarak Omeljan Pritsak'ın yazdığı makelede ise şu ilave isimler geçmektedir. Aynı anlamda Macar kaynaklarında be birkaç Arapça coğrafya kitabında Kun, Bremenli Adam'ın XI. Yüzyıla ait Lâtinçe eserinde geçen *palladi*, XIII. yüzyıl Orta Almanca ve Lâtinçe metinlerinde görülen *valwen*, Urfalı Mattaios'un XII. yüzyıldan kalmış Ermenice kitabında bahsettiği *xarteşk*. Pritsak bu sözcüklerin komşuluk ilişkilerinden sonra yapılan birebir tercüme olabileceğini belirtmekte ve Kıpçak, Kuman, Kun adlarının Eski Türkçe *kobı* (> *kovı*) “boşluk, düzlük” sözüyle birleştirilmektedir. (Özgür, 2002: 1)

Köktürk, Uygur, Karahanlı çizgisinde tek bir kol halinde gelen Türkçe, Harezmi döneminde XIII. yüzyılda dalgalanmaya başlayıp, XIV. yüzyılda artık belirgin kollara ayrılmıştır. Aynı yüzyıllarda Harezmi merkez olmak üzere kuzeyde Harezmi-Altınordu-Kıpçak, Kuman-Kıpçak isimleri altında gelişmeler görülürken aynı kola paralel bir gelişme de güneyde ortaya çıkmıştır. Güneydeki bu kol içinde ise Memlûk Kıpçakçası, Oğuz (~ Türkmen)-Kıpçak karışımı ve asıl Oğuzca (~Türkmence) farklılaşması görülmüştür. (Gökbel, 2000: 165)

Kıpçakça ve Türkmencenin yan yana bulunması ve bütün eserlerin Kıpçakların hakim bulunduğu bir dönemde yazılmamış olabileceği, eserlerin bir kısmında Kıpçakçanın esas olmadığı kaydının olduğu halde bazısında olmaması, BM'nin isminde “Türkçe Ve Kıpçak lügati” denilmesi, bu eserlerin müelliflerince

“Türkçe” veya “halis Türkçe”, “Kıpçakça” “Türkmence” terimlerini kullanırken neyi kast ettikleri tam olarak bilinmemektedir. (Gökbel, 2000: 166-167)

Müslümanlar tarafından “Kıpçak”, Avrupalılar tarafından “Kuman” diye adlandırılan kavimler birliği, sonradan birleşen iki ayrı Türk kavmidir. Kumanlar 1017’de Karahıtaylar’ın zorlaması ile batıya göç ederek 1050’de Doğu Avrupa’ya yerleşmiş buradaki varlıklarını 1103 Rus yenilgisine kadar sürdürmüşler, bu tarihten sonra da yerlerini doğudan gelen Kıpçaklara bıraktılar. Böylece buraya gelen Türk boyları Kıpçak adı altında birleşince Kuman ve Kıpçak adı da aynı halk için kullanılmaya başlandı. (Özkan, 2000: 30) Dolayısıyla Kıpçakçayı Kumanca (CC) ve Kıpçakça (diğer eserler) diye ayırmak doğru değildir. İkisi de aynı lehçedir ve CC ile diğer eserler arasındaki fark, sadece yer, zaman ve muhit farkıdır. Bu farklara rağmen, ses ve kelime bilgisi özellikleri bakımından önemli ayrılıklar bulunmaması bunun en bariz delilidir. Mevcut farkları iki ayrı lehçe farkı olarak alınmamalıdır. Bu kadar fark CC’nin İtalyan ve Alman nüshaları arasında da vardır. İslamî eserler arasındaki farka gelince Kıpçakça ve Türkmencenin birbirine bazı özelliklerinin geçmesi, beraber bulunmanın tabîî bir neticesi olabileceği gibi, bu eserlerin yazılış tarihleri, yazarlarının milliyeti istinsah özellikleri vb. sebepler de göz önüne alınmalıdır. (Karamanlıoğlu, 1994: XX)

Kıpçakların dili Türk şivelerinin sınıflandırılması üzerine yapılan denemelerde ilk klasik sınıflandırmayı yapan Samoyloviç’in tasnifine göre:

III. Tav-Grubu (Kıpçak-Kuzeybatı)

1. z (tokuz),
2. y < d (ayak < adak),
3. bol-,
4. -v < -ğ (tav < tağ),
5. Ø < -ğ (tavlı < tağlığ),
6. -ğan (kalğan) şeklinde gösterilmiştir.

Bu gruba Eski Kıpçak Türkçesi ile bugünkülerden; Altay, Teleüt, Kumandı, Kırgız, Kumuk, Karaçay, Balkar, Tobol, Baraba, İç Rusya şiveleri, Mişer, Başkırt, Kırım (güney sahili dışında), Karaim, Nogay, Kazak girmektedir. (Özgür, 2002: 1)

Tarihî Kıpçak Türkçesi, farklı kaynak, zaman ve çevrelere göre üç grup altında incelenmektedir:

1. Bozkır Kıpçakçası (Kumanca)
2. Memlûk Kıpçakçası
3. Ermeni Kıpçakçası. (Özgür, 2002: 1-2)

Bu dönemlerin eserlerini çalışmamızın Kıpçak Türkçesi Eserleri başlığı altında açıkladığımızdan burada tekrar bu eserlere değinmiyoruz.

Kıpçak Türkçesi terimiyle, Kıpçak konuşma dili değil, Memlûk sahasında yazılmış olan eserlerin dili kast edilmektedir. Kıpçak konuşma dili bu eserlere hemen hemen hiç yansımamıştır. (Ercilasun, 2008: 399)

T. Halası Kun, Memlûk-Kıpçak eserlerini kullanılan dili üç grup altında incelemiştir:

1. Asıl Memlûk-Kıpçakçası,
2. Asıl Oğuzca,
3. Oğuz-Kıpçak karışımı bir dil. (Toparlı, 1992: 5)

Janos Eckmann da Memlûk-Kıpçak eserlerinin dilini istikrarlı bulmamış ve üç grupta incelemiştir:

1. Asıl Memlûk Kıpçakçası: Fonoloji ve morfoloji bakımından Harezmi Türkçesi ile sıkı münasebeti olan bir diyalektir. Harezmi Türkçesinden ayrıldığı başlıca husûslar şunlardır:

a) Kelime sonundaki *ğ/g* çoğu zaman düşer: *korğu* (Harz. *korğuğ*) “koru”.

b) Datif (yönelme eki) Harezmi Türkçesindeki gibi *-ka/-ke* veya *-ga/-ge*’dir fakat üçüncü teklik şahıs *-ı/-i* iyelik ekinden sonra çoğunlukla *-na/-ne* olarak görülür. (Harz. *-nga/-nge* veya *-ña/-ñe*): *ağz-ı-na* “onun ağzına”.

c) Ablatif eki *-dan/-den*’dir. (Harz. *-dın/-din*): *suw-ı-n-dan* “suyundan”.

PDF Eraser Free

d) Şahıs zamirleri: *menim* (Harz. *meniñ/menim*) “benim”.

e) Çokluk zamiri *biz*’dir. (Harz. çoğunlukla *miz*): alur biz (Harz. çoğunlukla *alur miz*) “alırız”.

f) Menfi isim-fiil daima *degül*’dür. (Harz. ermez/ermes) “değil”.

g) *-duk/-dük* partisibi bolca kullanılır. (Harz. nadir): tākāt boldukça “tâkat oldukça”.

h) Soru edatı: *mu/mi* (Harz. *mu/mü*). (Eckmann, 2003: 53)

2) Oğuz-Kıpçak karışık diyalekti. İki ayrı gruba ayrılır:

a) Kıpçak öğelerinin daha çok olduğu grup,

b) Oğuzca, yani Anadolu Türkçesi öğelerinin daha çok olduğu grup. (Toparlı, 1993: 5)

3) Osmanlıca: XV. yüzyılın ilk on yıllarından başlayarak aynı yüzyılın sonuna doğru Memlûk Kıpçakçası yerini büsbütün Anadolu Türkçesine bırakmıştır. Sultan Kayıtbay, Muhammed b. Kayıtbay ve Kansu Gavri eserlerini bu dille yazmışlardır. (Eckmann, 2003: 54-55)

Görüldüğü gibi, Halası Kun’un ikinci grupta “Asıl Oğuzca” olarak belirttiği, Janos Eckmann’ın üçüncü grupta “Osmanlıca” olarak adlandırdığından farklı değildir. (Toparlı, 1993: 5)

Ermeni kökenli Bagratid devletinin XI. yüzyıl ortalarında Selçuklular tarafından yıkılmasından sonra bu bölgedeki Ermenilerin büyük bir kısmı Kırım’a göç etmiş ve uzun süre Kıpçaklarla yaşamışlardır. Kırım’daki Ermenilerin bir kısmı Batı Ukrayna’ya göç etmişlerdir. Buradaki Kamenez-Podolsk şehirlerine yerleşenler “Polonyalı Ermeniler” olarak tanınmışlardır. “Ermeni Kıpçakçası” da buradaki Ermenilerin kullandıkları Kıpçak diyalektine denilmektedir.

Ermeni Kıpçakçasıyla yazılmış metinlerde: kız > hız, küdegi > kiyöv, arıg > aruv gibi ünsüz değişmelerinin yanında, zaman zaman ünlü uyumunun bozulması gibi görülen bazı özellikler vardır. (Özgür, 2002: 9)

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN ADLARI

2.1. Doğrudan Hayvan Adları

2.1.1. Omurgasızlar

2.1.1.1 Solucanlar

Düvde: Küçük solucan (BV). “KTS” (s. 68)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *düvde* sözcüğü yer almamaktadır.

ḳurd ~ ḳurṭ “kurt, solucan”

DLT kurt “solucan soyundan olan hayvanlar” (c. I, s.342); **EDPT** *Ikurt* (*kurd*) “worm” (s. 648); *ḳurṭ* (Kıp. börü); **EUTS** *ḳurt* “böcek, kurt” (s. 124); **GTS** *kurt* “1. Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan. 2. Bazı böceklere ve bazı böcek kurtçuklarına verilen ad” (s. 1261).

Ḳurd: Kurt, böcek, solucan (BM, Kİ, KF). *krş.*: kurt “KTS” (s. 163)

ḳurt: Böcek, solucan. 93a/4. (İM)

◆ ...*taḳı mezy kibi taḳı vezy kibi, istiḥāza ḥatun ḳanı kibi taḳı yil kibi taḳı ḳurt kibi taḳı uşak taş kibi.*

ḳurt: Kurt, solucan. 12b/9. (TA)

ḳurt: Böcek, kurt. 9b/2. (DM)

ḳurṭ: Kurt. 70a/1. (KK)

Ḳurṭ: Kurt, solucan (BM, BV, CC, DM, GT, İM, MG, TA, TZ). *krş.*: ḳurd “KTS” (s. 164)

kurt: Kurt, solucan. 108, 28. (CC)

ķurt: B6cek, kurt. 9b/2. (DM)

savulķak ~ soęulķan ~ solunķan ~ sovlaķan ~ sovulķan ~ sulunķan “solucan”²

DS *soluncan* “solucan” (s. 3661); **EDPT** *suvuŗęa:n* “Hap. leg.; apparently Dev. N./A. (connoting habitual action) fr. suvuŗ- (suvıŗ-); ‘tapeworm’. The only common word for ‘tapeworm’ is NW Kumyk suvalķan: SW Az. soxulcan; Osm., Tkm. sogulcan, which goes back to Kıp. XVI şu:luncan al- “alaq leech” (s. 793); **GTS** *solucan* “yuvarlak veya yassı, uzun kurtlara verilen genel ad” (s. 1788).

Savulķak: Karın yılanı, solucan (TZ). “KTS” (s. 229)

savulķak: Karın yılanı, solucan. Bk.: soęulķan. 10. b. -12. (TZ)

Soęulķan: Solucan, karın yılanı (İH, TZ). *krş.:* solunķan, sovlaķan, sovulķan, sulunķan, řovulķan. “KTS” (s.238)

sogulcan: Sovulcan. 25. a. -8. (TZ)

soğulcan: Solucan. 18. (Kİ)

Solunķan: Sülük, solucan (Kİ). *krş.:* soęulķan, sovlaķan, sovulķan, sulunķan, řovulķan. “KTS” (s. 239)

solunķan: Sülük, 59.(Kİ)

Sovlaķan: Solucan, sülük (BM). *krş.:* soęulķan, solunķan, sovulķan, sulunķan, řovulķan. “KTS” (s. 239)

Sovulķan: Solucan, sülük (TZ). *krş.:* soęulķan, solunķan, sovlaķan, sulunķan, řovulķan. “KTS” (s. 240)

sovulķan: Solucan. 15. b. -4. (TZ)

Sulunķan: Solucan, sülük (Kİ). *krş.:* soęulķan, solunķan, sovlaķan, sovulķan, řovulķan. “KTS” (s.240)

² Bu sözcüğe DLT’de rastlanmamıŗ ancak “sowuŗęan: Solucan yüzünden olan sarılık hastalığı (I, 519-16)” sözcüğüne rastlanmıŗtır.

sulunçan: Solucan, sülük, 56. (Kİ)

Sülük: Sülük (BV, CC, İM, Kİ, TA, TZ). “KTS” (s. 244)

DS sülük “salyangoz” (s. 3709); **GTS sülük** “1. Sülüklerin örnek asalak hayvanı (Hirudo). 2. Sülüklerden, tatlı sularda yaşayan, vücudunda yirmi iki sindirim kesesi olduğu için bir kezde ağırlığının sekiz katı kan emebilen, halk arasında bazı kan hastalıklarının tedavisinde yararlanılan hayvan (Hirudo medicinalis)” (s. 1826).

sülük: Sülük. 115, 14m. (CC)

sülük: Sülük. 96b/4. (İM)

◆ *Ammā sülük kaçan sorsa ançağa tigrü kim karnı tolsa ol türlü kim egertüşse, aķsa āb-dast bozultur.*

sülük: Bugünkü manasında -sülük-, 53. (Kİ)

sülük: Sülük. 7b/8. (TA)

Sülük: Sülük. 15. b. -4, 25. a. -9. (TZ)

2.1.1.2 Eklem Bacaklılar

‘akreb (Ar.): Akrep, zehirli bir hayvan (GT, İM, KFT). “KTS” (s. 6)

DS akrep “< Ar. Akreb: akrep” (s. 160); **GTS akrep** “Ar. ‘akrep zool. Akreplerden, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli bir iğnesi olan böcek (Scorpio)” (s. 57).

‘akreb: Kuyruğunun ucunda zehirli iğnesi bulunan hayvan, akrep. 64a/13. (GT)

◆ *Hükemā tasniflerinde getürmişlerdür ki ‘akreb anasından toğduğı ma‘lüm degüldür.*

‘akreb: Zehirli ve tehlikeli hayvancılık. 108a/8. (İM)

◆ *Bağk kibi tağı çibin kibi tağı zembūr kibi tağı 'ağreb kibi tağı ni kim muᅅgar oğşaş bolsa.*

böy ~ böyi ~ buy “akrep”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “akrep” anlamına gelen “böy” sözcüğüne yer verilmemiştir.

Böy: Akrep (Kİ, TA). *krş.:* böyi, buy. “KTS” (s. 36)

böy: Akrep. 12b/1. (TA)

böy: Akrep, 37. (Kİ)

Böyi: Akrep (BM). *krş.:* böy, buy. “KTS” (s. 36)

Buy: Akrep (TA). *krş.:* böy, böyi. “KTS” (s. 39)

* Bu sözcüğün KTS’de TA’da kullanıldığına yer verilmişse da TA’da bu sözcüğe rastlanmamış, “akrep” için “böy” sözcüğü kullanılmıştır.

çayan ~ çıyan ~ şıyam “kırkayak, çıyan, akrep”

DLT *çadhan* “çıyan, kuyruğu örü, akrep” (c. I, s. 409-28); **DS** *çayan* “akrep, kırkayak, çıyan” (s. 1096); **EDPT** *ça:Çan* “scorpion” (s. 403); **GTS** *çayan* “hık. Akrep, yılan, çıyan, kırkayak vb. zehirli hayvan” (s. 404); *çıyan* “zool. Çok ayaklılardan, sarımtırak renkte, zehirli böcek (Scolopendra)” (s. 431).

Çayan: Kırkayak, çıyan, akrep (İH). *krş.:* çıyan, şıyam. “KTS” (s. 47)

çayan: Çıyan dediğimiz; kırkayak. 14. (İH)

Çıyan: Kırkayak, çıyan, akrep (İM, TA, TZ). *krş.:* çayan, şıyam. “KTS” (s. 51)

çıyan: Akrep. 116b/5. (İM)

◆ *yılan kibi tağı çıyan kibi vezega kibi tağı sıçkan kibi tağı çetük kibi...*

çıyan: Akrep. 12b/2. (TA)

çıyan: Akrep, çıyan. 25. a. -12. (TZ)

Şıyam: Akrep (DM). krş.: çayan, çıyan. “KTS” (s. 253)

şıyam: Akrep. 9a/15. (DM)

arı ~ aru “arı”

DLT *arı* “arı”. (c. I., s. 87-21, c. II., s. 329-13, c. III., s. 156-7, 276- 19); **DS** *aru* “arı”. (s. 337); **EDPT** *arı* “a large stinging insect, bee, wasp, hornet” (s. 196); **GTS** *arı* “zool. Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek (Apis mellifica)” (s. 117).

Arı: Arı, bal arısı (TA). krş.: aru. “KTS” (s. 11)

arı: Arı. 10. (Kİ)

Aru: Arı, bal arısı (DK, TA, TZ). krş.: arı. “KTS” (s. 12)

aru: Arı. 11a/7. (TA)

aru: Bal arısı ile eşek arısı beyninde müşterektir. Lakin birincisini kastettikleri zaman yalnız bal arısı derler. 10. (Kİ)

aru: Bal arısı. 9b/4. (DM)

aru: Arı. 57a/1. (GT)

◆ *Arudan söylemek fāyidesi yok şol kişiye ki 'ömrinde aru soğmamış ola.*

Küvegün: Arı (TZ). “KTS” (s. 170)

DLT *kökegün* “gök sinek” (c. I., s. 188-2; c. II., s. 287-19, 287-21).

küvegün: Arı denen hayvancık. 18. a. -4. (TZ)

bal k r kutu ~  v z “bal arısı”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *bal k r kutu* ve * v z* sözcükleri yer almamaktadır.

Bal k r kutu: Bal arısı ( M). “KTS” (s. 22)

bal k r kutu: Bal arısı. 480a/4. ( M)

◆ *Ta ı rev  bolmas satmak bal k r kutunu meger kim iwleri birle. Ta ı yipek k r kutunu satmak rev  bolur ni uk bolsa bolsun.*

 v z: Bal arısı (TZ). “KTS” (s. 213)

 v z: Bal arısı. 36. b. -6. (TZ)

Zenb r (Far.): Arı, eşek arısı. (GT,  M) “KTS” (s. 336)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *zenb r* s zc Ğ  yer almamaktadır.

zenb r: EŞek arısı. 108a/8. ( M)

◆ *Ba k kibi ta ı  ibin kibi ta ı zenb r kibi ta ı ‘a reb kibi ta ı ni kim mu gar o ŐaŐ bolsa.*

K k n: Yaban arısı, erkek eşek arısı. (BM) “KTS” (s. 167)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *k k n* s zc Ğ  yer almamaktadır.

ba k (Ar.) ~ bit “bit”

DLT *bit* “bit”. (c. I., s. 320-4; II, 291-16); **DS** *bit* “b cek”. (s. 708); **EDPT** *bit* “originally louse, but also used for bug and other parasites, including those on stored products” (s. 296); **EUTS** *bit* “bit: Man. I. 8. 14” (s. 30); **GTS** *bit* “zool. Yarım kanatlılar alt takımına giren, insan ve memeli hayvanların vücudunda asalak olarak yaşayan böcek, kehle (Pediculus)” (s. 285).

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ba k* sözcüğü yer almamaktadır.

PDF Eraser Free

Bağk: Bit (İM). “KTS” (s. 22)

bağk: Bit. 108a/8. (İM)

◆ *Bağk kibi tağı çibin kibi tağı zenbūr kibi tağı ‘ağreb kibi tağı ni kim muğar oğşaş bolsa.*

Bit: Bit (BV, CC, DM, Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ). “KTS” (s.33)

bit: Kehle, bit. 28. (Kİ)

bit: Bit. 305b/4. (İM)

◆ *Tağı bit öldürmegey...*

bit: Bit. 9b/6. (DM)

bit: Bit. 12b/8. (TA)

Böşek biti: Böcek biti. 12b/6. (TA)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *böşek biti* sözcüğü yer almamaktadır.

*Bu sözcük KTS’de bulunmamaktadır.

bürçe ~ bürşe ~ püre “pire”

DLT *bürge* “pire” (c. I., s. 427-22); **DS** *bürçe* “pire” (s. 825); **EDPT** *bürge* an old word ending in –ge; “flea” Kıp.: *bürçe*, Tkm. *büre*. (s. 362); **GTS** *pire* “zool. Pireler takımında, insanın ve bazı hayvanların kanını emerek yaşayan, iyi sıçradığı için kolay yakalanamayan, küçük, asalak böcek (Pulex)” (s. 1608).

Bürçe: Bit, pire (BM, CC, İH, İM, KF, Kİ, TA). *krş.:* *büre*, *bürşe*, *pürşe*. “KTS” (s. 40)

bürçe: Pire. 108/33. (CC)

bürçe: Pire. 8. (İH)

bürçe: Pire. 142a/6. (İM)

PDF Eraser Free

◆ *Ƙandala ƙanu taƙi aniñ kibi turur, taƙi bürçe taƙi aniñ kibi turur nesre degül.*

bürçe: Pire. 12b/7. (TA)

bürçe: Pire, 30. (Kİ)

Büre: Bit, pire (BM, İH, TA). *krş.:* bürçe, bürşe, pürşe. “KTS” (s. 40)

büre: Pire. 12b/8. (TA)

büre: Pire. 8. bk.: Bürçe. (İH)

Bürşe: Bit, pire (DM). *krş.:* büre, bürçe, pürşe. “KTS” (s. 40)

bürşe: Pire. 9b/4. (DM)

Ƙandala: Tahtakurusu, beşik biti (CC, DM, İM, TA, TZ). “KTS” (s. 125)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ƙandala* sözcüğü yer almamaktadır.

kandala: Tahtakurusu. 109/2. (CC)

ƙandala: Tahtakurusu. 9b/6. (DM)

ƙandala: Baş biti. 12b/5. (TA)

ƙandala: Bit. 305b/4, 142a/6. (İM)

◆ *Taƙi bit öltürmegey, taƙi revā bolur añar bürçe öltürmek taƙi*

ƙandala öltürmek taƙi çibin öltürmek taƙi yılan öltürmek... (305b/4)

kandala: Tahta kurusu (?). 7. b. -9. (TZ)

sirke “bit yavrusu”

DLT *sirke* “bit yumurtası, sirke” (c. I., s. 430-9); **EDPT** *sirke* “a nit” (s. 850); **EUTS** *sirke* “sirke: H. I. 10. 115” (s. 136); **GTS** *sirke* “bit, tahtakurusu vb. asalak böceklerin yumurtası” (s. 1776); **TS** *sirke* “bit yumurtası” (s. 3489).

Sirke: Bit yumurtası (DM, TZ). “KTS” (s. 238)

sirke: Bit yumurtası. 9b/6. (DM)

sirke: Sirke, bit yavrusu. 12b/9. (TA)

* KTS'de bu sözcüğün TA' da kullanıldığına dair bilgiye rastlanılmamıştır.

sirke: Bit yumurtası. 22. a. -10. (TZ)

Yavşak: Bit yavrusu. (Kİ) “KTS” (s. 315)

DS *yavşak* “bit yavrusu” (s. 4206); **GTS** *yavşak* “hlk. Bit yavrusu, sirke” (s. 2149); **TS** *yavşak* “bit yavrusu” (s. 4407).

yavşak: Bit yavrusu. 99.(Kİ)

bev ~ böv ~ böy “örümcek”

DLT *böy* “bir çeşit örümcek” (c. III., s. 141-7, 206-24); **DS** *bö* “iri ve zehirli örümcek” (s. 753); *böy* “bk.: bö” (s. 773); **EDTP** *bö:g* “a poisonous spider, tarantula” (s. 323); **GTS** *bög* “zool. Eklem bacaklılardan, soluk sarı renkli, zehirli bir örümcek türü” (s. 313); **TS** *bö* “zehirli örümcek” (s. 662); *böy* “bk. bö” (s. 670).

Bev: Örümcek (TZ) *krş.:* böv, böy. “KTS” (s. 29)

bev: Böy, örümcek. bk.: boy, örümcük, örümcek. 25. a. -13. (TZ)

Böv: Örümcek (CC). *krş.:* bev, böy. “KTS” (s. 36)

böv: Örümcek. 130/25. (CC)

Böy (II): Örümcek (TZ). *krş.:* bev, böv. “KTS” (s. 36)

böy: Böy, örümcek. bk.: bev, örümcük, örümcek. 25. a. -13. (TZ)

örmecek ~ örümcek ~ örümçik ~ örümçük “örümcek”

DLT *örümçek* “örümcek” (c. I, s. 152- 19); **EDPT** *örümçek* derived noun describing a concrete object from örüm; “spider” (s. 231); **GTS** *örümce* “hlk. Örümcek” (s. 1550); *örümcek* “zool. Örümcekler takımından, ince bir ağ kurarak küçük böcekleri avlayan eklemli bir hayvan” (s. 1550).

Örmecek: Örümcek (Kİ). *krş.:* örümcek, örümçik, örümçük. “KTS” (s. 212)

örmecek: Örümcek. 10. (Kİ)

Örümcek: Örümcek (İH, TZ). *krş.:* örmecek, örümçik, örümçük. “KTS” (s. 212)

örümcek: Örümcek. 3. (İH)

örümcek: Örümcek. Bk.: böy, bev. 25. a. -13. (TZ)

Örümçik: Örümcek (CC). *krş.:* örmecek, örümcek, örümçük. “KTS” (s. 212)

örümçik: Örümcek. 115/21r. (CC)

Örümçük: Örümcek (TZ). *krş.:* örmecek, örümcek, örümçik. “KTS” (s. 212)

örümçük: Örümcek. Bk.: böy, bev. 25. a. -13. (TZ)

çekertige ~ çekirge ~ çekürge ~ çükürge “çekirge”

DLT *çekürge* “çekirge” (Oğuzca). (c. I., s. 490-4); **DS** *çekürge* “çekirge” (s. 1117); **EDPT** *çekürge* “one of several old names of animals abd insects ending in –ge: ; locust, later also grasshopper” (s. 416); **GTS** *çekirge* “zool. Düz kanatlılardan, uzun olan art bacaklarına dayanarak uzağa sıçrayabilen, birçok türü olan bir böcek (Acridium)” (s. 408); **TS** *çekürge* “çekürge” (s. 1117).

Çekertige: Çekirge (TZ). *krş.:* çekirge, çekürge, çükürge. “KTS” (s. 47)

çekertige: Çekirge. 11. b. -5. (TZ)

Çekirge: Çekirge (DM, TA). *krş.:* çekertige, çekürge, çükürge. “KTS” (s. 47)

çekirge: Çekirge. 11b/4. (Kİ)

çekirge: Çekirge. 8a/2, 9b/8. (DM)

Çekürge: Çekirge (BM, İM, TZ). *krş.:* çekertige, çekirge, çükürge. “KTS” (s. 48)

çekürge: Çekirge. 11. b. -5. (TZ)

çekürge: Çekirge. 455b/3. (İM)

◆ *Takı sakşıkanı takı koyunu takı çekürgeni.*

Çükürge: Çekirge. (Kİ) *krş.* çekertige, çekirge, çekürge. “KTS” (s. 54)

çükürge: Çekirge. 45. (Kİ)

Ķasartķu : Çekirge (İM). “KTS” (s. 130)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ķasartķu* sözcüğü yer almamaktadır.

ķasartķu: Çekirge. 355a/4. (İM)

◆ *taķı ķarınça öltürmekde taķı bürçe öltürmekde taķı ķasartķu öltürmekde taķı ķoy biti öltürmekde taķı suf iti öltürmekde.*

sarançıķa ~ sarınçġa ~ sarınçġan ~ sarınçķa “çekirge”

DLT *sarıçġa* “çekirge” bk.: *sırıçġa*. (c. I., s. 489-7), *sırıçġa* “çekirge” (c. I., s. 489-6); **EDTP** *sarıçġa* “locust - çekirge”; one of several names of animals ending in -ga. (s. 845).

Sarançıķa: Çekirge (TZ). *ķrş.*: sarınçġa, sarınçġan, sarınçķa. “KTS” (s. 227)

sarançıķa: Çekirge. 11. b. -6. (TZ)

Sarınçġa: Çekirge (İM). *ķrş.*: sarançıķa, sarınçġan, sarınçķa. “KTS” (s. 227)

sarınçġa: Çekirge. 355a/7. (İM)

◆ *Ve eger sarınçġa öltürse şadaķa birgey ni kim tilese.*

Sarınçġan: Çekirge (Kİ). *ķrş.*: sarançıķa, sarınçġa, sarınçķa. “KTS” (s. 227)

sarınçġan [Kıpç.] : Çekirge. 57. (Kİ)

Sarınçķa: Çekirge (CC, İM). *ķrş.*: sarançıķa, sarınçġa, sarınçġan. “KTS” (s. 227)

sarınçķa: Çekirge. 114/11r. (CC)

sarınçķa: Çekirge. 354a/4. bk. sarınçġa (İM)

◆ *Ve eger bişürse muħrim kişi yumurtķanı yā sarınçķanı zāmin bolur añar, andan soñra eger anı yise kıymeti yoķ anıñ öze.*

şarınçķa: Çekirge. 11b/3. (TA)

*Bu sözcüğün TA’da yer aldığına dair bilgiye KTS’de rastlanmamıştır.

çibın ~ çibin ~ cibin ~ şibin “sinek”

DS *çibın* “sinek” (s. 1158); *çibin* “karasinek, sivrisinek” (s. 1202); *cibin* “bk. çibin” (s. 956); **EDTP** Kıp. *çibın* Hou. 10.II: XIV al-ḡubāb (çibın; also called) “siñe:k” (s. 838); **GTS** *cibin* “esk. sinek” (s. 367); **TS** *cibin* “sinek, sivrisinek” (s. 772).

Çibın: Sinek, karasinek (BV). *krş.:* cibin, çibin, şibin. “KTS” (s. 49)

Çibin: Sinek, karasinek (BM, CC, GT, İM, Kİ, TA). *krş.:* cibin, çibın, şibin. “KTS” (s. 51)

çibin: Sinek. 108/31. (CC)

çibin: Karasinek. 41. (Kİ)

çibin: Sinek. 11a/7. (TA)

çibin: Sinek. 108a/8. (İM)

◆ *suf içinde ölse sufnu murdār kılmak baḡk kibi taḡı çibin kibi taḡı zenbūr kibi taḡı 'aḡreb kibi taḡı ni kim muñar oḡşaş bolsa.*

Cibin: Sinek (TA). *krş.:* çibın, çibin, şibin. “KTS” (s. 43)

* TA’da “çibin” sözcüğüne yer verilirken “cibin” sözcüğüne yer verilmemiştir.

Şibin: Sinek, karasinek (DM, TZ). *krş.:* cibin, çibın, çibin. “KTS” (s. 253)

şibin: Sinek. bk. sinek. 9b/8. (DM)

şibin: Karasinek. 16. a. -13. (TZ)

siḡaḡ ~ sinek ~ siñek “sinek”

DLT *siḡek* “sinek; (şehirlilerce) sivrisinek; (göçebelerce) karasinek” (c. II., s. 13-23, 352-7; c. III., s. 100-18, 367-3, 367-9); **EDTP** *siñek* “a buzzing insect” of various kinds; Dim. f. of the onomatopoeic siñ; survives only in SW Az. sinek. (s. 838); **EUTS** *siḡek* “sinek” (s. 135); **GTS** *sinek* “zool. Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı” (s. 1771).

Siḡaḡ: Sinek (TA). *krş.:* sinek (I), siñek. “KTS” (s. 236)

siñek: Sinek. 11a/7. (TA)

Sinek: Sinek (DM). *krş.:* siğak, siñek. “KTS” (s. 237)

sinek: Sinek. bk. şibin. 9b/8. (DM)

Siñek: Sinek (BM, DM, GT, KF, Kİ, TZ). *krş.:* siğak, sinek (I). “KTS” (s. 237)

sinek: Sinek. bk. şibin. 9b/8. (DM)

siñek: Sinek. 28a/3. (GT)

◆ ...çün-ki dünyāya el şundu; siñek gibi ayağıbal içinde kaldı.

siñek: Sivrisinek. Bk.: öyez. 36. b. -3. (TZ)

ıyez ~ öyez ~ üyez ~ üvez ~ üyüz “sivrisinek”

DLT öyez “öyez, övez, bir çeşit sivrisinek (Oğuzca)” (c. I., c. 84- 9); **DS** üyez “hayvanlara konup yapışan, onları tedirgin eden bir çeşit sinek”. (s. 4083); **üvez** “bir çeşit sivrisinek, at sineği” (s. 4082); **GTS** üvez “zool. Sivrisineğe benzer bir böcek (Sorbus).” (s. 2068); **TS** üvez “bk. üyez”. (s. 4217); **üyez** “sivrisinek, at sineği, eşek sineği, tatarcık, büvelek” (s. 4217).

İyez: Sivrisinek (TZ). *krş.:* üvez, üyez, üyüz. “KTS” (s. 117)

ıyez: Övez, sivrisinek. (TZ)

Öyez: Sivrisinek (TZ). “KTS” (s. 213)

öyez: Öyez, sivrisinek. bk.: siñek. 36. b. -3. (TZ)

Üyez: Sivrisinek (BM, DM, TA). *krş.:* ıyez, üvez, üyüz. “KTS”

üyez: Küçük sinek, üvez. 9b/6. (DM)

üyez: Sivrisinek. 11a/8. (TA)

Üvez: Sivrisinek (BM). *krş.:* ıyez, üyez, üyüz. “KTS” (s. 299)

*Bu sözcüğün GT’de kullanıldığına KTS’de yer verilmemiştir.

üvez: Sivrisinek, at sineği, büvelek. 44b/2. (GT)

◆ *Pil niçe şalābat-ıla, bir üvezde kanad olmağ-ıla urur incidür.*

Üyüz: Sivrisinek (Kİ). *krş.:* iyez, üvez, üyez. “KTS” (s. 299)

üyez: Sivrisinek. 27; Anad. üvez. (Kİ)

sivri çibin ~ süriçibin ~ sürişibin ~ süvrü çibin “sivrisinek”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *sivri çibin, süriçibin, sürişibin, süvrü çibin* sözcükleri yer almamaktadır.

Sivri çibin: Sivrisinek (BM). *krş.:* süri çibin, süri şibin, süvrü çibin “KTS” (s. 238)

Süriçibin: Sivrisinek (GT). *krş.:* sivri çibin, süri şibin, süvrü çibin. “KTS” (s. 246)

Sürişibin: Sivrisinek (TZ). *krş.:* sivri çibin, süri çibin, süvrü çibin. “KTS” (s. 246)

süri şibin: Sivrisinek. 7. b. -9. (TZ)

Süvrü çibin: Sivrisinek (İM, Kİ). *krş.:* sivri çibin, süri çibin, süri şibin. “KTS” (s. 247)

süvrü çibin: Sivrisinek. 96b/5. (İM)

◆ *Ammā çibin yā süvrü çibin kaçan sorsa taķı tolsa āb-dast bozulmas.*

süvrü çibin: Sivrisinek. 54. (Kİ)

Kükevün: At sineği (Kİ). “KTS” (s. 167)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kükevün* sözcüğü yer almamaktadır.

kükewün: At sineği, Kıpçak lehçesinde ise zenbur “arı, eşek arısı”manasındadır. 83. (Kİ)

ilengiş “yengeç”

TS *lengeç* “yengeç” (s. 2787).

İlengiş: Yengeç (TZ). *krş.:* tengeç, yengeç, yenkeş. “KTS” (s.109)

ilengiş: Yengeç. bk.: kıskaş, kısas, yenkeş. 19. a. -9. (TZ)

kısaş ~ kıskaç ~ kışkaş ~ kışğaç “yengeç”

DLT *kıskaç* “kıskaç” (c. I., s. 455-12); **EDTP** *kısğa:ç* N.l. fr. Kıs-: s.i.a.m.l.g. w. minor phonetic changes for “pincers, tong (a crab’s)” and like; occasionally also for animals like “the crab”, and metaph “grasping”, avaricious. Oğuz: *kıskaç* “a small black animal”. Kıpç: *ilengiş* (for *ilingeç not an ancient word, with yeñeş in margin) TZ. (s. 667); **GTS** *kıskaç* “böceklerde besin maddesini parçalamaya ve kendilerini savunmaya yarayan organ” (s. 1166).

Ƙısaş: Yengeç (TZ). *krş.:* kıskaç (II), kışkaş, kışğaç. “KTS” (s.145)

kısaş: Yengeç. bk.: kıskaç, yenkeş, ilengiş. 19. a. -10. (TZ)

Ƙıskaç: Yengeç (İM). *krş.:* kısaş, kışkaş, kışğaç. “KTS” (145)

kıskaç: Yengeç. 108b/1. (İM)

♦ *suf içinde ok ölse sufñi fāsıd eyleses: balık kibi taķı bākā kibi taķı kıskaç kibi.*

Ƙışkaş: Yengeç (TZ). *krş.:* kısaş, kıskaç, kışğaç. “KTS” (s. 146)

kıskaç: Yengeç. Bk.: kıskaç, yenkeş, ilengiş. 19. a. -10. (TZ)

Ƙışğaç: Yengeç (BM). *krş.:* kısaş, kıskaç, kısğaç. “KTS” (s. 146)

tekleç ~ tengeç “yengeç”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *tekleç* ve *tengeç* sözcükleri yer almamaktadır.

Tekleç: Yengeç (DM). “KTS” (s. 268)

tekleç: Yengeç. bk. tengeç, yengeç. 4a/2. (DM)

Tengeç: Yengeç (BM). *krş.:* ilengiç, yengeç, yenkeş. “KTS” (s. 270)

tengeç: Yengeç. bk. tengeç, yengeç. 8a/6. (DM)

yengeç ~ yenkeş “yengeç”

DLT *yengeç* “yengeç (Oğuzca)” (c. III., s. 384-3); **GTS** *yengeç* “zool. Eklem bacaklılardan, kabuklu, birinci ayak çifti iki kısaç olarak gelişmiş, eti için avlanan, suda yaşayan bir böcek” (s. 2164).

Yengeç: Yengeç (DM, TA). *krş.:* ilengiş, tengeç, yenkeş. “KTS” (s. 319)

yengeç: *Yengeç. bk. tekleç, tengeç. 4a/2, 8a/6. [Z/1 yengeç, yenkeç 66, 3-37, M-156, T yenkeş 284] (DM)*

yengeç: *Yengeç. 7b/6. [H yenkeç 109, K yenkeç 127] (TA)*

Yenkeş: Yengeç (TZ). *krş.:* ilengiş, yengeç. “KTS” (s. 319)

yenkeş: *Yengeç. bk.: kısaş, kısaş, ilengiş. krş.: D. L. T. (Oğuzca); Müh. – yengeç. 19. a. -9. (TZ)*

karınca ~ qarınçak “karınca”

DLT *karınca* “karınca (Oğuzca)” (c. I., s. 501-25; c. III., s. 375-13); *karınçak* “karınca (Oğuzca)” (c. I., s. 501-35); **EDPT** *karınca* see *karınçğa* (s. 662); *karınçğa* “specifically a western word; an old animal name ending in –ğa:” (s. 662); **GTS** *karınca* “zool. Zar kanatlılardan, toplu olarak yaşayan, yuvaları toprağın altında olan ve birçok türü bulunan böceklerin genel adı (Formica)” (s. 1087).

Qarınça: Karınca (BM, DM, Gİ, GT, İM, KF, KK, TA). *krş.:* qarınçak “KTS” (s. 128)

qarınça: *Karınca. bk. qumurusqa. 9b/8. (DM)*

qarınca: *Karınca. 32b/7. (GT)*

◆ *Ben şol qarıncayam ki ayak altında qaluram.*

qarınca: *Karınca. 355a/3. (İM)*

◆ *taqı çibin öltürmekde taqı qarınça öltürmekde taqı bürçe öltürmekde taqı qasartku öltürmekde...*

karınca: Karınca. 12b/4. (TA)

sarı karınca: *Sarı renkteki karınca. 355a/6. (İM)*

◆ *Takı sarı karınca turur ol karınca kim ziyān kıtur*

karınca: Karınca. 67a/3. (KK)

Karıncaçak: *Karınca (TZ). krş.: karınca “KTS” (s. 128)*

karıncaçak: Karınca. bk.: kumruska. 36. b. -2. (TZ)

kımrşığı ~ kumruska ~ kumursağa ~ kumursuğa ~ kumuruska “karınca”

EDPT *kumursğa* “an old animal name ending in –ğa.” (s. 628).

Ƙımrşığı: *Karınca (BM). krş.: kumruska, kumursağa, kumursuğa, kumuruska. “KTS” (s. 144)*

Ƙumruska: *Karınca (TZ). krş.: kımrşığı, kumursağa, kumursuğa, kumuruska. “KTS” (s. 162)*

kumruska: Karınca. Bk.: karıncaçak. 36. b. -2. (TZ)

Ƙumursağa: *Karınca (TA). krş.: kımrşığı, kumruska, kumursuğa, kumuruska. “KTS” (s. 163)*

kumurska: Karınca. 12b/3. (TA)

Ƙumursuğa: *Karınca (Kİ). krş.: kımrşığı, kumruska, kumursağa, kumuruska. “KTS” (s. 163)*

kumursuğa: Karınca. 75. (Kİ)

Ƙumuruska: *Karınca (DM). krş.: kımrşığı, kumruska, kumursağa, kumursağa. “KTS” (s. 163)*

kumuruska: Karınca. (DM)

Mür (Far.): *Karınca (KH). “KTS” (s. 188)*

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *mür* sözcüğü yer almamaktadır.

mür (< *A. murr*) *mür*, *gerçek mür* (*comiphora myrrha*). 52/4. (KH)

◆ ...*iki direm mür, iki bir direm maştaķı*...

Neml (Ar.): Karınca (BV, KF). “KTS” (s. 200)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *neml* sözcüğü yer almamaktadır.

kelebek ~ köbelek “kelebek”

DS *köbelek* “tahıllara dadanan bir çeşit küçük kelebek” (s. 2946); **EDPT** *kelebek* see *kebe:li*: (s. 716); *kepe:li*: ? foreign loanword “butterfly; except in some North Eastern, languages which use Mongolian loan-word, the standard word for butterfly in all Turkish languages, but in such a wide range of forms as to suggest that it is a loan-word” (s. 689); **GTS** *kelebek* “zool. Pul kanatlılardan, vücudu, kanatları ince pullarla ve türlü renklerle örtülü, dört kanatlı, çok sayıda türleri olan böceklere verilen genel ad” (s. 1129).

Kelebek: Kelebek (İH). *krş.*: köbelek (I) “KTS” (s. 137)

kelebek: Kelebek. Konya’da “epelek” derler. Çağatayca: kübelek. 27. (İH)

Köbelek: Kelebek (CC). *krş.*: kelebek. “KTS” (s. 156)

köbelek: Kelebek. 160, 32 r. (CC)

kübe ~ küye “güve”

DLT *küye* “güve” (c. III., s. 170-9); **EDPT** *küye*: (g-) “a (clothes) moth” (s. 754); **GTS** *güve* “zool. Kurtçuğu deri, yapığı, yünlü kumaş ve dokuma yiyen pul kanatlılardan bir böcek (*Tine pellionella*)” (s. 816).

Kübe: Güve (TA). “KTS” (s. 166)

kübe: Güve. 12b/5. (TA)

Küye: Güve (TZ). “KTS” (s. 170)

küye: Güve. Bk.: kurt, sülük, sovuşan. 15. a. -4, 25. a. -13. (TZ)

kaşartka ~ sakurğa “kene”

DLT *sakırku* “kene, sakırğa. krş. – sakırğa” (c. I., s. 489-22); **DS** *sakırğa* “kene, koyun, köpek vb. hayvanlara dadanan keneden az büyük bir çeşit asalak” (s. 3519); **EDTP** *sakırku* “a tick” (s. 816); **GTS** *sakırğa* “hlk. kene” (s. 1686); **TS** *sakırğa* “kene” (s. 3256).

Kaşartka: Kene (TA). “KTS” (s. 130)

kaşirtka: Kene. 12b/10. (TA)

Sakurğa: Kene (Kİ, TZ). “KTS” (s. 224)

sakurğa: Sakırğa -kene-, hayvanlarda hasil olup kanını emen hayvan, 59. (Kİ)

sakurga: Kene, yavısı, sakırğa. bk.: köne, kene, yapsı, yavısı, kısıltıkı. 29. a. -12. (TZ)

kene ~ ğene ~ köne “kene”

GTS *kene* “Far. zool. Koyun, köpek, at vb. hayvanların veya insanların derisinde asalak olarak yaşayan, bulaşıcı hastalıklara sebep olan böceklerin genel adı, sakırğa” (s. 1137).

Kene: Koyunda ve sığırdada olan yapışkan böcek (İH, Kİ, TA, TZ). *krş.:* köne “KTS” (s. 138)

kene: Koyun, sığırdada olur, yapışkan böcek. 18. (İH)

kene: Bilhassa hayvanların vücuduna konup kanını içtikçe şişen ve içeri dalan sinek. 84. (Kİ)

kene: Kene. 12b/10. (TA)

kene: Kene, büyük hayvanlara sataşan ve kanlarını emen küçük bir böcek. Bk.: köne, kısıltıkı, yapsı, yavısı, sakırğa. 29. a. -12. (TZ)

Köne: Kene (TZ). *krş.:* kene. (II) “KTS” (s. 158)

köne: Kene denen hayvancık. *Bk.:* kısıltık, yapısı, yavısı, sakurga. 29. a. -15. (TZ)

Çoy biti: Kene. 355a/4. “İM”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çoy biti* sözcüğü yer almamaktadır.

◆ *tağı kasartku öltürmekde tağı çoy biti öltürmekde tağı suf iti öltürmekde...*

* “Çoy biti” sözcüğüne KTS’de yer verilmemiştir.

yapısı ~ yavan ~ yavısı “kene”

DS *yavısı* “kene” (s. 4206); **GTS** *yavısı* “hık. Bir tür kene” (s. 2149); **TS** *yavısı* “kene” (s. 4407).

Yapısı: Kene (TZ). “KTS” (s. 311)

yapısı: Kene, yavısı. *Bk.:* kene, köne, kısıltık, sakurga. 29. a. -12. (TZ)

Yavan: (II) Kene denilen böcek (İH). “KTS” (s. 315)

yavan: (kene) dedikleri böcek. 32. (İH)

Yavısı: 1. Kene, koyuna musallat böcek (İH). “KTS” (s. 315)

yavısı: Kene, sakurga, koyuna musallat böcek. 32. (İH)

2. Kene yavrusu, bit yavrusu (TZ). “KTS” (s. 315)

yavısı: Yavısı, kene yavrusu, bit yavrusu. *bk.:* kene, köne, kısıltık, yapısı, sakurga. 29. a. -12. (TZ)

çırlak ~ sırsır³ “çircir böceği”

DS *çırlak* “çircir böceği” (s. 1187).

³ “çircir böceği” hayvan adının TS’de “çirgıt ~ çirgıt ~ çirkirdi” şekillerine rastlanılmıştır.

Çırlak: Çırcır böceği (CC). “KTS” (s. 51)

çırlak: Çırcır böceği, dere (?). 163/12. (CC).

Sırsır: Çırcır böceği (İH). “KTS” (s. 235)

sırsır: Çırcır böceği, ağustos böceği. 16. (İH)

donguz kurtı ~ konuz ~ koñuzan kurt “bok böceği”

DLT *konğuz* “osurgan böceği” (c. III., s. 363-17); **DS** *domuzlan* “sert kabuklu, siyah gübre böceği” (s. 1556); *donuzlan* “hamam böceği” (s. 1562); **TS** *doñuzlan kurdu* “bok böceği” (s. 1218).

Donğuz kurtı: Gübre böceği, bok böceği (KK). krş.: koñuzan kurt, tonguzdan kurdı. “KTS” (s. 64)

donğuzlan kurtı: Bok böceği. 70a/3. (KK)

Konuz: Çatal böceği, bok böceği (BM). “KTS” (s. 153)

Koñuzan kurt: Gübre böceği, bok böceği (İM). krş.: donguz kurtı, tonguzdan kurd. “KTS” (153)

koñuzan kurt: Domuzlan böceği. 355a/5. (İM)

◆ ...*tağı zenbūr öltürmekde tağı kısqaç öltürmekte tağı yir cānavarların öltürmekde kirpi kibi tağı koñuzan kurt öltürmekde nerse yokdur.*

Lançurt: Domuzlan böceği (DM). “KTS” (s. 171)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *lançurt* sözcüğü yer almamaktadır.

lançurt: Domuzlan böceği. 9b/4. (DM)

Zerāric (Ar.): Kuduz böcekleri (KH). “KTS” (s. 337)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *zerāric* sözcüğü yer almamaktadır.

zerāric: Kuduz böceği. 60/5. (KH)

◆ ... üç *zerāric* alıp başların kesip dahı on biş ağırınca ekşi yoğurt içine koyup...

2.1.2. Omurgalılar

2.1.2.1. Balıklar

balık ~ baluḡ “balık”

DLT *balık* “balık” (c. I., s. 73-10, 379-4; c. II., s. 216-29, 231-23, 233-13, 349-15); **DS** *balıḡ* “bk.: baluk” (s. 504); *baluk* “balık” (s. 512); **EDPT** *balık* “fish” (s. 335); **EUTS** *balık/balıḡ* “balık” (s. 21); **GTS** *balık* “zool. Omurgalılardan suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı” (s. 191); **TS** *balıḡ* “balık” (s. 389).

Balıḡ: Balık (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* baluḡ. “KTS” (s. 23)

balıḡ: Balık. 4a/2, 7a/6. (DM)

balıḡ: Balık. 39b/15. (GT)

◆ ...*ecelsüz balıḡ kūruda ölmez.*

balıḡ: Balık. 108b/1. (İM)

◆ *Taḡı ölse ol nesre kim tirilür suf içinde suf içinde oḡ ölse sufı fāsıd eylemes: balıḡ kibi taḡı bākā kibi taḡı kışkaç kibi.*

balıḡ: Bugünkü manasında. 36. (Kİ)

balıḡ: Balık. 70b/2. (KK)

balıḡ: Balık. 7b/5. (TA)

balık: Balık. 19. a. -8. (TZ)

Baluḡ: Balık (CC). *krş.:* balıḡ. “KTS” (23)

PDF Eraser Free

baluk: Balık. 43/12, 91/29. (CC)

Balık bey: Bir nevi balık. 36. “Kİ”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *balık bey* sözcüğü yer almamaktadır.

*KTS’de bu sözcüğe rastlanmamıştır.

Deve balık: Dilfin⁴ isiminde büyük balık. 50. “Kİ”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *deve balık* sözcüğü yer almamaktadır.

*KTS’de bu sözcüğe rastlanmamıştır.

İt balığı ~ sögen balığı “köpek balığı”

DS *itbalığı* “durgun sularda yaşayan çok ayaklı, küçük bir su böceği” (s. 2567).

İt balığı: Köpek balığı. 30. b. -13. (TZ)

*Bu sözcük KTS’de “kurbağa yavrusu” anlamında verilmişken TZ’de “köpek balığı” anlamında kullanılmıştır.

Sögen balık: İt balığı (İH). “KTS” (s. 240)

sögen balık: İt balık. 12. (İH).

Alaboğa: Büyük deniz hayvanı (CC). “KTS” (s. 6)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *alaboğa* sözcüğü yer almamaktadır.

alaboga: Alaboğa, bir büyük deniz hayvanı. 160/11. (CC)

⁴ DS: dilfin “yunus balığı”.

çerten ~ sazan balığı “sazan balığı”

GTS *sazan* “zool. Sazangillerden, Avrupa, Asya ve Amerika’nın tatlı sularında yaşayan, sırt yüzgeci uzun, eti beğenilen kılçıklı bir balık (Cyprinus carpio)” (s. 1717).

Çerten: Sazan balığı (İM). “KTS” (49)

çerten: Sazan balığı. 455b/4. (İM)

◆ *Takı yiyilmes suf hayavānlarından meger kim balık takı çerten balık takı yılan balık.*

Sazan balığı: Sazan balığı (İH). “KTS” (230)

sazan balığı: Sazan balığı. 12. (İH)

Kaçlanmış balık: Kurutulmuş balık (İH). “KTS” (s. 124)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kaçlanmış balık* sözcüğü yer almamaktadır.

kaçlanmış balık: Balık kurutması. 12. (İH).

Ulu balık: Kur’an-ı Kerim’de nur diye anılan büyük bir balık (İH). “KTS” (s. 292)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ulu balık* sözcüğü yer almamaktadır.

ulu balık: Kur’an’da (nun) diye anılan büyük bir balık. 12. (İH).

toğu ~ yavru “balık yavrusu”

DS *yavru* “yavru” (s. 4205); **GTS** *yavru* “yeni doğmuş hayvan veya insan” (s. 2148); **TS** *yavru* “yavru” (s. 4406).

Toğu: Balık yavrusu (TZ). “KTS” (s. 279)

toğu: Balık yavrusu. 27. b. -13. (TZ)

Yavru (II): Balık Yavrusu (TZ). “KTS” (s. 315)

yavru: Balık yavrusu. 27. b. 13. (TZ)

Ovulduḡ: Balık yumurtası (CC). “KTS” (s. 207)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ovulduḡ* sözcüğü yer almamaktadır.

ovulduḡ: Balık yumurtası. 150/30 1. (CC)

Ṭāfi (Ar.): Su üzerine çıkan balık (İM). “KTS” (s. 258)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ṭāfi* sözcüğü yer almamaktadır.

ṭāfi: Su üzerine çıkan balık. 455b/4. (İM)

◆ *Takı yiyilmes suf öze çıķğan ölüp balıķlardan, ol ṭāfi ol turur kim öler takı suf öze çıkar.*

2.1.2.2. Kurbağalar

baġa ~ baķa ~ boġa “kurbaġa”

DLT *baka* “kaplumbaġa” (c. I., s. 73-10, c. II., s. 226-10); **DS** *baġa* “kaplumbaġa” (s. 473); **EDPT** *baka* “by itself frog; also tortoise if preceded by words meaning horn, stone, and the like” (s. 311); **EUTS** *baġa* “kara kurbaġa, odlü kurbaġa” (s. 20); **GTS** *baġa* “hık. Kaplumbaġa” (s. 176); **TS** *baġa* “kaplumbaġa” (s. 362).

Baġa: Kaplumbaġa veya kurbaġa (BM, GT, MG, TZ). *krş.:* baķa, boġa. “KTS” (s. 21)

baġa: Kurbaġa. 92b-4. (MG)

◆ *... oḡsar yāhūz baġa rāyihāsinaoḡsar yāhūz balçık rāyihāsına oḡsar...*

baga: Bağa, kurbağa. *Bk*: kurbaga, kabarsaklı бага. 19. a. -9, 23. a. -7, 39. b. -3. (TZ)

Bağa: Kaplumbağa veya kurbağa (İM). “KTS” (s. 22)

bağa: Kurbağa. 116a/4. (İM)

◆ *Ammā bakā kaçan ölse şîrā içinde ihtilāf kıldılar anıñ içinde soñraqlar, öküşregi anıñ öze turur kim murdār bolur tip.*

Boğa: Kaplumbağa veya kurbağa (DM). *krş.*: bağa, bağa. “KTS” (s. 33)

boğa: Kaplumbağa. 8a/2. (DM)

kurbağa ~ kurbuğa “kurbağa”

DLT *kurbaka* “kurbağa” (c. III, s. 122-16); **EDTP** *kurbaka* “some kind of frog or toad, prob. the latter; baka: means 'frog', and Kaş. suggests tahat is o Compound of kur and baka” (s. 646); **GTS** *kurbağa* “zool. Kurbağalardan, yumurta ile üreyen, yavruları gelişimleri durdun sularda tamamlandıktan sonra kuyruğu ve solungacı körelerek karada yaşabilen, sıçrayarak yüreyen ve suda iyi yüzen küçük hayvan” (s. 1257).

Kurbağa: Kurbağa (BM, İH, Kİ, KH, TA, TZ). *krş.*: kurbuğa. “KTS” (s. 163)

kurbağa: Kurbağa 36/3. (KH)

◆ *...dahı kurbağa-nıñ içi yağın sürtmek gerek.*

kurbağa: Kurbağa. 7a/6. (TA)

kurbaga: Kurbağa. *Bk.*: бага. 23. a. -7. (TZ)

Kurbuğa: Kurbağa (DM). *krş.*: kurbağa. “KTS” (s. 163)

kurbuğa: Kurbağa. 8a/4. (DM)

2.1.2.3. Sürüngenler

Iyvan: Kertenkele (BM). “KTS” (s. 103)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *iyvan* sözcüğü yer almamaktadır.

kasartka ~ kasartkı “kertenkele”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kasartka* ve *kasartkı* sözcükleri yer almamaktadır.

ƘasartƘa: Kertenkele (CC). *krş.:* kasartkı. “KTS” (s. 130)

kasartka: Kertenkele. 114, 10r. (CC)

Ƙasartƙı: Kertenkele (CC). *krş.:* kasartka. “KTS” (s. 130)

kasartkı: Kertenkele. 120, 15, 16. (CC)

Keler: Kertenkele (BM, TA). “KTS” (s.137)

DLT keler “keler, kertenkelelerin genel adı” (c. I., s. 364-27); **DS keler** “kertenkele” (s. 2729); **EDPT keler** “lizard” (s. 719); **GTS keler** “zool. Sürüngenler sınıfından kelerler takımından olan hayvanların genel adı” (s. 1130); **TS keler** “bir çeşit kertenkele, yılan ebesi” (s. 2404).

keler: Kertenkele. 12b/3. (TA)

Kelte⁵: Keler, kertenkele (İH). “KTS” (s. 137)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kelte* sözcüğü yer almamaktadır.

kelte: Keler. 26. (İH).

⁵ “kelte” sözcüğü TS’de “keler” sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır. *Keltekeler* “kertenkele, keler”. (s. 2406)

keseltki ~ kesürtüki “kertenkele”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *keseltki* ve *kesürtüki* sözcükleri yer almamaktadır.

Keseltki: Semender, büyük kertenkele (BM, Kİ, TZ). krş.: kesertüki. “KTS” (s. 140)

keselteki: Kertenkele ve ona benzer bir hayvan, 82. (Kİ)

keseltki: Kertenkele. 19. b. -1. (TZ)

Kesürtüki: Kertenkele (DM). krş.: keseltkü. “KTS” (s. 141)

kesürtüki: Kertenkele. bk. yalım. 9a/15. (DM)

Kiseleñi: Kertenkele (İM). “KTS” (s. 150)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kiseleñi* sözcüğü yer almamaktadır.

kiseleñi: Kertenkele. 114a/1. (İM)

◆ *yā kızilça başlı çıpçuk ölse, yā kiseleñi ölse çıkargay ol kuyudan yigirmi kowa otuzğa tigi uluğ kowa...*

Susmār (Far.): Kertenkele (İM, TZ). “KTS” (s. 243)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *sūsmār* sözcüğü yer almamaktadır.

susmār: Kertenkele. 355a/2. (İM)

◆ *Taķı susmar taķı yalman taķı közen taķı kiş taķı tiyin taķı ni kim añar oħşaş bar keğik turur.*

* “Susmār” sözcüğü TZ’de “sansar” anlamında kullanılmıştır.

Sürek sırt: Bir tür su kertenkelesi (BM). “KTS” (s. 246)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *sürek sırt* sözcüğü yer almamaktadır.

Yalım: Kertenkele (DM). “KTS” (s. 308)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yalım* sözcüğü yer almamaktadır.

yalım: Kertenkele. bk. 9b/4. (DM)

Żabbe (Ar.): Kertenkele, keler (BV). “KTS” (s. 335)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *żabbe* sözcüğü yer almamaktadır.

Būḳalemūn (Ar.): Bukalemun. (GT). “KTS” (s. 37)

GTS *bukalemun* “zool. Bukalemungillerden 20-30 cm bilyunda, renk değiştirmesiyle ünlü sürüngen türü, kaya keleri (Chamaeleo chamaeleon)” (s. 321).

Kelte: Bukalemun (TA). “KTS” (s. 137)

DS *kelte* “kertenkelden daha küçük sırtındaki pullar sert ve az olan bir sürüngen” (s. 2735).

kelte: Bukalemun. 12b/3. (TA)

cılan ~ ilan ~ yılan “yılan”

DLT *yılan* “yılan” (c. I., s. 27-7, 228-10; c. II., s. 18-15, 20-22, 275-9, 279-20; c. III., s. 29-26, 39-26); **DS** *ilan* “yılan” (s. 2464); *yılañ* “yılan” (s. 4264); **EDPT** *yıla:n* (Ĝ-) “snake” (s. 930); **EUTS** *yılan* “yılan” (s. 191); **GTS** *yılan* “ zool. Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen” (s. 2179); **TS** *ilan* “yılan” (s. 1935).

Cılan: Yılan (CC). *krş.:* ilan, yılan. “KTS” (s. 43)

cılan (cillan): Yılan. bk.: ilan. 125, 33. (CC)

Ilan: Yılan (CC, Gİ, KF, KFT, TZ). *krş.:* yılan, cılan. “KTS” (s. 101)

ilan: Yılan, ilan. 125, 33. (CC)

ılan: Yılan. Bk.: eçdiha, saksagan, savulçak, sogulçan. 10. b. -12. (TZ)

Yılan: Yılan (BM, BV, CC, DM, GT, İH, İM, KF, Kİ, KK, TA). *krş.:* cılan, ılan. “KTS” (s. 321)

ılan: Yılan, ılan. 125, 33. (CC)

ılan: Yılan. 9a/15. (DM)

ılan: Yılan. 16a/3. (GT)

◆ *Eger Rūm'da yılan sokmuş ādeme 'Irāk'dan tiryāk gelince, bilgil ki hāli ne olur?*

yılan: Yılan. 17. (İH)

yılan: Yılan. 116b/5. (İM)

◆ *yılan kibi taķı çıyan kibi taķı vezega kibi taķı sıçkan kibi taķı çetük kibi taķı seyb yürigen tawuķ kibi mekrūh turur.*

**Yılan: V nüshasında yalan, 96; Bugünkü manasında. (Kİ)*

yılan: Yılan. (TA)

Mār (Far.): Yılan (GT). “KTS” (s. 177)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *mār* sözcüğü yer almamaktadır.

mār: Yılan. 54a/10. (GT)

◆ *Genci kaldurdılar mār yirinde kaldı.*

sağsağan ~ sanzağan “kıvrılmış yılan”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “kıvrılmış yılan” anlamına gelen “sağsağan, sanzağan” sözcüklerine yer verilmemiştir.

Sağsağan (II): Kıvrılmış olan yılan (TZ). *krş.:* sanzağan. “KTS” (s. 223)

sagsagan: Kıvrılmış olan yılan. bk.: sanzagan. 10. B. - 12. (TZ)

Sanzağan: Kıvrılmış yılan (TZ). *krş.:* sağsağan. “KTS” (s. 226)

sanagan: Kıvrılmış olan yılan. bk.: sagsagan. 10. b. -12. (TZ)

Arun: Uzun, büyük yılan (DM). “KTS” (s. 13)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *arun* sözcüğü yer almamaktadır.

arun: Uzun, büyük yılan. 9a/15. (DM)

ecdehā ~ eçdihā ~ ejdehā ~ ejderhā (Far.) “büyük yılan, ejderha”

GTS *ejderha* “zool. Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç masal canavarı, ejder, dragon” (s. 609).

Ecdehā: Büyük yılan (DM). *krş.:* eçdihā, ejdehā, ejderhā. “KTS” (s. 69)

ecdehā: Büyük yılan. 9b/2. (DM)

Eçdihā: Büyük yılan (TZ). *krş.:* ecdehā, ejdehā, ejderhā. “KTS” (s. 69)

eçdiha: Büyük yılan. 10. b. -12. (TZ)

Ejdehā: Büyük yılan (GT). *krş.:* ecdehā, eçdihā, ejderhā. “KTS” (s. 71)

ejdehā: Büyük yılan. 42b/14. (GT)

◆...gerçi *ecelsüz kimse ölmez; pes kendüzünü ejdehā ağzına atma.*

Ejderhā: Büyük yılan (GT). *krş.:* ecdehā, eçdihā, ejdehā. “KTS” (s. 71)

ejderhā: Büyük yılan. 74a/11 (GT)

◆...veger *ejderhā ağzına varur-ısan ölmezsin meger ki ecel gününde ölesin.*

Evren: Büyük yılan (DM). “KTS” (s. 78)

DS *evren* “bk.: evran” (s. 1813); *evran* “büyük yılan, canavar” (s. 1813); **TS** *evren* “ejderha, büyük yılan” (s. 1574); *evran* “bk.: evren” (1574).

* “DM”de “evren” sözcüğü yer almamaktadır.

sazağan ~ şazğan “ejderha, yılan”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *sazağan* ve *şazğan* sözcükleri yer almamaktadır.

Sazağan: Yılan, ejderha (BM, CC, Kİ). krş.: şazğan. “KTS” (s. 230)

sazagan: Yılan, ejderha. 108, 29; 108, 12. (CC)

sazağan: Koca yılan. 81. (Kİ)

Şazğan: Ejderha, yılan (TA). krş.: sazağan. “KTS” (s. 230)

şazğan: Ejderha. 12b/1. (DM)

Şu‘bān (Ar.): Büyük yılan, ejderha (GT). “KTS” (s. 242)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *şu‘bān* sözcüğü yer almamaktadır.

Lim: Salyangoz (DM). “KTS” (s. 172)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *lim* sözcüğü yer almamaktadır.

lim: Salyangoz. 8a/6. (DM)

ķabarķaķlı baĝa ~ ķabırķaķlı baĝa ~ ķaburķaķlı baĝa ~ ķaburķaķlu baĝa
“kaplumbaĝa”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ķabarķaķlı baĝa*, *ķabırķaķlı baĝa*, *ķaburķaķlı baĝa*, *ķaburķaķlu baĝa* sözcükleri yer almamaktadır.

Ķabarķaķlı baĝa: Kaplumbaĝa (Kİ). krş.: ķabırķaķlı baĝa, ķaburķaķlı baĝa, ķaburķaķlu baĝa. “KTS” (s. 121)

ķaburķaķlı baĝa: Kaplumbaĝa. 68. (Kİ)

Ķabırķaķlı baĝa: Kaplumbaĝa (BM). krş.: ķabarķaķlı baĝa, ķaburķaķlı baĝa, ķaburķaķlu baĝa. “KTS” (s. 121)

Ꞑaburçaꞑlı bağa: Kaplumbağa (İM). krş.: ꞑabarçaꞑlı bağa, ꞑabırçaꞑlı bağa, ꞑaburçaꞑlı bağa. “KTS” (s. 122)

ꞑaburçaꞑlı bağa: Kaplumbağa. 355a/4. (İM)

◆ *taꞑı bõri õltõrmekde taꞑı ꞑaburçaꞑlı bağa õltõrmekde taꞑı vezeğa õltõrmekde..*

Ꞑaburçaꞑlı bağa: Kaplumbağa (TA). krş.: ꞑabarçaꞑlı bağa, ꞑabırçaꞑlı bağa, ꞑaburçaꞑlı bağa. “KTS” (s. 122)

ꞑaburçaꞑlı bağa: Kurbağa, kutulu kurbağa. 7b/7. (TA)

Neheng (Far.): Timsah (GT). “KTS” (s. 200)

Araştırmamızda kullanılan sõzlõklerde *neheng* sõzcõęõ yer almamaktadır.

2.1.2.4. Kuşlar

2.1.2.4.1. Genel Adlar

Çekõk: Kuş. (İH) “KTS” (s. 48)

DS çekik “serçe bõyõklõęõnde tarla kuşu” (s. 1112); **TS çekik** “tarla kuşu, turgay”. (s. 852); *çekik* “bk.: çekõk” (s. 848).

çekik: Kuş. 23. (İH)

ꞑuř “kuş”

DLT kuş “kuş” (c. I., s. 22-9; c. II., s. 4-1; c. III., s. 6-1); **EDPT kuş** “bird” (s. 670); **EUTS kuş** “kuş” (s. 124); **GTS kuş** “zool. Yumurtlayan, omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, võcudu tõylerle õrtõlõ, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı” (s. 1268).

Ꞑuř: Kuş (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KFT, KK, TA, TZ). “KTS” (s. 165)

PDF Eraser Free

kuş: Kuş. 130, 20 1. (CC)

kuş: Kuş. 11b/11. (DM)

kuş: Kuş. 77a/7. (GT)

◆ *Kuş ki bir ayruk kuşu duzakda göre andan yaña varmaz.*

kuş: Kuş. 354b/7. (İM)

◆ *taķı kişde taķı ol kuş kim āvāz birür, anñ içinde iki rivāyet bar.*

kuş: Kuş. 48a/2, 70a/6. (KK)

kuş: Kuş. 10b/4. (TA)

kuş: Kuş. 23. b. -6. (TZ)

Huş: Kuş. 89/11. h.-ları: 78/10 “AB”

◆ *Kazan, da barça hayvanlar surk‘ulgan, da barçay uçar huş hanat‘lı.*

Murğ (Far.): Kuş. 3b/1. (GT)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *murğ* sözcüğü yer almamaktadır.

◆ *İy seher murğı! ‘ışķı pervāneden örger...*

*KTS’de “murğ” sözcüğüne rastlanmamıştır. Ancak bu sözcük GT’de kullanılmıştır.

Kiçkez çipçuķ: Küçük kuş. 455b/1. “İM”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kiçkez çipçuķ* sözcüğü yer almamaktadır.

◆ *Kiçkez çipçuķ yimek, ol çipçuķ kim awlanmas kiçkez kuşlardan, karılgaç kibi taķı ni kim añar oħşar.*

Ꞑutan: Bir kuş (TZ). “KTS” (s. 165)

DS *kutan* “saka kuşu” (s. 3017); **GTS** *kutan* “saka kuşu” (s. 1271).

kutan: Bir çeşit kuş adı. 7. b. -4. (TZ)

Şu kuşu: Su kuşu. 12a/4. “DM”

DS *sukuşu* “su kıyılarında yaşayan bir çeşit kuş” (s. 3690).

* KTS’ de bulunmayan “su kuşu” sözcüğü DM’de kullanılmıştır.

uçucu kuş “uçan kuş”

Uçucu kuş: Uçan kuş. 11b/11. (DM)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *uçucu kuş* sözcüğü yer almamaktadır.

* KTS’ de bulunmayan “uçucu kuş” sözcüğü DM’de kullanılmıştır.

İtla kaz: Bir çeşit kuş (TZ). “KTS” (s. 103)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ıtla kaz* sözcüğü yer almamaktadır.

ıtla kaz: Bir çeşit kuş. 4. b. -9. (TZ)

2.1.2.4.2. Kuş Adları

Akulakaz: Telli turna, alaca kaz (BM). “KTS” (s. 6)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *akulakaz* sözcüğü yer almamaktadır.

angıt ~ anıt “angıt kuşu”

DLT *angıt* “ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş, angıt” (c. I., s. 93-15); **DS** *angut* “bir çeşit orman kuşu” (s. 268); **GTS** *angut* “zool. Ördekgillerden, tüyleri

kiremit renginde, evcilleştirilebilen bir yaban kuşu (*Casarca ferruginea*)” (s. 99); **TS** *añit* “bir çeşit su kuşu” (s. 158); *ankıt* “bk. añit” (s. 161).

Anğıt: Angıt kuşu (Kİ). *krş.:* anıt. “KTS” (s. 9)

ankut: Angıt denen kuş. 4. b. 1. (TZ)

*KST’de “angut” sözcüğünün TZ’ de kullanıldığına yer verilmemiştir.

Anıt: Angıt kuşu (İH, Kİ). *krş.:* anğıt. “KTS” (s. 9)

añıt: Bir nevi kırmızı kuş, 25. (Kİ)

anıt: Angıt kuşu. 23. (İH)

anır ~ enir “pelikan kuşu”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *anır* ve *enir* sözcükleri yer almamaktadır.

Anır: Pelikan kuşu (DM). “KTS” (s. 9)

anır: Pelikan kuşu. 12a/14. (DM)

Enir: Pelikan kuşu (DM). “KTS” (s. 74)

enir: Pelikan kuşu. 12a/14. (DM)

deglügeç ~ devlengeç ~ devlingeç ~ devlügeç ~ tevlengeç ~ tevlügeç ~ tülüveç
“delice kuşu, pelikan kuşu”

TS *devlengeç* “çaylak cinsinden bir alıcı kuş” (s. 1124); *değlügeç* “bk. devlengeç” (s. 1044); *devlügeç* “bk.: devlengeç” (s. 1124); *devlingeç* “bk.: devlengeç” (s. 1126); *devlüñgeç* “bk.: devlengeç” (s. 1126).

Değlügeç: Delice kuşu (TA). *krş.:* devlengeç, devlingeç, devlügeç, tevlengeç, tevlügeç, tülüveç. “KTS” (s. 58)

değlügeç: Çaylak türünden bir kuş. 11a/3. (TA)

Devlengeç: Delice kuşu (TZ). *krş.:* deglüğeç, devlingeç, devlüğeç, tevlengeç, tevlüğeç, tülüveç. “KTS” (s. 60)

devlengeç: Devlengeç kuşu. Bk.: tevlüğeç. 13. a. -9. (TZ)

Devlingeç: Delice kuşu (KK). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlüğeç, tevlengeç, tevlüğeç, tülüveç. “KTS” (s. 60)

devlinkeç: Çaylak. 70a/9. (KK)

Devlüğeç: Delice kuşu (İH, TA). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlingeç, tevlengeç, tevlüğeç, tülüveç. “KTS” (s. 60)

devlüğeç: Çaylak. 15. (İH)

deglüğeç: Çaylak türünden bir kuş. 11a/3. (TA)

Tevlengeç: Dölengeç veya devlengeç kuşu, delice kuşu (DM). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlingeç, devlüğeç, tevlüğeç, tülüveç. “KTS” (s. 272)

tevlengeç: Dölengeç kuşu. 11b/15. (DM)

Tevlüğeç: Dölengeç veya devlengeç kuşu, delice kuşu (DM / TZ). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlingeç, devlüğeç, tevlengeç, tülüveç. “KTS” (s. 272)

tevlüğeç: Devlengeç kuşu. Bk.: devlengeç. 13. a. -10. (TZ)

Tülüveç: Pelikan kuşu (İM). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlingeç, devlüğeç, tevlengeç, tevlüğeç. “KTS” (s. 287)

tülüveç: Dölenç kuşu. 305b/5. (İM)

◆ *taķı bōri ōltürmek taķı ķarġa ōltürmek taķı tülüveç ōltürmek taķı ōzge yırtıp yigen canāvarlarını ōltürmek kaçan kim ġamle ķalsa anıñ öze.*

ala yapışkan ~ av ~ göl baġası ~ uķar ķazı “balıkçıl”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ala yapışkan, av, göl baġası, uķar ķazı* sözcükleri yer almamaktadır.

Ala yapışkan: Balıkçıl (BM). “KTS” (s. 6)

PDF Eraser Free

Av: Balıkçıl (CC). “KTS” (s. 16)

av: Balıkçıl. 115,10. (CC)

Göl bağıası: Balıkçıl (İH). “KTS” (s. 87)

göl bağıası: Balıkçıl. 22. (İH).

Uğar kazı: Balıkçıl kuş, leylek (BM). “KTS” (s. 292)

atmaca toğan “atmaca”

GTS *atmaca* “zool. Kartalgillerden, ava alıştıırılabilen küçük bir yırtıcı kuş, akkuş (Accipiter nisus)” (s.146).

Atmaca toğan: Atmaca (TA). “KTS” (s. 16)

aşmaca toğan: Atmaca. 10b/10. (TA)

balaban “atmaca”

DS balaban “doğan (alıcı kuş)” (s. 496); **GTS** *balaban* “zool. Atmaca, doğan vb. yırtıcı bir kuş” (s. 189); **TS** balaban “çakır doğan, üsküflü doğan” (s. 387).

Balaban: Atmaca (BM, CC, DM, İM, TA, TZ). “KTS” (s. 23)

balaban: Balaban kuşu, av şahini. 109, 6. (CC)

balaban: Çakır. 12a/10. (DM)

balaban: Çakır doğan. 354b/8. (İM)

◆ *Taķı kırğuy kuş taķı karçığa kuş, balaban kuş kedik turur.*

balaban: Çakır doğan, atmaca. 10b/9. (TA)

balaban: Doğan cinsinden çakır denen kuş. Bk: yaglabay. 22. a. -10. (TZ)

Ayuķ: Leylek (BM). “KTS” (s. 19)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ayuk* sözcüğü yer almamaktadır.

Leklek (Ar.) “leylek”

GTS Ar. *legleg* “zool. Leyleksilerden, kışın tropikal Afika’da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz, göçmen kuş (*Ciconia ciconia*)” (s. 1306).

Leklek: Leylek (Kİ). “KTS” (s. 172)

leklek: Bugünkü manasında, leylek. 87. (Kİ)

Badanaḥ: Yelve kuşu (TZ). “KTS” (s. 21)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *badanaḥ* sözcüğü yer almamaktadır.

badanaḥ: Yelve kuşu. Bk: buyurçuk. 19. a. -12. (TZ)

Buyurçuk: Yelve kuşu (TZ). “KTS” (s. 39)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *buyurçuk* sözcüğü yer almamaktadır.

buyurçuk: Yelve kuşu. bk.: badanaḥ. 19. a. -13. (TZ)

yelve “yelve kuşu”

DS *yelve* “boz renkli, uzun gagalı, çulluğa benzer bir kuş” (s. 4240); **GTS** *yelve* “zool. Flurya; ispinozgillerden, tüyleri yeşilimsi, ağaçlık ve fundalıklarda yaşayan, güzel ötüşlü bir kuş (*Chloris chloris*)” (s. 2161).

Yelve: Bildircına benzer bir kuş (Kİ). “KTS” (s. 318)

yelve: Bildircına benzeyen bir nevi kuş. 97. (Kİ)

Bağırtlak: Bağırtlak, orta büyüklükte bir cins göçebe ördek (İH). “KTS” (s. 21)

DS *bağırtlak* “yabanî ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşunî renkli bir av kuşu.” (s. 479); **EDTP** *bağırlak* “sand grouse” (s. 319); **GTS** *bağırtlak* “zool. Orta

büyükükte, eti sevilen bir cins göçebe ördek, bozkır tavuğu (*Querquedula*)” (s. 179);
TS *bağırtlak* “yabanî ördek, kıl kuyruk kuşu” (s. 371).

bağırtlak: Bağırtlak. 23. (İH)

bala⁶ ~ **balaçuk** “piliç”

DLT *bala* “kuş ve hayvan yavrusu” (c. II., s. 274-13; c. III., s. 91-26, 232-14); **EDTP** *bala* originally “a young bird, nestling” (s.332).

Bala: Piliç (Kİ). “KTS” (s. 23)

bala: Piliç. 26. (Kİ)

Balaçuk: Cıvcıv, piliç (CC). “KTS” (s. 23)

* “Balaçuk” sözcüğü CC’de “küçük pasta” anlamında kullanılmıştır.

Batuk: Karabatak kuşu (Kİ). “KTS” (s. 25)

GTS *karabatak* “zool. Karabatakgillerden, balıkla beslenen, gagası uzun ve sivri, kara tüylü bir deniz kuşu (*Phalacrocorax*)” (s. 1075).

batuk: Karabatak kuşu. 28. (Kİ)

bayğuş ~ **baykuş** “baykuş”

DS *bayğuş* “baykuş” (s. 579); **EDTP** *baykuş* “owl” (s. 384); **GTS** *baykuş* “zool. Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı” (s. 227).

Bayğuş: Baykuş (DM, TZ). *krş.:* baykuş. “KTS” (s. 26)

bayğuş: Baykuş. 29. a. -8. (TZ)

bayğuş: Baykuş. bk.: sarı kuş, yabalak. 12a/6. (DM)

sarı kuş: Baykuş. bk. bayğuş, baykuş, yabalak. 12a/6. (DM)

⁶ “Bala” sözcüğü DS, GTS ve TS’de “yavru, çocuk” anlamında kullanılmış ancak “piliç” sözcüğünün anlamını karşılamadığı için araştırmamıza dahil etmedik.

* KTS’ de sarı kuş “sandal denilen kuş” anlamında verilirken DM’de “baykuş” anlamında kullanılmıştır.

Baykuş: Baykuş (GT, TA). *krş.:* bayğuş. “KTS” (s. 26)

baykuş: Baykuş. 70a/6. (GT)

◆ *İy bülbül! Bahār beşāretin getir, yaramaz haberi baykuşlara ko.*

baykuş: Baykuş. 10b/12. (TA)

baykuş: Baykuş. krş. bayğuş bk. sarı kuş, yabalak. 12a/4. (DM)

Ügü: Baykuş, uhu kuşu (BM, CC, Kİ, TZ). “KTS” (s. 297)

DLT ügi “baykuş (Öz Türklerce, Oğuzlarca, Kıpçaklarca)” (c. I., s. 9-11, c. III., s. 118-25); **EDTP ügü** “ü:gi: owl” (s. 101).

ügü: Uhu kuşu. 7. b. -3. (TZ)

* KTS’de “ügü” sözcüğünün “baykuş” anlamına değinilmemiştir.

yabalak “baykuş”

EDTP yapa:ku “owl” (s. 875); **GTS yapalak** “bir tür baykuş” (s. 2127); **TS yapalak** “baykuş” (s. 4294).

Yabalak: Baykuş (BM, CC, DM, TA). “KTS” (s. 305)

yabalak: Baykuş. 109, 13. (CC)

yabalak: Baykuş. bk. bayğuş, baykuş, sarı kuş. 12a/4. (DM)

yabalak: Baykuş. 11a/5. (TA)

Yarı kanat: Baykuş, yarasa (İM). *krş.:* yar kanat, yer kanat. “KTS” (s. 312)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yarı kanat* sözcüğü yer almamaktadır.

yarı kanat: Baykuş. 142a/5. (İM)

◆ *Taķı ańdı Muĝnı atlıĝ kitebde: yarı ķanat sidüĝi taķı tizeĝi nerse degül tip.*

ķüve ~ ķüvşen “baykuş”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ķüve* ve *ķüvşen* sözcükleri yer almamaktadır.

Āüve: Baykuş (BM). “KTS” (s. 54)

Āüvşen: Baykuş (BM). “KTS” (s. 54)

ķıĝruv ~ köl ayĝruv “baykuş”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ķıĝruv* ve *köl ayĝruv* sözcükleri yer almamaktadır.

Āıĝruv: Baykuş (BM). “KTS” (s. 143)

Köl ayĝruv: Gece kuşu, baykuş (BM). “KTS” (s. 157)

hawalasan ~ sova “baykuş”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *hawaslan* ve *sova* sözcükleri yer almamaktadır.

Hawalasan (Erm.): Baykuş. h. –gay (53/13) “AB”

◆ *...oĝşadım men hawalasangay yābanlıĝta.*

Sova (Sl.): Baykuş. (53/15) “AB”

◆ *Böldum men, neĝik‘ sova pustalıĝta, turdum da böldum..*

Bedene (Far.): Bildircin (DM, KK). “KTS” (s. 26)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *bedene* sözcüĝü yer almamaktadır.

bedene: Bildircin. 12a/8. (DM)

bedene: Bildırçın. 70a/7. (KK)

bıldırçın ~ bildurçın ~ böyürçin “bıldırçın”

DS *bıldırçın* “bk.: bildırçın” (s. 664); *bıldırçın* “bıldırçın” (s. 690); **EDPT** ? secondary form *bıldırçın* see budursı:n (s. 335); *budursı:n* “quail, Coturnyx” (s.309); **GTS** *bıldırçın* “tavukgillerden, boz renkli, benekli, yurdumuzda en çok sonbaharda eti için avlanan, etinden ve yumurtasından yararlanılan göçebe kuş (*Coturnix*)” (s. 260).

Bıldırçın: Bildırçın (Kİ, TA). krş.: bildurçın, böyürçin. “KTS” (s. 30)

bıldırçın: Bildırçın. 11a/5. (TA)

bıldırçın: Bugünkü manasında. 36.(Kİ)

Bıldurçın: Bildırçın (BM). krş.: bıldırçın, böyürçin. “KTS” (s. 30)

Böyürçin: Bırdırçın (Kİ). krş.: bıldırçın, bildurçın. “KTS” (s. 36)

böyürçin [Kıpç.]: Bildırçın. Bk. Bıldırçın. 36. (Kİ)

bülbül (Ar.) ~ ıorğuy “bülbül”

GTS *bülbül* “zool. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*)” (s. 334).

Bülbül: Bülbül (CC, GT). “KTS” (s. 40)

bülbül: Güzel ötüşüyle bilinen kuş, bülbül. 58b/6. (GT)

◆ *Bülbüllerden vefā gözetme ki her dem bir güle meyl idüp öter.*

ıorğuy: Bülbül (CC). “KTS” (s. 154)

ıorğuy: Bülbül. 109/18. (CC)

cırlak ~ ırılayık “toygar kuşu”

DS *cırlak* “1. Karga. 2. Boz renkli bir çeşit küçük kuş” (s. 932).

DS *cırlayık* “kışın yollarda ve tarlalarda sürüler halinde görülen, akbabaya benzeyen bir çeşit kuş” (s. 933).

Cırlağ: Toygar kuşu (İH). krş.: cırlayık. “KTS” (s. 43)

cırlak: Cırlayık - toygar kuşu. 13. (İH).

Çırlayık: Toygar kuşu (İH). krş.: cırlağ. “KTS” (s. 51)

çırlayık: Çırlayık - toygar kuşu. 12. (İH).

Çırlavuk: Sesi suyun gürültüsüne benzeyen bir kuş (Kİ). “KTS” (s. 51)

DS *cırlavık* “bir çeşit kuş” (s. 933).

çırlavuk: Sesi suyun gürültüsüne benzeyen bir nevi kuş. 42. (Kİ)

durğay “toygar kuşu”

DS *turgay* “serçe” (s. 3994); **GTS** *toygar* “zool. Tarla kuşu, turgay” (s. 1999); *turgay* “zool. Toygar” (s.2009); **TS** *turgay* “çayır kuşu, toygar” (s. 3856).

Durğay: Toygar kuşu (BM). krş.: turgay. “KTS” (s. 65)

Çağa: Tüyü henüz bitmemiş kuş yavrusu (Kİ). “KTS” (s. 45)

GTS *çağa* “hık. Çocuk, bebek” (s. 380); **TS** *çağa* “yeni doğmuş, daha tüyü bitmemiş” (s. 786).

çağa: Tüyü henüz bitmemiş kuş yavrusu ve her hangi yeni doğmuş mahluk. 43 (Kİ)

çağan ~ çoğan “doğan”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çağan* ve *çoğan* sözcükleri yer almamaktadır.

Çağan: Doğan kuşu (Kİ). “KTS” (s. 45)

çağan: Tağan kuşu. 43. (Kİ)

Çoğan: Doğan, şahin (BM). “KTS” (s. 52)

Çakır: Doğan (İH). “KTS” (s. 45)

DS çakır “bir çeşit kuş” (s. 1044); **EDTP çakırdoğan** “the merlin, stone falcon Hypotriorchis aesolon” (s. 409); **GTS çakır** “çakırdoğan” (s. 383); *çakırdoğan* “zool. Yırtıcı kuşlardan bir doğan çeşidi, tuğrul (*Accipiter gentilis*) (s. 384); **TS çakır** “doğan ile atmaca arası bir av kuşu” (s. 800).

çakır: Doğan envaından. 13. (İH)

Çarça: Tatarca’da bir kuş adı (Kİ). “KTS” (s. 46)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çarça* sözcüğü yer almamaktadır.

çerçe: Tatarca bir kuş. 43. (Kİ)

çerçe ~ serçe ~ serşe ~ sirçe ~ sirşe ~ şerşe ~ şirşe “serçe”

GTS serçe “zool. Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş (*Passer domesticus*)” (s. 1733).

Çerçe: Serçe (Kİ). *krş.:* serçe, serşe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe. “KTS” (s. 48)

çerçe: Tatarca bir kuş. 43. (Kİ)

Serçe: Serçe (BM, İH, TA). *krş.:* çerçe, serşe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe. “KTS” (s. 232)

serçe: Serçe. 11a/2. (TA)

Sirçe: Serçe (BV). *krş.:* çerçe, serçe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe. “KTS” (s. 237)

Sirşe: Serçe (TZ). *krş.:* çerçe, serçe, serşe, sirçe, şerşe, şirşe. “KTS” (s. 238)

sirşe: Serçe. Bk.: şıpşık, şirşe, şerşe, serşe. 25. a. -10. (TZ)

Serşe: Serçe (DM, TZ). *krş.:* çerçe, serçe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe. “KTS” (s. 232)

serşe: Serçe. bk.: şıpşık. 12a/4. (DM)

serşe: Serçe. bk.: sirşe, şerşe, şirşe, şıpşık. 25. a. -10. (TZ)

Şerşe: Serçe (TZ). *krş.:* çerçe, serçe, serşe, sirçe, sirşe, şirşe. “KTS” (s. 252)

şerşe: Serçe. bk.: şıpşık, serşe, sirşe, şirşe. 25. a. -10. (TZ)

çapçuk ~ çibçuk ~ çipçak ~ çipçik ~ çipçuk ~ çipçik “serçe”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçik, çipçuk* sözcükleri yer almamaktadır.

Çapçuk: Serçe (Kİ). *krş.:* çibçuk, çipçak, çipçik, çipçuk, çipçik, şıbşık, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 46)

Çibçuk: Serçe (TA). *krş.:* çapçuk, çipçak, çipçik, çipçuk, çipçik, şıbşık, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 49)

çipçuk: Serçe. 11a/2. (TA)

Çipçak: Serçe (BM). *krş.:* çapçuk, çibçuk, çipçik, çipçuk, çipçik, şıbşık, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 50)

Çipçik: Serçe (CC, İM). *krş.:* çabçuk, çibçuk, çipçak, çipçuk, çipçik, şıbşık, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 50)

çipçik: Serçe. 57/4. (CC)

çipçik: Serçe. 113b/8. (İM)

◆ *Ve eger kıyu içinde sıçkan ölse yā çipçik ölse yā it çipçukı ölse..*

çipçih: Serçe. ç. bol-. 54/2. (AB)

◆ *... tırdum da bıldum, neçik ‘ çipçih yālgız ın usna.*

Çipçuk: Serçe (İM, TA). *krş.:* çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçik, çipçuk, şıbşık, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 50)

çipçuk: Serçe. 135b/8. bk.: çipçik. (İM)

◆ *kögerçin kibi tağı çipçuk kibi tağı ni kim ol ikisine meñzer.*

çipçuk: Serçe. 11a/2. (TA)

İt çipçukı: Serçeye benzeyen bir kuş (İM). “KTS” (s. 116)

it çipçukı: Serçeye benzeyen, üzüm ve çekirge ile beslenen bir kuş. 113b/8. (İM)

◆ *Ve eger kıyu içinde sıçkan ölse yā çipçik ölse yā it çipçukı ölse yā kızılça başlı çipçuk ölse..*

Çipçik: Serçe (CC). krş.: çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, şıbşık, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 52)

çipçik: Serçe. 57, 4. (CC)

şıbşık ~ şifşak ~ şıpşık “serçe”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *şıbşık, şifşak, şıpşık* sözcükleri yer almamaktadır.

Şıbşık: Serçe (DM). krş.: çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, çipçik, şifşak, şıpşık. “KTS” (s. 252)

şıpşık: Serçe. bk. serşe. 12a/6. (DM)

Şifşak: Serçe (KK). krş.: çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, çipçik, şıbşık, şıpşık. “KTS” (s. 252)

çifçak: Serçe. 70a/8. (KK)

Şıpşık: Serçe (TZ). krş.: çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, çipçik, şıbşık, şifşak. “KTS” (s. 253)

şıpşık: Serçe. bk.: serşe, sirşe. 25. a. -9. (TZ)

Karılgaç: Serçe (İM). “KTS” (s.128)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “serçe” anlamına gelen “karılgaç” sözcüğüne yer verilmemiştir.

karılgaç: Serçe. 455b/2. (İM)

◆ *Kiçkez çipçuk yimek, ol çipçuk kim awlanmas kiçkez kuşlardan, karılgaç kibi takı ni kim añar oħşar.*

Çil: 1. Keklik (BM, CC, İH, KI). “KTS” (s. 51)

DS *çil* “üstü benekli yaban kekliği” (s. 1213); **GTS** *çil* “zool. Orman tavuğugillerden, eti için avlanan, ormanlarda yaşayan bir kuş, dağ tavuğu (*Tetrastes bonasia*)” (s. 436); **TS** *çil* “bir çeşit keklik” (s. 919).

çil: Çil kuşu. 45. (KI)

Durrāc (Ar.): Bir cins keklik, keklik cinsinden olan turaç kuşu (GT). “KTS” (s. 65)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *durrāc* sözcüğü yer almamaktadır.

Çobān aldağucu: Çoban aldatan denilen küçük bir kuş (İH). “KTS” (s. 52)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çobān aldağucu* sözcüğü yer almamaktadır.

çoban aldagucu: Çoban aldatan, (kuyruk sallayan) dedikleri ufak bir kuş. 23. (İH)

Çura: Küçük bir cins yırtıcı kuş, av kuşu, cura (CC). “KTS” (s. 54)

DS *cura* “erkek atmaca, doğan” (s. 1018); **GTS** *cura* “bir çeşit küçük atmaca” (s. 376).

çura: Küçük bir cins yırtıcı kuş, av kuşu, cura. 109/9. (CC)

çi ~ çiy “akbaba cinsinden bir kuş”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “akbaba cinsinden bir kuş” anlamına gelen “çi, çiy” sözcüklerine yer verilmemiştir.

Çi: Akbaba cinsinden bir kuş (BM, Kİ). krş.: çiy. “KTS” (s. 51)

çi: Bir nevi kuş. 41.(Kİ)

Çiy: Akbaba cinsinden bir kuş (TA). krş.: çi. “KTS” (s. 52)

delice doğan ~ delü toğan ~ toğan “akbaba, çaylak”

GTS *delice doğan* “zool. Kartallar takımının kartalgiller familyasından bir kuş türü (*Falco subbuteo*)” (s. 490); *doğan* “zool. Kartalgillerden, sırtı kül rengi ve enine çizgili, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş (*Falco peregrinus*)” (s. 548); **TS** *delice doğan* “atmaca cinsinden, muymul da denilen yırtıcı bir kuş” (s. 1066); *delüce toğan* “bk. delice doğan” (s. 1070).

Delice doğan: Akbaba, çaylak (İH). krş.: delü toğan. “KTS” (s. 58)

delice doğan: Şahin envaından. 20. (İH)

Delü toğan: Akbaba, çaylak (BM). krş.: delice doğan. “KTS” (s. 58)

Toğan: Akbaba, çaylak (BM, TA). “KTS” (s. 278)

toğan: Doğan, kuş. 10b/5. (TA)

togan: Doğan denen kuş. 7. b. -2, 18. a. -4, 41. b. -2. (TZ)

Kerkes (Ar.): Kerkenez karakuş cinsinden bir kuş, akbaba (DM, İH, İM, TZ). “KTS” (s. 139)

GTS *kerkes* “zool. esk. Akbaba” (s. 1140); **TS** *kerkes* “akbaba” (s. 2442); *kerkez* “bk.: kerkes” (s. 2442).

kerkez: Akbaba. 11b/13. (DM)

kerkez: Kerkes, kerkenes, nesr. 25. (İH)

kerkes: Kerkenez, karakuş cinsinden bir kuş. 355b/5. (İM)

◆...kim silāh birle, kara kuş gibi taķı kerkes gibi anıñ öze nerse vācib bolmas.

kerkes: Kartal, kerkes kuşu. Bk.: kartal, kartaban, çarlak. 17. a. -6. (TZ)

deve kuş ~ deve kuşu ~ deve kuşu ~ teve kuş “deve kuşu”

DLT *téwi kuş* “deve kuşu” (c. III., s. 40-10); **GTS** *deve kuşu* “zool. Afrika ve Arabistan bozkırlarında yaşayan, kısa kanatları uçmaya elverişli olmayan fakat uzun bacaklarıyla çok hızlı koşabilen, tehlikeyi sezdiği an kafasını kuma sokarak saklandığını ve gerçeklerden uzak olduğunu sanan iri bir kuş (*Struthio camelus*)” (s. 513).

Deve kuş: Deve kuşu (BM, Kİ, KK). *krş.:* deve kuşu, deve kuşu, teve kuş. “KTS” (s. 60)

deve kuş: Deve kuşu. 51. (Kİ)

devekuş: Devekuşu. 70a/8. (KK)

Deve kuşu: Deve kuşu (DM). *krş.:* deve kuş, deve kuşu, teve kuş. “KTS” (s. 69)

deve kuşu (t) : Deve kuşu. 11b/13. (DM)

Deve kuşu: Deve kuşu (İH). *krş.:* deve kuş, deve kuşu, teve kuş. “KTS” (s. 60)

deve kuşu: Deve kuşu. 23. (İH)

Teve kuş: Deve kuşu (TZ). *krş.:* deve kuş, deve kuşu, deve kuşu. “KTS” (s. 272)

teve kuş: Deve kuşu. 36. b. -1. (TZ)

Hümāy (Far.): Devlet kuşu, hüma. (GT, İM, MG) “KTS” (s. 99)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *hümāy* sözcüğü yer almamaktadır.

hümāy: Hüma kuşu. 11a/2. (GT)

◆ ... eger hümāy aşlı cihānda qalmazsa.

hümāy: Cennet kuşu. 455b/1. (İM)

◆ *Taķı kerāhiyyet turur hümāy kuş itin yimek, ol kuş ol turur kim süñük yir.*

hümāy: Devlet kuşu, hümā. 4a/6. (MG)

◆...meşelde salţanat buldı uş ol kim kördi hümāyı...

ibük ~ übük ~ üptek “ibibik kuşu, çavuş kuşu”

DS *ibabab* “çavuşkuşu” (s. 2500); *ibik* “bk.: ibabab” (s. 2502); **GTS** *ibibik* “zool. Çavuş kuşu” (s. 924); **TS** *ibik* “çavuş kuşu, hüthüt kuşu” (s. 1995).

İbük: İbibik, çavuş kuşu (İH). “KTS” (s. 105)

ibük: İbibik, çavuş kuşu. 2, 23. (İH)

Übük: İbibik kuşu (TZ). “KTS” (s. 297)

übük: İbibik kuşu. 37. b. -10. (TZ)

Üptek: Alaca ibibik (DM). “KTS” (s. 298)

üptek: Alaca ibibik. 11b/13. (DM)

İyiz: Kaşıkçı kuşu (BM). “KTS” (s. 118)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *iyiz* sözcüğü yer almamaktadır.

Ķaraķuş: Kartal, tavşancıl (BM, DM, KK, TA). “KTS” (s. 127)

DLT *karakuş* “kara kuş, tavşancıl” (c. I., s. 331-25; c. III., s. 221-18); **DS** *karakuş* “kartal” (s. 2648); **EDTP** *kara kuş* öñi “eagle coloured” (i.e. “dark”) 3949: XIII (?) (s. 644); **GTS** *karakuş* “zool. Kartal türünden kuşlara verilen ad” (s. 1078).

ķaraķuş: Tavşancıl. 10b/7. (TA)

ķarakuř: Tavşancıl kuşu. 12a/10. (DM)

ķarakuř: Kartal, tavşancıl kuşu. 70a/7. (KK)

ķarakuř: Tavşancıl kuşu. 354b/6 (İM)

◆ *Takı ayıldı: ķara ķuř takı anıñ kibi turur.*

ķartal ~ ķarķal “ķartal”

EDTP *ķarķal* “a large black eagle” (s. 649); **GTS** *ķartal* “zool. Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş (*Aquila*)” (s. 1095).

ķartal: Kartal (BM, DM, Kİ). *ķrř.*: ķarķal. “KTS” (s. 129)

ķartal: Kartal. 12a/8. (DM)

ķartal: Kartal kuşu. 70. (Kİ)

ķartal: Kartal.Bk.: ķarķak, ķartaban, ķerkes. 17. a. -7, 35. a. -13.(TZ)

*KTS’de ķartal sözcüğünün TZ’de bulunduğuna yer verilmemiştir.

ķarķal: Kartal. (TA) *ķrř.* ķarķal. “KTS” (s. 129)

ķarķal (tkm) : Kartal. 10b/6. (TA)

Kartaban: Kartal. Bk.: ķarķak, ķartal. 35. a. -13. “TZ”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “ķartal” anlamına gelen “ķartaban” sözcüğüne yer verilmemiştir.

*“ķartaban” sözcüğü KTS’de “deyyus, pezevenk” anlamında verilmiş ancak TZ’de “ķartal” anlamında kullanılmıştır.

ķarķak: Kartal (TZ). “KTS” (s. 47)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ķarķak* sözcüğü yer almamaktadır.

ķarķak: Kartal. Bk.: ķartaban, ķartal. 36. a. -13. (TZ)

köçken ~ küçegen ~ gücüken “kartal”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *köçken*, *küçegen*, *gücüken* sözcükleri yer almamaktadır.

Köçken: Kerkes kuşu, kartal (Kİ) “KTS” (s. 156)

köçken: Kerkes kuşu. 79. (Kİ)

Küçegen: Kartal (TA). “KTS” (s. 167)

köçken: Kartal. 10b/6. (TA)

Gücüken: Kartal cinsinden bir kuş (BM, İH). “KTS” (s. 88)

gücüken: Kartal nevinden. 25. (İH)

Harahuş kartal: Kartal. h. –nuḡ. “AB” (17/2)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *harahuş kartal* sözcüğü yer almamaktadır.

◆ ...neçik ‘harahuşnuḡ, igilitlik ‘in seniḡ.

Karavaş: (II) Karakuş, sungur. (TZ) “KTS” (s. 127)

DS *karabaş* “çitlenbik kuşu” (s. 2638).

karavaş: Karakuş, sungur. Bk.: karnak, sunkur. 3. b. -13, 25. a. -9. (TZ)

Ġurāb (Ar.): Karga (GT, İM). “KTS” (s. 88)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ġurāb* sözcüğü yer almamaktadır.

ġurāb: Karga. 210b/1. (İM)

◆ *neteg kim kaçan okısa oşbu ġubār nı ġurāb yirinde.*

ġurābe’l beyn: Ala karga. 53a/11. (GT)

◆ *Yā ġurābe’l beyn yā leyte beynī ve beyneke bu’dü’l-meşriqayn.*

Ƙarġa: Karga, kuzgun (BM, DM, İM, İN, Kİ, KK, TA, TZ). “KTS” (s. 128)

DLT *karga* “karga” (c. I., s. 254-20; c. II, s. 26-2); **EDPT** *karġa* “properly crow, but sometimes also used for other large black birds like rook and raven; an old animal name ending in –ġa:. Loan-word in Persian, etc.” (s. 653); **EUTS** *karġa* “karga” (s. 111); **GTS** *karga* “zool. Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş (*Corvus*)” (s. 1085).

karġa: Karga. 11b/13. (DM)

karġa: Karga. 15/9. (GT)

◆ *Ya dünyelig-içün ġuşşaya vr teşvîşe rāzî ol veya ciger-bendi
karġalar önine at.*

karġa: Karga. 305b/5. (İM)

◆ *taķı sıçķan öltürmek taķı böri öltürmek taķı karġa öltürmek taķı
tülüveç öltürmek..*

karġa: Karga, 70. (Kİ)

karġa: Karga. 70a/9. (KK)

karġa: Karga. 11a/3. (TA)

karga: Karga. Bk.: kuzgun. 26. b. -3.(TZ)

İkin karġası: Ekin kargası (İM). “KTS” (s. 108)

ikin karġası: Ekin kargası. 354b/5. (İM)

◆ *Ve eger ikin yise vācib bolur kıymet, ikin karġası gibi.*

Zāġ (Far.): Karga (GT). “KTS” (s. 335)

DS *zaca* “kargaya benzeyen, kara renkli bir kuş” (s. 4340); *zag* “bk.: zaca” (s. 4340).

karlağaç ~ karlağış ~ karlağuç ~ karlağış ~ karlavuş ~ kırlağaç ~ kırlağuç
“kırlangıç”

DLT *karlıgaç* “bk.: kargılaç” (c. I., s. 527-1); *kargılaç* “kırlangıç kuşu”. (c. I., s. 526-26; c. III., s. 178-15); **EDPT** *karlıgaç* see karğıla:ç (s. 659); *karğıla:c* “swallow, swift and similar birds; this is the earliest form of the word, with the ending –laç, which also appears in other bird names, it was very soon metathesized to karlığa:ç, probably because –ğa:ç was a familiar, though in this context inappropriate” (s. 657); **EUTS** *karlıgaç* “kırlangıç” (s. 112); **GTS** *kırlangıç* “zool. Kırlangıçgillerden, geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, küçük göçebe kuş (*Hirundo*)” (s. 1161); **TS** *kırlagıç* “kırlangıç” (s. 2510); *kırlağuç* “bk.: kırlağıç” (s. 2511); *kırlankuç* “bk.: kırlağıç” (s. 2511).

Karlağaç: Kırlangıç (BM). *krş.:* karlağış, karlağuç, karlağış, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç. “KTS” (s. 129)

karlağaç: Kırlangıç. 11a/6. (TA)

Karlağış: Kırlangıç (TZ). *krş.:* karlağaç, karlağuç, karlağış, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç. “KTS” (s. 129)

karlağış: Kırlangıç, cennet serçesi. Bk.: karlağuç. 19. b. -1. (TZ)

Karlağuç: Kırlangıç (Kİ, TZ). *krş.:* karlağaç, karlağış, karlağış, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç. “KTS” (s. 129)

karlağuç: Kırlangıç. 70. (Kİ)

karlağuç: Kırlangıç, cennet serçesi. Bk.: karlağış. 19. b. -1. (TZ)

Karlağış: Kırlangıç (KK). *krş.:* karlağaç, karlağış, karlağuç, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç. “KTS” (s. 129)

karlağış: Kırlangıç. 70a/10. (KK)

Karlavuş: Kırlangıç (Kİ). *krş.:* karlağaç, karlağış, karlağuç, karlağış, kırlağaç, kırlağuç. “KTS” (s. 129)

karlavuş: Kırlangıç, 70. = karlağuç. (Kİ)

Ƙırlaĝaç: Ƙırlanĝıç (TA). *krş.:* ƙarlaĝaç, ƙarlaĝaş, ƙarlaĝuç, ƙarlakaş, ƙarlavuş, ƙırlaĝuç. “KTS” (s. 145)

ƙarlaĝaç: Ƙırlanĝıç. 11a/6. (TA)

Ƙırlaĝuç: Ƙırlanĝıç (İH). *krş.:* ƙarlaĝaç, ƙarlaĝaş, ƙarlaĝuç, ƙarlakaş, ƙarlavuş, ƙırlaĝaç. “KTS” (s. 145)

ƙırlaĝuç: Ƙırlanĝıç. 23. (İH)

Ƙaz: Kaz (BM, CC, DM, GT, İH, İM, Kİ, KK, TA, TZ). “KTS” (s. 134)

DLT *kaz* “kaz” (c. I., s. 104- 1, c. II., s. 177-11; c. III., s. 128- 31); **EDPT** ? foreign loan-word *1 ka:z* “goose” (s. 679); **EUTS** *ƙaz* “kaz” (s. 115); **GTS** *kaz* “zool. Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabancı veya evcil kuş (*Anser*)” (s. 1120).

kaz: Kaz. 109/15. (CC)

ƙaz: Kaz. 12a/2, 23b/6. (DM)

kaz: Kaz.23. (İH)

ƙaz: Kaz. 115b/7. (İM)

◆ *Ördek tizegi taƙı ƙaz tizegi tawuƙ tizegi menzilesinde turur.*

ƙaz: Kaz, 71. (Kİ)

ƙaz: Kaz. 47b/10, 70a/6. (KK)

ƙaz: Kaz. 10b/13. (TA)

kaz: Kaz. Bk.: tübe kaz. 4. b. -5. (TZ)

Ƙara ƙaz: Bir kuş adı. Bk.: tala kaz. Krş.: İd.; Bul. –karaca kaz. 7. b. -4, 32. a. -1. “TZ”

* “Ƙara ƙaz” sözcüĝüne KTS’de yer verilmemiştir.

Berbāt (Ar.): Kaz (İM). “KTS” (s. 28)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *berbāt* sözcüğü yer almamaktadır.

berbāt: Kaz. 417a/8. (İM).

◆...*taķı tabl oğurlağanda taķı berbať oğurlağanda taķı mizmār oğurlağanda...*

Tübe ķaz: Evcil kaz (TZ). “KTS” (s. 286)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *tübe ķaz* sözcüğü yer almamaktadır.

tübe kaz: Evcil kaz. Bk.: kaz. 4. b. -11. (TZ)

Keģegen: Geģegen denilen kuş (İH). “KTS” (s. 136)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *keģegen* sözcüğü yer almamaktadır.

Geģegen: Geģegen, bir kuş. 26. (İH)

keklik ~ kıklik “keklik”

DLT *keklik* “keklik” (c. I., s. 479-21); **EUTS** *keklik* “keklik” (s. 69); **GTS** *keklik* “zool. Sülüngillerden, güvercin büyüklüğünde, eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuş (*Perdrix*)” (s. 1128).

Keklik: Keklik (BM, Kİ, TZ). *krş.:* kıklik. “KTS” (s. 136)

keklik: Bugünkü manasında [Kuş]. 83. (Kİ)

keklik: Keklik. Bk.: tavuk. 13. a. -9, 15.b. -5. (TZ)

Kıklik: Keklik (DM). *krş.:* keklik. “KTS” (s. 148)

kıklik: Keklik. 12a/8. (DM)

kılkuşu ~ kılkuş “keklik”

DLT *kıl kudhruk* “kıl kuyruk, ördeğe benzer bir kuş” (c. I., s. 337-10); **DS** *kılkuş* “boz renkte, kuyruğu uzun ilkbaharda görülen bir çeşit yaban ördeği” (s. 2800); **EDTP** *kıl kuyruk* “a bird” (s. 614); **GTS** *kılkuş* “zool. Ördekgillerden, uzunluğu 55-65 santimetre, kuyruğu sivri, tüyleri ak yeşil karışık, gagası, ayakları mavi bir kuş türü (*Anas acuta*)” (s. 1154); **TS** *kılkuş* “bağırtlak kuşu, süğlün, suna” (s. 2485).

Kılkuşu: Keklik, kılkuş (BM). *krş.:* kılkuş. “KTS” (s. 143)

Kılkuş: Keklik, kılkuş (Kİ, TA). *krş.:* kılkuşu. “KTS” (s. 143)

kılkuş: Bir kuş ismi. 74. (Kİ)

kılkuş: Kılkuş. 11a/4. (TA)

kırğı ~ kırğı “atmaca”

DLT *kırguy* “atmaca”. bk.: karkuy, kırguy, kırkuy. (c. III., s. 241-17); *karkuy* “atmaca kuşu” (c. III., s. 241-17,18); *kırguy* “atmaca” (c. I., s. 95-8); *kırkuy* “atmaca kuşu” (c. III., s. 241-17,8); **DS** *kırğı* “şahin kuşu, atmaca” (s. 2821).

Kırğı: Atmaca (BM, TZ). *krş.:* kırğı. “KTS” (s. 144)

kırğı: Atmaca. Bk.: kurgaş. 7. b. -2. (TZ)

Kırğı: Atmaca (CC, İM). *krş.:* kırğı. “KTS” (s. 144)

kırğı: Atmaca kuşu. 109/8. (CC)

kırğı: Atmaca. 354b/8. (İM)

♦ *Takı ol kuş kim boynu ala, āvāz birür, iki rivāyet bar: takı kırğı kuş takı kırğıga kuş, balaban kuş kedik turur..*

Kuruğu: Bir cins doğan kuşu (Kİ). “KTS” (s. 164)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kuruğu* sözcüğü yer almamaktadır.

kurığı: Bir nevi doğan kuşu. 70. (Kİ)

karçağa ~ karçığa (Mo.) “atmaca”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *karçağa* ve *karçığa* sözcükleri yer almamaktadır.

Karçağa: Aladoğan, atmaca (CC). krş.: karçığa. “KTS” (s. 128)

karçağa: Aladoğan, atmaca. 109/7. (CC)

Karçığa: Şahin, doğan (CC, İM). krş.: karçağa. “KTS” (s. 128)

karçığa: Aladoğan, atmaca. 109/7. (CC)

karçığa: Şahin, doğan. 452a/8. (İM)

◆ *Tağı tırnaklı kuş öğrenmekliği, ündese kilmek turur, karçığa kibi tağı özge kuşar kibi kaçan ündenilse.*

Kurğaş: Atmaca kuşu. (TZ) “KTS” (s. 163)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kurğaş* sözcüğü yer almamaktadır.

kurğaş: Atmaca kuşu. Bk.: kırgı. 7. b. -2. (TZ)

Kız kuşu: Serçe gibi bir alaca kuş (İH). “KTS” (s. 147)

DS *kızkuşu* “başı sorguçlu küçük bir kuş, çulluk” (s. 2868); **GTS** *kız kuşu* “zool. Yağmur kuşugillerden, uzunluğu 34 santimetre olan, eti yenebilen, başı sorguçlu, koyu yeşilimsi renkte esmer, küçük bir kuş (*Vanellus vanellus*)” (s. 1178).

kız kuşu: Serçe gibi bir alaca kuş. 22. (İH)

Kızgâş: Bir tür kuş (TZ). “KTS” (s. 147)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kızgâş* sözcüğü yer almamaktadır.

Kızgâş: Bir kuş adı. Bk.: til kuş. 29. a. -9. (TZ)

Til kuş: Bir tür kuş (TZ). “KTS” (s. 276)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *til kuş* sözcüğü yer almamaktadır.

til kuş: Bir kuş adı. Bk.: kızgaş. 29. a. -9. (TZ)

Kızıl başlı çipçuk: Puhu kuşu denilen küçük bir kuş (İM). “KTS” (s. 147)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kızıl başlı çipçuk* sözcüğü yer almamaktadır.

Kızılça başlı çipçuk: Yund kuşu da denilen küçük bir kuş. 114a/1. (İM)

◆ .. *yā çipçik ölse yā it çipçukı ölse yā kızılça başlı çipçuk ölse, yā kiseleñi ölse çıkarğay ol kuyudan yigirmi kowa otuzğa tigi uluğ kowa*

Kızılça turğay: Kızıl renkli bir kuş. (BM, Kİ) “KTS” (s. 147)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kızılça turğay* sözcüğü yer almamaktadır.

kızılça turğay: Kızıl renkli bir nevi kuş. 71. (Kİ)

kuğu ~ kuv “kuğu”

DLT *kugu* “kuğu kuşu”. (c. III., s. 225-5; s. 240-25); **EDPT** *kuğu*: “swan” (s. 609); **GTS** *kuğu* “Perde ayaklılardan, yaban ve evcil türleri bulunan, çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş gagalı, geniş kanatlı bir su kuşu (*Cygnus olor*)” (s. 1247).

Kuğu: Kuğu kuşu. (TZ) krş. kuv (II). “KTS” (s. 162)

kugu: Kuğu kuşu. 18. b. -12. (TZ)

Kuv: Kuğu kuşu. (BM) krş. kuğu. “KTS” (s. 166)

Kulağaz: Telli turna (BM). “KTS” (s. 162)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kulağaz* sözcüğü yer almamaktadır.

Ꞑutan: Bir kuş (TZ). “KTS” (s. 165)

DS *kutan* “saka kuşu” (s. 3017); **GTS** *kutan* “zool. Saka kuşu” (s. 1271).

kutan: *Bir çeşit kuş adı. 7. b. -4. (TZ)*

Saka: Saka kuşu (CC). “KTS” (s. 223)

GTS *saka* “zool. Saka kuşu” (s. 1684); *saka kuşu* “zool. Serçegillerden, başında ve boynunda kırmızı, sarı tüyler bulunan, güzel öttüğü için kafeste beslenen küçük bir kuş, saka, ökse kuşu (*Carduelis cardelis*)” (s. 1684).

saka: *saka kuşu. 109/26. (CC)*

Ꞑuzgun: Gagası ve kuyruğunun tüyü uzun ve çok siyah karga (İH, İM, Kİ, KK, TZ). “KTS” (s. 166)

DLT *kuzgun* “kuzgun” (c. I., s. 439-26, c. III., s. 240-26); **DS** *guzgun* “kuzgun, yırtıcı bir kuş” (s. 2205); **EDPT** *kuzğu:n* “properly raven, but also used for other large black birds. Loan-word in Persian” (s. 682); **GTS** *kuzgun* “zool. Ötücü kuşlar takımının kargagiller familyasından, Kuzey Amerika'nın dağlık, fundalık yerlerinde bulunan, tüyleri siyah renkte olup mavi renkte parlayan bir kuş türü, karakarga (*Corvus corone*)” (s. 1276).

kuzgun: *Kuzgun. 22. (İH)*

Ꞑuzgun: *Kuzgun. 455b/2. (İM)*

◆ *Takı Ꞑuzgun takı karga takı susmar takı kaburçaklı baka yimek kerāhiyyet turur.*

Ꞑuzgun: *Gagası ve kuyruğunun tüyü uzun ve çok siyah bir nevi karga, 71. (Kİ)*

Ꞑuzgun: *Karakarga. 70a/9. (KK)*

kuzgun: *Ekin kargası. Bk.: karga. 26. b. -3. (TZ)*

güverçin ~ kögerçin ~ kögerçün ~ kügerçin ~ kügürçin ~ kükerçin ~ küvercin ~ ökerçin “güvercin”

DLT *kökürçkün* “geüverin” (c. III., s. 419-11); **DS** *gögerçin* “bk.: gövercin”. (s. 2128); *gövercin* “güvercin”. (s. 2169); *göverçin* “bk.: gövercin”. (s. 2169); **EDPT** *kögürçgü:n* (?gö:-) “pigeon, dove; morphologically obscure, but probably connected with 4 kö:k in the sense of a grey bird” (s. 713); **EUTS** *kögürçün* “güvercin” (s. 76); *kögürçken* “güvercin” (s. 76); *kögürçün* “güvercin” (s. 76); **GTS** *güvercin* “zool. Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş (*Columba*)” (s. 817).

Güverçin: Güvercin (TA). *krş.:* kügerçin, kügürçin, kükerçin. “KTS” (s. 88)

küverçin: Güvercin. 11a/1. (TA)

Kögerçin: Güvercin (GT, İM). *krş.:* kögerçün, küvercin, ökerçin. “KTS” (s. 156)

gögercin: Güvercin. 42b/7. (GT)

◆ *Ol gögercin ki ayruk yuvasın göreceğ degüldür.*

kögerçin: Güvercin. 114a/2. (İM)

◆ *...eger ölse kıyu içinde kögerçin ölse yā tawuk ölse yā çetük ölse çıkarğay andan kırk kowadan altmışğa tigi.*

kökerçin: Güvercin. Bk.: ökerçin. 13. a. -10. (TZ)

Kögerçün: Güvercin (İM). *krş.:* kögerçin, küvercin, ökerçin. “KTS” (s. 156)

kögerçün: Güvercin. 354b/7. bk. kögerçin (İM)

◆ *Takı kögerçün könçekli keğik turur.*

Kügerçin: Güvercin. (BM, BV, DM, KFT, Kİ). *krş.:* güverçin, kügürçin, kükerçin. “KTS” (s. 167)

kügerçin (t): Güvercin. 11b/15. (DM)

kügerçin: Güvercin. 83. (Kİ)

Kügürçin: Güvercin (CC). *krş.:* güverçin, kügerçin, kükerçin. “KTS” (s. 167)

Kügürçin: Güvercin. 142/5. (CC).

Kükerçin: Güvercin (KK). *krş.:* güverçin, kügerçin, kügürçin. “KTS” (s. 167)

kükercin: Güvercin. 47b/11, 70a/6. (KK)

Küvercin: Güvercin (TA). *krş.:* kögercin, kögerçün, ökerçin. “KTS” (s. 170)

küverçin: Güvercin. 11a/1. (TA)

Ökerçin: Güvercin (TZ). *krş.:* kögerçin, kögerçün, küvercin. “KTS” (s. 209)

ökerçin: Güvercin. Bk.: kökerçin. 13. a. -10. (TZ)

Könçekli kögerçin: Paçalı güvercin (İM). “KTS” (s. 157)

könçekli kögerçin: Paçalı güvercin. 357a/2. (İM)

♦ *Ve eger könçekli kögerçin boğuzlasa yâ örgenmiş gazâl boğuzlasa kıymeti vâcib bolur.*

Yazı göğercini: Kumru, yaban güvercini (İH). “KTS” (s. 316)

yazı göğercini: Yaban göğercini – kumru. 22. (İH).

ögeyik ~ ügeyik “üveyik kuşu”

GTS *üveyik* “zool. Güvercinlerden, korularda yaşayan, eti için avlanan, boz renkli bir kuş (*Streptopelia turtur*)” (s. 2068); **TS** *ögeyik* “üveyik” (s. 3057).

Ögeyik: Meşhur kuş, kumru (İH). *krş.:* ügeyik. “KTS” (s. 209)

ögeyik: meşhur kuştur. 5, 23. (İH)

Ügeyik: Üveyik kuşu (TA, TZ). *krş.:* ögeyik. “KTS” (s. 297)

ögeyik: Üveyik, et güvercini. 11a/2. (TA)

ügeyik: Üveyik kuşu. 39. a. -7. (TZ)

Laçın: Doğan, şahin. (BM, DM, İH, Kİ, TA, TZ) “KTS” (s. 171)

DLT *laçın* “şahin, yiğit adam” (c. I., s. 410-1, 410-2); **DS** *laçın* “kartal, atmaca, doğan ” (s. 3057); *laçın* “bk.: laçın” (s. 3057); **EUTS** *laçın* “şahin kuşu, laçın, doğan” (s. 84); **GTS** *laçın* “zool.Beyaz renkli bir cins şahin” (s. 1291); **TS** *laçın* “şahin” (s. 2785).

laçın: Şahin. bk. şāhīn. 12a/10. (DM)

laçın: Şahin. 17. (İH)

laçın: Şahin kuşu. 87. (Kİ)

laçın: Şahin. 10b/9. (TA)

Kara laçın: Kara şahin. 31. a. -1. (TZ)

sağanğus ~ soğanğuş “şahin, doğan”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *sağanğus* ve *soğanğuş* sözcükleri yer almamaktadır.

Sağanğus: Şahin, doğan (BM). “KTS” (s. 222)

Soğanğuş: Şahin, doğan (BM). “KTS” (s. 238)

Şahin (Far.): Şahin kuşu (DM). “KTS” (s. 249)

GTS *şahin* “zool. Kartalgillerden, 50-55 santimetre uzunluğunda, Avrupa ve Asya'nın dağ, orman ve çalılıklarında yaşayan, yırtıcı bir kuş (*Buteo buteo*)” (s. 1842).

Şāhīn: Şahin. bk. laçın 12a/14. (DM)

Oğaz: Bir çeşit kuş (TZ). “KTS” (s. 203)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *oğaz* sözcüğü yer almamaktadır.

ogaz: Bir çeşit kuş adı. 7. b. -3. (TZ)

evrek ~ ördek ~ yördek “ördek”

DLT *ördek* “ördek” (c. I., s. 103-23, c. II., s. 26-25, c. III., s. 17-10); **EDPT** ? derived *ördek* “a generic term for duck, morphologically perhaps derived from 1 ö:r- (the bird) which rises (fom the water)” (s. 205); **GTS** *ördek* “zool. Perde ayaklılardan, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu (*Anas*)” (s. 1546).

Evrek: Ördek (BM, Kİ). “KTS” (s. 78)

evrek: Kaz, 26. (Kİ)

*“Evrek” sözcüğünün anlamı KTS’de ördek anlamında verilmiştir, ancak Kİ’de “kaz” anlamında kullanılmıştır.

Ördek: Ördek (DM, İH, İM, TA, TZ). krş.: yördek. “KTS” (s. 211)

ördek: Ördek. 12a/2. (DM)

ördek: Ördek. 37a/7. (GT)

◆ *Tox kişiniñ gözine ördek biryāni sofrada tere yaprağından ednādur.*

*KTS’de “ördek” sözcüğünün GT’de kullanıldığına yer verilmemiştir.

ördek: malum su kuşu. 23. (İH)

ördek: ördek. 357a/2 (İM)

◆ *Taḳı iw ördegi kim ol keskeri ördek turur, ol köllerde bolur uçmas.*

ördek: bugünkü manasında, ördek, 10. (Kİ)

ördek (tkm) : ördek. 10b/13. (TA)

ördek: ördek. 7. b. -3. (TZ)

Yördek: Ördek (BM). krş.: ördek. “KTS” (s. 328)

İw ördegi: Yabani olmayan evcil ördek. 357a/1. (İM)

◆ *Taḳı iw ördegi kim ol keskeri ördek turur, ol köllerde bolur uçmas.*

Keskeri (Ar.): Göl ördeği (İM). “KTS” (s. 140)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *keskeri* sözcüğü yer almamaktadır.

keskeri: *Göl ördeği. 357a/1. (İM)*

◆ *Tağı iw ördeği kim ol keskeri ördek turur, ol köllerde bolur uçmas.*

sağasğan ~ sağızğan ~ sağsağan ~ saksağan ~ saksığan ~ sasığan (Far.)
“saksasğan”

GTS *saksasğan* “zool. Kargagillerden, karnı beyaz, kanatları ve kuyruğu kül rengi diğer yerleri parlak, kara, uzun kuyruklu kuş (*Pica pica*)” (s. 1687); **TS** *saksıkan* “saksasğan” (s. 3261).

Sağasğan: Saksasğan (Kİ). *krş.:* sağızğan, sağsağan (I), saksağan, saksığan, sasığan. “KTS” (s. 222)

sakasğan [Türkm.] = Sağasğan -saksasğan-. 53. (Kİ)

Şağızğan: Saksasğan (TA). *krş.:* sağasğan, sağsağan (I), saksağan, saksığan, sasığan. “KTS” (s. 222)

şagızğan: Saksasğan. 11b/5. (TA)

Sağsağan: Saksasğan (BM, TZ). *krş.:* sağasğan, sağızğan, saksağan, saksığan, sasığan. “KTS” (s. 223)

sagsagan: Saksasğan. 4.b. -10. (TZ)

Saksasğan: Saksasğan (İH, Kİ). *krş.:* sağasğan, sağızğan, sağsağan (I), saksığan, sasığan. “KTS” (224)

saksasğan: Saksasğan. 18. (İH)

sağasğan: Saksasğan. = Sakasğan. 53. (Kİ)

Saksığan: Saksasğan (İM). *krş.:* sağasğan, sağızğan, sağsağan (I), saksağan, sasığan. “KTS” (s. 224)

saksıkan: Saksasğan. 354b/3. (İM)

◆ *Ammā saksıkan kıymet vācib bolur muħrim kişi öze anı öltürmek birle.*

Sasığan: Saksasğan (GT). *krş.:* sağasğan, sağızğan, sağsağan (I), saksağan, saksığan. “KTS” (s. 228)

Sarı kuş: Sandal denilen kuş (İH). “KTS” (s. 227)

DS *sariasma* “incirkuşu”. (s. 3544); *sarıkuş* “bk.: sariasma”. (s. 3545)

sarı kuş: Sandal denilen kuş. 22. (İH).

sığırçık ~ şığırçık ~ sığırçuk ~ sırsık “sığırçık kuşu”

DLT *sığırçık* “sığırçık kuşu”. bk.: sığırçuk. (c. I, s. 501-20); *sığırçuk* “sığırçık kuşu”. bk.: sığırçık. (c. I, s. 501-24); **GTS** *sığırçık* “zool. Serçegillerden, siyah renkli, uzun gagalı, serçeden iri, ötücü bir kuş, çoğurcuk, çekirge kuşu (*Sturnus vulgaris*)” (s. 1749).

Sığırçık: Sığırçık kuşu (CC, DM, GT, TA, TZ). *krş.:* şığırçık, sığırçuk, sırsık. “KTS” (s. 234)

sığırçık: Sığırçık (kuşu). 109/23. (CC).

sığırçık: Sığırçık. (DM)

sığırçuk: Sığırçık. 11a/5. (TA)

sığırçık: Sığırçık kuşu. Bk.: sırsık. 18. a. -11. (TZ)

Şığırçık: Sığırçık kuşu (DM). *krş.:* sığırçık, sığırçuk, sırsık. “KTS” (s. 234)

şığırçık: Sığırçık. 12a/8. (DM)

Sığırçuk: Sığırçık kuşu (BM, DM). *krş.:* sığırçık, şığırçık, sırsık. “KTS” (s. 234)

sığırçuk: Sığırçık. 11a/5. (TA)

şığırçuk: Sığırçık. krş. şığırçık. 12a/8. (DM)

Sırsık: Sığırçık kuşu (TZ). *krş.:* sığırçık, şığırçık, sığırçuk. “KTS” (s. 253)

sırsık: Sığırçık kuşu. bk.: sığırçık. 18. a. -8. (TZ)

Si-murğ: Anka kuşu, masal kuşu (İH). “KTS” (s. 237)

GTS *simurg* “anka” (s. 1770).

simurğ: Halk (zümrüt anga) der; simurğ. 22. (İH)

sonğgur ~ sonçkur ~ sunçkur “doğan, şahin gibi bir kuş”

DLT *sonğkur* “sonkur kuşu, yırtıcı kuşlardan biri” (c. III., s. 381-16); **DS** *songur* “şahin” (s. 3664); *sungur* “doğan benzer bir çeşit avcı kuş” (s. 3696); **GTS** *sungur* “doğan benzeyen, yırtıcı, avcı kuş” (s. 1819); **TS** *sungur* “akdoğan” (s. 3577); *sunkur* “bk.: sungur” (s. 3577).

Sonğgur: Doğan, şahin türünden bir kuş (CC). *krş.:* sonçkur, sunçkur (II). “KTS” (s. 239)

Songgur: doğan, şahin. 109/20. (CC)

Sonçkur: Doğan, şahin türünden bir kuş (BM, KI). *krş.:* soñgur, sunçkur (II). “KTS” (s. 239)

sonçkur: Bir nevi kuş. 54. (KI)

Sunçkur: Şahin, doğan türünden bir kuş (TA, TZ). *krş.:* soñgur, sonçkur. “KTS” (s. 243)

sunçkur: Akdoğan. 20b/10. (TA)

sunkur: Kara kuş; köle adı. Bk.: Karavaş. 25. a. -9. (TZ)

Su tartariv: Su horozu (BM). “KTS” (s. 242)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *su tartariv* sözcüğü yer almamaktadır.

Süglün: Sülün (İH). “KTS” (s. 244)

DLT *süglin* “sülün”, bk.: *süwlin* (c. I., s. 444-6); *süwlin* “sülün”, bk. *süglin* (c. I., s. 444-7, 447-6); **GTS** *sülün* “zool. Sülüngillerden, kuyruğu çok uzun, eti yenilen bir kuş (*Phasianus colchicus*)” (s. 1826).

Süglün: Sülün. 16, 23. (İH)

dağuk ~ dağuk ~ tafuk ~ tağuk ~ tağuk ~ tavoh ~ tavuk ~ tokuk “tavuk”

DLT *takagu* “tavuk” –cins adı– (c. I., s. 217-8; 11-4); **EDPT** *taki:ğu*: “a domestic fowl; a very old word both in its natural meaning and as one of the animals in the twelve-year cycle. An early loan-word in Mongolian as takiya” (s. 468); **EUTS** *takiğu* “tavuk” (s. 145); **GTS** *tavuk* “zool. Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı (*Gallus*)” (s. 1923); **TS** *dakuk* “tavuk” (s. 978).

Dağuk: Tavuk (TA). *krş.*: dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, tokuk. “KTS” (s. 55)

dağuk: Tavuk. 11a/9. (TA)

Dağuk: Tavuk (TA). *krş.*: dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, tokuk. “KTS” (s. 55)

dağuk (tkm) : Tavuk. 11a/9. (TA)

Tafuk: Tavuk (İM). *krş.*: dağuk, dağuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, tavuk, tokuk. “KTS” (s. 258)

tafuk: Tavuk. 188a/7. (İM)

◆ *Taki kerāhiyyet turur inçkırmağ horāz tafuk kibi.*

Tağuk: Tavuk (DM). *krş.*: dağuk, dağuk, tafuk, tağuk, tavoh, tavuk, tavuk, tokuk. “KTS”

tağuk: Tavuk. krş. tavuk. 11b/15. (DM)

Tağuk: Tavuk (BM, Kİ). *krş.*: dağuk, dağuk, tafuk , tağuk, tavoh, tavuk, tavuk, tokuk. “KTS” (s. 259)

tağuk: Tavuk. 65. (Kİ)

Tavoh: Tavuk (CC). *krş.*: dağuk, dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavuk, tavuk, tokuk. “KTS” (s. 266)

tavoh: Tavuk. 109/16. (CC)

Tavuk: Tavuk (BV, CC, İM, KFT, TZ). *krş.*: dağuk (II), dakuk, tafuk, tağuk, takuk, tavoh, tavuk, tokuk. “KTS” (s. 266)

tavuk: Tavuk. 113/5. (CC)

tavuk: Tavuk. Bk.: Keklik. 15. b. -5. (TZ)

tawuq: Tavuk. 114a/2. bk. Tafuq (İM)

◆ *eger ölse kuyu içinde kögerçin ölse yā tawuq ölse yā çetük ölse çıkargay andan kırk kowadan altmışğa tigi.*

tavuk: tavuk. bk.: keklik. 15. b. -5. (TZ)

Ṭavuk: Tavuk (DM, KK). *krş.:* dağuk, dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavoğ, tavuk, toğuk. “KTS” (s. 266)

tavuk: Tavuk. krş. tağuk 11b/15, 23b/6. (DM)

tavuk: Tavuk. 47b/10, 70a/6. (KK)

Toğuk: Tavuk (BM). *krş.:* dağuk, dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavoğ, tavuk, tavuk. “KTS” (s. 279)

Güdük: Kuyruksuz tavuk (İH). “KTS” (s. 88)

DS *gücük* “uyruksuz, kuyruğu kesik hayvan” (s. 2208); *güdük* “bk.: gücük” (s. 2213); **GTS** *güdük* “kuyruğu kesik veya kopmuş” (s. 804); **TS** *güdük* “kuyruğu kesik hayvan” (s. 1850).

güdük: kesik, kırık, ucu çomak gibi kalmış; küt, kuyruğu kesik köpek, kuyruksuz tavuk. 25. (İH)

tardar ~ tartar ~ tartaz “bir bildircin türü”

DLT *tartar* “kumruya benzer bir kuş”. (c. I., s. 485-22)

Tardar: Bir bildircin türü (BM). *krş.:* tartar, tartaz. “KTS” (s. 263)

Tartar: Bir bildircin türü (BM). *krş.:* tardar, tartaz. “KTS” (s. 264)

Tartaz: Bir bildircin türü (TZ). *krş.:* tardar, tartar. “KTS” (s. 264)

tartaz: Bildircin. 19. a. -13. (TZ)

taus ~ řāvūs (Ar.) “tavus kuşu”

GTS *tavus* “tavus kuşu” (s. 1924); *tavus kuşu* “zool. Sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş, tavus (*Pavo*)” (s. 1924).

Taus: Tavus (CC). *krş.:* řāvūs. “KTS” (s. 265)

taus: *Tavus. 109/21. (CC)*

řāvūs: Tavus kuşu (GT). *krş.:* taus. “KTS” (s. 266)

řāvūs: *Tavus kuşu. 6a/13. (GT)*

◆ *řāvusuñ naķş u nigārına halk taħsīn iderler...*

şavşançıl: Tavşançıl (TA). “KTS” (s. 266)

DS *tavşancıl* “büyük, kara kartal” (s. 3848); *davşancıl* “tavşan avlayan yabanî kuş, doğan” (s. 1382); **GTS** *tavşancıl* “zool. Çoğu tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba vb. yırtıcı kuş” (s. 1923).

tavşancıl: *Tavşancıl. 10b/7. (TA)*

Borğatoy: Toy kuşu. (BM) “KTS” (s. 34)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *borğatoy* sözcüğü yer almamaktadır.

duğ ~ toy ~ çoy “toy kuşu”

DLT *toy* “toy kuşu”, bk.: *todh* (c. III., s. 142-3); *toh* “toy kuşu (Çiğilce)” (c. III, s. 142-4); **GTS** *toy* “zool. Toygillerden, böcek ve tane ile beslenen, eti için avlanan, kızıl tüylü bir kuş (*Otis tarda*)” (s. 1998); **TS** *toy* “kazdan büyük bir yabanî kuş” (s. 3833).

Duğ: Toy kuşu (Kİ). “KTS” (s. 65)

duğ: *Toy kuşu. 49. (Kİ)*

Toy: Toy kuşu (İH, Kİ). *krş.:* toy. “KTS” (s. 281)

toy: Bildiğimiz kuş. 23. (İH)

toy: Büyük bir kuş, ibid. (Kİ)

Ṭoy: Toy kuşu (TA). *krş.:* toy (II). “KTS” (s. 281)

ṭoy: Toy, kuş. 10b/13. (TA)

toğtoy ~ toğtuy “toy kuşu”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *toğtoy* ve *toğtuy* sözcükleri yer almamaktadır.

Toğtoy: Toy kuşu (BM). *krş.:* toğtuy. “KTS” (s. 279)

Toğtuy: Toy kuşu (BM). *krş.:* toğtoy. “KTS” (s. 279)

Toruntay: Şahin cinsinden bir kuş (TZ). “KTS” (s. 281)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *toruntay* sözcüğü yer almamaktadır.

toruntay: Şahin cinsinden bir kuş. 11. b. -4. (TZ)

Tothar (Mo.): Papağan (CC). “KTS” (s. 281)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *borğatoy* sözcüğü yer almamaktadır.

tothar: Papağan. 109/25. (CC).

Ṭūṭī (Far.): Papağan, dudu kuşu (GT, İH). “KTS” (s. 285)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *borğatoy* sözcüğü yer almamaktadır.

ṭūṭī: Papağan, dudu kuşu. 53a/9. (GT)

◆ *Meğer bir ṭūṭī, karga-y-ıla ikisin bir kafaşa koydılar.*

tuti: Papağan. 22. (İH)

Tuğrul: Tuğrul kuşu (Kİ). “KTS” (s. 283)

GTS *tuğrul* “zool. Çakırdoğan” (s. 2006).

tuğrul: Bir kuştur, turnalara bırakıldığı zaman hepsini tepeler. 64. (Kİ)

durğay ~ turğay “toygar kuşu”

DS *turgay* “serçe” (s. 3994); **GTS** *turgay* “zool. Toygar” (s. 2009); **TS** *turgay* “çayır kuşu, toygar” (s. 3856); *toygar* “tarla serçesi, çayır kuşu” (s. 3836).

Turğay: Serçe gibi küçük kuş (BV, İH). *krş.:* durğay. “KTS” (s. 284)

turğay: Serçe gibi küçük kuş. 11- 19. (İH)

turna ~ ʈurna “turna kuşu”

DLT *turna* “durna, turna kuşu” (c. III., s. 239-9); **EDPT** *turna*: (?d-) “crane (bird)” (s. 551); **GTS** *turna* “zool. Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş (*Grus grus*)” (s. 2009).

Turna: Turna kuşu (BM, CC, DM, İM, Kİ, TZ). *krş.:* ʈurna. “KTS” (s. 284)

turna: Turna. 109/22. (CC)

turna: Turna. 11b/11. (DM)

turna: Bugünkü manasında -turna kuşu-. 63. (Kİ)

turna: Turna kuşu. 31. a. -1. (TZ)

ʈurna: Turna kuşu (DM, KK, TA). *krş.:* turna. “KTS” (s. 284)

ʈurna: Turna. 11b/11. (DM)

ʈurna: Turna. 70a/7. (KK)

ʈurna: Turna, kuş. 10b/13. (TA)

Tülkün: Çaylak (Kİ). “KTS” (s. 287)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *tülkün* sözcüğü yer almamaktadır.

Yağlabay: Doğan cinsinden çakır denen bir kuş (TZ). “KTS” (s. 306)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yağlabay* sözcüğü yer almamaktadır.

yaglabay: doğan cinsinden çakır denen bir kuş. bk.: balaban. 22. a. -11. (TZ)

Yeder: Kuş yavrusu (TA). “KTS” (s. 317)

bdr (?): Kuş yavrusu. 11b/1. (TA)

bala: Kuş ve hayvan yavrusu. 353b/8. (İM)

◆ *Ve eger çıkısa yumurtkadan ölüg bala anıñ öze vâcib bolur.*

*KTS’de “bala” sözcüğü “çocuk ve piliç” anlamında verilmiş, İM’de “kuş yavrusu” anlamında kullanılmıştır.

yavrı “yavru”

DS yavrı “yavru” (s. 4205); **TS** yavrı “yavru” (s. 4406).

Yavrı: Cıvciv, kuş yavrusu (BM, DM, TA). “KTS” (s. 315)

yavrı: Cıvciv. 12b/10. (DM)

yavrı: Kuş yavrusu. 11b/1. (TA)

yavrı (tkm) : Kuş yavrusu. 11b/1. (TA)

Yirik: Su kuşu, martı (BM). “KTS” (s. 324)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yirik* sözcüğü yer almamaktadır.

yarasa ~ yarsa “yarasa”

DLT *yarisa* “yarasa (bir takımlarınca)”, bk.: aya yersgü (Çiğilce) (c. III, s. 433-9); *aya yersgü* “yarasa” (Çiğilce), bk.: yarisa (c. III, s. 433-8); **EDPT** *yarasa/yerise* (s. 971); *yersigü*: “bat (nimal); deverbal noun from *yersi:- (compare yérsin-), making its home in a nest, but the wide range of forms suggests that they are all different representations of a loan-word, the form yar kanat, presumably “with split (2 ya:r) wings” being an attempt to give it a Turkish etymology” (s. 972). **GTS** *yarasa* “zool. Yarasalardan, ön ayakları perdeli kanat biçiminde gelişmiş, vücudu yumuşak sık kıllarla kaplı, iskeletleri hafif yapılı, uçabilen memeli hayvan (*Vespertilio*)” (s. 2133).

Yarasa: Yarasa (Kİ, TA, TZ). krş.: yarsa. “KTS” (s. 311)

yarasa: Bugünkü manasında, yarasa. 93. (Kİ)

yarasa: Gündüzleri gizlenip geceleri uçan bir kuş, yarasa. 15b/3. (GT)

◆ *Eger bir pādişāhlık hizmetine beni yaraşdurmağa himmet idesin, gāyet kerem ola.*

yarasa: Yarasa. 11a/6. (TA)

yarasa: Yarasa. bk.: yar kanat, teri kanat. 38. a. -12. (TZ)

Yarsa: Yarasa (DM). krş.: yarasa. “KTS” (s. 313)

Yarsa: Yarasa. bk.: yir kanaç. 9b/2. (DM)

teri kanat ~ yar kanat ~ yarı kanat ~ yer kanat “yarasa”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *teri kanat*, *yar kanat*, *yarı kanat*, *yer kanat* sözcükleri yer almamaktadır.

Teri kanat: Yarasa (TZ). “KTS” (s. 271)

teri kanat: Yarasa. Bk.: yarasa, yar kanat. 38. a. -13. (TZ)

Yar kanat: Yarasa (TZ). krş.: yarı kanat, yer kanat. “KTS” (s. 312)

yar kanat: Yarasa. bk.: yarasa, teri kanat. 38. a. -13. (TZ)

Yarı kanat: Baykuş, yarası (İM). *krş.:* yar kanat, yer kanat. “KTS” (s. 312)

yarı kanat: Baykuş. 142a/5. (İM)

◆ *Taķı añdı Muĝnĭ atlıĝ kitebde: yarı kanat sidüĝi taķı tizeĝi nerse degül tip...*

Yer kanat: Yarasa (DM). *krş.:* yarı kanat, yar kanat. “KTS” (s. 319)

yir kanat: Yarasa. bk. yarsa. 9b/2. (DM)

Kolĝaç: Yarasa (İH). “KTS” (s. 152)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *kolĝaç* sözcüĝü yer almamaktadır.

kolĝaç: Yarasa [Gavlugaç ?]. 23. (İH).

Vatvat (Ar.): Yarasa (GT). “KTS” (s. 302)

GTS *vatvat* “yarasa”. (s. 2082)

Ķaraca Ķaz: Ördekten küçük mavi bir kuş. 12a/2. “DM”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *Ķaraca Ķaz* sözcüĝü yer almamaktadır.

ĥoraz ~ ĥoroz ~ ĥorüs (Far.) “horoz”

GTS *horoz* “zool. Tavukgillerden, tavuĝun erkeĝi olan kümes hayvanı” (s. 899).

Ĥoraz: Horoz (İM, TZ). *krş.:* ĥoroz, ĥorüs. “KTS” (s. 98)

ĥorāz: Horoz. 188a/7. (İM)

◆ *Taķı kerāhiyyet turur inĶırmak ĥorāz tafuķ kibi.*

ĥoraz: Horoz. 15. b. 4. (TZ)

Ĥoroz: Horoz (BM, CC, DM, İM, TZ). *krş.:* ĥorāz, ĥorüs. “KTS” (s. 98)

horoz: Horoz. 109/17. (CC)

ħoroz: Horoz. 12a/2. (DM)

ħorāz: Horoz. 188a/7. (İM)

◆ *Taķı kerāhiyyet turur inçķırmaķ ħorāz tafuķ kibi.*

ħoraz: Horoz. 15. b. 4. (TZ)

Horus: Horoz (TA). *krş.*: ħorāz, ħoroz. “KTS” (s. 98)

ħoros: Horoz. 11a/10. (TA)

Kelek: Düz ve uzun burunlu bir kuş (TZ). “KTS” (s. 137)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “düz ve uzun burunlu bir kuş” anlamına gelen “kelek” sözcüğüne yer verilmemiştir.

kelek: Düz ve uzun burunlu büyük bir kuşun adı. 7. b. -4. (TZ)

Göçek kuşu: Yazın içeri, kışın sahile veya çöle uçan kuş (İH). “KTS” (s. 87)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *göçek kuşu* sözcüğü yer almamaktadır.

göçek kuş: Yazın içeri taraflara kışın sahile veya çöle göçkün kuşlar. 25. (İH)

2.1.2.5. Memeliler

Ablaķ⁷ (Ar.) : Siyah ve beyaz renkli at. 15/5, 70b/5. (KH)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “siyah ve beyaz renkli at” anlamına gelen “ablaķ” sözcüğüne yer verilmemiştir.

◆ *Ve daħı ablaķ at ‘ayıblu bolur.*

⁷ “Ablaķ” sözcüğüne KTS’de “yuvarlak yüzlü” anlamında yer verilmiştir.

Abraş (Ar.): Alaca benekli at, tüysüz yerlerinde uyuz gibi illeti olan at (KH). “KTS” (s. 1)

DS abraş “yüzü, vücudu alaca benekli, lekeli hayvan veya adam” (s. 29).

abraş: Benekli at. 20/7. (KH)

◆ *[Ve it tüglü] abraş [at] yaman bolur*

aķ az ~ az “sarı at”

DLT ak at “boz renkli at (Öbür Türklerce)” (c. I., s. 81-10).

Aķ az: Bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı at (Kİ). “KTS” (s. 5)

aķ az: Bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı [at]. 17. (Kİ)

Az: Sarı renkli at (BV, Kİ). “KTS” (s. 19)

az: Sarı renkli at. 12. (Kİ)

Al: Doru at (İH, Kİ). “KTS” (s. 6)

GTS al “dorunun açığı, kızıla çalan at donu, bu renkte olan (at)” (s. 62).

al: Doru at. (Kİ)

al: Al renk, al tonlu at. 2. (İH)

Aṭtur: Doru at (DM). “KTS” (s. 16)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *aṭtur* sözcüğü yer almamaktadır.

Aṭtur: Doru at. 8a/15. (DM)

ala ~ alaça “alaca at”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “alaca at” anlamına gelen “ala, alaça” sözcüklerine yer verilmemiştir.

PDF Eraser Free

Ala: Alaca at (Kİ). *krş.:* alaça. “KTS” (s. 6)

Ala: Ala renkli at. 20. (Kİ)

Alaça: Ala renkli at (Kİ). *krş.:* ala. “KTS” (s. 6)

Alaça: Alaca, ala renkli at. 14a/6. (TA)

Ala kidiş: Melez at (TA). “KTS” (s. 6)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ala kidiş* sözcüğü yer almamaktadır.

Arkun: Yaban aygırı ile evcil kısraktan olan at (BV). “KTS” (s. 11)

DLT arkun “yaban aygırıyla evcil kısraktan olan at” (c. I., s. 107-27, 421-17).

A’sam (Ar.): Bir kolu ak olan at (KH). “KTS” (s. 13)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *a’sam* sözcüğü yer almamaktadır.

aşam: Atın ön bacaklarının bir tanesinin beyaz olması hali. 35/8. (KH)

◆ *Aşam didükleri oldur kim bir kolu aķ bolğay.*

Aşkar (Ar.): Doru at (KH). “KTS” (s. 14)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “doru at” anlamına gelen “aşkar” sözcüğüne yer verilmemiştir.

Aşkar: Sarı (açık) renkli at. 15/1. (KH)

◆ *Ve dahı aşkār [ya ‘nī] mu ‘aşab [bolsa] ancılayın yahşı bolur...*

at ~ at “at”

DLT at “at” (c. I, s. 16-17; c. II., s. 7-16; c. III., s. 9-9...); **EDPT 2** at “horse” (s. 33); **EUTS** at “at, beygir” (s. 16); **GTS** at “atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan” (s. 139).

At: At (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KH, TZ). *krş.:* at. “KTS” (s. 15)

at: At. 102, 20; 107, 14; 163, 31. (CC)

atlar: Atlar. 8a/13, 23b/14-16. (DM)

at: At. 59b/11. (GT)

◆ *Bidevî at ivmeg-ile bir nefes yürür.*

at dep- : Atla hücum etmek, atı ileri sürmek. (10b/1)

◆ *Rivāyet iderler ki ceng güninde evvel meydāna at depüp giren ol-ıdı.*

at: At. 142a/1. (İM)

◆ *Taķı Fazl oğlı Muhammed'den rivāyet kılındı: kaçan kim aķnıđ ayaķında necāset bolsa, ol aķ yürise suf öze mingen kişiniğ tonına digse, ol ton murdār bolur.*

at: Beygir, 15 38. (Kİ)

at: At. 27. b. -10, 39. a. -13, 39. b. -9, 76. b. -5, 76. b. -6, 78. a. -3, 79. a. -3, 87. a. -3. (TZ)

at: At. 1/7. (102) (KH)

◆ *...aydur kim “bereket ve sa ‘ādet atlarda-dur kıyāmet günine değin” ... 63b/7*

◆ *Pes andandur teñri ta ‘ālā atnı ‘aziz yaradup durur. 63b/1 (KH)*

Aķ: At (DM, KK, TA). *krş.:* at. “KTS” (s. 15)

aķ: At. a. 8a/9, 23a/12-14 (DM)

aķ: At. .22b/11, 43b/3-4-6, 47b/13, 59a/3, 64b/11, 69a/12. (KK)

PDF Eraser Free

aṭ: At. 12b/13. (TA)

aṭ: At. 6b-3/3/4/5/8, 7a-1/4/7, 7b-1/9, 8a-6, 8b-4/6.... (MG)

◆ *...evvel fenni aṭ-ka minmekde bilgil... 6/b-1 (MG)*

Ayğır “aygır”

DS *aykır* “aygır” (s. 422); **EDPT** *aĞğır* “stallion. A very (first period) loan-word in Mongolian as acirğa” (s. 47); **DLT** *adhğır* “aygır” (c. I., s. 18-5; c. II., s. 96-23); aygır “aygır”, bk.: *adhğır*. (c. III., s. 122-16); **GTS** *aygır* “damızlık erkek at” (s. 158).

Ayğır: Aygır, damızlık erkek at (BV, BM, DM, KK, KH, TA, TZ). “KTS” (s. 18)

Ayğır: Aygır. 8a/9. (DM)

ayğır: Aygır. 69a/13. (KK)

ayğır: Aygır. 13/3. (KH)

◆ *Ve dağı ayğır at tarıkalu gerek.*

ayğır: Aygır. 12b/13. (TA)

ayğır: Aygır. 13. a. -3. (TZ)

‘azāz (Ar.): Otlarken yanına geleni ısıran at (BV). “KTS” (s. 19)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde ‘azāz sözcüğü yer almamaktadır.

A‘zel (Ar.): Kuyruğu kığır ve eğri olan at (KH). “KTS” (s. 19)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *a‘zel* sözcüğü yer almamaktadır.

a‘zel: Atın kuyruğunun kısa kılsız ve eğri olması. 35/8. (KH)

◆ *A‘zel didükleri oldurur kim kuyruğı kığır bolğay.*

tazı at ~ tāzī ~ ʔazı (Far.) “Arap atı”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “Arap atı” anlamına gelen “*tazı*” sözcüğüne yer verilmemiştir.

Tāzī: Arap atı (Kİ). krş.: ʔazı. “KTS” (s. 266)

tazı: Arap atı. 63. (Kİ)

Tazı at: Arap atı (Kİ). “KTS” (s. 267)

tazı at: Arap atı, 63. (Kİ)

ʔazı: Arap atı (TA). krş.: tāzī. “KTS” (s. 267)

ʔazı: Arap atı. 12a/4. (TA)

Azman: Yaşlı iken enetilmiş aygır. (Kİ) “KTS” (s. 20)

DS *azman* “enenmiş, iğdiş edilmiş koç, keçi” (s. 442).

Ba: Süt emen kısrak (TA). “KTS” (s. 21)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ba* sözcüğü yer almamaktadır.

be: Süt emen kısrak. 13a/2. (TA)

Çamuş: Talim görmemiş salma beygir (İH). “KTS” (s. 46)

DS *çamuş* “huysuz hayvan, katır” (s. 1066); *çamuş* “huysuz hayvan, katır” (s. 1065); **TS** *çamuş* “haşarı, sert başlı (hayvan)” (s. 820); *çamuş* “bk.: çamış” (s. 820).

çamuş: Harın, ham; talim görmemiş salma beygir. 14. (İH)

Dünen: Dört yaşındaki tay. (TA) “KTS” (s. 67)

DS *dünen* “üç yaşını bitirmiş at” (s. 1631); *dönen* “üç yaşını bitirip dört yaşına basan tay, sığır” (s. 1584).

dönen: Dört yaşındaki tay. 13a/10. (TA)

Ebħaħ (Ar.): Ayaklarını yanlara doğru genişçe atarak kusurlu yürüyen at (KH). “KTS” (s. 69)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ebħaħ* sözcüğü yer almamaktadır.

Edbes (Ar.): Rengi ne kıvıll ne siyah olan at. (KH) “KTS” (s. 69)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *edbes* sözcüğü yer almamaktadır.

edbes: Siyahımsı kahverengi at. 20/6. (KH)

◆ *Ve daħı edbes at kim kıvıll[ı] aldan karalığa urur [bolsa] yaħşı durur.*

Eden (Ar.): Ön ayakları kısa, arka ayakları uzun at (BV). “KTS” (s. 69)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *eden* sözcüğü yer almamaktadır.

Edhem (Ar.): Her tarafı siyah olan at (KH). “KTS” (s. 69)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *edhem* sözcüğü yer almamaktadır.

edhemī: Rengi tamamıyla siyah olan, güçlü at. 19/9. (KH)

◆ *Edhemī didükleri kara at bolur kim hıç aķ bolmaya barçası kara bolğay.*

egir ~ eygir “siyah renkli at”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *egir* ve *eygir* sözcükleri yer almamaktadır.

Egir: Siyah renkli at (Kİ). “KTS” (s. 70)

egir: Diğەر telaffuzu da äygir, siyah renkli at. 19. (Kİ)

PDF Eraser Free

Eygir: Siyah renkli at (Kİ). “KTS” (s. 78)

eygır: bk. ägin. 19. (Kİ)

Erbe: Dört yaşındaki tay (TA). “KTS” (s. 74)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *erbe* sözcüğü yer almamaktadır.

arba: Dört yaşındaki tay. 13a/10. [H ? 45, K 85] (TA)

Fağme (Ar.): Alt dudağı sarkık at. (BV) “KTS” (s. 81)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *fağme* sözcüğü yer almamaktadır.

Harün (Ar.): İlerleyeceği yerde gerileyen veya duran at, huysuz at (MG, KH). “KTS” (s. 92)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *harün* sözcüğü yer almamaktadır.

harün: (Metinde) inatçı at. 13/1. (KH)

◆ *Dağı harün bolmağay.*

hārūn: huysuz hayvan. 36b/8, 26a/2. (MG)

◆ *...tağı birisi tişlegen at tağı birisi harün at tağı birisi katıg ürkegen at... 36b/8*

◆ *...tağı özi yoğun bolğay tağı t̄āyi ‘ bolğay harün bolmağay... 26a/2*

Hayl (Ar.): At (BV). “KTS” (s. 94)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *hayl* sözcüğü yer almamaktadır.

hayl: at, at sürüsü. 4/7. (KH)

◆ *bunları bilmege ‘ilm-i riyāzat-i hayl dirler. 4/7*

* “Hayl” sözcüğünün KH’de kullanıldığına KTS’de yer verilmemiştir.

Hezīme (Ar.): Koşarken kişneyen at (BV). “KTS” (s. 96)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *hezīme* sözcüğü yer almamaktadır.

Kaşkaldak: Alnında biraz aklık bulunan at (TZ). “KTS” (s. 130)

DLT *kaşga at* “yüzü ak, gözlerinin çevresi kara olan at, peçeli at” (c. I., s. 426-12); **DS** *kaşka* “hayvanların alnındaki beyazlık, ak leke ve alını beyaz lekeli olan hayvan” (s. 2680).

kaşkaldak: Alnında biraz aklık olan at. Bk.: sakar. 26. b. -6. (TZ)

Şal: Boz renkli at (DM). “KTS” (s. 249)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “boz renkli at” anlamına gelen “şal” sözcüğüne yer verilmemiştir.

şal: Boz renkli at. 8b/4. (DM)

katır ~ kaçır “katır”

DLT *katır* “katır” (c. I., s. 364-10; c. III, s. 302-19); **EDPT** *katır* mule. A loan-word in Mongolian as kaçır (s.604); **GTS** *katır* “zool. Atgillerden, kısırak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan” (s. 1105).

Katır: Katır (BV, BM, CC, DM, İM, KFT, Kİ, KK). krş.: kaçır “KTS” (s. 131)

katır: Katır. 107, 18. (CC)

tişi katır: Dişi katır. 107, 21. (CC)

kaçır: Katır. 8a/11. (DM)

katır: Katır. 116b/8. (İM)

◆ *Katır sarķıtı taķı işek sarķıtı meşķük turur.*

katır: Bugünkü manasında, katır (hayvan), 68. (Kİ)

kaçır: Katır. 48a/11, 69a/13. (KK)

Kaçır: Katır (TA). *krş.*: kaçır “KTS” (s. 131)

kaçır: Katır. 13a/7. [H 86, K 159] (TA)

Ilır: Katır (TA). “KTS” (s. 101)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ilır* sözcüğü yer almamaktadır.

kulun ~ kulunçak “tay”

DLT kulun “tay” (c. I., s. 215-9; c. II., s. 90-11; c. III., s. 92-3); **DS kulun** “at ve eşek yavrusu. 2. 2-3 yaşında kısırak” (s. 2997); *kulun* “yeni doğmuş at yavrusu, tay” (s. 2997); **EDPT kulun** “a foal from birth to one year, younger than a ta:y. Loan-word in Persian.” (s. 622); **GTS kulun** “zool. Altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu” (s. 1251); **TS kulun** “tay” (s. 2727); **TS kuluncak** “küçük tay, yeni doğmuş tay” (s. 2729).

Kulun: Bir yaşındaki tay. (Kİ, TA) “KTS” (s. 162)

kulun: Tay. 74. (Kİ)

kulun: Küçük tay, bir yaşındaki tay. 13a/5. (TA)

Kulunçak: Küçük tay, taycık (TA). “KTS” (s. 162)

kulunçak: Küçük tay. 13a/6. (TA)

Kulunaçı: Gebe kalan tay (Kİ). “KTS” (s. 162)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kulunaçı* sözcüğü yer almamaktadır.

kulunaçı: Gebe kalan tay. 74. (Kİ)

Kunan: Üç yaşındaki tay (TA). “KTS” (s. 163)

DS konan “henüz doğurmamış, üç dört yaşındaki kısırak” (s. 2916).

ķunan: Üç yaşındaki tay. 13a/10. [H 93, K 168] (TA)

Ma'tak (Ar.): Dururken güzel görünen ancak yürürken sıfatı değişen at (BV). "KTS" (s. 178)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ma'tak* sözcüğü yer almamaktadır.

Muķrif (Ar.): Melez at (BV). "KTS" (s. 187)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *muķrif* sözcüğü yer almamaktadır.

Sakar: Alnında bir parça aklık olan at (İH, Kİ, TZ). "KTS" (s. 224)

TS sakar "atın alnında olan beyazlık" (s. 3254).

sakar: Atın alnındaki aklık. 18. (İH)

sakar: Alnında beyaz olan at. 59. (Kİ)

sakar: Alnında bir parça aklık olan at. bk.: kaşkaldak. 26. b. -3. (TZ)

ķısrak ~ ķıstrak "ķısrak"

DLT *ķısrak* "ķısrak" (c. I., s. 203-23; c. II., s. 96-23; c. III., s. 92-5); **EDPT** *ķısrak*: *ķ* "diminutive form of ķısır; originally a young mare which has not foaled, later, more generally, a mare" (s. 668); **GTS** *ķısrak* "zool. Dişi at" (s. 1168).

ķısrak: Kısırak (BV, DM, KK, TA, TZ). *ķrş.*: ķıstrak "KTS" (s. 146)

ķısrak: Kısırak. 8a/9 (DM)

ķısrak: Kısırak. 69a/13. (KK)

ķısrak: Kısırak. 13a/2. (TA)

ķısrak: Kısırak. 13. a. -3. (TZ)

ķıstrak: Kısırak (CC). *ķrş.*: ķısrak. "KTS" (s. 146)

kıstrak: Kısrak. 107, 17. (CC)

Ƙonlançı kısrak: Döl veren kısrak (TA). “KTS” (s. 153)

Ƙunlançı kısrak: Döl veren kısrak. 13a/3. (TA)

tay ~ ƣay “at yavrusu”

DLT *tay* “tay” (c. I., s. 206-20; c. III., s. 158-5); **DS** *tay* “tay, atın yavrusu” (s. 3850); *day* “at, eşek yavrusu” (s. 1389); **GTS** *tay* “zool. Üç yaşına kadar olan at yavrusu” (s. 1924).

Tay: At yavrusu (KK, TA). krş.: ƣay “KTS” (s. 266)

tay: Tay. 69a/13. (KK)

tay: İki yaşındaki tay. 13a/5. (TA)

ƣay: At yavrusu (DM, KK, TA). krş.: *tay* “KTS” (s. 266)

ƣay: Tay. 8a/11 (DM)

ƣay: Tay. 69a/13. (KK)

ƣay: İki yaşındaki tay. 13a/5. (TA)

Yelemçi: Koşu atı (CC). “KTS” (s. 318)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *yelemçi* sözcüğü yer almamaktadır.

yelemçi: Koşu atı. 160,27r. (CC)

Yunad: Beygir sürüsü (Kİ). “KTS” (s. 330)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “beygir sürüsü” anlamına gelen “yunad” sözcüğüne yer verilmemiştir.

yunad: Beygir sürüsü. 97. (Kİ)

Yunt: At, otlakta oylayan atların tümü (TA, TZ). “KTS” (s. 330)

DLT yund “at -cins adı-, atlar at sürüsü” (c. I., 234-22, 292-9, c. II., s. 153-7, c. III., s. 7-15, 7-17, 9-13, 223-25); **TS yunt** “kısırak” (s. 4727)

yunt: Otlakta otlayan atların tümü. 13a/12. [H yont 108, K yont 132, C yunud 129]
(TA)

yunt: At. bk.: yuntavlı. 9. a. -3. (TZ)

Yuntavlı: At (TZ). “KTS” (s. 330)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yuntavlı* sözcüğü yer almamaktadır.

yuntavlı: (?). bk.: yunt. 9. a. -3, 14. a. -8. (TZ)

yügrük ~ yügürük ~ yürük “hızlı koşan at”

Yügrük: Hızlı koşan (at) (BV, İM, Kİ, MG, TZ) krş.: yügürük, yürük. “KTS” (s. 331)

DLT yükrük (g) “koşucu, geçeici, yügürük” (c. I., 110-12, c. III., s. 45-16); **DS yüğrük** “hızlı at, değirmen için” (s.); **TS yüğrük** “yürük, hızlı giden, çok koşan, işlek” (s. 4357).

Yügürük: Hızlı giden (at) (KH) krş.: yügrük, yürük. “KTS” (s. 331)

DLT yügürgen at “koşucu, yügürük at” (c. III., s. 54-12)

Yürük: Hızlı koşan (at) (TZ) krş.: yügrük, yügürük. “KTS” (s. 333)

DS yürük “iyi yürüyen, koşan (at vb. için) (s. 4326).

boğa ~ buğa “boğa”

DLT bogra “her hayvanın aygırı; boğa; deve aygırı, pohur” (c. I., s. 187-26, c. II., s. 287-21); **EDTP buka** “bull”. some phonetic change? (blp; k/g). (s. 312); **GTS boğa** “damızlık erkek sığır” (s. 292).

Boğa: Boğa, erkek tohumluk hayvan (CC, KK, TA, TZ). *krş.:* buğa. “KTS” (s. 33)

boga: Boga. 108, 26. (CC)

boğa: Boğa, öküz. 69b/7. (KK)

boğa: Boğa. 15b/4. (TA)

boga: Boğa. Bk.: öküz. 11. a. -2, 41. b. -7. (TZ)

Buğa: Boğa, erkek tohumluk hayvan (BM). *krş.:* boğa. “KTS” (s. 36)

buzagı ~ buzaķu ~ buzav ~ buzavu ~ buzov “buzagı, dana”

DLT *buzagu* “buzagı” (c. I., s. 59-18; 446-12; 528-17); **DS** *bıza, bızā* “buzagı” (s. 673); *buzavu* “bk.: bıza, bızā” (s. 818); *buzov* “bıza, bızā” (s. 811) **EDPT** *buzā:ģu*: “a calf; a very old word ending in –ģu. An early loan-word in Mongolian as *bura’u*” (s. 391); **GTS** *buzagı* “zool.Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu” (s. 332); **TS** *buzagı* “inek ve benzeri hayvanların yavrusu” (s. 733).

Buzagı: Buzagı, dana (BM, DM, İM, KFT, Kİ, TA). *krş.:* buzaķu, buzav, buzavu, buzov. “KTS” (s. 39)

buzagı: Buzagı. 7a/13. (DM)

buzagı: Buzagı. 248a/7. (İM)

◆ *Taķı yokdur kızılarda taķı botalarda taķı buzagılarda zekāt yok
Ebū Hanife katında.*

buzagı: Buzagı, 31. (Kİ)

buzagı: Buzagı. 15b/5. (TA)

Buzaķu: Buzagı, dana (KFT). *krş.:* buzaģu, buzav, buzavu, buzov. “KTS” (s. 39)

Buzav: Buzagı, dana (CC, Kİ). *krş.:* buzaģu, buzaķu, buzavu, buzov. “KTS” (s. 39)

buzav: Buzagı, dana. 139, 14. (CC)

Buzavu: Buzagı, dana (CC). *krş.:* buzaģu, buzaķ, buzav, buzov. “KTS” (s. 39)

PDF Eraser Free

buzav: Buzağı, dana. 139, 14; 107, 27. (CC)

Buzov: Buzağı, dana (CC). *krş.:* buzağı, buzağ, buzav, buzavu. “KTS” (s. 39)

buzov: Buzağı, dana. 107, 27. (CC)

İnek: İnek (BM, CC, DM, KK, TA, TZ). “KTS” (s. 112)

DLT *ingek* “inek” (c. I., s. 111-13; c. III., s. 91-22); **EDPT** *inek* (s. 183); *ingek* “cow; apparently derived (?) from *in, compare inge:n; it seems probably that these two words have a common origin in the remote past” (s. 184); **EUTS** *ingek* “inek” (s. 64); **GTS** *inek* “dişi sığır” (s. 969).

inek: İnek. 107, 26. (CC)

inek: İnek. 7a/11. (DM)

inek: İnek. 69b/7. (KK)

inek: İnek. 15b/5. (TA)

inek: İnek. Bk.: sığır. 7. b. -6. (TZ)

duna ~ tana ~ şana “dana”

DS *tana* “iki yaşında erkek dana” (s. 3818); **GTS** *dana* “zool. İneğin, sütün kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu” (s. 471).

Duna: İki yaşındaki sığır, dana (TZ). *krş.:* tana, şana. “KTS” (s. 65)

duna: İki yaşındaki öküüz yavrusu, dana. bk.: kuna. 11. a. -3. (TZ)

Tana: Dana (BM, DM, İM, Kİ, TZ). *krş.:* duna, şana “KTS” (s. 261)

şana: Dana. 7a/13. (DM)

tana: Dana. 246b/7. (İM)

◆ *Řaçan kim otuz sıđırđa irişse yazıda otlağan bolsa tağı anıñ öze bir yıl çefrülse anıñ içinde bir irkek tana birgey, tã bir tişi tana birgey.*

tana: Dana, 66. (Kİ)

tana: Dana. 13. a. -2, 25. b. -1. (TZ)

Ṭana: Dana (DM, KK, TA). *krş.:* duna, tana. “KTS” (s. 261)

ṭana: Dana. 7a/13 (DM)

ṭana: Dana. 69b/7. (KK)

ṭana: Bir yaşındaki dana. 15b/6. (TA)

Ḳuna: İki yaşındaki dana (TZ). “KTS” (s. 163)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ḳuna* sözcüğü yer almamaktadır.

kuna: İki yaşındaki öküz yavrusu, dana. bk.: duna. 11. a. - 3. (TZ)

Ḳunaçın (Mo.): Üç yaşına girmemiş dişi buzağı (İM). “KTS” (s. 163)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ḳunaçın* sözcüğü yer almamaktadır.

ḳunaçın: Üç yaşına girmiş dişi buzağı. 247a/4. (İM)

◆ *Bu taḳı rivāyet ḳılındı Ebū Ḥanīfe'den taḳı altmış sığırda bir ḳunaçın taḳı bir tana birgey.*

sıḡır ~ şıḡır ~ sır ~ şır ~ sıyır “sıḡır”

DLT *sıḡır* “sıḡır” (c. I., s. 364-8); **DS** *sıḡır* “hayvan sürüsü” (s. 3603); *sır* “sıḡır” (s. 3614); **EDPT** *sıḡır* “a large bovine, perhaps a generic term; the exact meaning is discussed, not quite completely or accurately, in Shcerbak” (s. 814); **GTS** *sıḡır* “geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı” (s. 1749).

Sıḡır: Sıḡır (BM, BV, CC, DM, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, MG, KH, TZ). *krş.:* şıḡır, sır, şır, sıyır. “KTS” (s. 234)

sıḡır: Sıḡır. 107, 25. (CC)

şıḡır: Sıḡır. 7a/11. (DM)

sıgır: Sığır. 116a/7. (İM)

◆ *Taķı iti yinür cānavarnıñ sarķıtı arıg turur: tife kibi taķı sıgır kibi taķı koy kibi.*

sıgır: Bugünkü manasında -sığır-. 58. (Kİ)

sıgır: Sığır. 92b/4. (MG)

◆ *...amma ol kılıç kim anıñ rāyihası sıgır sidüğine oħşar yāhūz baġa rāyihasına oħşar...*

sıgır: Sığır. (Metinde inek anlamında). (56/4) (KH)

◆ *Der[mā]nı tuzı sıgır südi birle kaynadıp merhem gibi dīmāġına koġay...*

sıgır: Sığır.Bk.: inek. 7. b. -6. (TZ)

Şıgır: Sıgır (DM, KK, TA). *krş.:* sır, şır, sıgır, sıyır. “KTS” (s. 234)

şıgır: Sığır. 7a/11. (DM)

şıgır: Sığır. krş.: şır, sıyır. 5a/4. (KK)

şıgır: Sığır. 15b/3. (TA)

Sır: Sıgır (CC). *krş.:* sıgır, şıgır, şır, sıyır. “KTS” (s. 235)

sır: Sığır. 113, 3. (CC)

Şır: Sıgır (KK). *krş.:* sıgır, şıgır, sır, sıyır. “KTS” (s. 235)

şır: Sığır. krş.: sıgır, sıyır. 5a/4. (KK)

Şıyır: Sıgır (KK). *krş.:* sıgır, şıgır, sır, şır. “KTS” (s. 236)

şıyır: Sığır. krş.: sıgır, şır. 5a/4. (KK)

Keyik şıgır: Yaban sıgır (DM). “KTS” (s. 142)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *keyik şıgır* sözcüğü yer almamaktadır.

keyik şıgır: Yaban sıgır. 7b/13. (DM)

böri ~ börü “kurt”

DLT böri “kurt” (c. I., s. 36-13); **DS** *böcü* “kurt” (s. 755); *börü* “bk.: böcü” (s. 772); **EDPT** böri “wolf” (s. 356), **EUTS** böri “kurt, börü” (s. 33).

Böri: Kurt (CC, GT, İM, KFT, KK, TZ). *krş.:* börü. “KTS” (s. 36)

böri: Kurt. 108, 16; 113, 6. (CC)

böri: Kurt. 354b/1. (İM)

◆ *Tağı Ebū Yūsuf’dan, rāsti arslan kıturmuş it menzilesinde tağı böri menzilesinde turur.*

böri: Kurt. 69b/13. (KK)

böri: Kurt. 16. a. -12. (TZ)

Börü: Kurt (BM, CC, Kİ, TA). *krş.:* böri. “KTS” (s. 36)

börü: Kurt. 108, 16; 113, 6. (CC)

börü: Kurt, 30. (Kİ)

börü: Kurt. 11b/8. (TA)

bilçek ~ bülçek “kurt yavrusu”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *bilçek* ve *bülçek* sözcükleri yer almamaktadır.

Bilçik: Kurt yavrusu (TA). “KTS” (s. 30)

bülçek: Kurt yavrusu. 11b/11. [H bilçik 63, K bölçik 100, B 15, C 25] (TA)

Bülçek: Kurt yavrusu (BM, Kİ). “KTS” (s. 40)

bülçek: Kurt yavrusu. 35. (Kİ)

Mamraḥ: Kurt yavrusu (TZ). “KTS” (s. 177)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *mamraḥ* sözcüğü yer almamaktadır.

mamraḥ: Kurt yavrusu. 27. b. 13. (TZ)

kurt ~ kurut “kurt”

DLT *kurt* “yırtıcı hayvanlardan olan kurt” (c. III., s. 6-1); **EDPT** *kurt* “wolf” (s. 648); **GTS** *kurt* “zool. Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika’da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan (*Canis lupus*)” (s. 1261).

Ḳurṭ (II): Kurt, börü (BM, DM, İM, Kİ, TA). krş.: ḳurṭ. “KTS” (s. 164)

ḳurṭ: Kurt. 7b/9. [Z/1-74, B/1-42, C-82, K-117, M-125] (DM)

ḳurt: Kurt. 355a/4. (İM)

◆ *kiçe çakırğan ḳurt öltürmekde taḳı zenbūr öltürmekde taḳı yir cānavarların öltürmekde kirpi kibi taḳı koñuzan ḳurt öltürmekde nerse yokdur.*

ḳurt: Bugünkü manasında, 70; Kıpçakça borı. (Kİ)

ḳurt: Kurt. 11b/8. [H 89, K 169] (TA)

Ḳuruṭ: Kurt, börü (KK, TA). krş.: ḳurṭ (II). “KTS” (s. 165)

ḳurṭ: Kurt. 70a/1. (KK)

ḳurt: Kurt. 11b/8. [H 89, K 169] (TA)

aḡlak ~ avlak ~ oḡlak ~ oḡulak ~ ovlak ~ ulah “oḡlak, keçi yavrusu”

DLT *oḡlak* “oḡlak” (c. I., s. 65-20); **DS** *oḡalak* “oḡlak” (s. 3266); *oḡlaḡ* “oḡlak” (s. 3267); **EDPT** *oḡla:k* “diminutive form of oḡul; kid, young goat” (s. 84); **EUTS** *oḡlak* “oḡlak, keçi yavrusu” (s. 93); **GTS** *oḡlak* “keçi yavrusu” (s. 1490).

Ağlak: Keçi yavrusu (Kİ). *krş.:* avlak, oğlak, oğulak, ovlaq, ulaq. “KTS” (s. 4)

* *Kİ*'de “keçi yavrusu” sözcüğünün anlamını “oğlak” sözcüğü karşılamıştır.

Avlak: Keçi yavrusu, oğlak (TZ). *krş.:* ağlak, oğlak, oğulak, ovlaq, ulaq. “KTS” (s. 16)

avlak: Oğlak. bk: oglak. 19. b. -3, (TZ)

Oğlak: Oğlak, keçi yavrusu (BM, DM, Kİ, TA, TZ). *krş.:* ağlak, avlak, oğulak, ulaq. “KTS” (s. 203)

oğlak: Oğlak. 7a/15. (DM)

oğlaq: Keçi yavrusu. 16. (Kİ)

oğlak: Oğlak. 16a/9. (TA)

oglak: Oğlak. Bk.: avlak. 19. b. -3. (TZ)

Oğulak: Oğlak, keçi yavrusu (CC). *krş.:* ağlak, avlak, oğlak, ovlaq, ulaq. “KTS” (s. 203)

ogulak: Oğlak. 108, 5. (CC)

Ovlaq: Keçi yavrusu, oğlak (Kİ). *krş.:* ağlak, avlak, oğlak, oğulak, ulaq. “KTS” (s. 207)

ovlaq: Ceylan yavrusu. 21. (Kİ)

Ulaq: Oğlak, keçi yavrusu (CC). *krş.:* ağlak, avlak, oğlak, oğulak, ovlaq. “KTS” (s. 292)

ulah: Oğlak. 119, 31. (CC)

Şişek: Oğlak, keçi yavrusu (TZ). “KTS” (s. 254)

DS *şişek* “1. Bir iki yaşlarında doğurmamış koyun, keçi. 2. Bir yaşını doldurmuş erkek koyun, koç” (s. 3786); **EDPT** *şişek* (s. 868); *tişek* (d-) deverbale noun from tiş:- in the sense of to lose the milk teeth; a two year old sheep” (s. 563); **GTS** *şişek* “hık. 1. İki yaşındaki koyun. 2. Kuzulama dönemine girmiş veya doğurmuş koyun” (s. 1870); **TS** *şişek* “iki yaşında koyun” (s. 3669).

şişek: Oğlak. 13. a. -2. (TZ)

Ayrağ: Yaban keçisi (TA). “KTS” (s. 18)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ayrağ* sözcüğü yer almamaktadır.

ayrağ: Dağ keçisi. 12a/2. (TA)

savan keyik ~ savun keyik ~ sovun “yaban keçisi”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *savan keyik*, *savun keyik*, *sovun* sözcükleri yer almamaktadır.

Savan keyik: Yaban keçisi, antilop (BM). *krş.:* savun keyik. “KTS” (s. 229)

Savun keyik: Yaban keçisi, antilop (BM). *krş.:* savan keyik. “KTS” (s. 229)

Sovun: Yaban keçisi, antilop (BM, Kİ). “KTS” (s. 240)

Sovun keyin: Dağ keçisi, yabani keçi. 61. (Kİ)

Çibiç: Bir yaşındaki oğlak (TA). “KTS” (s. 51)

DLT çepiş “altı aylık keçi yavrusu, çepiş” (c. I., s. 368-13); **DS çepiş** “bir yaşındaki keçi yavrusu” (s. 1143); *çepiş* “bir yaşındaki keçi yavrusu” (s. 1144); *çebiş* “bk.: çepiş” (s. 1101); **EDTP çepiç**, see çepiş (s. 395); *çepiş* “a kid more than half grown” (s.399); **TS çebiş** “bir yaşındaki erkek keçi” (s. 845).

çibiç: Bir yaşındaki oğlak. 16a/9. [H 70, K çibiç 220] (TA)

deke ~ teke “erkek keçi”

DLT teke “teke; boynuzundan yay yapılan erkek geyik” (c. III., s. 102-18); **DS deke** “erkek keçi, teke” (s. 1407); **EUTS teke** “keçi” (s. 152); **GTS teke** “zool. Erkek keçi” (s. 1935).

Deke: Teke, erkek keçi (Kİ). *krş.:* teke. “KTS” (s. 58)

deke: Teke [Erkek keçi]. 49. (Kİ)

Teke: Teke, erkek keçi (BM, BV, DM, KFT, Kİ, TA, TZ). krş.: deke. “KTS” (s. 268)

teke: Teke, erkek keçi. 7a/15 (DM)

teke: Keçi, 39. (Kİ)

teke: Teke. 16a/7. (TA)

teke: Teke. 3. b. -13. (TZ)

Tekeçük: Küçük teke (TA). “KTS” (s. 268)

tekeçük: Küçük teke. 16a/7. (TA)

erkeç ~ irkeç “erkek keçi”

DLT *erkeç* “erkeç, genç teke” (c. I., s. 95-11); **DS** *erkeç* “üç ya da dört yaşlarında olan enenmiş erkek keçi” (s. 1773); **EUTS** *erkeç* “genç teke” (s. 49); **GTS** *erkeç* “iğdiş edilmiş, üç yaşından büyük erkek keçi” (s. 645); **TS** *erkeç* “üç yaşını bitiren erkek keçi” (s. 1501); irkeç “bk.: erkeç” (s. 2092).

Erkeç: Erkek keçi, teke (CC, Kİ). krş.: irkeç. “KTS” (s. 75)

erkeç: Erkek keçi, teke. 164, 28. (CC)

erkeç: Koç, Kıpçaklarda inelmiş keçi. 11. (Kİ)

İrkeç: Erkek keçi (BM). krş.: erkeç. “KTS” (s. 114)

eçki ~ içki ~ içkü ~ ikşi ~ işke ~ işki “keçi”

DLT *eçkü* “keçi” (c. I., s. 95-13); **DS** *eçki* “keçi” (s. 1663); **EDPT** *eçkü*: “generic term for goat” (s. 24); **EUTS** *eçkü* “keçi” (s. 45).

Eçki: Keçi, teke (BM, CC, KFT, Kİ, TA). krş.: içki, içkü, ikşi, işke, işki. “KTS” (s. 69)

eçki: Keçi, teke. 108, 3. (CC)

tişi ečki: Dişi keçi. 108, 4. (CC)

ečki: Keçi. 9. (Kİ)

ečki: Keçi. 16a/6. (TA)

İčki: Keçi (TZ). *krş.:* ečki, içkü, ikşi, işke, işki. “KTS” (s. 106)

içki: Keçi. Bk.: ikşi, işki, keçi. 11. a. -4. (TZ)

İçkü: Keçi (İM). *krş.:* ečki, içki, ikşi, işke, işki. “KTS” (s. 106)

içkü: Keçi. 247b/4 (4) (İM)

♦ *Tağı koy tağı içkü ikisi berāber turur zekāt içinde tağı āeniy alınur içkü zekāti içinde tağı ceza' alınmas.*

İkşi: Keçi (TZ). *krş.:* ečki, içki, içkü, işke, işki. “KTS” (s. 108)

işki: Keçi. Bk.: içki, işki, keçi. 11. a. -4. (TZ)

İşke: Keçi (TZ). *krş.:* ečki, ikşi, içki, içkü, işki. “KTS” (s. 116)

işki: Keçi. bk.: keçi, ikşi, içki. 33. b. -10. (TZ)

İşki: Keçi (TZ). *krş.:* ečki, içke, ikçi, işke. “KTS” (s. 116)

işki: Keçi. bk.: keçi, ikşi, içki. 33. b. -10. (TZ)

keçi ~ keşi “keçi”

DLT *keçi* “keçi” (c. I., s. 219-10); **DS** *geçi* “keçi” (s. 1962); **GTS** *keçi* “zool. Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan (*Capra hircus*)” (s. 1125).

Keçi: Keçi (BM, KFT, Kİ, TA, DM). *krş.:* keşi. “KTS” (s. 136)

Keçi: Keçi, Kıpçak lehçesinde ečki. 79. (Kİ)

keçi: Keçi. 16a/6. (TA)

keçi: Keçi. 7a/15. (DM)

Keşi: Keçi, teke (DM). *krş.:* keçi. “KTS” (s. 141)

keşi: Keçi. 7a/15. (DM)

āş “as”

DS *ars* “gelincik denilen hayvan” (s. 331); *as* “bk.: ars” (s. 339); **EDPT** *a:s* “properly ermine, occasionally used for weasel” (s. 240); **GTS** *as* “zool. kakım” (s. 127); **TS** *as* “gelincik denilen hayvan” (s. 243).

Ās: Gelincik (BM, DM). “KTS” (s. 13)

ās: As, gelincik türünden bir hayvan. 8a/6. [Z/1-57, B/1-8, T-142] (DM)

Aķ aş: As denilen derisi makbul hayvanın ak renklisi, kakım. (İH) “KTS” (s. 5)

aķ aş: As dedikleri derisi makbul hayvanın ak renklisi ki (kakım) derler. 4. (İH)

Şal: Kakım, as denen hayvan (TZ). “KTS” (s. 249)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “kakım, as” anlamına gelen “şal” sözcüğüne yer verilmemiştir.

şal: Kakım, ars denen hayvan. bk.: as. 29. a. -7. (TZ)

bars ~ pars (Far.) “pars”

DLT *bars* “pars” (c. I., s. 344-19); *pars* “yırtıcı bir hayvan”. bk.: bars (c. I., s. 344-19, 344-20); **DS** *bars* “kaplana benzeyen yırtıcı bir hayvan” (s. 535); **EDPT** foreign loan-word *bars* (p-) “a very early Iranian loan-word, but from which Iranian language it was taken is uncertain. Properly leopard but in Turkish apparently also used for other large felines. One of the animals of the 12 year animal cycle and so, at any rate in this context, an early loan-word in Mongolian” (s. 368); **GTS** *pars* “zool. Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelenk (*Panthera pardus*)” (s. 1578).

Bars: Yaban kedisi, pars (BM, DM, İM, Kİ, KK, TA). *krş.:* pars. “KTS” (s. 24)

bars: Pars. b. 7b/7 (DM)

bārs: Pars 23b/1. (İM)

◆ *Ohşar közsüzge attamak kibi közlü tip tağı yazı yirge attamak kibi mefāze tip tağı ‘erebler at koyarlar it tip tağı bārs tip tağı türkler at koyarlar oğluna küçük tip tağı tilemesler.*

bars: Pars, 30. (Kİ)

bars: Pars. 69b/11. (KK)

bars: Pars. 11b/12. (TA)

Pars: Pars, yaban kedisi (TZ). *krş.:* bars. “KTS” (s. 215)

pars: Pars. 27. b. -12, 39. b. -1. (TZ)

Ağ pars: Beyaz pars (Kİ). “KTS” (s. 5)

ağ bars: Beyaz pars. 17. (Kİ)

palang ~ peleng (Far.) “leopar, pars”

EUTS *palang* “leopar” (s. 155); **GTS** *pelenk* “esk. Pars” (s. 1592).

Palang: Leopar, pars (CC). *krş.:* peleng. “KTS” (s. 215)

palang: Leopar. 85, 15. (CC)

Peleng: Kaplan veya pars (GT). *krş.* palang. “KTS” (s. 215)

arслан ~ arslan ~ aslan ~ astlan “arслан”

DLT *arслан* “arслан” (c. I., s. 75-18); **EDPT** *arsla:n* “lion, animal name with ending -la:n. An early loan-word in Mongolian as arslan arsalan” (s. 238); **EUTS** *arслан* “arслан” (s. 14); **GTS** *arслан* “zool. Aslan” (s. 124); *aslan* “kedigillerden, erkekleri yeledi, yırtıcı, Afrika’da ve Asya’da yaşayan, uzunluğu 160, kuyruğu 70

PDF Eraser Free

santimetre ve ucu püsküllü, çok koyu sarı renkli güçlü bir memeli türü, arslan” (s. 132).

Arslan: Arslan (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KH, TZ). *krş.:* arslan, aslan, astlan. “KTS” (s. 10)

arслан: Aslan. 7b/5. (DM)

arслан: Aslan. 47b/12, 51b/8, 69a/10. (KK)

Arslan: Arslan (BM, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* arslan, aslan, astlan. “KTS” (s. 12)

arслан: Aslan. 107, 15. (CC)

aşlan: Aslan. krş.: arslan. a. 7b/5 (DM)

arслан: Arslan. 14b/11. (GT)

◆ *Қаракұлаға eyitdiler ki ne vech-ile şöһbetini...iһtiyār itdüñ?*

arслан: Arslan. 354b/1. (İM)

◆ *Ebū Yūsuf’dan, rāstı arslan kıturmuş it menzilesinde taķı böri menzilesinde turur.*

arслан: D. arslan. 118. (Kİ)

aslan: Aslan. 11b/7. (TA)

arслан: Aslan. 4. b.-8, 41. b. -12, 67. a.-1. (TZ)

Aslan: Aslan (DM). *krş.:* arslan, arslan, astlan. “KTS” (s. 13)

aşlan: Aslan. krş.: arslan. 7b/5. (DM)

aslan: Aslan. 11b/7. (TA)

Astlan: Aslan (CC). *krş.:* arslan, arslan, aslan. “KTS” (s. 14)

astlan: Aslan. 107, 15. (CC)

Esed (Ar.): Arslan (GT). “KTS” (s. 75)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *esed* sözcüğü yer almamaktadır.

PDF Eraser Free

Şîr (Far.): Arslan (GT). “KTS” (s. 253)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şîr* sözcüğü yer almamaktadır.

şîr: Arslan. 60b/4 (GT)

◆ *Şimdi sen şîr, merd yigitsin; ben karıyam.*

Ş.-merd: Erkek arslan. 78b/11. (GT)

◆ *Yigit ki bir köşeyi ihtiyâr itmiş ola şîr-i merddür Allah Ta'âlâ yolına.*

Kağan: Kükreyen, kızgın (arslan) (GT). “KTS” (s. 123)

TS *kağan* “kızmış, kükremiş, çok öfkeli (arslan, kaplan)” (s. 2160).

Kolat: Arslan, arslan gibi güçlü (TZ). “KTS” (s. 152)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kolat* sözcüğü yer almamaktadır.

kolat: Arslan; güçlü, kuvvetli, arslan gibi. 37. b. -9. (TZ)

Arğan: Evcil köpek (BM). “KTS” (s. 10)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *arğan* sözcüğü yer almamaktadır.

Argırmağ: Soyu iyi köpek (TZ). “KTS” (s. 10)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *argırmağ* sözcüğü yer almamaktadır.

argırmak: soyu iyi köpek. 30. b. -10. (TZ)

Barak: Çoban köpeği (İH, TZ). “KTS” (s. 23)

DS barak “bir çeşit av köpeği” (s. 524); **GTS barak** “bir cins tüylü av köpeği” (s. 199).

barak: Çoban köpeği. 30. b. -11. (TZ)

Basan: Köpeklere verilen ad (Kİ). “KTS” (s. 24)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *basan* sözcüğü yer almamaktadır.

basan: Köpeklere takılan isimdir. Aslı itibariyle bastı kelimesinden müştaktır, zira köpekler kurdu yıkarmış. 33. (Kİ)

Köbelek: Çoban köpeği (TZ). “KTS” (s. 156)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “çoban köpeği” anlamına gelen “köbelek” sözcüğüne yer verilmemiştir.

köbelek: Çoban köpeği. 30. b. -11. (TZ)

köbük ~ köfük ~ köpek ~ köpük “köpek”

GTS köpek “zool. Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan (*Canis familiaris*)” (s. 1231).

Köbük: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (DM). *krş.:* köfük, köpek, köpük. “KTS” (s. 156)

köpük: Tüylü köpek. 7b/11 [Z/1 köpük, köbük 69, C köpek 52] (DM)

Köfük: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (DM). *krş.:* köbük, köpek, köpük. “KTS” (s. 156)

köfük: Tüylü köpek. 7b/11. [Z/1-69] (DM)

Köpek: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (BM, İH). *krş.:* köbük, köfük. “KTS” (s. 158)

köpek: İt nev'inin iri ve tüylü nevi. 25. (İH)

Köpük: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (Kİ). *krş.:* köbük, köfük, köpek. “KTS” (s. 158)

köpek: Çok tüylü köpek. 78. (Kİ)

köbek it ~ köpek it “köpek”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *köbek it* ve *köpek it* sözcükleri yer almamaktadır.

Köbek it: Köpek (TA). *krş.:* köpek it. “KTS” (s. 156)

köpek it: Köpek. 12a/3 (TA)

Köpek it: Köpek (TA). “KTS” (s. 158)

köpek it: Köpek. 12a/3. (TA)

Parla: Tüyü az olan köpek (TZ). “KTS” (s. 215)

parla: Tüyü az olan köpek. 18. a. -3, 30. b. -12. (TZ)

tazı it “bir köpek türü”

GTS *tazı* “zool. Genellikle tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, çok çevik bir köpek türü (*Canis familiaris grajus hibernicus*)” (s. 1926).

Ťazı it: Tazı (DM, TA). “KTS” (s. 267)

Ťazı it: Tazı. 7b/11 (DM)

Ťazı it: Tazı. 12a/4. (TA)

Fehid (Ar.): Yabanî bir hayvan, tazı (KFT). “KTS” (s. 82)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *fehîd* sözcüğü yer almamaktadır.

ķutur ~ ķuturġan ~ ķutuz “kuduz köpek”

DLT *ķutuz* it “kuduz köpek, kudurmuş köpek” (c. I., s. 365-23); **GTS** *kuduz* “köpek, kedi, tilki vb. memeli hayvanlardan ısırma, tırmalama veya salya yolu ile insana geçen, genellikle çırpınma, sudan korkma şeklinde beliren, zamanında aşı yapılmazsa ölümlle sonuçlanan hastalık ve bu hastalığa yakalanmış olan” (s. 1246).

Ķutur: Kuduz köpek (TZ). *ķrş.:* ķuturġan, ķutuz. “KTS” (s. 166)

ķutur: Uyuz; uyuzluk. 11. a. -13, 19. a. -3. (TZ)

ķutur: Kuduz köpek. 30. b. -11. (TZ)

Ķuturġan: Kuduz köpek (TZ). *ķrş.:* ķutur, ķutuz. “KTS” (s. 166)

ķutur – ķuturġan: Kuduz köpek. 30. b. -11. (TZ)

Ķutuz: Kudurmuş köpek, kuduz (TZ). *ķrş.:* ķutur, ķuturġan. “KTS” (s. 166)

ķutuz: Kudurmuş köpek; kuduz. 25. b. -1. (TZ)

enük ~ itük “hayvan yavrusu”

DLT *enük* “hayvan yavrusu, enik; arslan, sırtlan, kurt, köpek yavruları” (c. I., s. 72-26); **DS** *enik* “köpek ve kedi yavrusu” (s. 1757); **GTS** *enik* “kedi, köpek vb. çok memeli hayvanların yavrusu” (s. 638); **TS** *enük* “bk.: enik” (s. 1476); *enik* “et yiyen dört ayaklı hayvanların yavrusu, yavru” (s. 1472).

Enük: Köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu (Kİ, TZ). “KTS” (s. 74)

enük: Köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu. 24. (Kİ)

enük: Köpek yavrusu. bk.: küçük, uruk. 11. b. -6, 30. b. -12. (TZ)

İtük: Köpek yavrusu (TA). “KTS” (s. 117)

enük (tkm) : Köpek yavrusu. 12a/6. (TA)

Güdük: Kuyruğu kesik köpek (İH). “KTS” (s. 88)

DS *güdük* “bk. gücük” (s. 2213); *gücük* “kuyruksuz, kuyruğu kesik hayvan” (s. 2208); **TS** *güdük* “kuyruğu kesik hayvan” (s. 1850).

güdük: Kesik, kırık, ucu çomak gibi kalmış; küt, kuyruğu kesik köpek, kuyruksuz tavuk. 25. (İH)

kañçık ~ kañçuk “dişi köpek”

DLT *kañçık* “dişi köpek, kadına sövülürken de böyle denir” (c. I., s. 188-13); **EDPT** *kañçık* “bitch. Loan-word in Persian” (s. 634); **GTS** *kancık* “hayvanlarda dişi” (s. 1059).

Kañçık: Dişi köpek (CC, TA, TZ). *krş.:* kañçuk “KTS” (s. 125)

kañçık: Kañçık, köpek, dişi köpek. 161, 12. (CC)

kañçık: Dişi it. 12a/5. (TA)

kañçık: Dişi köpek. 30. b. -12. (TZ)

Kañçuk: Dişi köpek (BM, DM, Kİ). *krş.:* kañçık. “KTS” (s. 125)

kañçuk: Dişi köpek. 7b/9. (DM)

kañçuk: Dişi köpek. 74. (Kİ)

Kelb (Ar.): Köpek (GT, KF). “KTS” (s. 137)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kelb* sözcüğü yer almamaktadır.

Kılbarç: Tüylü av köpeği (Kİ). “KTS” (s. 143)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kılbarç* sözcüğü yer almamaktadır.

kılbarç: Tüylü av köpeği. 74. (Kİ)

ķubas ~ ķubaş “çoban köpeği”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ķubas* ve *ķubaş* sözcükleri yer almamaktadır.

Ķubas: Çoban köpeği (Kİ). krş.: ķubaş. “KTS” (s. 161)

ķubas: Bir nevi köpek, 68; D nüshasında ķabus (?). (Kİ)

Ķubaş: Çoban köpeği (BM). krş.: ķubaş. “KTS” (s. 161)

küçük ~ külük “enik”

DS *kuçka* “köpek yavrusu” (s. 2989); *küçük* “bk.: kuçka” (s. 3024).

Küçük: 1. Kuyruğu kesik (köpek) (Kİ).

küçük: Kuyruğu kesik, 79. (Kİ)

2. Köpek yavrusu, enik (TA). krş.: külük. “KTS” (s. 167)

küçük: Köpek yavrusu. 79. (Kİ)

küçük: Köpek yavrusu. 12a/5. (TA)

Külük: Köpek yavrusu, enik (BM). krş.: küçük. “KTS” (s. 168)

uręuk ~ uruk “köpek yavrusu, enik”

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “köpek yavrusu, enik” anlamına gelen “uruk” sözcüğüne yer verilmemiştir.

Uręuk: Köpek yavrusu, enik (TZ). krş.: uruk. “KTS” (s.)

Urguk: Köpek yavrusu. bk. : küçük, enük, it, kasarlar. 11. b. -6, 30. b. -12, 85. b. -13. (TZ)

Uruk: Köpek yavrusu, enik (TZ). krş.: uręuk. “KTS” (s.)

Uruk: Köpek yavrusu. bk. : küçük, enük, it, kasarlar. 11. b. -6, 30. b. -12, 85. b. -13. (TZ)

Zağar: Bir tür küçük köpek (İH). “KTS” (s. 335)

DS zağar “1. Küçük köpek. 2. Köpek yavrusu. 3. Tazı. 4. Çoban köpeği” (s. 4341); **GTS zağar** “Bir cins çoban köpeği” (s. 2219).

zağar: Bir nevi küçük köpek. 15. (İH)

arvan ~ arvana “dişi deve”

DS arvana “dişi deve” (s. 337); *avrana* “1. Dişi deve. 2. Yük devesi” (s. 390); **TS arvana** “dişi deve” (s. 242); *avrana* “bk.: arvana” (s. 285).

Arvan: Dişi deve (BM). *krş.:* arvana. “KTS” (s. 13)

Arvana: Dişi deve (DM). *krş.:* arvan. “KTS” (s. 13)

arvana: Dişi deve. 7a/11. (DM)

Bey: Kısarak, dişi deve (CC). “KTS” (s. 29)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “bey” sözcüğünün “kısarak, dişi deve” anlamına yer verilmemiştir.

bey: Kısarak. 120, 12. (CC)

Atın: İğdiş edilmiş deve (Kİ). “KTS” (s. 15)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *atın* sözcüğü yer almamaktadır.

Bedene (Ar.): Kurbanlık için boğazlanan deve (İM). “KTS” (s. 26)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *bedene* sözcüğü yer almamaktadır.

bedene: Kurbanlık için boğazlanan deve. 339a/8. (İM)

◆ *Tağı bedebe tidügi tifeden turur tağı sığırdan turur.*

besrek ~ bisrek “kızgın deve”

DS *beserek* “tüylü ve besili erkek deve, dişi boz deve ile erkek buhur devenin çiftleşmesinden doğan erkek deve, damızlık deve” (s. 639); *besrek* “bk.: beserek” (s. 640).

Besrek: Kızgın deve (TZ). krş.: birsek. “KTS” (s. 28)

besrek: Erkek ve kızgın deve. bk.: birsek. 7. b. -5. (TZ)

Bisrek: Erkek ve kızgın deve (Kİ, TZ). krş.: besrek. “KTS” (s. 32)

bisrek: Erkek ve kızgın deve. bk.: besrek. 7. b. -5. (TZ)

boğra ~ buğra “erkek deve”

DLT *bogra* “her hayvanın aygırı; boğa; deve aygırı, pohur” (c. I., s. 187-26, c. II., s. 287-21); **EDPT** *buğra*: “a camel stallion. The word was used as a personal name by the Karakhanid dynasty and was an early loan-word in Mongolian as bu’ura (Haenisch 24) buğura (Kow. 1166)” (s. 317); **GTS** *buğra* “esk. Erkek deve, iki hörgüçlü deve, buğur” (s.319); **TS** *buğra* “erkek deve, puğur” (s. 682).

Boğra: Hörgüçlü erkek deve (TA). krş.: buğra. “KTS” (s. 34)

buğra: Hörgüçlü erkek deve. 15a/13. (TA)

Buğra: Hörgüçlü erkek deve (BM, Kİ). krş.: boğra. “KTS” (s. 36)

buğra: Erkek deve. 33. (Kİ)

Bota: Deve yavrusu (İM, KK, TZ). “KTS” (s. 35)

DLT *botu* “potuk, deve yavrusu” bk.: botuk. (c. I., s. 120-19); *botuk* “potuk, deve yavrusu” bk.: botu (c. III., s. 218-2); **DS** *boduk* “deve yavrusu” (s. 721); *bota* “bk.: boduk” (s. 743); **EDPT** *botu*: (?poto:) “camel colt, usually under a year old; an early loan-word (with Mongolian suffix) in Mongolian as botoğan” (s. 299); **GTS** *potuk* “hık. Deve yavrusu” (s. 1623).

bota: Deve yavrusu. 248b/5. (İM)

◆ *Ebū Yūsuf'dan kim vācib bolur biş botada bir botaniñ bişde biri taķı on botada bir botaniñ bişde ikisi taķı on botada bir botaniñ bişde ikisi taķısı Ebū Yūsuf'dan kim ol baķğay...*

boča: Deve yavrusu. 69b/2. (KK)

bota: Deve yavrusu. 13. a. -2. (TZ)

Cimāl (Ar.): Erkek develer (BV). “KTS” (s. 43)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *cimāl* sözcüğü yer almamaktadır.

deve ~ teve ~ tife ~ tive ~ töve ~ tüve “deve”

DLT *deve* “deve” (Oğuzca). bk.: *tewey* (öteki Türklerce) (c. I., s. 95-15); *devey* “deve” (Oğuzlar ve onlara uyanlarca). bk.: *tewey* (öteki Türklerce) (c. I., s. 31-21); *tewe* “deve” bk.: *teve*, *tevey*, *tewey*, *tewi* (c. II., s. 181-24); *tewey* “deve (c. I., s. 31-20); *tewi* “deve”. bk. *tewey* (c. I., s. 127-8); **DS** *tüve* “deve” (s. 4016); **EDPT** *tevey* (d-) “camel. There is real doubt about the original form of this word; the oldest recorded form is *teve* but it became an early, first period, loan-word in Mongolian as *termeyen/teme'n* which presupposes a final -y” (s. 447); **EUTS** *töve* “deve” 108, 10 (s. 195); **GTS** *deve* “zool. Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan (*Camelus*)” (s. 512).

Deve: Deve (BM, DM, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK). *krş.:* *teve*, *tife*, *tive*, *töve*, *tüve*. “KTS” (s. 60)

deve: Deve. 7a/11, 8a/13. (DM)

deve: Deve 51. (Kİ)

deve: Deve. 48a/2, 55b/12, 69b/1. (KK)

deve: Deve. 8b/5. (GT)

◆ *'ābidüñ devesi rakşa geldi.*

Teve: Deve (GT, TA). *krş.:* deve, tife, tive, töve, tüve. “KTS” (s. 272)

deve: Deve. 8b/5 (GT)

◆ *‘ābidüñ devesi rakşa geldi.*

Tife: Deve (İM). *krş.:* deve, teve, tive, töve, tüve. “KTS” (s. 274)

tife: Deve. 116a/7. (İM)

◆ *Tağı iti yiniür cānavarniñ sarķıtı arıg turur: tife kibi tağı sıgır kibi tağı koy kibi.*

Tive: Deve (BV). *krş.:* deve, teve, tife, töve, tüve. “KTS” (s. 278)

Töve: Deve (CC). *krş.:* deve, teve, tife, tive, tüve. “KTS” (s. 283)

töve: Deve. 108, 10. (CC)

Tüve: Deve (TZ). *krş.:* deve, teve, tife, töve, tive. “KTS” (s. 288)

tüve: Deve. 11. b. -8. (TZ)

Hecin (Ar.): Deve (BV). “KTS” (s. 95)

GTS *hecın* “çift parmaklılar takımının devegiller familyasından, uzunluğu 3, yüksekliği 2 metre kadar olan, sırtında besin depo etmeye yarayan tek hörgücü bulunan, hızlı yürüyen bir memeli türü (*Camellus dromedarius*)” (s. 873).

Halife (Ar.): Gebe deve (İM). “KTS” (s. 90)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *halife* sözcüğü yer almamaktadır.

halife: Gebe deve. 463a/2 (1) (İM)

◆ *Tağı halife tip yükli tifege ayturlar.*

hıķāk ~ hıķķa (Ar.) “dört yaşına gelmiş deve - develer”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *hıķāk* ve *hıķķa* sözcükleri yer almamaktadır.

Hıķāk: Dört yaşına girmiş develer (İM). “KTS” (s. 96)

Hıķka: Dört yaşına girmiş deve (İM). “KTS” (s. 96)

hıķkā: Dört yaşına girmiş deve. 245b/8. (İM)

◆ *ķırķ biş tifege tigrü kaçan ķırķ altı tife bolsa aniñ içinde bir hıķka birgey...*

iñen ~ iñen teve “dişi deve”

DLT *iñgen* “dişi deve”. bk. *iñgan* (c. I., s. 120-17); **EDPT** *inge:n* “female camel; apparently derived (?) from a noun *in, see ingek” (s. 184).

İñen: Dişi deve (TA). *krş.:* iñen teve. “KTS” (s. 112)

İñen teve: Dişi deve (TZ). *krş.:* iñen “KTS” (s. 112)

ingen deve: Dişi deve. Bk.: tişi teve. 7. B. -6, 36. b. -1. (TZ)

keşek ~ köşek ~ küşek “deve yavrusu”

DS *köşek* “deve yavrusu” (s. 2979); **GTS** *köşek* “zool. Bir yaşına kadar olan deve yavrusu” (s. 1237); **TS** *köşek* “deve yavrusu” (s. 2703); *köçek* “bk. köşek” (s. 2690).

Keşek: İki yaşındaki deve yavrusu (TZ). “KTS” (s. 141)

keşek: İki yaşındaki deve yavrusu. Bk.: köşek. 11. a. -3. (TZ)

Köşek: Bir yaşındaki deve, deve yavrusu (BM, Kİ, TA, TZ). *krş.:* küşek. “KTS” (s. 160)

köşek: Deve yavrusu. Bk.: taylak, keşek. 27. b. -10. (TZ)

Küşek: Deve yavrusu (TA). *krş.:* köşek. “KTS” (s. 169)

küşek: Deve yavrusu. 15a/11. (TA)

İbn-i meḥāz (Ar.): İki yaşındaki deve (İM). “KTS” (s. 105)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ibn-i meḥāz* sözcüğü yer almamaktadır.

ibn-i maḥāz: İki yaşındaki deve. 463a/5. (İM)

◆ *Bilgi rāstı diyet ḥaṭā birle öltürmek içinde yüz turur tifeden biş ülüş, yigirmisi ibn-i maḥāz turur, taḳı yigirmisi bint-i maḥāz turur.*

lök “yedi yaşındaki deve”

DS *lök* “1. Erkek deve. 2. İğdiş edilmiş deve. 3. Kızgın, azgın deve. 4. Tek hörgüçlü damızlık, tüysüz erkek deve” (s. 3089); **GTS** *lök* “*hlk.* Yedi yaşından büyük erkek boz deve” (s. 1315); **TS** *lök* “tek hörgüçlü deve” (s. 2791).

Lök: 1. Yedi yaşındaki deve (BM).

2. Asil, iyi cins deve (Kİ). “KTS” (s. 172)

lök: Asil, iyi cins deve, 87. (Kİ)

ṣeniy ~ ṣeniyye tife “beş yaşındaki deve”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ṣeniy* ve *ṣeniyye tife* sözcükleri yer almamaktadır.

Ṣeniy (Ar.): Beş yaşındaki deve, iki yaşındaki sığır ve bir yaşındaki koyuna verilen ad (İM). “KTS” (s. 232)

ṣeniy: Beş yaşındaki deve, iki yaşındaki sığır ve bir yaşındaki koyuna verilen ad. 368b/2. (İM)

◆ *Taḳı revā bolmas ḳurbānlık āeniyden iksükde, meger kim ceza' ḳoydan revā bolur.*

Ṣeniyye tife (Ar. Tü.): Beş yaşındaki deve (İM). “KTS” (s. 232)

ṣeniyye tife: Beş yaşındaki deve. 463a/2. (İM)

◆ *taķı otuz hıķķa tife turur taķı kırķ âeniyye tife turur, ...*

Taylak: Deve yavrusu (TZ). “KTS” (s. 266)

DS *taylak* “deve yavrusu” (s. 3852); **GTS** *taylak* “hık. At veya deve yavrusu” (s. 1925); **TS** *taylak* “henüz yük vurulmamış genç deve” (s. 3781).

taylak: Deve yavrusu. bk.: köşek. 27. b. -10. (TZ)

Turumçah: İki yaşındaki deve (BM). “KTS” (s. 284)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *turumçah* sözcüğü yer almamaktadır.

Nāka (Ar.): Dişi deve (GT, KFT). “KTS” (s. 197)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *nāka* sözcüğü yer almamaktadır.

Şürşek: Arık deve (TZ). “KTS” (s. 255)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şürşek* sözcüğü yer almamaktadır.

şürşek: Arık deve. 13. b. -1. (TZ).

Ayu: Ayı (BM, BV, CC, DM, KK, KH, TZ). “KTS” (s. 19)

DS *ayu* “ayı” (s. 432); **GTS** *ayu* “memelilerin etobur takımından, beş parmaklı, tabanlarına basarak yürüyen, yurdumuzda boz türü bulunan, iri gövdeli hayvan (*Ursus arctos*)” (s. 158).

ayu: Ayu. 108, 14. (CC)

ayu: Ayu. 7b/7. (DM)

ayu: Ayu. 69b/11. (KK)

ayu: Ayu. 54/9. (KH)

◆ *Delülük dermānı oldurur kim ayunuñ içi yağın ezip arpa birle
kaynatmaq gerek dahı yidiirmek gerek.*

ayu: Ayı. 15. b. -3. (TZ)

Memreç: Ayı yavrusu (Kİ). “KTS” (s. 180)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *memreç* sözcüğü yer almamaktadır.

memreç: Ayı yavrusu. 88. (Kİ)

ayvuğ ~ ayvuğ “ceylan”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ayvuğ* ve *ayvuğ* sözcükleri yer almamaktadır.

Ayvuğ: Ceylan (BM). *krş.:* ayvuğ. “KTS” (s. 19)

Ayvuğ: Ceylan (BM, TA). *krş.:* ayvuğ. “KTS” (s. 19)

ayvuğ: Geyik. 11b/13. (TA)

elik⁸ ~ ilik “ceylan, geyik”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *elik* ve *ilik* sözcükleri yer almamaktadır.

Elik: Ceylan (Kİ). “KTS” (s. 72)

elik: Ceylan. 21. (Kİ)

İlik: Geyik (TA). “KTS” (s. 109)

ilik: Geyik. 11b/12. (TA)

⁸ “Elik” sözcüğü GTS ve DS’de “dağ keçisi” anlamında kullanılmıştır.

keyik ~ kiyik “geyik, ceylan”

DS *kiyik* “geyik” (s. 2888); **EDPT** *kéyik* (?g-) “originally a generic term for any wild four-legged game animal” (s. 755); **EUTS** *keyik* “geyik” (s. 72); **GTS** *geyik* “zool. Geyikgillerden, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzları olan memeli hayvan (*Cervus elaphus*)” (s. 756).

Keyik: Geyik, ceylan (BM, DM, GT, KK, KH). *krş.:* kiyik. “KTS” (s. 142)

keyik: Geyik, ceylan. 7b/15. (DM)

kiyik: Geyik. 69b/12. (KK)

Kiyik: Geyik, ceylan (GT, MG, KH). *krş.:* keyik. “KTS” (s. 151)

kiyik: Geyik, yabani av hayvanı. 106b/9. (MG)

◆ ... *taķı avda kiyik(ke) atğanda taķı meydān-larda bes bu vaķt-dın soñra oķ atmaķ-lıķ-dın korkmas boldıñ...*

ğazāl ~ ğazel (Ar.) “ceylan, geyik”

GTS *gazal* “zool. esk. Ceylan”. (s. 731)

Ġazāl: Ceylan, geyik (BV, İM). *krş.:* ğazel. “KTS” (s. 86)

ğazāl: Geyik. 357a/2. (İM)

◆ *Ve eger kōnçekli kōgerçin boğuzlasa yā öğrenmiş ğazāl boğuzlasa kıymeti vācib bolur.*

Ġazel: Ceylan, geyik (İM). *krş.:* ğazāl. “KTS” (s. 86)

ğazel: Ceylan yavrusu. 354a/2. (İM)

◆ *Oş anıñ kibi eger ursa ğazelni qarınğa kemişse ölüg bala andan soñra ğazel ölse kıymeti vācib bolur...*

PDF Eraser Free

soḳaḳ ~ ŧovur “bir geyik türü”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *soḳaḳ* ve *ŧovar* sözcükleri yer almamaktadır.

Soḳaḳ: Ala renkli geyik (İH). “KTS” (s. 238)

sokak: Ak renkli geyik. 18. (İH)

ŧovur: Yabani geyik (Kİ). “KTS” (s. 240)

sovur: Yabani geyik, 61. (Kİ)

Baçin: Maymun (BM). “KTS” (s. 21)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *baçin* sözcüğü yer almamaktadır.

Maymūn ~ meymūn (Ar.) “maymun”

GTS *maymun* “zool. Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvan, primat”. (s. 1356)

Maymūn: Maymun (CC, DM, KFT, KK, TZ). “KTS” (s. 178)

maymūn: Maymun. 108, 15. (CC)

maymūn: Maymun. 7b/7. (DM)

maymun: Maymun. 69b/12. (KK)

maymun: Maymun. Bk.: yapçı, yapçın. 29. a. -6. (TZ)

Meymūn: Maymun “İM” (354a/6)

◆...*eger öltürse toñuznu yā meymūnnı, yā fılını kıymeti vācib bolur...*

yapçı ~ yapçın “maymun”

Yapçı: Maymun (TZ) krş.: yapçın. “KTS” (s. 310)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yapçı* sözcüğü yer almamaktadır.

yapçı – yapçın: Maymun. Bk.: maymun. 29. a. -6. (TZ)

Yapçın: Yapçı, maymun (TZ). krş.: yapçı “KTS” (s. 310)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yapçın* sözcüğü yer almamaktadır.

yapçı – yapçın: Maymun. Bk.: maymun. 29. a. -6. (TZ)

Beyen: Sincap (Kİ). “KTS” (s. 29)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *beyen* sözcüğü yer almamaktadır.

beyen: Sincap, 37. (Kİ)

Teyin: Sincap (CC, İH, İM, TA) “KTS” (s. 273)

Ƙara teyin: Gri sincap (CC). “KTS” (s. 126)

DS *teyin* “bk.: tehin” (s. 3904); *tehin* “sincap” (s. 3860); **TS** *teyin* “sincap” (s. 3797).

kara teyin: Sincap. 80, 1. (CC)

teyin: (Sincap) dedikleri derisi makbul kedi gibi hayvan. (deri) manası da vardır. 12. (İH)

teyin: Sincap. 355a/2 (İM)

◆ *Tağı susmar tağı yalman tağı közen tağı kiş tağı tiyin tağı ni añar oħşaş bar keğik turur.*

teyin: Sincap. 12a/10. [H tein 69, K 198] (TA)

Borsuğ: Porsuk (BM, Kİ). “KTS” (s. 34)

GTS *porsuk* “sansargillerden, su kıyılarında kazdıkları deliklerde yaşayan, ot ve etle beslenen, pis kokulu, memeli bir hayvan (*Meles*)” (s. 1620).

borsuğ: Porsuk. 29. (Kİ)

coçka ~ çuçka “domuz yavrusu”

DLT *çocuk* “domuz yavrusu; her şeyin küçüğü” (c. I., s. 503-6).

Cocğa: Domuz yavrusu (DM). *krş.:* çocuk, çuçka. “KTS” (s. 43)

çoçka: Domuz yavrusu. 8a/2. (DM)

Çuçğa: Domuz yavrusu (TA). *krş.:* cocğa, çocuk. “KTS” (s. 53)

çoçğa: Domuz yavrusu. 12a/9. (TA)

danguz ~ dangkuz ~ donkuz ~ toğuz ~ toñuz ~ tonguz ~ ÷onguz “domuz”

DS *donguz* “domuz” (s. 1560); *doñuz* “domuz” (s. 1562); **GTS** *domuz* “çift parmaklılardan, eti, yağı, derisi veya kılı için beslenen, evcil hayvan (*Susacrofa domestica*)” (s. 558); **TS** *doñuz* “domuz” (s. 1217); *toñuz* “domuz” (s. 3821).

Danguz: Domuz (TZ). *krş.:* dangkuz, donkuz, toğuz, toñuz, tonguz, ÷onguz. “KTS” (s. 56)

dangguz: Domuz.14. b. -2. (TZ)

Dangkuz: Domuz (TZ). *krş.:* danguz, donkuz, toğuz, toñuz, tonguz, ÷onguz. “KTS” (s. 56)

dangkuz: Domuz. bk.: Düzelt: dangguz. (TZ)

Donguz: Domuz (KK). *krş.:* danguz, dankuz, tağuz, toñuz, tonguz, ÷onguz. “KTS” (s. 64)

donguz: Domuz. 70a/1. (KK)

Taguz: Domuz (DM). *krş.:* danguz, dankuz, donguz, tonguz, ÷onguz, toñuz. “KTS” (s. 258)

tañuz: Domuz. 7b/11. [Z/1 ÷onguz, toñuz 80, B/1 ÷onguz 51, C toñuz 105, K danguz 107, M tonguz 147, T danguz 163] (DM)

Tonguz: Domuz (BM, BV, CC, İM). *krş.:* danguz, dankuz, donguz, tağuz, ÷onguz, toñuz. “KTS” (s. 280)

tonguz: Domuz. 107, 22; 127, 18. (CC)

toñuz: Domuz. 354a/6. (İM)

◆...eger öltürse toñuznu yā meymūnnı, yā fılını kıymeti vācib bolur...

Ṭonguz: Domuz (TA). *krş.:* danğuz, danğuz, doñuz, tağuz, toñuz, tonguz. “KTS” (s. 280)

ṭonguz: Domuz. 12a/9. [H 85, K toñuz 204, C toñuz 105] (TA)

Ḥinzīr (Ar.): Domuz (KFT). “KTS” (s. 96)

GTS hınzır “esk. Domuz” (s. 884).

Ḥanāzīr (Ar.): Domuzlar (BV). “KTS” (s. 91)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ḥanāzīr* sözcüğü yer almamaktadır.

Ḳaban: Yaban domuzu (CC, DM). “KTS” (s. 121)

DS *kaban* “azılı erkek domuz”. (s. 2581)

kaban: Yaban domuzu. 131, 11. (CC)

ḳaban: Büyük domuz. 7b/13. (DM)

çagal ~ şagal ~ şakal “çakal”

GTS çakal “zool. Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı (*Canis aureus*)” (s. 382).

Çagal: Çakal (TA). *krş.:* şagal, şakal. “KTS” (s. 45)

çagal: Çakal. 11b/9. (TA)

Şagal: Çakal (DM). *krş.:* çagal, şakal. “KTS” (s. 249)

şakal: Çakal. 7b/7. (DM)

Şakal: Çakal (DM, TZ). *krş.:* çağal, şağal. “KTS” (s. 249)

şakal: Çakal. 7b/7. (DM)

şakal: Çakal. bk.: karsak. 7. b. -10. (TZ)

çetik ~ çetük ~ şetik ~ şetük “kedi”

DLT *çetük* “kedi” (Oğuzca), (c. I., s. 388-11, c. III., s. 127-6); **DS** *çetük* “kedi yavrusu” (s. 1152); **EDPT** *çetük* ? foreign loan-word “ (female) cat” (s. 402); **TS** *çetük* “kedi” (s. 871); *çetik* “bk. çetük” (s. 871).

Çetik: Kedi (DM). *krş.:* çetük, şetik, şetük. “KTS” (s. 49)

çetik: Kedi. krş. çetük, şetik, şetük. 8a/4. (DM)

Çetük: Kedi (BM, DM, GT, İH, İM, Kİ, TA, TZ). *krş.:* çetik, şetik, şetük. “KTS” (s. 49)

çetük: Kedi. krş. çetik, şetik, şetük. 8a/4. (DM)

çetük: Kedi. 9b/6. (GT)

◆ ... *şol çetük gibi ki kelb elinde zebûn olıcak kelbüñ yüzine yapışur.*

çetük: Çetik – kedi. 2. (İH)

çetük: Kedi. 114a/2. (İM)

◆ *hiseb birle taķı kiçig kofa hisebi birle, eger ölse kuyu içinde kögerçin ölse yā tawuķ ölse yā çetük ölse çıkargay andan kırķ kowadan altmışğa tigi.*

çetük: Kedi, 42; Kaş. I. 325; Bud. 470 (eski kelime) çütük. (Kİ)

çetük: Erkek kedi. 12a/7. (TA)

çetük: Kedi. bk.: maçı, çetük. 19. a. -11. (TZ)

Şetik: Kedi (DM). *krş.:* çetik, çetük, şetük. “KTS” (s. 252)

şetik: Kedi. krş. çetik, çetük, şetük 8a/4. [Z/?] (DM)

Şetük: Kedi (DM, KK, TZ). *krş.:* çetik, çetük, şetik. “KTS” (s. 252)

şetük: Kedi. *krş. çetik, çetük, şetik. 8a/4. [Z/1-78, C çetük 28, T-247] (DM)*

çetük: Kedi. 69b/9. (KK)

şetük: Kedi. 43. b. -3. (TZ)

Kedi: Kedi (İH). “KTS” (s. 136)

GTS *kedi* “Kedigillerden, köpek dişleri iyi gelişmiş, kasları çevik ve kuvvetli evcil, küçük memeli hayvan, pisik (*Felis domesticus*)” (s. 1126).

kedi: Kedi. 27. (İH)

kıyan ~ koyan “tavşan”

DS *koyan* “tavşan” (s. 2941).

Kıyan: Tavşan (TZ). *krş.:* koyan. “KTS” (s. 146)

kıyan: Tavşan. Bk.: *tavşan. 4. b. -8. (TZ)*

Koyan: Tavşan (BM, CC, Kİ, TA, TZ). *krş.:* kıyan. “KTS” (s. 155)

koyan: Tavşan. 84, 23; 108, 17. (CC)

koyan: Tavşan, 76. (Kİ)

koyan: Tavşan. 11b/10. [H 94, K 164] (TA)

davuşğan ~ tavşan “tavşan”

DLT *tavişğan* “tavşan” (c. I., s. 513-525-25); **DS** *davuşan* “tavşan” (s. 1383); *davşan* “tavşan” (s. 1381); **EDPT** *tavişğa:n* “hare; an old animal name ending in –ğa:n. This word has a very long history; it was a pre-VIII loan-word in Kitan as taoli” (s. 447); **EUTS** *tavişkan* “tavşan” (s. 150); **GTS** *tavşan* “zool. Tavşangillerden, eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanan bir memeli türü (*Lepus europeus*)” (s. 1922).

Davuşğan: Tavşan (BM). *krş.:* tavşan. “KTS” (s. 57)

Ṭavşan: Tavşan (DM, KK, TA, TZ). *krş.:* davuşğan. “KTS” (s. 266)

ṭavşan: *Tavşan. 8a/2 (DM)*

ṭavşan: *Tavşan. 69b/13. (KK)*

ṭavşan: *Tavşan. 11b/10. (TA)*

tavşan: *Tavşan. Bk.: kıyan. 4. b. -8. (TZ)*

Delā (Far.): Sansar (CC). “KTS” (s. 58)

DS dele “sansar”. (s. 1408)

dela: *sansar. 85, 6. (CC)*

sansar ~ savsar (Far.) “sansar”

DS *samsar* “sansar” (s. 3533); **GTS** *sansar* “zool. Postları değerli türlü etçil hayvanların ortak adı (*Martes martes*)” (s. 1698).

Sansar: Sansar (İH, TZ). *krş.:* savsar. “KTS” (s. 226)

sansar: *Sansar. 16, 18, 19. (İH)*

saṅsar: *Sansar. bk.: sansar, susmar. 15. b. -3. (TZ)*

sansar: *Sansar. bk.: saṅsar, susmar. 15. b. -3. (TZ)*

susmar: *Sansar. Bk.: saṅsar, sansar. 15. b. -3. (TZ)*

* “Susmar” sözcüğü TZ’de “sansar” anlamı ile kullanılırken KTS’de bu sözcüğün TZ’de “kertenkele” anlamında kullanıldığına yer verilmiştir.

Savsar: Sansar ve derisi (CC, İM). *krş.:* sansar. “KTS” (s. 229)

savsar: *Sansar ve derisi. 85, 5. (CC)*

savsar: *Sansar. 354b/6. (İM)*

◆ *Takı Ebū Yūsuf'dan rivāyet bar kim zāmin bolur savsar öltürmekde takı kişde takı ol kuş kim āvāz birür, anıñ içinde iki rivāyet bar.*

dilkü ~ tilkü ~ tülki ~ tülkü “tilki”

DLT *tilki* “tilki” bk.: *tilkü*, (c. II., s. 343-18); *tilkü* “tilki” bk.: *tilki* (c. I, s. 54-24, c. II, s. 15-23, c. III, s. 5-15); **DS** *dilki* “tilki” (s. 1495); *tülkü* “tilki” (s. 4008); **EDPT** *tilkü* “fox” (s. 498); **EUTS** *tilkü* “tilki” (s. 156); **GTS** *tilki* “zool. Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü (*Vulpes*)” (s. 1982); **TS** *dilki* “bk.: *dilkü*” (s. 1153); *dilkü* “tilki” (s. 1153).

Dilkü: Tilki (KĪ). *krş.:* *tilkü*, *tülki*, *tülkü*. “KTS” (s. 61)

dilkü: Tilki, tülkü. 50. (KĪ)

Tilkü: Tilki (BM, DM, İM, KĪ, TA). *krş.:* *dilkü*, *tülki*, *tülkü*. “KTS” (s. 276)

tilki: Tilki. 7b/9 (DM)

tilkü: Tilki. krş.: tilki. 7b/9. (DM)

tilkü: Tilki. 354a/6 (İM)

◆ *Takı Muḥīṭ atlıg kitebde eger öltürse toñuznu yā meymünni, yā filni kıymeti vācib bolur tilkü kibi ol ikisi ḥilāfinça.*

tilkü: Tilki. 11b/9. (TA)

Tülki: Tilki (GT, TZ). *krş.:* *dilkü*, *tilkü*, *tülkü*. “KTS” (s. 287)

dilkü: Tilki. 15b/14. (GT)

◆ *Ol bir dilkü hikāyeti senüñ ḥālūñe münāsibdür.*

tülki: Tilki. 11. a. -2. (TZ)

Tülkü: Tilki (BV, CC, Kİ). *krş.:* dilkü, tilkü, tülki. “KTS” (s. 287)

tülkü: Tilki. 84, 30. (CC)

tülkü: Tilki, 39. (Kİ)

ķarsak “çakal”

DLT *karsak* “derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi” (c. I., s. 473-8); **GTS** *karsak* “zool. Köpekgillerden, soluk kahverengi, karnı beyaz tüylü, kısa kulaklı, postundan kürk yapılan bir memeli türü (*Vulpes corsac*)” (s. 1093); **TS** *karsak* “çakala benzer, postundan kürk yapılı bir hayvan” (s. 2319).

ķarsak: 1. Bozkır tilkisi, karsak ve derisi; post, kürk (CC).

2. Çakal (TZ). “KTS” (s. 129)

karsak: Bozkır tilkisi, karsak ve derisi. 85, 9. (CC)

karsak: Çakal. bk.: şakal. 7. b. -10. (TZ)

eçek ~ eşek ~ işek ~ yeşek “eşek”

DLT *eşek* “eşek” bk.: eşgek, eşyek (c. II., s. 246-9); *eşgek* “eşek” bk.: eşyek, eşek (c. I., s. 111-1); *eşyek* “eşek” bk.: eşgek, eşek (c. I., s. 111-2; c. III, s. 62-2); **EDPT** *eşgek* “donkey; probably a deverbal noun connoting habitual action from 1 eş-, literal (an animal) which habitually ambles” (s. 260); **EUTS** *eşek* “eşkek” (s. 51); *eşkek* “eşek” (s. 51); **GTS** *eşek* “zool. Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karakaçan, uzun kulaklı (*Equus asinus*)” (s. 655); **TS** *işek* “eşek” (s. 2112).

Eçek: Eşek (TZ). *krş.:* eşek, işek, yeşek. “KTS” (s. 69)

eçek: Eşek. bk.: eşek. 46. a. -7. (TZ)

Eşek: Eşek (BV, CC, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* eçek, işek, yeşek. “KTS” (s. 76)

eşek: Eşek. 107, 19. (CC)

eşek: Eşek. 61a/13. (GT)

◆ 'Îsâ'nuñ eşegin eger Ka'be'ye iledeler çün girü gele hemân eşekdür.

eşek: Eşek, 14. (Kİ)

eşek: Eşek. 37a/5, 47b/12, 69b/4. (KK)

eşek: Eşek. 13a/12. [H 48, K 115] (TA)

eşek: Eşek. bk.: eşek, kolan. 13. a. -4. (TZ)

İşek: Eşek (BV, GT, İM). *krş.:* eçek, eşek, yeşek. “KTS” (s. 116)

eşek: Eşek. (61a/13) (GT)

◆ 'Îsâ'nuñ eşegin eger Ka'be'ye iledeler çün girü gele hemân eşekdür.

işek: Eşek. 141a/5 (19) (İM)

◆ *Taķı Muhammed İmām'dan: işek kaçan kim siyse otlag içinde taķı kölige tüşse aniñ öze üç kez taķı küneş tüşse üç kez mağat arınur.*

Yeşek: Eşek (DM). *krş.:* eçek, eşek, işek. “KTS” (s. 319)

yeşek: Eşek. 8a/11. [Z/1-66, C eşek 12, K eşek 108, M eşek 106, T eşek 170] (DM)

Ĥar (Far.): Eşek, merkep (GT). “KTS” (s. 91)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ĥar* sözcüğü yer almamaktadır.

Ĥımār (Ar.): Eşek, merkep (BV, KFT). “KTS” (s. 96)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ĥımār* sözcüğü yer almamaktadır.

Merkeb (Ar.): Eşek (Gİ, İM, KF). “KTS” (s. 181)

GTS merkep “zool. Eşek”. (s. 1374)

merkeb: Eşek. 300b/8. (İM)

◆ *Taķı Hıvrā*'da *tāze balıķ satarlar taķı tuzlu balıķ satar taķı* 'acve *ħurma satarlar kiķez merkebler öze aķı teñiz iķinden bir yirden keltürüp.*

ķoduķ ~ ķuduķ ~ ķutuķ “eşek sıpası”

DS *kodak* “eşek yavrusu, sıpa” (s. 2896); *koduk* “eşek yavrusu, sıpa” (s. 2898); *kutuk* “eşek yavrusu, sıpa” (s. 2880); **TS** *koduk* “eşek yavrusu, sıpa” (s. 2599); *kodak* “bk.: koduk” (s. 2599).

Ķoduķ: Eşek sıpası (İH, TZ). *krş.:* ķuduķ, ķutuķ. “KTS” (s. 152)

koduk: *Eşşek sıpası. 22. (İH)*

koduk: *Sıpa. Krş.: Müh.; Hou.; Kav. –kuduk; Bul. –kutuk. 11. b. -8. (TZ)*

Ķuduķ: Eşek sıpası (DM, KK, TA). *krş.:* ķoduķ, ķutuķ. “KTS” (s. 161)

ķuduķ: *Sıpa. 8a/11. [Z/1-74, K-117, M-123, T ķoduķ 203] (DM)*

ķuduķ: *Sıpa. 69b/1. (KK)*

ķuduķ: *Sıpanın küçüğü. 13b/1. [H 93, K 166] (TA)*

Ķutuķ: Yabani eşek yavrusu (BM, Kİ). *krş.:* ķoduķ, ķuduķ. “KTS” (s. 165)

ķutuķ: *Yabani eşek yavrusu. 73. (Kİ)*

Sıpa: Eşek yavrusu (Kİ, TA). “KTS” (s. 235)

GTS *sıpa* “eşek yavrusu” (s. 1755).

sıpa: *Eşek yavrusu, 51. (Kİ)*

sıpa: *Bir yaşındaki eşek yavrusu. 13b/2. [H 75, K 189] (TA)*

bulan ~ bulnak “yaban eşeği”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *bulan* ve *bulnak* sözcükleri yer almamaktadır.

Bulan: Yaban eŖeđi (TZ). *krŖ.*: bulnağ. “KTS” (s. 37)

bulan: Yaban eŖeđi. 39. a. -7. (TZ)

Bulnağ: Yaban eŖeđi (Kİ). *krŖ.*: bulan. “KTS” (s. 37)

kolan ~ kulan “yaban eŖeđi”

DLT *kolan* “kolan, bağırdak; yaban eŖeđi” (c. I, s. 214-16, c. III, s. 122-15); **EDPT** *kulun* “a foal from birth to one year, younger than a ta:y. Loan-word in Persian” (s. 622); **GTS** *kulun* “zool. Altı aylığa kadar olan at veya eŖek yavrusu” (s. 1251); **TS** *kolan* “yaban eŖeđi” (s. 2610).

Ƙolan: Yaban eŖeđi (KK, TZ). *krŖ.*: Ƙulan. “KTS” (s. 152)

Ƙolan: Yaban eŖeđi. 69b/13. (KK)

kolan: Yaban eŖeđi. Bk.: eŖek. 13. a. -4. (TZ)

Ƙulan: Yaban eŖeđi (BM, Kİ, TA). *krŖ.*: Ƙolan. “KTS” (s. 162)

Ƙulan: Yabani eŖek, ibid. 92. (Kİ)

Ƙulan: Yaban eŖeđi. 12a/1. [H 92, K 167] (TA)

Ŗađın: Yaban eŖeđi (TA). “KTS” (s. 222)

EDPT *sı:đun* “the male maral deer” (s. 811).

Ŗađın: Yabanî geyik. 11b/13. [H 81, K 182] (TA)

Ƙabak: Boynuzsuz koç (İH). “KTS” (s. 121)

DS *kabak* “1. Kısa boynuzlu hayvan. 2. Boynuzsuz koyun” (s. 2578); **GTS** *kabak* “hık. Kısa boynuzlu hayvan” (s. 1018); **TS** *kabak* “boynuzsuz koyun” (s. 2145).

kabak: Koç kabak oldu – boynuzsuz. 21. (İH)

koç ~ koçkar “koç”

DLT koç “koç” (Oğuzca) bk.: koçnğar (c. I., s. 321-11; c. II., s. 184-25); *koçnğar* “koç” bk.: koç (Oğuzca) (c. I., s. 321-11; c. II, s. 101-9; c. III, s. 102-18); **EDPT** *koç* (s. 589); *koçna:r* “ram, loan-word in Mongolian as kuça” (s. 592); **EUTS** *koç* “koç” (s. 118); *koçkar* “koç” (s. 119); **GTS** *koç* “damızlık erkek koyun” (s. 1193); *koçkar* “*hlk.* Dövüş için yetiştirilmiş iri koç” (s. 1194).

Koç: Koç (BM, Kİ, TA). *krş.:* koçkar. “KTS” (s. 152)

koç: Koç. 69. (Kİ)

koç: Koç. 15b/10. (TA)

Koçkar: Koç (BM, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* koç. “KTS” (s. 152)

koçkar: Koç. 107, 29; 130, 22r. (CC)

koçkar: Koç. 7a/13. (DM)

koçkar: Koç. 387a/8. (İM)

◆ *itin yimegey men oşbu kızudan yise anı koçkar bolğandan soñra antda tutulur.*

koçkar: Koç, 69; (Kİ)

koçkar: Koç. 69b/5. (KK)

koçkar: Koç. 15b/10. (TA)

koçkar: Koç. 30. b. -13. (TZ)

örgeç ~ örük “iğdiş edilmiş koç”

DS *ergeç* “üç ya da dört yaşlarında olan enenmiş erkek keçi” (s. 1773); *erkeç* “bk.: ergeç” (s. 1767); **GTS** *erkeç* “iğdiş edilmiş, üç yaşından büyük erkek keçi” (s. 645); **TS** *erkeç* “üç yaşını bitiren erkek keçi” (s. 1501).

Örgeç: Erkek, enenmiş koç (BV). “KTS” (s. 211)

Örük: İğdiş edilmiş koç (BM). “KTS” (s. 212)

ķabılan ~ ķablan ~ ķaflan ~ ķaplan ~ ķoblan “ķaplan”

EDPT *ķapla:n* “a large feline, probably leopard rather than tiger, but the vagueness of oriental terminology makes certainty impossible. One of a number of animal names ending in –la:n” (s. 584); **GTS** *ķaplan* “zool. Kedigillerden, enine siyah çizgili, koyu sarı postu olan, Asya'da yaşayan çevik ve yırtıcı hayvan (*Felis tigris*)” (s. 1071).

Ķabılan: Kaplan, panter (BV). *ķrş.:* ķablan, ķaflan, ķaplan, ķoblan. “KTS” (s. 121)

Ķablan: Kaplan, panter (DM). *ķrş.:* ķabılan, ķaflan, ķaplan, ķoblan. “KTS” (s. 121)

ķaplan: Kaplan. 7b/5. (DM)

Ķaflan: Kaplan (KK). *ķrş.:* ķabılan, ķablan, ķaplan, ķoblan. “KTS” (s. 123)

ķaflan (t) :Kaplan. 69b/11. (KK)

Ķaplan: Kaplan, panter (BM, BV, İH, İM, TZ). *ķrş.:* ķabılan, ķablan, ķalfan, ķoplan. “KTS” (s. 126)

ķaplan: Kaplan. 60b/2. (GT)

◆ *Tīz dişlü ķaplana tarahħum itmek ķoyuncuklara cefā idicilik olur.*

* KTS'de bu sözcüğün GT'de yer aldığına dair bilgiye rastlanılmamıştır.

ķaplan: Kaplan. 21. (İH)

ķaplan: Kaplan. 455a/6. (İM)

◆ *taķı özge cānavarlardan, şuşman kibi taķı ķablan kibi taķı zenbūr kibi taķı andan özge kibi.*

ķaplan: Kaplan. Bk.: koplan. 36. a. -12. (TZ)

Ķoplan: Kaplan, panter (TZ). *ķrş.:* ķabılan, ķablan, ķaflan, ķaplan. “KTS” (s. 154)

ķoplan: Kaplan. Bk.: kapolan. 36. a. -12. (TZ)

fil ~ pīl (Far.) “fil”

GTS *fil* “zool. Filgillerin hortumlular takımından, Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, çok iri, kalın derili hayvan (*Elephas*)” (s. 702).

Fil: Fil (CC, GT, İM, KFT). “KTS” (s. 83)

fil: Fil. 81, 11. (CC)

fil: Fil. 10a/11. (GT)

◆ *Fil cisimde uludur velīkin 'ayn-ı necisdür.*

fil (a) : Fil. 136b/3. (İM)

◆ *Ammā fil tirisi arınur iylemek birle taqı filniñ süñügi arığ turur.*

Pīl: Fil (CC). “KTS” (s. 216)

pil: Fil. 108, 9. (CC)

Ƙaraca: Karaca (Kİ). “KTS” (s. 127)

GTS *karaca* “zool. Geyikgillerden, boynuzları küçük ve çatallı bir av hayvanı, ahu, ceylan (*Capreolus*)” (s. 1075).

karaca: Karaca. 84. (Kİ)

Ƙara kulak “çakala benzer bir hayvan”

DS *karakulak* “çakala benzer etoburlardan bir hayvan” (s. 2648); **GTS** *karakulak* “zool. Kedigillerden, çakala benzer vahşi bir hayvan (*Caracal melanotis*)” (s. 1078); **TS** *karakulak* “çakala benzer bir hayvan” (s. 2264).

Ƙara kulak: Çakala benzeyen bir hayvan (GT) “KTS” (s. 127)

Ƙarakulak: Kulakları siyah, çakala benzer bir hayvan. 14b/11. (GT)

◆ *Bir Ƙarakulağa eyitdiler ki, ne vech-ile arslan şöhetini ne aña mülāzemet itmegi ihtiyār itdün?*

kara küzen ~ küzen “sansar, kokarca”

DLT küzün “kendisiyle, serçe kuşu, tarla sıçanı, köstebek gibi şeylerle avlanan sıçan cincinden bir hayvan” (c. I., s. 404-21).

Ƙara küzen: Kokarca, kır sansarı (CC). “KTS” (s. 127)

kara küzen: Sansar. 108, 18; 85, 11. (CC)

Küzen (II): Sansar, Firavun sıçanı da denilen kokarca (CC, Kİ, TZ). “KTS” (s. 170)

küzen: Sansar. 108, 18; 85, 11. (CC)

küzen: Sansar (belette). 82. (Kİ)

közen: Sansar; firavun sıçanı. 36. a. -13. (TZ)

köstebek ~ kösüz tümek “köstebek”

GTS köstebek “ zool. Köstebekgillerden, toprak altında oyduğu yuvalarda yaşayan, gözleri hemen hiç görmeyen, derisinden kürk yapılan küçük bir hayvan, sokur, yer sıçanı, kör sıçan (*Talpa*)” (s. 1236).

Köstebek: Köstebek, gözsüz tarla faresi (İH, TZ). “KTS” (s. 159)

köstebek: Gözsüz tarla faresi. 31. (İH)

köstebek: Köstebek. bk.: naman sokur. 14. b. -1. (TZ)

Kösüz tümek: Köstebek, gözsüz tarla faresi (BM). krş.: köstebek. “KTS” (s. 160)

Opea: Kör köstebek (CC). “KTS” (s. 295)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *opea* sözcüğü yer almamaktadır.

opea: Kör, köstebek. 99, 5; 108, 21. (CC)

naman ~ naman sokur “köstebek”

GTS sokur “zool. Köstebek”. (s. 1787)

Naman: Köstebek (TZ). “KTS” (s. 198)

naman: Kör köstebek. bk.: köstebek. 14. b. 2. (TZ)

Naman soğur: Kör köstebek (TZ). “KTS” (s. 198)

Naman sokur: Kör köstebek. bk.: köstebek. 14. b. 2. (TZ)

Kelenü: Tarla faresi (İH). “KTS” (s. 137)

DLT kelegü “tarla sıçanı soyundan bir hayvancık, geleni (c. I., s. 448-9); **DS keleni** “büyük, iri fare” (s.); *geleni* “tarla faresi” (s.); **GTS geleni** “*hık.* Tarla faresi, büyük fare” (s. 742).

kelenü: Keleni – tarla faresi. 27. (İH)

sıçan ~ sıçğan ~ sıçkan ~ sışan ~ sışkan ~ şışkan ~ şışkan “fare, sıçan”

EDPT sıçğa:n “an old animal name ending in –ğa:n” (s. 796); **EUTS sıçkan** “sıçan, fare”. (s. 133); **DLT sıçgan** “sıçan, fare” (s. I, 75-18, II, 263-22, III, 263-5); **GTS sıçan** “sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan (*Rattus*)”. (s.1747)

Sıçan: Sıçan, fare (İH, KF, Kİ, TA, TZ). *krş.:* sıçğan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan, şışkan. “KTS” (s. 233)

sıçan: Yumran –fare. 17. (İH)

sıçan [Türkm.] = Sıçğan. 56. (Kİ)

sıçan (tkm): Fare. 12a/8. [H 76, K 190]. (TA)

sıçan: Sıçan denen hayvancık. Bk.: sışkan. 83. a. -7. (TZ)

Sıçğan: Sıçan, fare (BV, Gİ). *krş.:* sıçan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan, şışkan. “KTS” (s. 233)

PDF Eraser Free

Sıçkan: Sıçan, fare (BM, CC, İM, KK, TA). *krş.:* sıçan, sıçğan, sışan, sışkan, şışkan, şışkan. “KTS” (s.234)

sıçkan: Sıçan, fare. 108/22. (CC)

sıçkan: Fare. 113b/8. (İM)

◆ *Ve eger kuyu içinde sıçkan ölse yā çıpçık ölse yā it çıpçukı ölse...*

sıçkan: Fare. krş. sıçan. 4b/13, 70a/4. (KK)

sıçkan: Fare. 12a/8. (TA)

Şışan: Fare, sıçan (KK). *krş.:* sıçan, sıçğan, sıçkan, sışkan, şışkan, şışkan. “KTS” (s. 235)

sıçkan: Fare. krş. sıçan. 4b/13, 70a/4. (KK)

Sışkan: Fare, sıçan (TZ). *krş.:* sıçan, sıçğan, sıçkan, sışan, şışkan, şışkan. “KTS” (s. 235)

sışkan: Sıçan denen hayvancık. 83. a. -6. (TZ)

Şışkan: Fare, sıçan (KK). *krş.:* sıçan, sıçğan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan. “KTS” (s. 236)

sıçkan: Fare. krş. sıçan. 4b/13, 70a/4. (KK)

Şışkan: Sıçan, fare (TZ). *krş.:* sıçan, sıçğan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan. “KTS” (s. 253)

sışkan: Sıçan denen hayvancık. 28. a. -1. (TZ)

Yalman: Dağ faresi, tarla faresi (BM, DM, İM, Kİ, TA, TZ). “KTS” (s. 308)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “dağ, tarla faresi” anlamına gelen “yalman” sözcüğüne yer verilmemiştir.

yalman: Tarla faresi. 7b/11 [Z/1-65, B/1-24, C-118, M-153, T-277] (DM)

yalman: Bir cins tarla sıçanı. 355a/2. (İM)

◆ *Taķı susmar taķı yalman taķı kōzen taķı kiŗ taķı tiyin taķı ni aņar oŗŗaŗ bar keğik turur.*

yalman: Dağ, tarla sıçanı. 97. -ufak bir hayvan-. (Kİ)

yalman: Yaban faresi. (12a/9) [H yelmen 122, K 122, C 118] (TA)

Yalman: Arap tavŗanı denen bir eŗit tarla sıçanı. 11. b. -7. (TZ)

Yumran: Kōstebek, bŸyŸk sıçan (İH). “KTS” (s. 329)

Araŗtırmamızda kullanılan sōzlŸklerde *yumran* sōzcŸđŸ yer almamaktadır.

yumran: Kōstebek, bŸyŸk sıçan. 31. (İH)

kirbi ~ kirpi “kirpi”

DLT *kirpi* “kirpi” (c. I., s. 415-19); **DS** *kipri* “kirpi” (s. 2875); **EUTS** *kirpi* “kirpi” (s. 75); **GTS** *kirpi* “zool. Kirpigillerden, uzunluğu 25-30 santimetre olan, sırtı dikenlerle kaplı memeli hayvan (*Erinaceus europaeus*)” (s. 1187).

Kirbi: Kirpi, sırtı dikenlerle kaplı memeli hayvan (DM). *krŗ.*: kirpi. “KTS” (s. 149)

Kirpi: Kirpi. 8a/2. (DM)

Kirpi: Kirpi, sırtı dikenlerle kaplı memeli hayvan (BM, CC, İM, Kİ, TZ). *krŗ.*: kibri. “KTS” (s. 150)

kirpi: Kirpi. 120, 6, 26. (CC)

kirpi: Kirpi. 355a/5. (İM)

◆ *taķı zenbŸr ōltŸrmekde taķı kıŗka ōltŸrmekde taķı yir cānavarların ōltŸrmekde kirpi kibi taķı koņuzan ķurt ōltŸrmekde nerse yoķdur.*

Kirpi: BugŸnkŸ manasında, kirpi. (Kİ)

kirpi: Kirpi. Bk.: okli kirpi. 29. a. -7. (TZ)

Oklı kirpi: Oklu kirpi. Bk.: kirpi. Krş.: D. L. T. okluğ kirpi. 29. a. -7. (TZ)

DLT *okluğ kirpi* “büyük kirpi”. (c. I., s. 415-19); **GTS** *oklu kirpi* “zool. Kemirgenlerden, kirpiye benzeyen, uzun dikenleri olan bir hayvan (*Hystrix cristatus*)”.

* “Oklı kirpi” sözcüğüne KTS’de rastlanmamıştır.

Kiş: Samur (CC, İM, KI). “KTS” (s. 150)

DLT *kiş* “samur” (c. III., s. 126-16); **EDPT** *ki:ş* “sable (samur), both the animal and its skin; loan-word in Persian, but not an Uralian or Indo - European loan-word” (s. 752).

kiş: Samur. 85/4. (CC)

kiş: Samur. 355a/2. (İM)

◆ *Takı susmar takı yalman takı közen takı kiş takı tiyin takı ni kim añar oħşaş bar keğik turur.*

kiş: Samur denen hayvan. Bk.: kögenek. 19. a. -11. (TZ)

davar ~ tafar ~ tavar ~ tuvar “davar, koyun, ekçi cinsinden hayvan ”

DLT tavar “mal; davar” (Oğuzlar ve uyanlarca) (c. I., s. 234-10; c. III., s. 334-16); **DS** *davar* “inek, öküz, katır, eşeğe verilen ad” (s. 1378); *tavar* “koyun, koyun sürüsü” (s. 3845); **GTS** *davar* “Koyun ve keçiye verilen ortak ad” (s. 476); **TS** *davar* “dört ayaklı çiftlik hayvanı” (s. 1026); *tavar* “bk. davar” (s. 3772).

Davar: Koyun, keçi cinsinden hayvan (BM, Gİ, İH, KF, KFT, MS). *krş.:* tafar, tavar, tuvar. “KTS” (s. 57)

davar: Tavar, hayvan. Eskiden mal, eşyayı menkule manasınadır. Sonra ehli hayvanat manasına kullanıldı. O vakit hepsi için (mal tavar) denirdi. Şimdi ancak koyun, keçi makulesine derler. Eski kitaplarda bunların şahidi çoktur. 15. (İH)

Davar: Davar. Bk.: tuvar. 7. b. -7. (TZ)

Tafar: Koyun ve keçi cinsinden hayvan (İM). *krş.*; davar, tavar, tuvar. “KTS” (s. 257)

tafar: Hayvan. 252b/1 (İM)

◆ *Andan soñra ol nerse içinde rāst kılınur tafarlar içinde taķı tācirlik mällarda şart kılmağı vuşül çıkarmaķını, Cāmi ‘-i Şağīr içinde.*

Tavar: Davar, hayvan (GT, KFT). *krş.*: davar, tafar, tuvar. “KTS” (s. 266)

tavar: Hayvan, binek hayvanı. (38b/8) (GT)

◆ *İşitmedüñ mi ki; şahrā-yı Ğūr’da bir tācir tavardan düşdi...*

Tuvar: Koyun ve keçi cinsinden hayvan (TZ). *krş.*; davar, tafar, tavar. “KTS” (s. 257)

tuvar: Davar. Bk.: davar. 7. b. -7, 13. a. -13. (TZ)

ķoy ~ ķoyın ~ ķoyun “koyun”

DLT *koy* “koyun” (c. I, s. 31-12; c. II, s. 15-3; c. III, s. 5-19); **DS** *koy* “koyun” (s. 2941); *koyın* “koyun” (s. 2942); **EDPT** *1 ko:y* (s. 674); *1 koyun* (s.674); *ko:ñ* “generically sheep and specifically ewe. One of the animals of the 12. year cycle. An early loan-word in Mongolian as koni(n)” (s. 631); **EUTS** *ķoy* “koyun”, *ķoyun* “koyun” (s. 121). **GTS** *koyun* “zool. Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan (*Ovis aries*)” (s. 1225).

Ķoy: Koyun (BV, CC, GT, İM, KFT, TZ). *krş.*: ķoyın, ķoyun. “KTS” (s. 155)

koy: Koyun. 122/3, 113/2, 108/1. (CC)

tişi koy: Ana koyun. 107/28. (CC)

ķoy: Koyun. 110b/1. (İM)

◆ *Eger tüşse tişükke ķoy yā özge nerse tüşse taķı ölse, eger bolsa suf buz altında on arşun on arşun içinde bolsa murdār bolmas...*

koy: Koyun. Bk.: koyun. 23. a. -8. (TZ)

Ķoyın: Koyun (Gİ, İN, KF, KFT). *krş.*: ķoy, ķoyun. “KTS” (s. 155)

PDF Eraser Free

ķoyun: Koyun. 57b/3. (İN)

◆ ...anı tāze ķuyruk yağı birle yumşatğıl; yāhud, ķoyınıñ beynisini
yaķğıl daħı yağlağıl...

ķoyun: Koyun (BM, DM, İH, KFT, Kİ, TA, TZ). krş.: ķoy, ķoyın. “KTS” (s. 156)

ķoyun: Koyun. 7a/13. (DM)

koyun: Koyun. 30. (İH)

ķoyun: Koyun (hayvan), 76. (Kİ)

ķoyun: Koyun. 15b/9. (TA)

koyun: Koyun, iki yaşındaki koyun. Bk.: koy. 11. a. -3, 23. a. -8. (TZ)

ķoyun: Koyun. 10a/11. (GT)

◆ *ķoyun gerçi pāk tāhirdür.*

* KTS’de bu sözcüğün GT’de yer aldığına dair bilgiye rastlanılmamıştır.

ķoyun: Koyun. 69b/5. (KK)

* KTS’de bu sözcüğün KK’de yer aldığına dair bilgiye rastlanılmamıştır.

Sođlaķ: Koyun (BM). “KTS” (s. 238)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *sođlaķ* sözcüğü yer almamaktadır.

Ökeç: Üç yaşındaki koyun (TA). “KTS” (s. 209)

DS *ökeç* “iki yaşına kadar erkek keçi” (s. 3325); *ögeç* “bir yaşından dört yaşına kadar erkek koyun, koç” (s. 3314); **TS** *ögeç* “iki, üç yaşlarında erkek koyun ve keçi” (s. 3056).

ögeç: Üç yaşındaki koyun. 15b/13. (TA)

üç: Üç yaşındaki koyun veya keçi (Kİ)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “üç yaşındaki koyun veya keçi” anlamına gelen “üç” sözcüğüne yer verilmemiştir.

Şişek: İki veya üç yaşında dişi koyun (BM, Kİ, TA, TZ). “KTS” (s. 254)

DS *şişek* “bir iki yaşındaki koyun” (s. 3786); **EDPT** *şişek* (s. 868); *tişek* (d-) deverbil noun from tişe:- in the sense of to lose the milk teeth; a two year old sheep” (s. 563); **GTS** *şişek* “hık. 1. İki yaşındaki koyun. 2. Kuzulama dönemine girmiş veya doğurmuş koyun” (1870); **TS** *şişek* “iki yaşında koyun” (s. 3669).

şişek: İki yaşındaki koyun, 55. (Kİ)

şişek: İki yaşındaki koyun. 15b/12. TA)

şişek: Oğlak. 13. a. -2. (TZ)

sağlak ~ sağlık ~ sağlık ~ savluk “sağımlı koyun ve keçi ”

DLT *sağlık* “dişi koyun; sağmal, sağılan hayvan” (c. I, s. 471-17, 520-19; c. III, s. 02-19); **EDPT** *sağlık* “deverbil from sağ-; a milch animal” (s. 809); **EUTS** *sağlığ* “sağmal, sağılan hayvan” (s. 127).

Sağlak: Koyun, sağılan koyun (BM). *krş.:* sağlık, sağlık, savluk. “KTS” (s. 222)

Sağlık: Sağımlı koyun ve keçi (Kİ). *krş.:* sağlak, sağlık, savluk. “KTS” (s. 222)

Sağlık: Sağımlı koyun ve keçi (TA). *krş.:* sağlak, sağlık, savluk. “KTS” (s. 223)

sağlık: Sağımlı koyun ve keçi. 16a/11. (TA)

Savluk: Sağılan koyun (TZ). *krş.:* sağlak, sağlık (II), sağlık “KTS” (s. 229)

Savluk: Dişi koyun, sağılan koyun. 36. b. -1. (TZ)

sağmal ~ sağmalı “sağmak için ayrılan koyun ve keçi”

GTS *sağmal* “süt veren, sağılan, sağımlı” (s. 1681).

Sağmal: Sağmak için ayrılan koyun (Kİ). krş.: sağmalı. “KTS” (s. 223)

sağmal: Sağmak için ayrılan koyun. 58. (Kİ)

Şağmalı: Sağımlı koyun ve keçi (TA). krş.: sağmal. “KTS” (s. 223)

şağmalı: Sağımlı koyun ve keçi. 16a/10. (TA)

kozi ~ kıuzı ~ kıuzu “kuzu”

DLT *kuzı* “kuzu” (c. I., s. 7-14; c. II., s. 310-4; c. III., s. 102-12); **DS** *guzu* “kuzu” (s. 2205); **EDPT** *kuzı* “lamb; a very old, first period loan-word in Mongolian as kuriğan” (s. 681); **EUTS** *kozi* “kuzu” (s. 121); **GTS** *kuzu* “koyun yavrusu” (s. 1276).

Kozi: Kuzu (BM, CC, DM, Kİ). krş.: kıuzı, kıuzu. “KTS” (s. 166)

kozi: Kuzu. 108/2, 130/5r. (CC)

kozi: Kuzu. 7a/13. (DM)

Kozi: Kuzu. 71. (Kİ)

Kıuzı: Kuzu (DM, İM, Kİ). krş.: kozi, kıuzu. “KTS” (s. 166)

kıuzı: Kuzu. 7a/13. (DM)

kıuzı: Kuzu. 136a/2. (İM)

◆ *Oş anıñ kibi turur kiçkez kıuzı taqı uyutqa...ol kim kıuzı kıursağından çıkar.*

kıuzı: Koyun yavrusu, kuzu. 7a/1. (GT)

◆ *Kıuzı derisinden külāh giymek hācet degül*

* KTS’de bu sözcüğün GT’de yer aldığına dair bilgiye rastlanmamıştır.

Kıuzu: Kuzu (İH, TA). krş.: kozi, kıuzı. “KTS” (s. 166)

kıuzu: kuzu. 23. (İH)

kozi: Kuzu. 15b/12. (TA)

körpe “süt emen kuzu”

DLT *körpe* “körpe, mevsimi geçtikten sonra çıkan şey; zamanından sonra doğan yeni hayvan” (c. I., s. 415-12, 415-18); **DS** *körpe* “yeni doğmuş koyun ya da keçi yavrusu” (s. 2967); **GTS** *körpe* “yavruluktan henüz çıkmış (hayvan)” (s. 1235).

Körpe: 1. Süt emen kuzu (Kİ).

2. Kuzu pöstekisi (CC). “KTS” (s. 159)

körpe: Körpe, süt emen kuzu. 81. (Kİ)

körpe: Kuzu pöstekisi. 111/10. (CC).

toḫlı ~ toḫlu “bir yaşındaki erkek koyun, kuzu”

Toḫlı: Bir yaşındaki erkek koyun, kuzu (BM, TA). krş.: toḫlu. “KTS” (s. 279)

DLT *toklı* “toklu, altı aylık kuzu” (c. I., s. 106-10, 431-3).

toklı: Bir yaşındaki koyun. 15b/12. [H 67, K 203] (TA)

Toḫlu: Bir yaşındaki erkek koyun, kuzu (İH). krş.: toḫlı. “KTS” (s. 279)

toklı: Bir yaşındaki koyun.20. (İH)

közen ~ künen ~ küzen “gelincik”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *közen*, *künen*, *küzen* sözcükleri yer almamaktadır.

Közen: Gelincik (İM). “KTS” (s. 160)

közen: Gelincik. 355a/2. (İM)

◆ *Taḫı susmar taḫı yalman taḫı közen taḫı kiş taḫı tiyin taḫı ni kim añar oḫşaş bar keḫik turur.*

Künen: Gelincik (TA). “KTS” (s. 168)

künen: Gelincik. 12a/11. (TA)

Küzen: Gelincik, dağ gelinciği (BM). krş.: közen. “KTS” (s. 170)

Ꞑunduz: Kunduz (İH). “KTS” (s. 163)

DLT kunduz “kunduz, su köpeği” (c. I., s. 458-8); **EDPT kunduz** “beaver. Loan-word in Persian” (s. 635); **EUTS Ꞑunduz** “kunduz” (s. 123); **GTS kunduz** “kemirgenlerden, kuyruğu geniş ve yassı, art ayak parmaklarının arası perdeli, ağaçları kemirerek beslenen, su kıyılarında yaşayan, yuvalar ve su setleri kuran, postu değerli bir hayvan, kastor (*Castor fiber*)” (s. 1255).

kunduz: kunduz. 24. (İH)

ögüz ~ öküz “öküz”

DLT öküz “öküz” (c. I., s. 56-16); **DS öğüz** “ öküz” (s. 3324); **EDPT** foreign loan-word *öküz* (?*ököz*) “one of several terms for bovines; became an early loan-word in Mongolian as hüker/üker” (s. 120); **EUTS öküü** “öküz” (s. 100); **GTS öküü** “çift sürmekte, kağı çekmekte kullanılan, etinden yararlanan, iğdiş edilmiş erkek sığır” (s. 1535).

Ögüz: Öküü (CC). krş.: öküü. “KTS” (s. 209)

ögüz: öküü. 107/25. (CC).

Öküü: Öküü (BM, BV, DM, GT, Kİ, KK, TA, TZ). krş.: ögüz “KTS” (s. 210)

öküü: Öküü. 7a/11. (DM)

öküü: Bugünkü manasında, öküü. (Kİ)

öküü: Öküü. 69b/6. (KK)

öküü: Öküü. 15b/3. (TA)

öküü: öküü. Bk.: boga. 11. a. -2. (TZ)

sıgın ~ **sıym** “geyik, yaban öküzü”

DS *sıgın* “bir çeşit geyik, karaca” (s. 3603); **GTS** *sıgın* “zool. Alageyik” (s. 1749); **TS** *sıgın* “yabanî geyik ve sığır” (s. 3405).

Sıgın: Geyik, yaban öküzü (BM, İH, Kİ, TZ). krş.: sıym. “KTS” (s. 234)

sıgın: *Geyik envaından iri cinsi. 18. (İH)*

sıgın: *Yabani inek. 58. (Kİ)*

sıgın: *Yaban öküzü, sıgun. Bk.: sıym. 7. b. -7. (TZ)*

Sıym: Yaban öküzü, geyik (TZ). krş.: sıgın. “KTS” (s. 236)

sıym: *Yaban öküzü, sıgın. Bk.: sıgın. 7. b. -7. (TZ)*

sırtlan ~ **şırtlan** ~ **surtlan** “sırtlan”

GTS *sırtlan* “zool. Sırtlangillerden, genellikle leşle beslenen, etçil, postu benekli bir hayvan, yeleli kurt (*Hyaena*)” (s.1760).

Sırtlan: Sırtlan (BM, DM, Kİ, TA, TZ). krş.: şırtlan, surtlan. “KTS” (s. 235)

şırtlan: *Sırtlan. 7b/5. (DM)*

Sırtlan: *Bugünkü manasında -sırtlan-. 57. (Kİ)*

sırtlan: *Sırtlan. 11b/7. (TA)*

sırtlan: *Sırtlan. 23. a. -7. (TZ)*

Şırtlan: Sırtlan (DM). krş.: sırtlan, surtlan. “KTS” (s. 235)

şırtlan: *Sırtlan. 7b/5. (DM)*

Surtlan: Sırtlan (KK). krş.: sırtlan, şırtlan. “KTS” (s. 243)

surtalan: *Sırtlan. 69b/10. (KK)*

silevsün (Mo.): Vaşak ve vaşağın kürkü (CC). “KTS” (s. 237)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *silesvün* sözcüğü yer almamaktadır.

silevsün: Vaşak ve kürkü. 85/5. (CC).

su sığır ~ su sığırı “manda”

DLT *suw sığırı* “manda” (c. I., s. 364-8); **GTS** *su sığırı* “hık. Manda” (s. 1822).

Su sığır: Camus, manda (CC, TZ). *krş.:* şu sığırı. “KTS” (s. 242)

su-sığır: Manda. 108/20. (CC)

şu sığırı: Camuz. 69b/b. (KK)

* KTS’de bu sözcüğün KK’de yer aldığına dair bilgiye rastlanılmamıştır.

su sığır – Su sıyır: Camus, manda. Bk.: kara sığır, kara sıyır. 11. b. -7. (TZ)

Su sığırı: Camus, manda (BM, DM). *krş.:* şu sığır. “KTS” (s. 242)

şu sığırı: Su sığırı. 7a/11, 7b/2, 8a/4. (DM)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE HAYVAN KAVRAM ALANI

3.1. Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları

Ƙasarlar: Köpek sürüsü (TZ). “KTS” (s. 130)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *Ƙasarlar* sözcüğü yer almamaktadır.

Ƙasarlar: Köpek sürüsü. bk.: urguk. 85. b. -13. (TZ)

Ƙatar ~ Ƙattār ~ Ƙıtar (Ar.) “deve kervanı”

GTS *katar* “bir arada giden veya uçan hayvan dizisi”. (s. 1103)

Ƙatar: Deve kervanı, birbiri ardına sıralanan hayvan dizisi (KFT). *krş.:* Ƙattār, Ƙıtar. “KTS” (s. 131)

Ƙattār: Deve kervanı, birbiri ardına sıralanan hayvan dizisi (İM). *krş.:* Ƙatar, Ƙıtar. “KTS” (s. 132)

Ƙattār: Katar, birbiri ardı sıra sıralanan hayvan dizisi. 419b/3 (1) (İM)

♦ *Ve eger oğursa bir Ƙattār tifeden tife oğurlasa yā yük oğurlasa il kesilmes.*

Ƙıtar: Deve kervanı (KFT). *krş.:* Ƙatar, Ƙattār. “KTS” (s. 146)

Keykenek: Bir takım kuşlar (Kİ). “KTS” (s. 142)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *keykenek* sözcüğünü yer almamaktadır.

keykenek: Bir takım kuşlar. 86. (Kİ)

Ꞑumꞑuŝ: Kuŝ sűrűsű (TZ). “KTS” (s. 162)

Araŝtırmamızda kullandıđımız sűzlűklerde *ꞑumꞑuŝ* sűzcűđű yer almamaktadır.

kumꞑuŝ: Kuŝ sűrűsű, kuŝ topluluđu. 86. a. -1. (TZ)

Nusűr (Ar.): Kuŝlar (BV). “KTS” (s. 202)

Araŝtırmamızda kullanılan sűzlűklerde *nusűr* sűzcűđű yer almamaktadır.

Yılkı: Sűrű, (at) sűrűsű (CC, İM, Kİ, TZ) “KTS” (s. 321)

DLT *yılkı* “hayvan, yılkı, hayvan sűrűsű; dűrt ayaklı hayvanlara verilen genel ad” (c. I., s. 21-2, 91-22, 241-23, 257-13, 258-11, 330-2, 332-22, 412-11, 461-22, 481-4, 482-4, 482-7, c. II., s. 96-2, c. III., s. 34-12, 76-5, 104-13, 104-17, 131-16, 178-7, 292-18, 300-19); **DS** *yılkı* “at sűrűsű” (s. 4271); **EDPT** *yılkı*: ? derived “basically livestock, quadrupeds (not including small game, etc.), but in Buddhist terminology animal as opposed to human being, and sometimes, even quite early, used in association with sheep, camels etc. in such a way as to suggest that it meant only “cattle and horses”; in some modern languages it is used even more restrictively for horses; a loan-word in Persian and other languages as *ılkı/ılxı* (s. 925); **GTS** *yılkı* “*hlk*. At, eŝek gibi tek tırnaklı hayvan sűrűsű” (s. 2182) **TS** *yılkı* “1. Hayvan. 2. At sűrűsű” (s.).

yılkı: At (sűrűsű). 113, 4. (CC)

yılkı: Sűrű. 250a/5. (İM)

◆ *Ebű Hanıfe’niñ qavlını tađı icmā’ boldılar aniñ öze kim, rāsti imām almađay iyesinden yılkı zekātını kűç birle.*

yılkı: Asıl manası dűrt ayaklı hayvan demek olup Kıpçakçada at sűrűsű için műstameldir. 97. (Kİ)

yılkı: At sűrűsű, yılkı. 14. b. -3, 85. b. -12. (TZ)

3.2. Hayvan Hastalıklarına İlişkin Adlar

'aran (Ar.): Atın tabanından çıkan nasır (KH). “KTS” (s. 10)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *'aran* sözcüğü yer almamaktadır.

'aran: (<Ar. *'avun*) atın tabanında başlayarak nasır halini alan hastalık. 32/3.(KH)

◆ *Atıñ renclerden birisi 'aran didükleri [dür].*

Cereb (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 42)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *cereb* sözcüğü yer almamaktadır.

Dehas (Ar.): Toynak ile tüy arasındaki ağrı (BV). “KTS” (s. 58)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *dehas* sözcüğü yer almamaktadır.

Deşni (Far.): Bir at hastalığı (KH). “KTS” (s. 60)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *deşni* sözcüğü yer almamaktadır.

Deşnī (<Far. *deştī*) : Atın karnında isiliklerin çıkması ve bunun bütün vücuda yayılması. bk. *deştī*. 33/9. (KH)

◆ *Deşnī didükleri bir kuruluşdur, sevdālu 'illet-dür kim atnıñ qarnına düşer...*

Deştī (< Far. *deştī*) : Atın karnında isiliklerin çıkması ve bunun bütün vücuda yayılması. krş. *deşnī*. 41/2. (KH)

◆ *Deştī tuturğan [tibin] birle qurudup 'alīk itmek gerek.*

Dibe (Ar.): Atın uyatlığını şişirten hastalık (KH). “KTS” (s. 61)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *dibe* sözcüğü yer almamaktadır.

Ekle: Kuyrukta oluşan bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 71)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ekle* sözcüğü yer almamaktadır.

Eklil: Bir tür at hastalığı (BV). “KTS” (s. 71)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *eklil* sözcüğü yer almamaktadır.

Fesah (Ar.): Atın ön ve arka ayaklarındaki sancı (BV). “KTS” (s. 82)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *fesah* sözcüğü yer almamaktadır.

Ĥudde (Ar.): Atlarda bir hastalık (KH). “KTS” (s. 98)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ĥudde* sözcüğü yer almamaktadır.

Ĥūdūrda (Far. < ĥūrda): Derinin şişmesine sebep olan ve vücudu bitirerek eriten bir hastalık. (KH)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ĥūdūrda* sözcüğü yer almamaktadır.

◆ *ĥūdūrda didükleri bir renc durur kim andan et[i] şiş bolur. Daĥı çok[ı] atda bolur. 34/9*

Ĥumme (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 99)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ĥumme* sözcüğü yer almamaktadır.

Ĥummiye (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 99)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ĥummiye* sözcüğü yer almamaktadır.

Huya (Ar.): Atın kulaklarının şişmesi ve boğazının ağrması (KH). “KTS” (s. 99)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *huya* sözcüğü yer almamaktadır.

hūye: Atın kulağının şişmesi. 33/1. (KH)

◆ *Hūye didükleri bir (renc durur) kim atñ kulağın şişdürür.*

Huyye (Ar.): Bir at hastalığı (KH). “KTS” (s. 99)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *huyye* sözcüğü yer almamaktadır.

huyye (Ar. hūye): Atın kulağının şişmesi. 38/6. (KH)

◆ *Huyye ‘ilācı bu ‘illet daħı meşeş didükleri gibi bolur keseler [ança] dermān bolur.*

Ƙali’ (Ar.): Atın tüyelerinin kazınması, dökülmesi (KH). “KTS” (s. 124)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *Ƙali’* sözcüğü yer almamaktadır.

Ƙāli’ (<Ar. el-ğālic): Uğursuz at. 16/9. (KH)

◆ *Atñ erçel-ligi el-ğāli bilmek gerek kim Ƙāli’ didükleri şūm dimek bolur...*

Kamla: Tüylerin bitlenmesi (BV). “KTS” (s. 125)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kamla* sözcüğü yer almamaktadır.

Ƙare (Ar.): Atın kulak dibinin şişmesi (KH). “KTS” (s. 128)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *Ƙare* sözcüğü yer almamaktadır.

Ƙāre: Atın kulağının kıkırdak kısmının şişip sertleşmesi. 33/9. (KH)

◆ *Ƙāre didükleri oldurur kim Ƙulağı dibi (şişer bolur) maqteline yakın.*

Kaşımak: Uyuz, bir at hastalığı (KH). “KTS” (s. 130) “KTS” (s. 130)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “kaşımak” sözcüğünün “uyuz, bir at hastalığı” anlamına rastlanmamıştır.

◆ *kaşımak: kaçan at çok kaşınsa, sevdālu bolur, kıtur bolur. 48/5 (KH)*

Ku'aş (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 161)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ku'aş* sözcüğü yer almamaktadır.

Meşeş (Far.): Atın ayaklarında ceviz gibi olan şişlik (BV, KH). “KTS” (s. 182)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *meşeş* sözcüğü yer almamaktadır.

meşeş: İncik kemiğinde bir sivilcenin çıkması ve bacağıın şişmesine sebep olması. (38/5) (KH)

◆ *...meşeş didükleri 'illetden şaklamağına bu dermān bolur.*

Nefha (Ar.): Bir at hastalığı, atın dizindeki şiş (KH). “KTS” (s. 199)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *nefha* sözcüğü yer almamaktadır.

nefha: Atın dizlerinde oluşun hastalık. 34/6. (KH)

◆ *Nefha didükleri bir 'illet-dür kim atın dizlerinde bolur.*

Nıkrıs (Ar.): Bir at hastalığı (BV) “KTS” (s. 201)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *nıkrıs* sözcüğü yer almamaktadır.

Rehsa (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 218)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *rehsa* sözcüğü yer almamaktadır.

PDF Eraser Free

Sa'f (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 222)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *sa'f* sözcüğü yer almamaktadır.

Sa'fe (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 222)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *sa'fe* sözcüğü yer almamaktadır.

Seraṭān (Ar.): Atın tırnakları etrafındaki etin dökülmesi (KH). “KTS” (s. 232)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *zafere* sözcüğü yer almamaktadır.

sereṭān: Atın tırnaklarının çevresinde olan hastalık. 33/4. (KH)

♦ *[Ve daḥı] du[t]uşı yumşak bolur serṭān didükleri yaman renc bolur.*

Şıla' (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 234)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şıla'* sözcüğü yer almamaktadır.

Sille: Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 237)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “sille” sözcüğünün “at hastalığı” anlamına rastlanmamıştır.

Şuda' (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 242)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şuda'* sözcüğü yer almamaktadır.

Şıbke: Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 252)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şıbke* sözcüğü yer almamaktadır.

Şırdak: Kuduz veya atlarda beyin hastalığı (CC). “KTS” (s. 253)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şırdak* sözcüğü yer almamaktadır.

şırdak: Kuduz (atlarda beyin hastalığı). 100/7. (CC)

Şıryık: Bir at hastalığı (BV) “KTS” (s. 253)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şıryak* sözcüğü yer almamaktadır.

Şukāk (Ar.): Atın bacağındaki tüylerin dökülmesi (KH). “KTS” (s. 254)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *şukāk* sözcüğü yer almamaktadır.

şukāk: Tırnakta ve tırnağın üst kısmında olan hastalık (buradaki tüylerin düşmesi). 32/5. (KH)

◆ *Şukāk didükleri bir renc durur, kim dırnağda bolur aşağısında bolur.*

Tarqa (Ar.): Bir at hastalığı (BV) “KTS” (s. 263)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *tarqa* sözcüğü yer almamaktadır.

Tevşe (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 272)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *tevşe* sözcüğü yer almamaktadır.

Yağır: Hayvanın sırtındaki yara (BV, İN, Kİ). “KTS” (s. 306)

DLT *yag(ı)r* “at, katır, eşek gibi hayvanların sırtında semer, eğer ve yük vurmasından meydana gelen yara, yağır (c.I., s. 9-6); **GTS** *yağır* “Atın omuzları arasındaki yer ve çoğunlukla bu yerde eyer ve semerin açtığı yara”. (s. 2106); **DS** *yağır* “yük ve binek hayvanının sırtında, eğer ve semerin açtığı yara”. (s. 4119); **TS** *yağır* “hayvanların sırtında hasıl olan yara”. (s. 4198)

yağır // yağr: yara. 18b/6, 35b/8. (İN)

◆...oğ anı sürter; yağır eyler; dahı, kabza fāsıd bolur.

Zafere (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 335)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *zafere* sözcüğü yer almamaktadır.

Zibeh (Ar.): Bir at hastalığı (BV). “KTS” (s. 337)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *zibeh* sözcüğü yer almamaktadır.

3.3. Hayvan Koşum Takımlarına İlişkin Adlar

Ağuzluğ: At gemi (CC) “KTS” (s. 4)

DS ağızlık “çift sürerken, hayvanların bir şey yemelerine engel olmak için, ağızlarına takılan tel, ip, kendir, sazdan örülen veya çuvaldan yapılan torba” (s. 98); **GTS ağızlık** “hayvanın ısırmasına, zararlı bir şey yemesine engel olmak için ağızına takılan tel, deri vb. kafes” (s. 38); **TS ağızlık** “at geminde ağıza yanlamasına giren demir” (s. 45).

aguzluğ: Ağızlık, at gemi. 103, 3. (CC)

Akrık: Kaçan beygirin yakalandığı ip, otlakta atın bağlandığı ip (Kİ, TA). “KTS” (s. 6)

*KTS’de bu sözcüğün TA’da kullanıldığına dair bilgi verilmişse de TA’da bu sözcüğe rastlanılmamıştır.

aqruq: Kaçan beygirin yakalandığı ip, 17. (Kİ)

Ālet (Ar.): Alet, araç, savaş ve at donanımı (İM, MG). “KTS” (s. 7)

GTS ālet “Bir sanatı yapmaya, uygulamaya yarayan özel araç”. (s. 71)

ālet: Alet, vasıta 244b/3. (İM)

◆... ‘ilm ehliniñ taķı āletlerde şınā’at iyeleriniñ zekāt yok. 244b/3. (İM)

◆...taķı aletiñ-ni tüzetgil taķı atıñ-ni tizlegil...16a/8. (MG)

Aluķ: Hayvan esvabından olan şey, örtü palan vb (Kİ). “KTS” (s. 8)

DS alık “eğer, semer, palan, hayvanın beline konulan eski çul”. (s. 216); *aluk* “bk.: alık”. (s. 234); **TS alık** “eyer altına konulan ter bezi”. (s. 101)

aluq: Hayvan esvabından olan şey (örtü, palan gibi), 21. (Kİ)

Ayıl: Semer kolanı (TZ). “KTS” (s. 18)

DS ayıl “toka, zincir tokası”. (s. 418)

ayıl: Semer kolanı. Bk: kolan. 13. a. -5. (TZ)

Babalağ: Eyer kolonlarının ucuna geçirilen ince kayış (Kİ). “KTS” (s. 21)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *babalağ* sözcüğü yer almamaktadır.

babalağ: Eyer kolanlarının ucuna geçirilen ince kayış, 28. (Kİ)

Buğa (II): Yular (CC). “KTS” (s. 36)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *buğa* sözcüğü yer almamaktadır.

buğav ~ buğavı ~ bukağı ~ buqavuv ~ buvavı “köstek”

DLT *bukagu* “hırsızların eline vurulan kelepçe” (c. I., s. 446-26); **EUTS** *buqagu* “bukağı, köstek, bağ” (s. 34); **GTS** *bukağı* “kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek” (s. 321); **TS** *bukağı* “bk.: bukağu” (s. 685); *bukağu* “hayvanın ayağına vurulan köstek” (s. 685).

Buğav: Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (DM). *krş.:* buğavı, bukağı, buqavuv, buvavı. “KTS” (s. 36)

buğav: zincir. 9a/2. [Z/1-60, T bugavı, bukağı 157, buvavı 159] (DM)

Buğavı: Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (TZ). *krş.:* buğav, bukağı, buqavuv, buvavı. “KTS” (s. 36)

bugavı: *Bukağı. Bk.: buvavı, bukagi, köstek. Krş.: D. L. T.; Rad. – bukagu. 29. b. -1. (TZ)*

Bukağı: Bukağı, zincir (TZ). *krş.:* buğav, buğavı, buqavuv, buvavı. “KTS” (s. 37)

bukagi: *Bukağı. Bk.: Bugavı (T.), buvavı, köstek. 29. b. -1. (TZ)*

Buqavuv: Bukağı, zincir (Kİ). *krş.:* buğav, buğavı, bukağı, buvavı. “KTS” (s. 37)

buqavuv: *Bukalı. 34.*

Buvavı: Bukağı, kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (TZ). *krş.:* buğav, buğavı, bukağı, buqavuv. “KTS” (s. 39)

buvavı: *Bukağı. Bk.: bugavı (T.), buday. 29. a. -3. (TZ)*

burundağ ~ burunduğ ~ burunduruk “yular”

DLT *burunduk* “yular, buruna geçirilen yular, burunduruk”. *krş.:* Müh. – burundak. (c. I., s. 501-17, c. II., s. 16-26); **DS** *burunduruk* “hayvanların burunları üstüne takılan kıskaç” (s. 803); **GTS** *burunduruk* “hayvanları nallarken ısırması için dudaklarını kısırmaya yarayan kıskaç, yavaşa” (s. 330); **TS** *burunduruk* “deveyi zapt ve idare için burunlarına takılan ağaç veya halka, yular” (s. 715); *burunduk* “bk.: burunduruk” (s. 714).

Burundağ: Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey (BM, CC, DM, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS, KH, TZ). *krş.:* burunduğ, burunduruğ. “KTS” (s. 38)

Burunduğ: bk. burunduruğ. 29. (Kİ)

Burunduğ: Deve yuları. 15b/2 (TA)

Burunduk: burunsalık. 14. b. -4.(TZ)

Burunduğ: Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey (Kİ, TA, TZ). *krş.:* burundağ, burunduruğ. “KTS” (s. 38)

burunduğ: bk. burunduruğ, 29. (Kİ)

burunduğ: Deve yuları. 15b/2. (TA)

Burunduk: burunsalık. 14. b. -4.(TZ)

Burunduruğ: Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey (Kİ). *krş.:* burundağ, burunduğ. “KTS” (s. 38)

burunduruğ: Devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar. 29. (Kİ)

Bükter: Hanımların deve üzerine koyup bindikleri beşik (Kİ). “KTS” (s. 40)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *bükter* sözcüğü yer almamaktadır.

bükter: Hanımların deve üzerine koyup bindikleri beşik. 34. (Kİ)

Davlum: Ata eyerin bağlandığı yer (İH). “KTS” (s. 57)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *davlum* sözcüğü yer almamaktadır.

davlum: Ata eyerin keçesi bağlandığı yer. 21. (İH).

dergü ~ terkü “at eyerinin arkası”

DS *terki* “atın arkası” (s. 3891); **GTS** *terki* “eyerin arka bölümü” (s. 1959).

Dergü: At eyerinin arkası (Kİ). krş.: terkü. “KTS” (s. 59)

dergü: Terki, eyerin arkasında eşya bağlamak için takılan kayışlar. 48. (Kİ)

Terkü: At eyerinin arkası (İH, TA). krş.: dergü. “KTS” (s. 271)

terkü: Terki - at eyerinin arka ciheti. 11. (İH).

Dümre: İçinde hayvanların yem verilen torba (İM). “KTS” (s. 67)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *dümre* sözcüğü yer almamaktadır.

dümre: İçine yem konulup hayvanlara verilen torba. 192a/6. (İM)

◆ *Ve eger yükenin alsa atnıñ başından bir ili birle kayırmas durmasın almak oş anıñ kibi turur.*

eger ~ egir ~ eyer ~ iyer ~ izer “eyer”

EDPT *eĞer* “saddle” (s. 63); **GTS** *eyer* “binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne” (s. 670).

Eger: Eyer (İH). krş.: egir, eyer, iyer, izer. “KTS” (s. 70)

Eyer eyrimi: Hayvan eğerinin sağrı üzerine gelen ucu ki keçeden olur. (Eyrim keçesi) derler. 7. (İH)

Egir: 1. Eyer (CC). krş.: egir, eyer, iyer, izer. “KTS” (s. 70)

Eyer: Eyer (CC, DM, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, TA). krş.: eger, egir, iyer, izer. “KTS” (s. 78)

eyer: Eyer. 102, 28. (CC)

eyer yabogı: Çul, çarpak, örtü, eyer örtüsü. 102, 24; 103, 11. (CC)

eyer: Eyer. 8b/7. (DM)

eger: Eyer, 26. (Kİ)

eyer: Eyer. 71b/8, 82b/3. (KK)

PDF Eraser Free

eyer: Eyer. 14b/8. (TA)

Eyer eyrimi: Hayvan eyerinin sağrı üzerine gelen ucu (İH). “KTS” (s. 78)

eyer eyrimi: Hayvan eyerinin sağrı üzerine gelen ucu ki keçeden olur. (Eyrim keçesi) derler. 7. (İH).

Eyerin ard kaşı: Eyerin arkasındaki yükseklik (İH). “KTS” (s. 78)

eyerin ard kaşı: Eyerin ardındaki yükseklik. 23. (İH).

Eyerin ön kaşı: Eyerin önündeki yükseklik (İH). “KTS” (s. 78)

Eyerin ön kaşı: Eyerin önündeki yükseklik. 23. (İH).

İyer: Eyer (BV, GT, İM, MG). *krş.:* eger (I), egir (I), eyer, izer. “KTS” (s. 117)

iyer: Eyer. 97a/6. (İM)

◆ *Ve eger bolsa pālān öze yā iyer öze āb-dasat bozulmas iki hālde taķı.*

iyer: Eyer. 7b/7. (MG)

◆ *...bu işni bilmes-ler andın soñra bir iyer algıl kim ağaçı kavı bolsun.*

İzer: Eyer (MG). *krş.:* eger (I), egir (I), eyer, iyer. “KTS” (s. 117)

izer: Eyer (MG).

◆ *...taķı aķ-nı süksük-legende dāyim izer içinde kalaķda bolğay... 6/b-7*

Gümüldürük: Devenin göğsüne bağlanıp ufak çanlarla katır boncuğu vb. ile donatılan süs (İH). “KTS” (s. 88)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *gümüldürük* sözcüğü yer almamaktadır.

gümüldürük: Devenin göğsüne bağlanıp ufak çanlarla, katır boncuğu vesaire ile donatılan süs. 27. (İH).

Güpçük: Eğer yastığı (İH). “KTS” (s. 88)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *güpçük* sözcüğü yer almamaktadır.

güpçük: Eğer yastığı. 24, 25. (İH).

ıçirgi ~ ıçirki “Eyer keçesi”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ıçirgi* ve *ıçirki* sözcükleri yer almamaktadır.

İçirgi: Eyer keçesi, yamçı (GT). krş.: ıçirki. “KTS” (s. 106)

İçirki: Eyer keçesi, yamçı (GT). krş.: ıçirgi. “KTS” (s. 106)

kabkab: Nalın (GT). “KTS” (s. 121)

DS kabkab “takunya” (s. 2583).

kelik: Atın başına konulan gölgelik (İH). “KTS” (s. 137)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kelik* sözcüğü yer almamaktadır.

kelik: Atın başına konulan gölgelik. 27. (İH).

Kilâfser (Ar.): Atın başlığı (BV). “KTS” (s. 148)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *kilâfser* sözcüğü yer almamaktadır.

kömüldürük ~ kömüldürük “at göğüslüğü”

GTS *gömüldürük* “eyerin geriye kaymaması için atların boyunlarından aşırılıp kolanlarına bağlanan kayış” (s. 776); **TS** *gömüldürük* “palan ve eyeri geri gitmesin diye hayvanların göğüslerine geçirilen göğüslük” (s. 1745).

Kömüldrük: Göğüs kemeri, at göğüslüğü (CC). krş.: kömüldürük. “KTS” (s. 157)

kömüldrük: Gömüldürük, göğüs kemeri. 103, 17. (CC).

Kömüldürük: Göğüs kemeri, at göğüslüğü (Kİ, MG, TA). *krş.:* kömüldrük. “KTS” (s. 157)

kömüldürük: Atın göğsündeki kayışların iltisak noktasında yapılan süs, 84. (Kİ)

kömüldürük: at göğüslüğü. (MG)

◆ *...sağ iliñ birle aṭıng-ning kömüldürüki üzere tizgindürgil taḳı...
34/b-5 (MG)*

Köstek: Atın ayağına vurulan bağ (İH, TZ). “KTS” (s. 159)

GTS köstek “Koşulan atların tepmesini önlemek için kuskun kayışına eklenen kayış”. (s. 1236)

köstek: Atın ayağına vurulan bağ. 20, 26. (İH).

köstek: Köstek, atın ayağına vurulan bağ. Bk.: kişen (T.), tuşar, tuşak, bugavı (T.) buvavı, bukagı. 20. b. -12, 29. a. -13. (TZ)

Közündürük: Kıldan yapılıp gözün üzerine konulan örtü, hayvanların etrafı görmemeleri için gözlerine takılan kapak (Kİ). “KTS” (s. 161)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *közündürük* sözcüğü yer almamaktadır.

ḳolan ~ ḳulan “yular”

DS kolan “semeri, karnından dolanarak, eşeğe bağlayan kemer” (s. 2907); **GTS kolan** “at, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer” (s. 152).

Ḳolan (I): Yular, eyer kolanı (CC, DM, İH, TA). *krş.:* ḳulan (II). “KTS” (s. 152)

kolan: Kolan. 11, 26 (CC)

kolan: Yular, eğer kolanı. 8b/7. (DM)

kolan: Kolan halkası. 14. (İH)

kolan: Kolan: At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer. (14b/9) (TA)

Ƙulan (II): Eyer kolanı (BV, İN, Kİ). *krş.:* kolon (I). “KTS” (s. 162)

◆ “Ƙulan” sözcüğü Kİ’de “yabani eşek ” anlamında kullanılmış, “eyer kolanı” anlamına rastlanılmamıştır.

Ƙum: Semer (TA). “KTS” (s. 162)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *Ƙum* sözcüğü yer almamaktadır.

Ƙum: Semer. 6a/6. (TA)

Ƙuşgun ~ Ƙuşkun ~ Ƙuyşkan “atın kuyruğu altından geçirilen kayış”

DS *kusgun* “eyere bağlı olup hayvanın kuyruğunun altından geçirilen kayış, organ, eşeğin semerine bağlanan ip” (s. 3013); **GTS** *kuskun* “hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış” (s. 1267); **TS** *kusgun* “bk.: kuskun” (s. 2750); *kuskun* “eyer, semer ve palanın arkasında bulunan ve kuyruk altından geçirilen kuşak” (s. 2759).

Ƙuşgun: Atın kuyruğu altından geçirilen kayış (Kİ). *krş.:* Ƙuşkun, Ƙuyşkan. “KTS” (s. 165)

Ƙuşkun: Atın kuyruğuna takılan bir nevi kayış. 72. Houtsma .91. (Kİ)

Ƙuşkun: Atın kuyruğu altından geçirilen kayış (TA). *krş.:* Ƙuşgun, Ƙuyşkan. “KTS” (s. 165)

Ƙuşkun: Hayvanın kuyruğu altından geçirilen kuşak 14b/10. [H 91, K 169]. (TA)

Ƙuyşkan: Atın kuyruğu altından geçen kayış, kuskun (CC). *krş.:* Ƙuşgun, Ƙuşkun. “KTS” (s. 166)

kuyşkan: Kuskun, atın kuyruğu altından geçen kayış. 103, 19 (CC).

ķutuz: hayvanların boynuna asılan tüy (Kİ). “KTS” (s. 166)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *ķutuz* sözcüğü yer almamaktadır.

ķutuz: Hayvanların bıynuna asılan tüy, kutas. 73. (Kİ)

Kürtün: Eyer keĀesi (İH). “KTS” (s. 169)

DS *k rt n* “semer, hayvanın üstüne semer yerine konulan çul,  val vb. Şeyler” (s. 3047); **GTS** *k rt n* “hık. Yük hayvanlarına vurulan semer, palan” (s. 1287).

k rt n: Eyer keĀesi, tegelti, yöne. 26. (İH)

Lic m (Ar.): Hayvanın ağzına vurulan gem, dizgin (KF, KFT, MG, İN, KH). “KTS” (s. 172)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *lic m* sözcüğü yer almamaktadır.

lic m: Gem. (MG)

- ◆ *...lic miņg-nı koyabirip andın soņra sol yanıņga kayıtđıl... 14/a-1 (MG)*
- ◆ *Ve dağı evvelden lic m almağa  are idip  gretmek gerek, ve dağı Őik ls z olmasa Őik li görür. 63/9 (KH)*

maĥafte ~ maĥĥ re (Ar.) “Binek hayvanlarının sırtına iki kişinin oturması için konulan vasıta”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *maĥafte* ve *maĥĥ re* sözcükleri yer almamaktadır.

Maĥafte: Deve, katır gibi bineklerin sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilecek vasıta (İM). “KTS” (s. 175)

maḥaffe: Deve, katır gibi hayvanların sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilen kapalı vasıta. 330a/3. (İM)

◆ *Ve eger tavāf kılsa Ka'be'ge köterip bir kişiniñ boynu öze, yā maḥaffe birle, yā aṭka minip...*

maḥḥāre: Deve üstüne oturtulan ve iki kişinin oturduğu odacık (GT). “KTS” (s. 176)

mahmel ~ maḥmil (Ar.) “deve üzerine konulan sepet”

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *mahmil* ve *maḥmel* sözcükleri yer almamaktadır.

Maḥmel: Deve üzerine konulan sepet. “İM”

◆ *...oşol andan artuķı azuķka taķı kōlūkke maḥmil öze, yā zāmīle öze maḥmelniñ buçuķına orta çaklı nafaķağa isrāf bolmağay.. 337b/8*

Mahmil: Deve üzerine konulan sepet (İM). “KTS” (s. 176)

maḥmil: Deve üzerine konulan sepet. 305a/8. (İM)

◆ *taķı kayırmas yūwünse taķı ḥammām kirse taķı kōligenlense iw birle taķı maḥmil birle taķı bağlasa biline himyān kayırmas.*

Mihmāz (Ar.): Çizme mahmuzu (MG, KH). “KTS” (s. 184)

GTS *mahmuz* “Çizmenin, potinin arkasına takılan ve binek hayvanlarını dürtüp hızlandırmaya yarayan demir veya çelik parça”. (s. 1328)

◆ *...bu bāb mihmāznı taķı andın özge nimelerini beyān kıtur..68/a-3 (MG)*

Depküç: Mahmuz (Kİ). *krş.*: tepkeç. “KTS” (s. 59)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *depküç* sözcüğü yer almamaktadır.

depküç: Mahmuz, 47. (Kİ)

na'al ~ na'l (Ar.) “nal”

GTS *nal* “At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası”. (s. 1453)

na'al: Nal (CC). krş.: na'l. “KTS” (s. 197)

naal (a): Nal. 102, 21. (CC)

na'l: 1. Nal (BV, GT, MS). krş.: na'al “KTS” (s. 197)

na'l: Nal. 47a/11. (GT)

◆ *şol sūfī ki na'lin altına bir kaç miḥ kaḫardı, bir serheng geldi, etegin tutdı ki gel tiz ḫatırımı na'lla.*

Oyan: Gem, atın koşumlarından biri (Kİ). krş.: uyan. “KTS” (s. 207)

DS *uyan* “atın gem, dizgin gibi takımları”. (s. 4047); **TS** *oyan* “bk. uyan” (s. 3035); *uyan* “dizgin, gem, yular”. (s. 4025)

Oyan: Gem, 26. (Kİ)

pekter: Devenin üzerine konan kapalı oturma yeri (TZ). “KTS” (s. 215)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *pekter* sözcüğü yer almamaktadır.

Pekter: Develerin üzerine konan kapalı oturma yeri. 13. a. -5. (TZ)

Salaça: Devenin üzerine koyup seyahata çıkanların bindikleri beşik (Kİ). “KTS” (s. 224)

DS *salaca* “hayvanın çektiği hasta sedyesi”. (s. 3521)

salaça: Devenin üzerine koyup seyahata çıkanların bindikleri beşik; Şeyh Fahreddin' in dediğine göre ölü taşıyacak tahta, 60; Bu manada Anad. müstameldir. (Kİ)

Semer (Yun.): Yük hayvanı palanı (İH). “KTS” (s. 231)

GTS semer “at, eşek, katır vb. hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan araç”. (s. 1728)

Semer: Yük hayvanı palanı nevinden. 16. (İH).

Serc (Ar.): At takımı, eyer (KH). “KTS” (s. 232)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *serc* sözcüğü yer almamaktadır.

Tepengi: Eğer yastığı (TZ). “KTS” (s. 270)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *tepenği* sözcüğü yer almamaktadır.

tepenği: Eğer yastığı. 33. b. -12. (TZ)

3.4. Hayvan Yaşam Alanlarına İlişkin Adlar

Ağıl: Ağıl, koyun ve keçi sürülerinin gecelediği çit ve duvarla çevrili yer (KFT, KI). “KTS” (s. 3)

DLT *agıl* “ağıl, koyun yatağı; (Oğuzlarca) koyun pisliği” (c. I., s. 73-19); **EUTS** ağıl “ağıl: TS, 71” (s. 5); **GTS** *agıl* “evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer” (s. 31).

Ağıl: Koyun sürüsünün toplu olarak durduğu halde etrafına çekilen hatire. Ayrıca qoyun ağılı müstameldir. 17. (KI)

Ahūr (Far.): Ahır, hayvan barınağı (BV, DM, TA). “KTS” (s. 5)

DS *ahur* “hayvanların barındığı yer, ahır, tavla” (s. 135); **GTS** *ahır* “Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı” (s. 42).

PDF Eraser Free

aḥūr: Ahır. 8b/13. (DM)

āḥūr: Ahır. krş.: aḥur. 8b/13. (DM)

aḥūr: At ahırı. 6b/10. TA)

ayran “at ahırı”

Ayran: At ağılı, ahır (CC). “KTS” (s. 18)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “ayran” sözcüğünün “at ağılı, ahırı” anlamına rastlanmamıştır.

ayran: At ahırı, tavla. 102, 23. (CC).

Azbar: At ahırı (TA). “KTS” (s. 19)

DS azbar “ahırların önündeki toprak meydan”. (s. 436)

azbar: At ahırı. 6b/9. (TA)

İn: İn, mağara, hayvan yuvası (BM, CC, GT, İM, Kİ, TA, TZ). krş.: inegü. “KTS” (s. 111)

DLT in “yırtıcı hayvan ini” bk.: yin. (c. I., s. 49-22); yin “in, hayvan ini” bk.: in. (c. I., s. 49-23, c. III., s. 5-11, 5-13); **GTS** in “yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk” (s. 964).

in: İn, mağara. 120, 7, 23. (CC)

in : Hayvan yuvası. 289a/4. (İM)

◆ *Takı ini Nedve işigi yanından şafâ işigine tigrü üç yüz on arşun turur.*

in: Kıpçakça hayvanat yuvası; R. İbid; Houtsma 54. (Kİ)

in: Mağara. 6a/10. [H 54, K 138] (TA)

in: Yırtıcı hayvan yuvası. 11. a. -10. (TZ)

İnegü: İn, mağara (BV). krş.: in. “KTS” (s. 112)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *inegü* sözcüğü yer almamaktadır.

Ƙurğan: At ahır (TA). “KTS” (s. 163)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *at ahır* anlamına gelen *Ƙurğan* sözcüğüne yer verilmemiştir.

Ƙurğan: At ahır. 6b/9. (TA)

citen ~ çiten “kafes”

DS *çiten* “1. Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit. 2. Buzağı veya kuzu için yapılmış özel ağıl” (s. 1242); **GTS** *çiten* “kuzu ağılı” (s. 440).

Citen: Kafes (TA). “KTS” (s. 43)

citen: Kafes. 11b/3. (TA)

Çiten: Kafes (TA). “KTS” (s. 52)

çiten: Kafes. 11b/3. (TA)

ƙovan ~ ƙovan “arı kovanı”

GTS *kovan* “Çoğunlukla toprak veya tahtadan yapılan arı barınağı”. (s. 1224).

Ƙovan: Arı kovanı (CC). krş.: ƙovan. “KTS” (s. 98)

ƙovan: Arı kovanı (CC).

Ƙovan: Arı kovanı (İH). krş.: ƙovan. “KTS” (s. 155)

ƙovan: Arı kovanı. 24. (İH).

Yaṭuḳ: Tavşan yuvası (TA). “KTS” (s. 315)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “tavşan yuvası” anlamına gelen “yaṭuḳ” sözcüğüne yer verilmemiştir.

yaṭuḳ: Tavşan yuvası. 11b/11. [H 103, K 126] (TA)

3.5. Hayvan Yiyeceklerine İlişkin Adlar

‘alef (Ar.): Hayvan yemi (BV, İM). “KTS” (s. 7)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde ‘alef sözcüğü bulunmaktadır.

‘alef: Hayvan yemi. 249a/2. (İM)

◆ *taḳı yoḳdur işlegen ḥayvānlarda taḳı ‘alef yigenlerde taḳı yük kötürgenlerde zekāt yoḳ.*

‘alef: Ot, saman, hayvan yemi. bk. ‘alīḳ. 47/7. (KH)

◆ *Ve daḥı azgine ‘alef yidürüp azgine su içürmek gerek.*

‘alīḳ (Ar.): Hayvana bir defada verilen yem (BV, KH). “KTS” (s. 7)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde ‘alīḳ sözcüğüne yer verilmemiştir.

‘alīḳ: Yem. 27/4. (KH)

◆ *Ve daḥı ‘alīḳ [çeynemekden] zaḥmet görür.*

Aş: Yem, tahıl (CC). “KTS” (s. 14)

DLT aş “yemek, aş” (c. I., s. 20-10; c. II., s. 73-10; c. III., s. 31-22); **EDTP** aş “food” in a broad sense (s. 253); **EUTS** aş “aş, yiyecek, yemek” (s. 15); **GTS** aş “yemek” (s. 135).

aş: aş, yemek; yem, tahıl. 16, 4. (CC).

Çuz: Keten ve pamuk artığından olan yem (CC). “KTS” (s. 54)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *çuz* sözcüğü yer almamaktadır.

çuz: Keten veya pamuk artığından olan yem. 91, 14. (CC).

Fig: (Hayvan yemi olan) fiğ (İH). “KTS” (s. 83)

DS *fik* “hayvan yemi” (s. 1864); **GTS** *fiğ* “Yun. bot. Baklagillerden, hayvan yemi olarak yetiştirilen bir bitki (*Vicia sativa*)” (s. 700).

fiğ: Hayvan yemi olan malum ekindir. Konya’da *fink* derler. 21. (İH)

Pus: Hayvan yemi (TZ). “KTS” (s. 216)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *pus* sözcüğü yer almamaktadır.

pus-: Hayvan yemi. *Bk.:* *pursla-*. 25. a. -6. (TZ)

Pursla-: Hayva na yem vermek. *Bk.:* *pus. -dı:* 26. a. -12. (TZ)

yem ~ yim “hayvan yiyeceği”

DLT *yém* “azık, yemek, taam” (c. I., s. 480-17, c. III., s. 144-24); **GTS** *yem* “havyan yiyeceği” (s. 2163).

Yem: Yem , hayvan yiyeceği (Kİ, TZ). krş.: yim. “KTS” (s. 318)

yem: Taam olup hayvan yemine dahi itlak olunur. 98. (Kİ)

yem: Yem. 23. b. -10, 84. a. -12. (TZ)

Yim: Yem (BV, TA). krş.: yem. “KTS” (s. 323)

yim: Yem. 38b/7. [*H yim/yem* 108, *K* 129] (TA)

3.6. Hayvan Fiillerine İlişkin Adlar

Ağır-: (eşek) Anırmak (Kİ). “KTS” (s. 3)

DS *anırmak* “eşek bağırarak, anırmak” (s. 270); *angıramak* “eşek bağırarak, anırmak” (s. 266); **GTS** *anırmak* “eşek bağırarak” (s. 99).

ağırdı: Anırdı (eşek), 16. (Kİ)

‘anak’⁹(Ar.): Yürüyüş, hayvan yürüyüşü. (MG, İN). “KTS” (s. 9)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde ‘*anak*’ sözcüğü yer almamaktadır.

‘anak: At ve devenin bir çeşit adımlarını açıp boyunlarını uzatarak hızla yürümesi. 98a/9. (İN)

◆ *ve dahı, ‘anak’ yürütmek ve dahı atğa dört yirde yarar edebler öğretmek gerek...*

‘anak: Yürüyüş, hayvanların yürüyüşü. 13a/7. (MG)

◆ *ķılsañ kim ol saña seyr ‘anakda taķı tabı’at ve ‘adet bolsa...*

Bağır-: (Koyun) melemek (İH). “KTS” (s. 21)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “*koyun melemesi*” anlamına gelen “bağır-” sözcüğüne yer verilmemiştir.

bağırarak: Bağırdı – koyun için ses çıkardı, meledi. 10. (İH)

⁹ Kitābü’l Hayl’in İstanbul yazmasında ‘anak’ olarak okunan bu sözcük, aynı eserin Paris yazmasında ‘unuğ’ olarak okunmuştur.

bozlamak ~ buzlamak “deve bağirtisi”

DS *bozlamak* “bk.: bozulamak” (s. 751); *bozulamak* “deve acı acı bağirmek” (s. 752); **GTS** *bozlamak* “hlk. Deve bağirmek” (s. 319); **TS** *bozlamak* “bağirmek, böğürmek” (s. 661).

bozla-: Kükremek, azmak (TZ). “KTS” (s. 35)

bozla-: Kükremek, azmak. Bk.: kökre-. 8. b. -7. (TZ)

Buzladı: Devenin bağirtisi (Kİ). “KTS” (s. 39)

buzladı: Devenin bağirtisi, [buzlamaq fiilinden mazı]. 31. (Kİ)

Bula-: (köpek için) kuyruk sallamak (İH). “KTS” (s. 37)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *bula-* sözcüğüne rastlanmamıştır.

bulamak: Köpek kuyruk buladı = salladı. Yaltaklandığı zaman yapar. 10. (İH)

Cimāh (Ar.): Atın binicisini istememesi (BV). “KTS” (s. 43)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde *cimāh* sözcüğü yer almamaktadır.

Çaħar-: Ötmek (CC). “KTS” (s. 45)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çaħar-* sözcüğü yer almamaktadır.

çaħar-: Ötmek. (CC)

◆ ...*tavoh çaħara-dır. 113-5.*

Çamuşluk: Beygirin oynaması, hoplaması (İH). “KTS” (s. 46)

TS *çamuşluk* “haşarılık, huysuzluk” (s. 820); *camışlık* “haşarılık, huysuzluk” (s. 748).

çamuşluk: Çamuşluk – ham, harın beygirin oynaması, hoplaması. 14. (İH)

Çenle-: Köpeğin dayak yeyip ağlar gibi ürmesi. (İH)

DS *çenlemek* “köpek can acısından havlamak, haykırmak” (s. 1139); *çenilemek* “köpek can acısından havlamak, haykırmak” (s. 1138); **GTS** *çenilemek* “*hlk.* Canı yanan köpek ağlar gibi acı acı ses çıkarmak” (s. 415); **TS** *çeñlemek* “köpek acı acı bağırarak” (s. 856); *çeñilemek* “bk.: çeñlemek” (s. 856).

çenlemek: Çenledi, it-köprk dayak yeyip ağlar gibi ürdü. 14. (İH)

Çıla-: At terlemek (BV). “KTS” (s. 50)

DS *çilemek* “terlemek, nemlenmek” (s. 1216).

Çint kır-: Kuşun uçarken cıvık pislemesi (İH). “KTS” (s. 52)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *çint kır-* sözcüğü yer almamaktadır.

çint kır-: çint kırdı. Eski kitaplarımızda (çın kırdı) kuş uçarken (vıç) diye cıvık pisledi. 14. (İH)

Dalpın-: (Kuş) Debelenmek, çırpınmak (İH). “KTS” (s. 55)

DS *dalpınmak* “mücadele etmek”. (s.1347)

Dez-: Ürküp sürüden ayrılmak (Kİ). “KTS” (s. 60)

DS *tezmek* “başını alıp gitmek, (hayvanlar için kullanılır)” bk.: tezik. (s. 3907); *tezikmek* “başını alıp gitmek, (hayvanlar için kullanılır)” (3906); *tezimek* “ürkmek” (s. 3907).

dezdi [Türkm.]: Ürküp sürüden ayrıldı. 48. (Kİ)

enre- ~ **inra-** “kükremek, inlemek”

DLT *inğra-* “deve inlemek” (c. I., s. 120-18); **TS** *iñra-* “bk. añra-” (s. 166); *añra-* “homurtulu ses çıkarmak, haykırmak, kükremek” (s. 1951).

Eñre-: Kükremek (TZ). “KTS” (s. 74)

eñre-: *Kükremek. 18. b. -6. (TZ)*

Inra-: İnlemek, haykırmak, (Aslan için) kükremek (İH). “KTS” (s. 101)

inra-: *Arslan haykırmak, bu kabil bağırmarlar; diğər manası (inlemek)tir. 5. (İH)*

Ginren-: Hayvanın yaramazlaşması, huylanması (İH). “KTS” (s. 87)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ginren-* sözcüğü yer almamaktadır.

ginrendi: *Hayvan harınladı, yaramazlandı, isyan etti. Binite, tımara karşı huylandı. 27. (İH)*

Ġulğul (Ar.): Kuşların ötmesi, bülbülün feryadı, ötüşmesi (GT). “KTS” (s. 87)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ğulğul* sözcüğü yer almamaktadır.

Ĥaran (Ar.): Atın çifte atma ve ısırma huyunu öğrenmesi (BV). “KTS” (s. 92)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *ħaran* sözcüğü yer almamaktadır.

Hav: Atın bir kavis çizerek tekrar geldiği yola, çizgiye geri dönmesi (MG). “KTS” (s. 94)

hav: *Atın bir kavis çizerek tekrar geldiği yola (çizgiye) geri dönmesi. 15b/3. (MG)*

◆ *taķı aniñ üzere devr kılğıl taķı hav itgende...*

İnçkır-: Gagalamak, gaga vurmak (İM). “KTS” (s. 101)

Araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde “gagala-” anlamına gelen “İNÇKIR-” sözcüğüne yer verilmemiştir.

İNÇKIR-: Gagalamak, gaga vurmak. 188a/7. (İM)

◆ *Taķı kerāhiyyet turur İNÇKIRMAK ĥorāz tafuķ kibi.*

İkeş- ~ İrik “hayvanın taşkın hareketler yapması”

DS erik- “Azmak, taşkın hareketler yapmak.” (s. 1769)

İkeş-: (Hayvan) hamlamak, şımarmak (İH). “KTS” (s. 108)

İkeşti: Hayvan harınladı, ekeleşti, hamlaştı, şıardı. Bir de (ek) maddesinden- dayandı, bitişti, eklendi. 5. (İH)

İrik-: (Hayvan) korkup aykırı hareket etmek (İH). “KTS” (s. 113)

İrikdi: İrikdi – hayvan korkup arkuru hareket etmek. 3. (İH)

Kalkı-: (Balık için) Batıp çıkmak, oynamak (İH). “KTS” (s. 124)

DS *kalgı-* “atlamak, sıçramak” (s. 2609); **GTS** *kalgı-* “hık. Sıçramak, fırlamak, şaha kalkmak” (s. 1044); **TS** *kalgı-* “bk. kaklı-” (s. 2183); *kaklı-* “sıçramak, hoplamak, kalkmak (s. 2188).

kalkıdı: Kalkıdı balık su üzerinde - battı çıktı çabaladı, oynadı. 23. (İH)

Kaşın-: (At) işeme (TA). “KTS” (s. 130)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “atın işemesi” anlamına gelen “KAŞIN-” sözcüğüne yer verilmemiştir.

kaşın-: (At) işemek. 13b/8. [H 91, K 160] (TA)

Katıl-: (Hayvanlar için) Cinsi ilişkide bulunmak (KFT).

TS katılmak “bazı hayvanların erkeği dişileri arasına girmek veya salıverilmek”. (s. 2348)

Kavla-: (Yılan için) kabuğundan çıkmak (Kİ). “KTS” (s. 132)

DS kavla- “soyunmak” (s. 2690); **GTS kavla-** “kabarıp dökülmek, soyulmak” (s. 1110); **TS kavla-** “tüyü dökülmek, derisi ve kabuğu soyulmak” (s. 2358).

kavladı: Yılan kabuğundan çıktı. 76.(Kİ)

Kekilde-: Tavuk yumurtlarken vak vak ses çıkarmak (İH). “KTS” (s. 136)

DS kakılda- “Tavuk yumurtlarken gıdıklamak”. (s. 2602).

kekildemek: Tavuk yumurtlarken kekildededi; vak vak diye ses çıkardı. 26. (İH)

Kelpildet-: Kuş kanadını sallar gibi hafif kımıldatmak (İH). “KTS” (s. 137)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “kuşun kanadını sallar gibi hafif kımıldatması” anlamına gelen “kelpildet-” sözcüğüne yer verilmemiştir.

kelpildetmek: Kuş kanadını sallar gibi hafif, lâtif kımıldatmak ki gayet az, sesinden ziyade lâtif rüzgârlarından anlaşılır. 27. (İH)

kişine- ~ kişme- “atın kişnemesi”

DLT kişne- “kişnemek” (c. III., s. 302-21); **GTS kişne-** “at, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak” (s. 1189).

Kişine-: (Atlar için) kişnemek, (insanlar için) kahkaha ile gülmek (CC). krş.: kişne-. “KTS” (s. 150)

kişine-: Kişnemek. 113-4. (CC)

◆ *yulki kişiney-dir.*

Kişne-: (Atlar için) kişnemek, (insanlar için) kahkaha ile gülmek (BM, CC, Kİ, TA, TZ). krş.: kişine-. “KTS” (s. 150)

kişne-: Kişnemek. 120-35. (CC)

kişne-: Kişnemek. 13b/7. [H 97, K 146] (TA)

Kişne-: Kişnemek. 23. a. -4. (TZ)

Koğur-: Güvercin gibi kuşların ötmesi (İH). “KTS” (s. 152)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *koğur-* sözcüğü yer almamaktadır.

koğurmak: Guğurdu – güvercin gibi kuşlar öttü. 23. (İH)

Korla-: (At için) yem torbasını görünce boğazından ses çıkarmak (İH). “KTS” (s. 154)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *korla-* sözcüğü yer almamaktadır.

korladı at: At korladı - yem torbasını görünce boğazından ses çıkardı. 21. (İH)

Koyul-: (Köpek için) ulumak (Kİ). “KTS” (s. 155)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *koyul-* sözcüğü yer almamaktadır.

koyuldu: (Köpek) uludu. 77. (Kİ)

Kulna- : (At) doğurmak (Kİ). “KTS”. (s. 162)

DS kulunlamak “hayvanlar doğurmak” (2998); **GTS kulunlamak** “kısarak veya eşek yavrulamak” (s. 1251); **TS kulunla-** “kısarak yavrulamak” (s. 2729).

kulnadı: Kulan yahut tay doğurdu. 74. (Kİ)

Ƙuzla-: Kuzulamak, koyun yavrulamak (KFT). “KTS” (s. 166)

DS *kuzlamak* “hayvanlar yavrulamak, doğurmak” (s. 3022); **GTS** *kuzulamak* “koyun yavrulamak” (s. 1276); **TS** *kuzlamak* “doğurmak” (s. 2764).

Mavla-: (Kedi) miyavlamak (İH). “KTS” (s. 178)

DS *mavlamak* “çiftleşmek isteyen kedi bağırarak, miyavlamak” (s. 3137); *mavlamak* “kedi, bağırarak” (s. 3137); **TS** *mavlamak* “kedi miyavlamak” (s. 2798).

mavladı kedi: Kedi mavladı. 29. (İH)

Mula-: İnek bağırarak (Kİ). “KTS” (s. 187)

TS *molamak* “öküz ve inek böğürmek” (s. 2810); *mölemek* “bk. molamak” (s. 2810).

muladı: İnek bağırırdı. 88. (Kİ)

Rehvār (Far.): Atın sarsmadan yürüyüşü (KH). “KTS” (s. 218)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *rehvār* sözcüğü yer almamaktadır.

rehvār: Atın ayaklarının aynı anda yerden kesilip ileri atılması ile gerçekleşen bir yürüyüş stili. 4/1. (KH)

◆ *Ve biri tözer bolur, ve biri rehvār bolur.*

Rehvārлік (Far. Tü.): Atın sarsmadan yürüyüş tarzı (KH). “KTS” (s. 218)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *rehvārлік* sözcüğü yer almamaktadır.

rehvārлік: Atın rahvan yürümesi, koşması. 68/7. (KH)

◆ *Ve dahı rehvārлік öğretmek bolsa yāhoz taraqlu itmek bolsa, ancılayın yörüt, az az öğrenür.*

Sakra-: (saksagan gibi kuşlar için) ötmek (İH). “KTS” (s. 224)

GTS *şakramak* “şakımak” (s. 1845).

sakramak: Sakradı - saksagan gibi kuşlar öttü. 18. (İH)

Sanla-: (Kuş, hayvan) pislemek (İH). “KTS” (s. 226)

DLT *sanğla-* “kuş pislemek” (c. III., s. 403-20); *sanğlat-* “kuş pislemek” (c. II., s. 359-9).

sanlamak: Sanladı- kuş, hayvan pisledi. 18. (İH)

Saraça: Hayvanın zekası ve sür’atli hareketi (Kİ). “KTS” (s. 227)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *saraça* sözcüğü yer almamaktadır.

saraça: Hayvanın zekası ve suretli hareketi. 52. (Kİ)

Segirt: Koşmak, (atı) koşurmak (KH, TA). “KTS” (s. 230)

DS *segirtmek* “koşmak” (s. 3564); *seyirtmek* “koşmak” (s. 3596); **GTS** *seyirtmek* “koşmak” (s. 1744).

segirt-: Atı sürmek, koşmak, sıçtarmak. 58/4. (KH)

◆ *Ve dağı andan şoñra yigirmi güne degin atı segirtmek gerek.*

Seyrānī (Ar.): Atın bir yürüyüş şekli (KH). “KTS” (s. 233)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *seyrānī* sözcüğü yer almamaktadır.

seyrātī (<Ar. seyrānī) : Atın yavaş yürüyüşü. 71/3. (KH)

◆ *Ve dağı ancılayın seyrātī arğun yöritmegın öğretmek gerek lañif-
lıgıla.*

Sinilde-: (Köpek) açlıktan havlamak (Kİ). “KTS” (s. 237)

DS *siñilemek* “köpek ve köpek enikleri için içlerini çeke çeke inlemek” (s. 3640).

siñildededi: Köpek açlıktan havladı. 54. (Kİ)

Sürçe-: (At için) ayağı kayıp diz üstü düşmek (BM). “KTS” (s.)

DLT *sürç-* “sürçmek, ayak kaymak” (c. III., s. 420-19); **DS** *sürçmek* “ayak takılıp sendelemek” (s. 3717); **GTS** *sürçmek* “yürürken yanlış adım atıp dengesini yitirmek” (s. 1829).

Süksük (Far.): Atın düzgün ve sür’atli olmayan bir çeşit yürüyüşü (MG). “KTS” (s. 244)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *süksük* sözcüğü yer almamaktadır.

süksük: Atın düzgün ve süratli olmayan bir çeşit yürüyüşü. 28b/1,31b/2. (MG)

◆...saña hadd ayıtduk tağı arğun süksük birle devr kılğıl...

Süksükle-: Atı süksük tarzında yürütmek (MG). “KTS” (s. 244)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *süksükle-* sözcüğü yer almamaktadır.

süksükle-: Atı süksük tarzında yürütmek. 6b/7, 13b/3, 13b/2, 13b/5 (MG)

◆... tağı atnı süksük-legendede dāyim izer içinde kılakda...

Taraçalı: Ata tarakalı yürüyüşünü öğretmek (KH). “KTS” (s. 263)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *taraçalı* sözcüğü yer almamaktadır.

taraçlı: Atın zikzak bir hat üzerinde hareket etmesi. 68/8. (KH)

◆ *Ve dahı rehvärlik öğretmek bolsa yāhōz taraçlı itmek bolsa...*

‘uqal (Ar.): Atın yürürken ayağını yere sürtmesi (İN). “KTS” (s. 292)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde ‘*ukal* sözcüğü yer almamaktadır.

‘ukāl: Atın yürürken sık sık topallaması. 35/3. (KH)

◆ *‘ukāl didükleri oldurur kim at yöriyecek ayagın çok yire urur bolur.*

Ür-: (Köpek için) ürmek, ulumak, havlamak (BM, CC, GT, Kİ). “KTS” (s. 298)

DLT *ür-* “üflemek; ürmek, havlamak” (c. I., s. 164-21); **DS** *ür-* “havlamak” (s. 4070); **GTS** *ürü-* “havlamak” (s. 2061).

ür-: Ürmek, havlamak. 113-1, 113-17. (CC)

ür-: Havlamak. 72b/1. (GT)

◆ *Çārsu köpekleri tazuları gördükçe ırakdan ürer ve yakın gelmez.*

ürdü: Havladı. 10. (Kİ)

Yayala-: (Kuş için) yere yakın uçmak (İH). “KTS” (s. 316)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “kuşun yere yakın uçuşu” anlamına gelen “yayala-” sözcüğüne yer verilmemiştir..

yayaladı kuş: Kuş yayaladı - yere yakın uçtu, yere yayılır gibi. 32. (İH)

Yıl-: (Kuşun) kanadını hareket ettirmeyip akar gibi süzülmesi (İH). “KTS” (s. 321)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde “kuşun kanadını hareket ettirmeden uçuşu” anlamına gelen “yıl” sözcüğüne yer verilmemiştir.

yılmak: Yıldı ağzı - ağzı yıldı - çarpıldı, büzüldü, kötüleşti; yıldı kuş - kuş kanadını hareket ettirmeyip akar gibi süzüldü; yıldı yay - yay yıldı - eğildi, büküldü, büzüldü, çarpıldı. (İH)

Yılan sivle-: Yılanın yuvasına akması (İH). “KTS” (s. 321)

Araştırmamızda kullanılan sözlüklerde *yılan sivle-* sözcüğü yer almamaktadır.

yılan sizledi: Yılan zivedek kaydı, yuvadan aktı.17. (İH)

Yi-: Kurt, böcek kemirmek (MG). “KTS” (s. 322)

GTS ye- “ısırmak” (s.2162).

yi-: Yemek, kurt (böcek) kemirmek. 81b/2, 81b/5. (MG)

◆... *tağı katığ titregen bolğay tağı kurt yigen bolğay...*

Yort-: (Atı) dört nala koşturmak, hızla gitmek, kaçmak (GT). “KTS” (s. 327)

DLT *yort-* “dört nala koşturmak; bir işe başlamak üzere yürümek” (c. III., s. 435-4); **DS** *yortmak* “koşmak” (s. 4298); **GTS** *yortmak* “hık. Koşmak” (s. 2194); **TS** *yortmak* “koşmak, devamlı yol yürümek, sefer etmek.” (s. 4672)

* GT’de “yort-” sözcüğüne raslanılmamıştır.

Yozla-: (Koyun) kısır kalmak (İH). “KTS” (s. 327)

DLT *yoza-* “-kısırdan başka hayvan- kısır kalmak” (c. III., s. 88-22).

* İH’de “yozla-” sözcüğüne raslanılmamıştır.

DEĞERLENDİRME

Araştırmamızın esasını teşkil eden Kıpçak Türkçesinde Hayvan Adları ve Kavram Alanı bölümlerinde elde edilen veriler, aşağıda düzenlenip değerlendirmeleri yapılmıştır.

Tablo 1. Omurgasızlar

	Omurgasızlar		Toplam
	Solucanlar	Eklem bacaklılar	
Sayı	10	99	109
Yüzde	9,17	90,83	100

Araştırmamızda % 9,17 oranıyla 10'u solucan ve % 90,83 oranıyla 99'u eklem bacaklı olmak üzere 109 omurgasız hayvan adı vardır.

Tablo 2. Omurgalılar

	Omurgalılar					Toplam
	Balıklar	Kurbağalar	Sürüngenler	Kuşlar	Memeliler	
Sayı	15	5	35	234	231	520
Yüzde	2,88	0,96	6,73	45	44,4	100

Araştırmamızda % 2,88 oranıyla 15 balık, % 0,96 oranıyla 5 kurbağa, % 6,73 oranıyla 35 sürüngen, % 45 oranıyla 234 kuş ve % 44,4 oranıyla 231 memeli olmak üzere 520 omurgalı hayvan adı vardır.

Tablo 3. Verilerin Bölümlere Göre Dağılımı¹⁰

	DHA	HİTA	HHİA	HKTİA	HYAİA	HYİA	HFİA	Toplam
Sayı	729	6	39	62	12	8	58	914
Yüzde	79,75	0,65	4,26	6,78	1,3	0,87	6,34	100

914 madde başının 729'u % 79,75 oranıyla doğrudan hayvan adları, 6'sı % 0.65 oranıyla hayvanlara ilişkin topluluk adları, 39'u % 4,26 oranıyla hayvan hastalıklarına ilişkin adlar, 62'si % 6,78 oranıyla hayvan koşum takımlarına ilişkin adlar, 12'si %1,3 oranıyla hayvan yaşam alanlarına ilişkin adlar, 8'i % 0,87 oranıyla hayvan yiyeceklerine ilişkin adlar ve 58'i % 6,34 oranıyla hayvan fiillerine ilişkin adlardır.

Tablo 4. Verilerin Sözlüklere göre Dağılımı

	DLT	DS	EDTP	EUTS	GTS	TS	Toplam
Sayı	120	164	19	40	205	88	636
Yüzde	18,86	25,78	2,98	6,28	32,23	13,83	100

¹⁰ DHA: doğrudan hayvan adları, HİTA: hayvanlara ilişkin topluluk adları, HKTİA: hayvan koşum takımlarına ilişkin adlar, HYAİA: hayvan yaşam alanına ilişkin adlar, HYİA: hayvan yiyeceklerine ilişkin adlar, HFİA: hayvan fiillerine ilişkin adlar.

636 madde başının 120'si % 18,86 oranıyla Dīvānū Lügāti't-Türk'te, 164'ü % 25,78 oranıyla Derleme Sözlüğünde, 19'u % 2,98 oranıyla An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish'te, 40'ı % 6,28 oranıyla Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü'nde, 205'i % 32,23 oranıyla Güncel Türkçe Sözlükte ve 88'i % 13,83 oranıyla Tarama Sözlüğünde yer almaktadır.

Tablo 5. Verilerin Yabancı Dillere Göre Dağılımı

	Ar.	Far.	Moğ.	Erm.	Yun.	Slv.	Toplam
	101	39	5	1	1	1	148
Yüzde	68.24	26.35	3.37	0.67	0.67	0.67	100

148 madde başının 101'i % 68,24 oranıyla Arapça, 39'u % 26,35 oranıyla Farsça, 5'i % 3,37 oranıyla Moğolca, 1'i % 0,67 oranıyla Ermenice, 1'i % 0,67 oranıyla Yunanca, 1'i % 0,67 oranıyla Slavcadır.

Tablo 5.1. Yabancı Dillerden Kıpçak Türkçesine Geçen Sözcükler

Ar.	Far.	Moğ.	Erm.	Yun.	Slv.
ablak	ahūr	karçağa	hawaslan	semer	şova
abraş	bars	karçığa			
ʿakreb, ʿalef	bedene	kunaçın			
ālet, ʿalīk	būlbūl	tothar			
ʿanak, ʿaran	delā	silevsün			
aʿsam, aşkar	deşni				
aṭṭur, ʿazāz	ecdehā				
aʿzel	eçdihā				
baqq	ejdehā				
bedene (II)	ejderhā				

PDF Eraser Free

berbāt	fil, ħar				
būķalemūn	ħoraz				
cereb	ħoroz, ħorūs				
cimāħ	hümāy				
cimāl	ħūdūrda				
deħas	leklek				
dibe	mār				
durrāc	meşeş				
ebħaħ	mūr				
edbes	murğ				
eden	neheng				
edhem	palang				
esed	pars				
faķme	peleng				
fesaħ	pīl				
ğazāl, ġazel	rehvār				
ğulğul	sansar				
ğurāb	savsar				
ħalıfe	şu'bán				
ħanāzīr	susmār				
ħaran	süksük				
ħarūn	şahin				
ħayl	şīr				
hecīn	tāzī				
hezīme	taş				
ħıķāk, ħıķka	ţūţī				
ħımār	zağ				
ħınzīr	zenbūr				
ħudde					
ħumme					
ħummiye					
ħuya					
ħuyye					
ibn-i meħāz					
ķali'					
ķare					
ķatar, ķaţţār					
ķerkes					
ķeskeri					
ķıţār, ķilāsfer					
ķu'aş, leklek					
licām					
maħafte					
maħħāre					
mahmel					

PDF Eraser Free

maḥmil					
ma‘taḥ					
maymūn					
merkeb					
meymūn					
mihmāz					
muḥrif					
nāḳa, na‘al					
na‘l, nefḥa					
neml, niḳris					
nusūr, reḥsa					
sa‘f, sa‘fe					
ṣeniy					
ṣeniyye tife					
seraṭān, serc					
seyrānī					
ṣıla‘					
ṣuda‘					
ṣuḳāk					
ṭāfi					
tarḳa					
taus					
ṭāvūs					
tevṣe					
‘ukal					
vaṭvaṭ					
żabbe					
żafere					
zerāric					
zibeh					

SONUÇ

Araştırmamızdan elde ettiğimiz veriler değerlendirilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Taranan Kıpçak Türkçesi eserlerinde hayvanlara ilişkin söz varlığını yansıtan farklı 914 madde başı bulunmaktadır. Bu madde başlarının 729'u doğrudan hayvan adlarıdır. Hayvan adlarının ise 234'ünü kuşlar, 231'ini memeliler, 35'ini sürüngenler, 15'ini balıklar ve 5'ini kurbağalar oluşturmuştur.

“Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları” bölümünde 6 farklı madde başına ulaşılmıştır. Buradan madde başlarının ve kullanım alanlarının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

“Hayvan Hastalıklarına İlişkin Adlar” bölümünde 39 farklı madde başına ulaşılmıştır. Bu madde başlarının hepsi at hastalıklarından meydana gelmiştir. Bunlarının çoğunu Kıpçak Türkçesi Sözlüğünden tanıklıyoruz. Diğer çalışmalarda hayvan kavramı için önemli olan at hastalıkları ve onları tedavi yöntemleri ile ilgili terminolojinin yeterince işlenmediği sonucuna varabiliriz. Hastalık adlarının 25'i Arapça, 3'ü de Farsçadır. “Yağır” dışında başka hiçbir madde başı araştırmamızda kullandığımız sözlüklerde yer almamıştır.

“Hayvan Koşum Takımlarına İlişkin Adlar” bölümünde 62 farklı madde başına ulaşılmıştır. Bu sayının fazlalığı eski Türk kültüründe binek hayvanlarının kullanım sıklığı ile ilişkilendirilebilir. Bu sözcüklerin 10'u Arapça, 1'i de Yunancadır.

“Hayvan Yaşam Alanlarına İlişkin Adlar” bölümünde 12 farklı madde başına ulaşılmıştır. Az sayıda yaşam alanıyla ilgili madde başına ulaşılması, Türk kültüründeki konar – göçerlilikle ilişkilendirilebilir.

“Hayvan Yiyeceklerine İlişkin Adlar” bölümünde 8 farklı madde başına ulaşılmıştır. Bunların 2'si Arapçadır. Az sayıda madde başına ulaşılmasının nedeni hayvan yiyeceklerinin çoğunu aynı adı taşıması olabilir.

PDF Eraser Free

“Hayvan Fiillerine İlişkin Adlar” bölümünde farklı 58 madde başına ulaşılmıştır. Ulaşılan sayının çokluğu farklı hayvanların yaptığı aynı fiillere farklı adlar verilmiş olması olabilir.

Kıpçak Türkçesi eserlerinde tanıkladığımız madde başlarının 120’si Türk dilinin gerek Orta Türkçe gerek Eski Türkçenin en önemli sözlüğü olan Divânü Lügâti’t-Türk’te tanıklanmıştır.

Elde ettiğimiz verilere göre Kıpçak Türkçesi eserlerinde tanıklanan 205 madde başının güncel Türkçe sözlükte, 164 madde başının Derleme sözlüğünde, 88 madde başının Tarama sözlüğünde karşılığı bulunmuş, günümüz Türkiye Türkçesine yansması görülmüştür.

Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde 40 madde başı karşılık bulmuştur. Bu sayının azlığı Uygur Türkçesi metinlerinin daha çok dinî konuları ele almasıyla açıklanabilir.

Araştırmamızdan elde edilen verilere göre 102 madde başının Arapça, 38 madde başının Farsça, 5 madde başının Moğolca, 1 madde başının Ermenice, 1 madde başının Yunanca, 1 madde başının da Slavcadan Kıpçak Türkçesine geçtiği görülmüştür.

SÖZLÜK

-A-

Ablağ (Ar.): Siyah ve beyaz renkli at.
(KH)

Abraş (Ar.): Alaca benekli at, tüysüz yerlerinde uyuz gibi illeti olan at.
(KH)

Ağıl: Ağıl, koyun ve keçi sürülerinin gecelediği çit ve duvarla çevrili yer.
(KFT, Kİ)

Ağır-: (eşek) Anırmak. (Kİ)

Ağlak: Keçi yavrusu. (Kİ). *krş.:* avlak, oğlak, oğulak, ovlak, ulağ.

Ağzuluğ: At gemi. (CC)

Ahūr (Far.): Ahır, hayvan barınağı.
(BV, DM, TA)

Ak aş: As denilen derisi makbul hayvanın ak renklisi, kakım. (İH)

Ak az: Bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı at. (Kİ)

Ak pars: Beyaz pars. (Kİ)

‘ağreb (Ar.): Akrep, zehirli bir hayvan. (GT, İM, KFT)

Akruç: Kaçan beygirin yakalandığı ip, otlakta atın bağlandığı ip. (Kİ, TA)

Akulağaz: Telli turna, alaca kaz.
(BM)

Al: Doru at. (İH, Kİ)

Ala: Alaca at. (Kİ). *krş.:* alaça.

Ala: Benekli, alaca. (CC, GT, İM, KK, TZ). *krş.:* alaça.

Alaboğa: Büyük deniz hayvanı. (CC)

Alaça: Ala renkli at. (Kİ). *krş.:* ala.

Ala kidiş: Melez at. (TA)

Ala yapışkan: Balıkçıl. (BM)

‘alef (Ar.): Hayvan yemi. (BV, İM)

Ālet (Ar.): Alet, araç, savaş ve at donanımı. (İM, MG)

‘alīk (Ar.) Hayvana bir defada verilen yem. (BV, KH)

Aluğ: Hayvan esvabından olan şey, örtü palan vb. (Kİ)

‘anak (Ar.): Yürüyüş, hayvan yürüyüşü. (MG, KH)

Anğıt: Anğıt kuşu. (Kİ). *krş.:* anıt.

Anır: Pelikan kuşu. (DM)

Anıt: Anğıt kuşu. (İH, Kİ). *krş.:* anğıt.

‘aran (Ar.): Atın tabanından çıkan nasır. (KH)

Araslan: Arslan. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KH, TZ). *krş.:* arslan, aslan, astlan.

Arğan: Evcil köpek. (BM)

Argırmağ: Soyu iyi köpek. (TZ)

Arı: Arı, bal arısı. (TA)

Arkun: Yaban aygırı ile evcil kısraktan olan at. (BV)

Arslan: Arslan. (BM, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* araslan, aslan, astlan.

Aru: Arı, bal arısı. (DK, TA, TZ). *krş.:* arı.

Aru balı: Arı balı. (KK)

Arun: Uzun, büyük yılan. (DM)

Arvan: Dişi deve. (BM). *krş.:* arvana.

Arvana: Dişi deve. (DM). *krş.:* arvan.

Ās (Far.): Gelincik. (BM, DM)

A’sam (Ar.): Bir kolu ak olan at. (KH)

‘asel (Ar.): Bal. (BV, GT, KFT)

Aslan: Aslan. (DM). *krş.:* araslan, arslan, astlan.

Astlan: Aslan. (CC). *krş.:* araslan, arslan, aslan.

Aş: Yem, tahıl. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ)

Aşkar (Ar.): Doru at. (KH)

At: At. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KH, TZ). *krş.:* at.

At: At. (DM, KK, TA). *krş.:* at.

Atın: İğdiş edilmiş deve. (Kİ)

Atmaca toğan: Atmaca (TA).

Attur: Doru at. (DM)

Av: Balıkçıl. (CC)

Avlak: Keçi yavrusu, oğlak. (TZ). *krş.:* ağlak, oğlak, oğulak, ovlak, ulak.

Aygır: Aygır, damızlık erkek at. (BV, BM, DM, KK, KH, TA, TZ)

Ayıl: Semer kolanı. (TZ)

Ayrağ: Yaban keçisi. (TA)

Ayran: At ağılı, ahır. (CC)

Ayu: Ayı. (BM, BV, CC, DM, KK, KH, TZ)

Ayuğ: Lylek. (BM)

Ayvug: Ceylan. (BM). *krş.:* ayvuğ.

Ayvuk: Ceylan. (BM, TA). *krş.:* ayvuğ.

Az: Sarı renkli at. (BV, Kİ)

PDF Eraser Free

ʿazāz (Ar.): Otlarken yanına geleni ısırın at. (BV)

Azbar: At ahır. (TA)

Aʿzel (Ar.): Kuyruğu kıgır ve eğri olan at. (KH).

Azman: Yaşlı iken enetilmiş aygır. (Kİ)

-B-

Ba: Süt emen kısarak. (TA)

Babalağ: Eyer kolonlarının ucuna geçirilen ince kayış. (Kİ)

Baçin: Maymun. (BM)

Badanağ: Yelve kuşu. (TZ)

Bağa: Kaplumbağa veya kurbağa. (BM, GT, MG, TZ). *krş.:* bağa, boğa.

Bağır-: (koyun) Melemek. (İH)

Bağırtlak: Bağırtlak, orta büyüklükte bir cins göçebe ördek. (İH)

Bağa: Kaplumbağa veya kurbağa. (İM)

Bağk (Ar.): Bit. (İM)

Bala: Piliç. (Kİ)

Balaban: Atmaca. (BM, CC, DM, İM, TA, TZ)

Balaçuğ: Cıvciv, piliç. (CC)

Balığ: Balık. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* baluğ.

Balığ bey: Bir nevi balık. (Kİ)

Bal kırkutı: Bal arısı. (İM)

Baluğ: Balık. (CC). *krş.:* balık.

Barağ: Çoban köpeği. (İH, TZ)

Bars (Far.): Yaban kedisi, pars. (BM, DM, İM, Kİ, KK, TA). *krş.:* pars.

Basan: Köpeklere verilen ad. (Kİ)

Batuğ: Karabatak kuşu. (Kİ)

Bayğuş: Baykuş. (DM, TZ). *krş.:* baykuş.

Baykuş: Baykuş (GT, TA). *krş.:* bayğuş.

Bedene (Ar.): Kurbanlık için boğazlanan deve. (İM)

Bedene (Ar.): Bildircin. (DM, KK)

Berbâğ (Ar.): Kaz. (İM)

Besrek: Kızgın deve. (TZ). *krş.:* birsek.

Bev: Örümcek. (TZ). *krş.:* böv, böy.

Bey: Kısarak, dişi deve. (CC)

Beyen: Sincap. (Kİ)

Bıldırçın: Bıldırçın. (Kİ, TA). *krş.:* bıldırçın, böyürçin.

Bıldurçın: Bıldırcın. (BM). *krş.:* bıldırçın, böyürçin.

Bilçik: Kurt yavrusu. (TA)

Bisrek: Erkek ve kızgın deve. (Kİ, TZ). *krş.:* besrek.

Bit: Bit. (BV, CC, DM, Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ)

Boğa: Kaplumbağa veya kurbağa. (DM). *krş.:* bağa, bağa.

Boğa: Boğa, erkek tohumluk hayvan. (CC, KK, TA, TZ). *krş.:* buğa.

Boğra: Hörgüçlü erkek deve. (TA). *krş.:* buğra.

Borğatoy: Toy kuşu. (BM)

Borsuğ: Porsuk. (BM, Kİ)

Bota: Deve yavrusu. (İM, KK, TZ)

Bozla-: Kükremek, azmak. (TZ)

Böri: Kurt. (CC, GT, İM, KFT, KK, TZ). *krş.:* böri.

Börü: Kurt. (BM, CC, Kİ, TA). *krş.:* böri.

Böşek biti (Tkm.): Böcek biti. (TA)

Böv: Örümcek. (CC) *krş.:* bev, böy.

Böy (I): Akrep. (Kİ, TA). *krş.:* böyi, buy.

Böy (II): Örümcek. (TZ). *krş.:* bev, böv.

Böyi: Akrep. (BM). *krş.:* böy, buy.

Böyürçin: Bırdırcın. (Kİ). *krş.:* bıldırçın, bıldurçın.

Buğa: Boğa, erkek tohumluk hayvan. (BM). *krş.:* boğa.

Buğa (II): Yular. (CC)

Buğav: Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek. (DM). *krş.:* buğavı, bukağı, buğavuv, buvavı.

Buğra: Hörgüçlü erkek deve. (BM, Kİ). *krş.:* boğra.

Būḳalemūn (Ar.): Bukalemun. (GT)

Bula-: (köpek için) Kuyruk sallamak. (İH)

Bulan: Yaban eşiği. (TZ). *krş.:* bulnağ.

Bulnağ: Yaban eşiği. (Kİ). *krş.:* bulan.

Burundağ: Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey. (BM, CC, DM, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS, KH, TZ). *krş.:* burunduk, burunduruğ.

Burunduk: Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey. (Kİ, TA, TZ). *krş.:* burundağ, burunduruğ.

Burunduruğ: Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey. (Kİ). *krş.:* burundağ, burunduk.

Buvavı: Bukağı, kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek. (TZ). *krş.:* buğav, buğavı, bukağı, buğavuv.

Buy: Akrep. (TA). *krş.:* böy, böyi.

Buyurçuk: Yelve kuşu. (TZ)

Buzağı: Buzağı, dana. (BM, DM, İM, KFT, Kİ, TA). *krş.:* buzağu, buzav, buzavu, buzov.

Buzağu: Buzağı, dana. (KFT). *krş.:* buzağı, buzav, buzavu, buzov.

Buzav: Buzağı, dana. (CC, Kİ). *krş.:* buzağı, buzağu, buzavu, buzov.

Buzavu: Buzağı, dana. (CC). *krş.:* buzağı, buzağ, buzav, buzov.

Buzov: Buzağı, dana. (CC). *krş.:* buzağı, buzağ, buzav, buzavu.

Buzladı: Devenin bağırtısı. (Kİ)

Bükter: Hanımların deve üzerine koyup bindikleri beşik. (Kİ)

Bülbül (Far.): Bülbül. (CC, GT)

Bürçe: Bit, pire. (BM, CC, İH, İM, KF, Kİ, TA). *krş.:* büre, bürşe, pürşe.

Büre (Tkm.): Bit, pire. (BM, İH, TA). *krş.:* bürçe, bürşe, pürşe.

Bürşe: Bit, pire. (DM). *krş.:* büre, bürçe, pürşe.

-C-

Cereb (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Cılan: Yılan. (CC). *krş.:* ılan, yılan.

Cırlak: Toygar kuşu (İH). *krş.:* çırlayık.

Cibin: Sinek (TA). *krş.:* çibin, çibin, şibin.

Cimāh (Ar.): Atın binicisini istememesi. (BV)

Cimāl (Ar.): Erkek develer (BV).

Citen: Kafes (TA).

Cockça: Domuz yavrusu (DM). *krş.:* çocuk, çuçka.

-Ç-

Çağa: Tüyü henüz bitmemiş kuş yavrusu. (Kİ)

Çağal: Çakal (TA). *krş.:* şağal, şağal.

Çağan: Doğan kuşu. (Kİ)

Çahar-: Ötmek. (CC)

Çakır: Doğan (İH).

Çamuş: Talim görmemiş salma beygir (İH).

PDF Eraser Free

Çamuşluk: Beygirin oynaması, hoplaması. (İH)

Çapçuk: Serçe (Kİ). *krş.:* çibçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, çipçik, şıbşık, şıfşak, şıpşık.

Çarça: Tatarca'da bir kuş adı. (Kİ)

Çarlık: Kartal (TZ).

Çayan: Kırkayak, çıyan, akrep (İH). *krş.:* çıyan, şıyam.

Çekertige: Çekirge (TZ). *krş.:* çekirge, çekürge, çükürge.

Çekirge: Çekirge (DM, TA). *krş.:* çekertige, çekürge, çükürge.

Çekük: Kuş. (İH)

Çekürge: Çekirge (BM, İM, TZ). *krş.:* çekertige, çekirge, çükürge.

Çükürge: Çekirge. (Kİ) *krş.* çekertige, çekirge, çekürge.

Çenle-: Köpeğin dayak yeyip ağlar gibi ürmesi. (İH)

Çerçe: Serçe (Kİ). *krş.:* serçe, serşe, sirçe, sirşe, şerşe, şırşe.

Çerten: Sazan balığı (İM).

Çetik (t): Kedi (DM). *krş.:* çetük, şetik, şetük.

Çetük (Tü.): Kedi (BM, DM, GT, İH, İM, Kİ, TA, TZ). *krş.:* çetik, şetik, şetük.

Çibçuk: Serçe (TA). *krş.:* çapçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, çipçik, şıbşık, şıfşak, şıpşık.

Çibin: Sinek, karasinek (BV). *krş.:* cibin, çibin, şibin.

Çıla-: At terlemek. (BV)

Çıpçak: Serçe (BM). *krş.:* çapçuk, çibçuk, çipçık, çipçuk, çipçik, şıbşık, şıfşak, şıpşık.

Çipçık: Serçe (CC, İM). *krş.:* çabçuk, çibçuk, çipçak, çipçuk, çipçik, şıbşık, şıfşak, şıpşık.

Çipçuk: Serçe (İM, TA). *krş.:* çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçık, çipçik, şıbşık, şıfşak, şıpşık.

Çırlak: Cırcır böceği (CC).

Çırlavuk: Sesi suyun gürültüsüne benzeyen bir kuş (Kİ).

Çırlayık: Toygar kuşu (İH). *krş.:* cırlak.

Çıyan: Kırkayak, çıyan, akrep (İM, TA, TZ). *krş.:* çayan, şıyam.

Çi: Akbaba cinsinden bir kuş (BM, Kİ). *krş.:* çiy.

Çibiç: Bir yaşındaki oğlak (TA).

Çibin: Sinek, karasinek (BM, CC, GT, İM, Kİ, TA). *krş.:* cibin, çibin, şibin.

Çil: 1. Keklik (BM, CC, İH, Kİ).

PDF Eraser Free

Çint kır-: Kuşun uçarken cıvık pislemesi. (İH)

Çipçik: Serçe (CC). *krş.:* çapçuk, çibçuk, çipçak, çipçık, çipçuk, şıbşık, şıfşak, şıpsık.

Çiten: Kafes (TA).

Çiy: Akbaba cinsinden bir kuş (TA). *krş.:* çi.

Çobān aldağucu: Çoban aldatan denilen küçük bir kuş (İH).

Çoğan: Doğan, şahin. (BM)

Çuçka: Domuz yavrusu (TA). *krş.:* cocka, çocuk.

Çura: Küçük bir cins yırtıcı kuş, av kuşu, cura (CC).

Çuz: Keten ve pamuk artığından olan yem (CC).

Çüve: Baykuş (BM).

Çüvşen: Baykuş (BM).

-D-

Dağuk: Tavuk (TA). *krş.:* dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, toğuk.

Dağuk: Tavuk (TA). *krş.:* dağuk (II), tafuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, toğuk.

Dalpın-: (kuş) Debelenmek, çırpınmak. (İH)

Danğuz: Domuz (TZ). *krş.:* danğkuz, donkuz, toğuz, toñuz, tonguz, ÷onguz.

Danğkuz: Domuz (TZ). *krş.:* danğuz, donkuz, toğuz, toñuz, tonguz, ÷onguz.

Davar: Koyun, keçi cinsinden hayvan (BM, Gİ, İH, KF, KFT, MS). *krş.:* tafar, tavar, tuvar.

Davlum: Ata eyerin bağlandığı yer (İH).

Davuşağan: Tavşan (BM). *krş.:* tavşan.

Deglügeç: Delice kuşu (TA). *krş.:* devlengeç, devlingeç, devlügeç, tevlengeç, tevlügeç, tülüveç.

Dehas (Ar.): Toynak ile tüy arasındaki ağrı (BV).

Deke: Teke, erkek keçi (Kİ). *krş.:* teke.

Delā (Far.): Sansar (CC).

Delice doğan: Akbaba, çaylak (İH). *krş.:* delü toğan.

Delü toğan: Akbaba, çaylak (BM). *krş.:* delice doğan.

Depküç: Mahmuz (Kİ). *krş.:* tepkeç.

Dergü: At eyerinin arkası (Kİ). *krş.:* terkü.

PDF Eraser Free

Deşnī (<Far. **deştī**) : Atın karnında isiliklerin çıkması ve bunun bütün vücuda yayılması. *bk.* deştī KH)

Deştī (< Far. **deştī**) : Atın karnında isiliklerin çıkması ve bunun bütün vücuda yayılması. *krş.* deşnī. KH)

Deve: Deve (BM, DM, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK). *krş.:* teve, tife, tive, töve, tüve.

Deve balık: Dilfin isminde büyük balık, 50. (Kİ)

Deve kuş: Deve kuşu (BM, Kİ, KK). *krş.:* deve kuşu, deve kuşu, teve kuş.

Deve kuşu: Deve kuşu (DM). *krş.:* deve kuş, deve kuşu, teve kuş.

Deve kuşu: Deve kuşu (İH). *krş.:* deve kuş, deve kuşu, teve kuş.

Devlengeç: Delice kuşu (TZ). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlüğeç, tevlengeç, tevlüğeç, tülüveç.

Devlingeç: Delice kuşu (KK). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlüğeç, tevlengeç, tevlüğeç, tülüveç.

Devlüğeç: Delice kuşu (İH, TA). *krş.:* deglüğeç, devlengeç, devlingeç, tevlengeç, tevlüğeç, tülüveç.

Dez-: Ürküp sürüden ayrılmak. (Kİ)

Dibe (Ar.): Atın uyatlığını şişirten hastalık (KH).

Dilkü: Tilki (Kİ). *krş.* tilkü, tülki, tülkü.

Donğuz: Domuz (KK). *krş.:* danguz, danğuz, tağuz, toñuz, tonguz, ÷onguz.

Donğuz kırtı: Gübre böceği, bok böceği (KK). *krş.:* koñuzan kırt, tonguzdan kırdı.

Duğ: Toy kuşu (Kİ).

Duna: İki yaşındaki sığır, dana (TZ). *krş.:* tana, țana.

Durğay: Toygar kuşu (BM). *krş.:* turğay.

Durrāc (Ar.): Bir cins keklik, keklik cinsinden olan turaç kuşu (GT).

Dünen: Dört yaşındaki tay. (TA)

Dümre: İçinde hayvanların yem verilen torba (İM).

Düvde: Küçük solucan (BV).

-E-

Ebħaħ (Ar.): Ayaklarını yanlara doğru genişçe atarak kusurlu yürüyen at (KH).

Ecdehā (Far.): Büyük yılan (DM). *krş.:* eçdihā, ejdehā, ejderhā.

PDF Eraser Free

Eçdihā (Far.): Büyük yılan (TZ).
krş.: ecdehā, ejdehā, ejderhā.

Eçek: Eşek (TZ). *krş.:* eşek, işek, yeşek.

Eçki: Keçi, teke (BM, CC, KFT, Kİ, TA). *krş.:* içki, içkü, ikşi, işke, işki.

Edbes (Ar.): Rengi ne kıvıll ne siyah olan at. (KH)

Eden (Ar.): Ön ayakları kısa, arka ayakları uzun at (BV).

Edhem (Ar.): Her tarafı siyah olan at (KH).

Eger: Eyer (İH). *krş.:* egir, eyer, iyer, izer.

Egir: 1. Eyer (CC). *krş.:* egir, eyer, iyer, izer.

Egir (II): Siyah renkli at (Kİ).

Ejdehā (Far.): Büyük yılan (GT).
krş.: ecdehā, eçdihā, ejderhā.

Ejderhā (Far.): Büyük yılan (GT).
krş.: ecdehā, eçdihā, ejdehā.

Ekle: Kuyrukta oluşun bir at hastalığı. (BV)

Eklil: Bir tür at hastalığı. (BV)

Elik: Ceylan. (Kİ)

Enir: Pelikan kuşu. (DM)

Enre-: Kükremek. (TZ)

Enük: Köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu. (Kİ, TZ)

Erbe: Dört yaşındaki tay (TA).

Erkeç: Erkek keçi, teke (CC, Kİ).
krş.: irkeç.

Esed (Ar.): Arslan (GT).

Eşek: Eşek (BV, CC, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). *krş.:* eçek, işek, yeşek.

Evrek: Ördek (BM, Kİ).

Evren: Büyük yılan (DM).

Eyer: Eyer (CC, DM, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, TA). *krş.:* eger, egir, iyer, izer.

Eyer eyrimi: Hayvan eyerinin sağrı üzerine gelen ucu (İH). “KTS” (s. 78)

Eyerin ard kaçısı: Eyerin arkasındaki yükseklik (İH). “KTS” (s. 78)

Eyerin ön kaçısı: Eyerin önündeki yükseklik (İH).

Eygir: Siyah renkli at (Kİ).

-F-

Fağme: Alt dudağı sarkık at. (BV)

Fehid (Ar.): Yabanî bir hayvan, tazi. (KFT)

Fesağ (Ar.): Atın ön ve arka ayaklarındaki sancı (BV).

Fig: (hayvan yemi olan) Fiğ (İH).

Fil (Far.): Fil (CC, GT, İM, KFT).

-G, Ğ-

Ġazāl (Ar.): Ceylan, geyik (BV, İM).

krş.: gazel.

Ġazel (Ar.): Ceylan, geyik (İM). krş.: ğazāl.

Ginren-: Hayvanın yaramazlaşması, huylanması. (İH)

Göçek kuşu: Yazın içeri, kışın sahile veya çöle uçan kuş (İH).

Ġulġul (Ar.): Kuşların ötmesi, bülbülün feryadı, ötüşmesi. (GT)

Ġurāb (Ar.): Karga. (GT, İM)

Göl baġası: Balıkçıl (İH).

Güçüken: Kartal cinsinden bir kuş (BM, İH).

Güdük: Kuyruġu kesik köpek. (İH)

Güdük: Kuyruksuz tavuk. (İH)

Gümüldürük: Devenin göğsüne bağlanıp ufak çanlarla katır boncuġu vb. ile donatılan süs (İH).

Güpçük: Eġer yastıġı (İH).

Güverçin: Güvercin. (TA) krş. kügerçin, kügürçin, kükerçin.

-Ĥ, Ħ, Ħ-

Ĥalife (Ar.): Gebe deve (İM).

Ĥanāzīr (Ar.): Domuzlar (BV). “KTS” (s. 91)

Ĥar (Far.): Eşek, merkep. (GT)

Ĥaraġuş kartal: Kartal. ħ. –nuġ (17/2) “AB”

Ĥaran (Ar.): Atın çifte atma ve ısırma huyunu öğrenmesi (BV)

Ĥarūn (Ar.): İlerleyeceġi yerde gerileyen veya duran at, huysuz at (MG, KH).

Ĥawalasan (Erm.): Baykuş. h. –gay (53/13) “AB”

Ĥav: Atın bir kavis çizerek tekrar geldiġi yola, çizgiye geri dönmesi (MG)

Ĥayl (Ar.): At (BV).

Ĥecīn (Ar.): Deve. (BV)

Ĥıġāk (Ar.): Dört yaşına girmiş develer (İM).

Ĥıġka (Ar.): Dört yaşına girmiş deve (İM).

Ĥımār (Ar.): Eşek, merkep. (BV, KFT)

Ĥinzīr (a): Domuz. (KFT)

PDF Eraser Free

Ḥoraz (f. < ḥorūs): Horoz (İM, TZ).
krş.: ḥoroz, ḥorūs.

Ḥoroz (Far.): Horoz (BM, CC, DM, İM, TZ). *krş.:* ḥorāz, ḥorūs.

Ḥorus (Far.): Horoz (TA). *krş.:* ḥorāz, ḥoroz.

Ḥovan: Arı kovanı (CC). *krş.:* kovan.

Ḥudde (Ar.): Atlarda bir hastalık (KH).

Ḥūdūrda (Far. < ḥūrda): Derinin şişmesine sebep olan ve vücudu bitirerek eriten bir hastalık. (KH)

Ḥumme (Ar.): Bir at hastalığı (BV).

Ḥummiye (Ar.): Bir at hastalığı (BV).

Ḥuş: Kuş. (AB)

Ḥuya (Ar.): Atın kulaklarının şişmesi ve boğazının ağrması (KH).

Ḥuyye (Ar.): Bir at hastalığı (KH).

Hümāy (Far.): Devlet kuşu, hüma. (GT, İM, MG)

-İ-

İlan: Yılan (CC, Gİ, KF, KFT, TZ).
krş.: yılan, cılan.

İlr: Katır (TA).

İnçkır-: Gagalamak, gaga vurmak (İM)

İñra-: İnlmek, haykırmak, (Aslan için)
kükremek (İH)

İtla kaz: Bir çeşit kuş (TZ).

İyvan: Kertenkele (BM).

-İ-

İbn-i meḥāz (Ar.): İki yaşındaki deve (İM).

İbük: İbibik, çavuş kuşu (İH).

İçirgi: Eyer keçesi, yamçı (GT). *krş.:* içirki.

İçirki: Eyer keçesi, yamçı (GT). *krş.:* içirgi.

İçki: Keçi (TZ). *krş.:* eçki, içkü, ikşi, işke, işki.

İçkü: Keçi (İM). *krş.:* eçki, içki, ikşi, işke, işki.

İkeş-: (hayvan) Hamlamak, şımarmak (İH)

İkin kargası: Ekin kargası (İM).

İkşi: Keçi (TZ). *krş.:* eçki, içki, içkü, işke, işki.

İlengiş: Yengeç (TZ). *krş.:* tengeç, yengeç, yenkeş.

İlik: Geyik (TA).

İnek: İnek (BM, CC, DM, KK, TA, TZ).

İñen: Dişi deve (TA). *krş.:* iñen teve.

İñen teve: Dişi deve (TZ). *krş.:* iñen

İnirçik: Deve hörgücü (İH).

İRkeç: Erkek keçi (BM). *krş.:* erkeç.

İrik-: 1. (hayvan) kuvvetli, şen, dinç olmak. (İH)

2. (hayvan) korkup aykırı hareket etmek. (İH)

İške: Keçi (TZ). *krş.:* eçki, ikşi, içki, içkü, işki.

İški: Keçi (TZ). *krş.:* eçki, içke, ikçi, işke.

İşek: Eşek (BV, GT, İM). *krş.:* eçek, eşek, yeşek.

İt balığı: Köpek balığı. 30. b. -13. (TZ)

İt çıpçukı: Serçeye benzeyen bir kuş (İM).

İtü: Köpek yavrusu. (TA)

İw ördegi: Yabani olmayan evcil ördek. (İM)

İyer: Eyer (BV, GT, İM, MG). *krş.:* eger (I), egir (I), eyer, izer.

İyez: Sivrisinek (TZ). *krş.:* üvez (I), üyez, üyüz.

İyiz: Kaşıkçı kuşu (BM).

İzer: Eyer (MG). *krş.:* eger (I), egir (I), eyer, iyer.

-K, K-

Kabağ: Boynuzsuz koç (İH).

Kaban: Yaban domuzu (CC, DM).

Kabarçaklı bağa: Kaplumbağa (Kİ). *krş.:* kabırçaklı bağa, kaburçaklı bağa, kaburçaklı bağa.

Kabırçaklı bağa: Kaplumbağa (BM). *krş.:* kabarçaklı bağa, kaburçaklı bağa, kaburçaklı bağa.

Kabilan: Kaplan, panter (BV). *krş.:* kablan, kaflan, kaplan, koblan.

Kabkab: Nalın (GT).

Kablan: Kaplan, panter (DM). *krş.:* kabılan, kaflan, kaplan, koblan.

Kaburçaklı bağa: Kaplumbağa (İM). *krş.:* kabarçaklı bağa, kabırçaklı bağa, kaburçaklı bağa.

Kaburçaklı bağa: Kaplumbağa (TA). *krş.:* kabarçaklı bağa, kabırçaklı bağa, kaburçaklı bağa.

Kaflan: Kaplan (KK). *krş.:* kabılan, kablan, kaplan, koblan.

Kağan: Kükreyen, kızgın (arслан). (GT)

PDF Eraser Free

Kaqlanmış balık: Kurutulmuş balık (İH).

Kali' (Ar.): Atın tylerinin kazınması, dklmesi (KH).

Kamla: Tüylerin bitlenmesi (BV).

Kançık: Dişi köpek (CC, TA, TZ).
krş.: kançuk

Kançuk: Dişi köpek (BM, DM, Kİ).
krş.: kançık.

Kandala: Tahtakurusu, beşik biti (CC, DM, İM, TA, TZ).

Kaplan: Kaplan, panter (BM, BV, İH, İM, TZ). *krş.:* kabılan, kablan, kalfan, koplan.

Karaca: Karaca (Kİ).

Karaca kaz: rdekten küçük mavi bir kuş. (DM)

Kara kaz: Bir kuş adı. Bk.: tala kaz. "TZ"

Kara kulak: Çakala benzeyen bir hayvan (GT)

Karakuş: Kartal, tavşancıl (BM, DM, KK, TA).

Kara kzen: Kokarca, kır sansarı (CC). "KTS" (s. 127)

Kara laçın: Kara şahin.(TZ)

Kara teyin: Gri sincap (CC).

Karavaş: Karakuş, sungur. (TZ)

Karçağa: Aladoğan, atmaca (CC).
krş.: karçığa.

Karçığa (Mo.): şahin, doğan (CC, İM). *krş.:* karçağa.

Kare (Ar.): Atın kulak dibinin şişmesi (KH).

Karęa: Karga, kuzgun (BM, DM, İM, İN, Kİ, KK, TA, TZ).

Karılęaç: Serçe (İM).

Karınça: Karınca (BM, DM, Gİ, GT, İM, KF, KK, TA). *krş.:* karınçak

Karınçak: Karınca (TZ). *krş.:* karınça.

Karlağaç: Kırlangıç (BM). *krş.:* karlağaş, karlağuç, karlaķař, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç.

Karlağaş: Kırlangıç (TZ). *krş.:* karlağaç, karlağuç, karlaķař, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç.

Karlağuç: Kırlangıç (Kİ, TZ). *krş.:* karlağaç, karlağaş, karlaķař, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç.

Karlaķař: Kırlangıç (KK). *krş.:* karlağaç, karlağaş, karlağuç, karlavuş, kırlağaç, kırlağuç.

PDF Eraser Free

Ƙarlavuř: Kırlangıç (Kİ). *krş.*: Ƙarlaęaç, Ƙarlaęaş, Ƙarlaęuç, Ƙarlakaş, Ƙırlaęaç, Ƙırlaęuç.

Ƙarsak: 1. Bozkır tilkisi, karsak ve derisi; post, kürk (CC).

2. Çakal (TZ).

Ƙartaban: Kartal. Bk.: çarlak, kartal. 35. a. -13. "TZ"

Ƙartal: Kartal. (BM, DM, Kİ) krş. Ƙartal.

Ƙartıl: Kartal. (TA) krş. Ƙartal.

Ƙasarlar: Köpek sürüsü (TZ).

Ƙasartęa: Kertenkele (CC). *krş.*: Ƙasartęı.

Ƙaşartęa: Kene (TA).

Ƙasartęı: Kertenkele (CC). *krş.*: Ƙasartęa.

Ƙasartęu: Çekirge (İM).

Ƙařımaę: Uyuz, bir at hastalığı (KH).

Ƙařın-: (at) İşemek. (TA)

Ƙařkaldak: Alnında biraz aklık bulunan at (TZ).

Ƙařār (Ar.): Deve kervanı, birbiri ardına sıralanan hayvan dizisi (KFT). *krş.*: Ƙařār, Ƙıřār.

Ƙatır: Katır (BV, BM, CC, DM, İM, KFT, Kİ, KK). *krş.*: Ƙatır

Ƙařır: Katır (TA). *krş.*: Ƙatır

Ƙařār (Ar.): Deve kervanı, birbiri ardına sıralanan hayvan dizisi (İM). *krş.*: Ƙařār, Ƙıřār.

Ƙavla-: (yılan için) Kabuğundan çıkmak. (Kİ)

Ƙaz (t): Kaz (BM, CC, DM, GT, İH, İM, Kİ, KK, TA, TZ).

Ƙeçi: Keçi (BM, KFT, Kİ, TA, DM). *krş.*: keşi.

Ƙedi: Kedi. (İH)

Ƙejege: Geçege denilen kuş (İH).

Ƙekilde-: Tavuk yumurtlarken vak vak ses çıkarmak. (İH)

Ƙeklik: Keklik. (BM, Kİ, TZ) *krş.* kiklik.

Ƙelb (Ar.): Köpek. (GT, KF)

Ƙelebek: Kelebek (İH). *krş.*: köbelek (I)

Ƙelek: Düz ve uzun burunlu bir kuş (TZ).

Ƙelenü: Tarla faresi. (İH)

Ƙeler: Kertenkele (BM, TA).

Ƙelik: Atın başına konulan gölgelik (İH).

Ƙelte: Bukalemun (TA).

Ƙelte: Keler, kertenkele (İH).

Kene: Koyunda ve sığırdada olan yapışkan böcek (İH, Kİ, TA, TZ). *krş.:* köne

Kerkes (Ar.): Kerkenez karkuş cinsinden bir kuş, akbaba (DM, İH, İM, TZ).

Keseltki: Semender, büyük kertenkele (BM, Kİ, TZ). *krş.:* kesertüki.

Keskeri (Ar.): Göl ördeği (İM).

Kesürtüki: Kertenkele (DM). *krş.:* keseltkü.

Keşek: İki yaşındaki deve yavrusu. (TZ)

Keşi: Keçi, teke (DM). *krş.:* keçi.

Keyik: Geyik, ceylan (BM, DM, GT, KK, KH). *krş.:* keyik.

Keyik şıgır: Yaban sığırtı (DM).

Keykenek: Bir takım kuşlar (Kİ)

Keyne-: Kuşun yuvasını bırakıp başka bir yuvaya geçmesi. (Kİ)

Kığruv: Baykuş. (BM)

Kılbarķ: Tüylü av köpeği. (Kİ)

Kılķuyruđu: Keklik, kılķuyruk. (BM) *krş.* kılķuyruk.

Kılķuyruk: Keklik, kılķuyruk. (Kİ, TA) *krş.* kılķuyruđu.

Kımırşadı: Karınca (BM). *krş.:* kumrusķa, kumursaka, kumursuğa, kumurusķa.

Kırgı: Atmaca. (BM, TZ) *krş.* kırgıy.

Kırgıy: Atmaca. (CC, İM) *krş.* kırgı.

Kırladığ: Kırlangıç (TA). *krş.:* karladığ, karladış, karladıuç, karladış, karlavuş, kırladıuç.

Kırladıuç: Kırlangıç (İH). *krş.:* karladığ, karladış, karladıuç, karladış, karlavuş, kırladığ.

Kısaş: Yengeç (TZ). *krş.:* kıskaç (II), kıskaş, kışđaç.

Kışđaç: Yengeç (BM). *krş.:* kısaş, kıskaç (II), kışđaş.

Kıskaç (II): Yengeç (İM). *krş.:* kısaş, kıskaş, kışđaç.

Kıskaş: Yengeç (TZ). *krş.:* kısaş, kıskaç (II), kışđaç.

Kısrak: Kısrak (BV, DM, KK, TA, TZ). *krş.:* kıstrak

Kıstrak: Kısrak (CC). *krş.:* kısrak.

Kıřār (Ar.): Deve kervanı (KFT). *krş.:* kařār, kařřār.

Kıřđaş: Bir tür kuş (TZ).

Kıızlı başı çıpçuk: Puhu kuşu denilen küçük bir kuş (İM).

PDF Eraser Free

Kızılça turğay: Kızıl renkli bir kuş.
(BM, Kİ)

Kız kuşu: Serçe gibi bir alaca kuş
(İH).

Kıyan: Tavşan (TZ). krş.: koyan.

Kiçkez çıpçuk (Tü.) : Küçük kuş.
(İM)

Kiklik: Keklik. (DM) krş. keklik.

Kilâfser (a): Atın başlığı. (BV)

Kirbi: Kirpi, sırtı dikenlerle kaplı
memeli hayvan (DM). krş.: kirpi.

Kirpi: Kirpi, sırtı dikenlerle kaplı
memeli hayvan. (BM, CC, İM, Kİ,
TZ) krş.: kibri

Kiseleñi: Kertenkele. (İM)

Kiş: Samur. (CC, İM, Kİ)

Kişine-: (atlar için) kişnemek,
(insanlar için) kahkaha ile gülmek.
(CC) krş.: kişne-.

Kişne-: (atlar için) kişnemek, (insanlar
için) kahkaha ile gülmek. (BM, CC,
Kİ, TA, TZ) krş.: kişine-.

Kiyik: Geyik, ceylan. (GT, MG, KH)
krş.: keyik.

Koç: Koç. (BM, Kİ, TA) krş.: koçkar.

Koçkar: Koç. (BM, CC, DM, GT, İM,
Kİ, KK, TA, TZ) krş.: koç.

Koduq: Eşek sıpası. (İH, TZ) krş.:
kuduq, kutuk.

Koğur-: Güvercin gibi kuşların
ötmesi. (İH)

Kolan: Yaban eşiği. (KK, TZ) krş.:
kulan.

Kolat: Arslan, arslan gibi güçlü. (TZ)

Kolgaç: Yarasa. (İH)

Kolun: At tayı. (İH)

Konlançı kısrak: Döl veren kısrak.
(TA)

Konuz: Çatal böceği, bok böceği
(BM).

Koñuzan kırt: Gübre böceği, bok
böceği. (İM) krş.: donguz kırtı,
tonğuzdan kırd.

Koplan: Kaplan, panter. (TZ) krş.:
kabılan, kablan, kaflan, kaplan.

Korguy: Bülbül. (CC)

Korla-: (at için) Yem torbasını
görünce boğazından ses çıkarmak.
(İH)

Kovan: Arı kovanı. (İH) krş.: hovan.

Koy: Koyun. (BV, CC, GT, İM, KFT,
TZ) krş.: koyın, koyun.

Koyan: Tavşan. (BM, CC, Kİ, TA,
TZ) krş.: kıyan.

Ꞑoy biti: Kene. (İM)

Ꞑoyın: Koyun. (Gİ, İN, KF, KFT)
krş.: koy, koyun.

Ꞑoyun: Koyun. (BM, DM, İH, KFT, Kİ, TA, TZ) krş.: koy, koyın.

Köbek it: Köpek. (TA) krş.: köpek it.

Köbelek (I): Çoban köpeği. (TZ)

Köbelek (II): Kelebek. (CC) krş.: kelebek.

Köbük: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı. (DM) krş.: köfük, köpek, köpük.

Köçiken: Bir akbaba çeşidi. (BM)

Köçken: Kerkes kuşu, kartal. (Kİ)

Köfük: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (DM). krş.: köbük, köpek, köpük.

Kögerçin: Güvercin (GT, İM). krş.: kögerçün, küvercin, ökerçin.

Kögerçün: Güvercin (İM). krş.: kögerçin, küvercin, ökerçin.

Köl ayğruv: Gece kuşu, baykuş (BM).

Kömüldrük: Göğüs kemeri, at göğüslüğü (CC). krş.: kömüldürük.

Kömüldürük: Göğüs kemeri, at göğüslüğü (Kİ, MG, TA). krş.: kömüldrük.

Könçekli kögerçin: Paçalı güvercin (İM).

Köne: Kene (TZ). krş.: kene. (II)

Köpek: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (BM, İH). krş.: köbük, köfük.

Köpek it: Köpek (TA).

Köpük: Tüylü köpek, it cinsinin iri ve tüylü olanı (Kİ). krş.: köbük, köfük, köpek.

Körpe (II): 1. Süt emen kuzu (Kİ).

2. Kuzu pöstekisi (CC).

Köstek: Atın ayağına vurulan bağ (İH, TZ).

Köstebek: Köstebek, gözsüz tarla faresi (İH, TZ).

Kösüz tümek: Köstebek, gözsüz tarla faresi (BM). krş.: köstebek.

kösürükle-: Atın ayağına zincir takmak (CC).

Köşek: Bir yaşındaki deve, deve yavrusu (BM, Kİ, TA, TZ). krş.: küşek.

Közen: Gelincik (İM).

Közündürük: Kıldan yapıлып gözün üzerine konulan örtü, hayvanların etrafı görmemeleri için gözlerine takılan kapak (Kİ).

Ꞑu'aş (Ar.): Bir at hastalığı (BV).

Ꞑubas: Çoban köpeği (Kİ). *krş.:* Ꞑubaş.

Ꞑubaş: Çoban köpeği (BM). *krş.:* Ꞑubaş.

ꞐuduꞐ: Eşek sıpası (DM, KK, TA). *krş.:* ꞐoduꞐ, ꞐutuꞐ.

Ꞑuđu: Kuğu kuşu. (TZ) *krş.* Ꞑuv (II).

ꞐulaꞐaz: Telli turna (BM).

Ꞑulan: Yaban eşeği (BM, Kİ, TA). *krş.:* Ꞑolan.

Ꞑulan (II): Eyer kolanı (BV, İN, Kİ). *krş.:* Ꞑolon (I).

Ꞑulna- : (at) Doğurmak. (Kİ)

Ꞑulun: Bir yaşındaki tay. (Kİ ,TA)

Ꞑulunaçı: Gebe kalan tay. (Kİ)

ꞐulunçaꞐ: Küçük tay, taycık. (TA)

Ꞑum: Semer. (TA)

ꞐumꞐuş: Kuş sürüsü. (TZ)

ꞐumrusꞐa: Karınca (TZ). *krş.:* Ꞑımırşadı, ꞐumursaꞐa, Ꞑumursuđa, ꞐumurusꞐa.

ꞐumursaꞐa: Karınca (TA). *krş.:* Ꞑımırşadı, ꞐumrusꞐa, Ꞑumursuđa, ꞐumurusꞐa.

Ꞑumursuđa: Karınca. (Kİ) *krş.:* Ꞑımırşadı, ꞐumrusꞐa, ꞐumursaꞐa, ꞐumurusꞐa.

ꞐumurusꞐa: Karınca. (DM) *krş.:* Ꞑımırşadı, ꞐumrusꞐa, ꞐumursaꞐa, Ꞑumursađa.

Ꞑuna: İki yaşındaki dana. (TZ)

Ꞑunaçın (Mo.): Üç yaşına girmemiş dizi buzağı. (İM)

Ꞑunan: Üç yaşındaki tay. (TA)

Ꞑunduz: Kunduz. (İH)

Ꞑurbađa: Kurbağa. (BM, İH, Kİ, KH, TA, TZ) *krş.:* kurbuğa.

Ꞑurbuđa: Kurbağa (DM). *krş.:* Ꞑurbađa.

Ꞑurd: Kurt, böcek, solucan (BM, Kİ, KF). *krş.:* kurt (I)

Ꞑurđan: At ahırđ (TA).

Ꞑurđaş: Atmaca kuşu. (TZ)

Ꞑurt: Kurt, solucan. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, MG, TA, TZ)

Ꞑuruđu: Bir cins doğan kuşu (Kİ).

Ꞑusđun: Atın kuyruğu altından geçirilen kayış (Kİ). *krş.:* Ꞑusđun, Ꞑuyşđan.

Ꞑusđun: Atın kuyruğu altından geçirilen kayış (TA). *krş.:* Ꞑusđun, Ꞑuyşđan.

PDF Eraser Free

Ꞑuş: Kuş. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KFT, KK, TA, TZ)

Ꞑutan: Bir kuş (TZ).

Ꞑutuꞑ: Yabani eşek yavrusu (BM, Kİ). *krş.:* ꞑoduꞑ, ꞑuduꞑ.

Ꞑutur: Kuduz köpek (TZ). *krş.:* ꞑuturġan, ꞑutuz.

Ꞑuturġan: Kuduz köpek (TZ). *krş.:* ꞑutur, ꞑutuz (II).

Ꞑutuz (I): hayvanların boynuna asılan tüy (Kİ).

Ꞑutuz (II): Kudurmuş köpek, kuduz (TZ). *krş.:* ꞑutur, ꞑuturġan.

Ꞑuv (II): Kuġu kuşu. (BM) *krş.* kuġu.

Ꞑuyşġan: Atın kuyruġu altından geġen kayış, kuskun (CC). *krş.:* ꞑusġun, ꞑusġun.

Ꞑuzġun: Gagası ve kuyruġunun tüyü uzun ve ġok siyah karga (İH, İM, Kİ, KK, TZ).

Ꞑuzı: Kuzu (DM, İM, Kİ). *krş.:* ꞑozı, ꞑuzu.

Ꞑuzla-: Kuzulamak, koyun yavrulamak. (KFT)

Ꞑuzu: Kuzu (BM, CC, DM, Kİ). *krş.:* ꞑozı, ꞑuzı.

Ꞑuzu: Kuzu (İH, TA). *krş.:* ꞑozı, ꞑuzı.

Ꞑübe: Güve (TA).

Ꞑüġegen: Kartal (TA).

Ꞑüġük: 1. Kuyruġu kesik (köpek) (Kİ).

2. Köpek yavrusu, enik (TA). *krş.:* külük.

Ꞑüġerġin: Güvercin. (BM, BV, DM, KFT, Kİ). *krş.:* güverġin, küġürġin, kükerġin.

Ꞑüġürġin: Güvercin (CC). *krş.:* güverġin, küġerġin, kükerġin.

Ꞑükerġin: Güvercin (KK) *krş.:* güverġin, küġerġin, küġürġin.

Ꞑükevün: At sineġi (Kİ).

Ꞑükün: Yaban arısı, erkek eşek arısı. (BM)

Ꞑülük: Köpek yavrusu, enik (BM). *krş.:* küġük.

Ꞑünen: Gelincik (TA).

Ꞑürtün: 1. Eyer keġesi (İH).

Ꞑüşek: Deve yavrusu (TA). *krş.:* köşek.

Ꞑüvegün: Arı (TZ).

Ꞑüvercin: Güvercin (TA). *krş.:* köġercin, köġerġün, ökerġin.

Ꞑüye: Güve (TZ).

Ꞑüzen: Gelincik, daġ gelinciġi (BM). *krş.:* közen.

PDF Eraser Free

Küzen (II): Sansar, Firavun sıçanı da denilen kokarca (CC, Kİ, TZ).

-L-

Laçin: Doğan, şahin. (BM, DM, İH, Kİ, TA, TZ)

Lançurt: Domuzlan böceği. (DM)

Leklek: Leylek. (Kİ)

Licām (Ar.): Hayvanın ağzına vurulan gem, dizgin. (KF, KFT, MG, İN, KH)

Lim: Salyangoz. (DM)

Lök: 1. Yedi yaşındaki deve (BM).

2. Asil, iyi cins deve (Kİ).

-M-

Maḥafte (Ar.): Deve, katır gibi bineklerin sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilecek vasıta. (İM)

Maḥḥāre (Ar.): Deve üstüne oturtulan ve iki kişinin oturduğu odacık. (GT)

Mahmil (Ar.): Deve üzerine konulan sepet. (İM)

Mār (Far.): Yılan. (GT)

Ma'tak (Ar.): Dururken güzel görünen ancak yürürken sıfatı değişen at. (BV)

Mavla-: (Kedi) miyavlamak. (İH)

Maymūn (Ar.): Maymun. (CC, DM, KFT, KK, TZ)

Memreç: Ayı yavrusu. (Kİ)

Merkeb (Ar.): Eşek. (Gİ, İM, KF)..

Meşeş (Far.): Atın ayaklarında ceviz gibi olan şişlik. (BV, KH)

Mihmāz (Ar.): Çizme mahmuzu. (MG, KH)

Mihmazla- (Ar. Tü.): Mahmuzlamak, mahmuzla ata vurmak. (BV, MG)

Muḫrīf (Ar.): Melez at. (BV)

Mūr (Far.): Karınca. (KH)

Murğ (Far.): Kuş. (GT)

-N-

Nāqa (Ar.): Dişi deve. (GT, KFT)

Na'lla- (Ar. Tü.): Nallamak, binek hayvanlarının ayaklarına nal takmak. (BV)

Na'al (Ar.): Nal. (CC) *krş.:* na'l.

Na'l (Ar.): Nal. (BV, GT, MS) *krş.:* na'al.

Naman: Köstebek. (TZ)

Naman soğur: Kör köstebek. (TZ)

Neheng (Far.): Timsah. (GT)

Nefha (Ar.): Bir at hastalığı, atın dizindeki şiş. (KH)

Neml (Ar.): Karınca. (BV, KF)

Nıkrıs (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Nusür (Ar.): Kuşlar. (BV)

-O-

Oğaz: Bir çeşit kuş. (TZ)

Oğlak: Oğlak, keçi yavrusu. (BM, DM, Kİ, TA, TZ) *krş.:* ağlak, avlak, oğulak, ulağ.

Oğulak: Oğlak, keçi yavrusu. (CC) *krş.:* ağlak, avlak, oğlak, ovlak, ulağ.

Oklı kirpi: Oklu kirpi. (TZ)

Opea: Kör köstebek. (CC)

Ovlağ: Keçi yavrusu, oğlak. (Kİ) *krş.:* ağlak, avlak, oğlak, oğulak, ulağ.

Ovulduğ: Balık yumurtası. (CC)

Oyan: Gem, atın koşumlarından biri. (Kİ) *krş.:* uyan.

-Ö-

Ögeyik: Meşhur kuş, kumru. (İH) *krş.:* ügeyik.

Ögüz: Öküz. (CC) *krş.:* öküz.

Ökeç: Üç yaşındaki koyun. (TA)

Ökerçin: Güvercin. (TZ) *krş.:* kögerçin, kögerçün, küvercin.

Öküz: Öküz. (BM, BV, DM, GT, Kİ, KK, TA, TZ) *krş.:* ögüz (II)

Ördek: Ördek. (DM, İH, İM, TA, TZ) *krş.:* yördak.

Örgeç: Erkek, enenmiş koç. (BV)

Örmeçek: Örümcek. (Kİ) *krş.:* örümçek, örümçik, örümçük.

Örük: İğdiş edilmiş koç. (BM)

Örümçek: Örümcek. (İH, TZ) *krş.:* örmeçek, örümçik, örümçük.

Örümçik: Örümcek. (CC) *krş.:* örmeçek, örümçek, örümçük.

Örümçük: Örümcek. (TZ) *krş.:* örmeçek, örümçek, örümçik.

Övüz: Bal arısı. (TZ)

Öyez: Sivrisinek. (TZ)

-P-

Palang (Far.): Leopar, pars. (CC) *krş.:* peleng.

Parla: Tüyü az olan köpek. (TZ)

Pars (Far.): Pars, yaban kedisi. (TZ) *krş.:* bars.

PDF Eraser Free

pekter: Devenin üzerine konan kapalı oturma yeri. (TZ)

Peleng (Far.): Kaplan veya pars. (GT) krş. palang.

Pil (Far.): Fil. (CC)

Pus: Hayvan yemi. (TZ)

-R-

Reḥsa (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Rehvār (Far.): Atın sarımsadan yürüyüşü. (KH)

Rehvārlik (Far. Tü.): Atın sarımsadan yürüyüş tarzı. (KH)

-Ş, S, Ş-

Sa'f (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Sa'fe (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Sağanğus: Şahin, doğan. (BM)

Sağasğan: Saksagan. (Kİ) krş.: sağızğan, sağsağan (I), saksağan, sakşıkan, sasıkan.

Şağın: Yaban eşeği. (TA)

Şağızğan: Saksagan. (TA) krş.: sağasğan, sağsağan (I), saksağan, sakşıgan, sasıkan.

Sağmal: Sağmak için ayrılan koyun. (Kİ) krş.: sağmalı.

şāğmalı: Sağımlı koyun ve keçi. (TA) krş.: sağmal.

Sağlak: Koyun, sağılan koyun. (BM) krş.: sağlık (II), sağlık, savluk.

Sağlık (II): Sağımlı koyun ve keçi (Kİ) krş.: sağlak, sağlık, savluk.

Şağlık: Sağımlı koyun ve keçi. (TA) krş.: sağlak, sağlık (II), savluk.

Sağsağan: Saksagan. (BM, TZ) krş.: sağasğan, sağızğan, saksağan, sakşıkan, sasıkan.

Sağsağan (II): Kıvrılmış olan yılan. (TZ) krş.: sanzağan.

Saka: Saka kuşu. (CC)

Sakanduruqla-: (Atı) yularlamak. (İH)

Sakar: Alnında bir parça aklık olan at. (İH, Kİ, TZ)

Sakra-: (saksagan gibi kuşlar için) ötmek. (İH)

Saksağan: Saksagan. (İH, Kİ) krş.: sağasğan, sağızğan, sağsağan (I), sakşıkan, sasıkan.

Sakşıkan: Saksagan. (İM) krş.: sağasğan, sağızğan, sağsağan (I), saksağan, sasıkan.

PDF Eraser Free

- Sakurğa:** Kene. (Kİ, TZ)
- Salaça:** Devenin üzerine koyup seyahata çıkanların bindikleri beşik. (Kİ)
- Sanla-:** (kuş, hayvan) pislemek. (İH)
- Sansar:** Sansar. (İH, TZ) krş.: savsar.
- Sanzağan:** Kıvrılmış yılan. (TZ) krş.: sağsağan.
- Saraça:** Hayvanın zekası ve sür'atli hareketi. (Kİ)
- Sarançığa:** Çekirge. (TZ) krş.: sarınçığa, sarınçğan, sarınçka.
- Sarı karınca:** Sarı renkteki karınca. (İM)
- Sarı kuş:** Sandal denilen kuş. (İH)
- Sarınçığa:** Çekirge. (İM) krş.: sarançığa, sarınçğan, sarınçka.
- Sarınçğan:** Çekirge. (Kİ) krş.: sarançığa, sarınçığa, sarınçka.
- Sarınçka:** Çekirge. (CC, İM) krş.: sarançığa, sarınçğa, sarınçğan.
- Sasıkan:** Saksagan. (GT) krş.: sağasğan, sağızğan, sağsağan (I), saksagan, saksıkan.
- Savan keyik:** Yaban keçisi, antilop. (BM).. krş.: savun keyik.
- Savluğ:** Sağılan koyun. (TZ) krş.: sağlak, sağlık (II), sağlık
- Savsar (Far.):** Sansar ve derisi. (CC, İM) krş.: sansar.
- Savulçak:** Karın yılanı, solucan. (TZ)
- Savun keyik:** Yaban keçisi, antilop (BM). krş.: savan keyik.
- Sazağan:** Yılan, ejderha. (BM, CC, Kİ) krş.: şazğan.
- Sazan balığı:** Sazan balığı. (İH)
- Şazğan:** Ejderha, yılan. (TA) krş.: sazağan.
- Segirt-:** Koşmak, (atı) koşturmak. (TA, KH)
- Semer:** Yük hayvanı palanı (İH).
- Şeniy (Ar.):** Beş yaşındaki deve, iki yaşındaki sığır ve bir yaşındaki koyuna verilen ad. (İM)
- Şeniyye tife (Ar.):** Beş yaşındaki deve. (İM)
- Serañan (Ar.):** Atın turnakları etrafındaki etin dökülmesi. (KH)
- Serc (Ar.):** At takımı, eyer. (KH)
- Serçe (Far.):** Serçe. (BM, İH, TA) krş.: çerçe, serşe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe.
- Serşe:** Serçe. (DM, TZ) krş.: çerçe, serçe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe.

PDF Eraser Free

Seyrani (Ar.): Atın bir yürüyüş şekli. (KH)

Sıçan: Sıçan, fare. (İH, KF, Kİ, TA, TZ) krş.: sıçğan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan, şışkan.

Sıçğan: Sıçan, fare. (BV, Gİ) krş.: sıçan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan, şışkan.

Sıçkan: Sıçan, fare. (BM, CC, İM, KK, TA) krş.: sıçan, sıçğan, sışan, sışkan, şışkan, şışkan.

Sıgın: Geyik, yaban öküzü. (BM, İH, Kİ, TZ) krş.: sıgın.

Sığır: Sığır. (BM, BV, CC, DM, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, MG, KH, TZ) krş.: sığır, sır, şır, sıyır.

Sığır: Sığır. (DM, KK, TA) krş.: sır, sır, sığır, sıyır.

Sığırçık: Sığırçık kuşu. (CC, DM, GT, TA, TZ) krş.: şığırçık, sığırçuk, sırşık.

Şığırçık: Sığırçık kuşu. (DM) krş.: sığırçık, sığırçuk, sırşık.

Sığırçuk: Sığırçık kuş. (BM, DM) krş.: sığırçık, şığırçık, sırşık.

Şıla' (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Sıpa: Eşek yavrusu. (Kİ, TA)

Sır: Sığır (CC) krş.: sığır, şığır, sır, sıyır.

Şır: Sığır. (KK) krş.: sığır, şığır, sır, sıyır.

Sırsır: Cırcır böceği. (İH)

Sırtlan: Sırtlan. (BM, DM, Kİ, TA, TZ) krş.: sırtlan, surtlan.

Şırtlan: Sırtlan. (DM) krş.: sırtlan, surtlan.

Şışan: Fare, sıçan. (KK) krş.: sıçan, sıçğan, sıçkan, sışkan, şışkan, şışkan.

Sışkan: Fare, sıçan. (TZ) krş.: sıçan, sıçğan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan.

Şışkan: Fare, sıçan. (KK) krş.: sıçan, sıçğan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan.

Sıyın: Yaban öküzü, geyik. (TZ) krş.: sıgın.

Şıyır: Sığır. (KK) krş.: sığır, şığır, sır, şır.

Siğak: Sinek. (TA) krş.: sinek (I), siñek.

Silevsün (Mo.): Vaşak ve vaşağın kürkü. (CC)

Sille: Bir at hastalığı. (BV)

Si-murğ (Far.): Anka kuşu, masal kuşu. (İH)

Sinek (I): Sinek. (DM) krş.: siğak, siñek.

Siñek: Sinek. (BM, DM, GT, KF, Kİ, TZ) krş.: siğak, sinek (I).

PDF Eraser Free

Siñilde-: (Köpek) açlıktan havlamak. (Kİ)

Sirçe: Serçe. (BV) krş.: çerçe, serçe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe.

Sirke: Bit yumurtası (DM, TZ).

Sirşe: Serçe. (TZ) krş.: çerçe, serçe, serşe, sirçe, şerşe, şirşe.

Sivri çibin: Sivrisinek. (BM) krş.: süri çibin, süri şibin, süvrü çibin.

Soğanğuş: Şahin, doğan. (BM)

Soğlağ: Koyun. (BM)

Soğulçan: Solucan, karın yılanı. (İH, TZ) krş.: solunçan, sovlaçan, sovuşan, sulunçan, şovulşan.

Sokağ: Ala renkli geyik. (İH)

Solunçan: Sülük, solucan. (Kİ) krş.: soğulçan, sovlaçan, sovuşan, sulunçan, şovulşan.

Songğur: Doğan, şahin türünden bir kuş. (CC) krş.: sonğur, sunğur.

Sonğur: Doğan, şahin türünden bir kuş. (BM, Kİ) krş.: soñğur, sunğur.

Sova (Sl.): Baykuş. (AB)

Sovlaçan: Solucan, sülük. (BM) krş.: soğulçan, solunçan, sovuşan, sulunçan, şovulşan.

Sovulşan: Solucan, sülük. (TZ) krş.: soğulçan, solunçan, sovlaçan, sulunçan, şovulşan.

Sovun: Yaban keçisi, antilop. (BM, Kİ)

Şovur: Yabani geyik. (Kİ)

Şögen balıç: İt balığı. (İH)

Şu'bân (Ar.): Büyük yılan, ejderha. (GT)

Şuda' (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Sulunçan: Solucan, sülük. (Kİ) krş.: soğulçan, solunçan, sovlaçan, sovuşan, şovulşan.

Şu kuşu: Su kuşu. (DM)

Sunğur: Şahin, doğan türünden bir kuş (TA, TZ). krş.: soñğur, sunğur.

Surtlan: Sırtlan. (KK) krş.: sırtlan, şırtlan.

Su sığır: Camus, manda. (CC, TZ) krş.: şu şığırı.

Su sığırı: Camus, manda. (BM, DM) krş.: şu şığırı.

Susmar (Far.): Kertenkele. (İM, TZ)

Su tartariv: Su horozu. (BM)

Süglün: Sülün. (İH)

Süksük: Atın düzgün ve sür'atli olmayan bir çeşit yürüyüşü. (MG)

PDF Eraser Free

Süksükle-: Atı süksük tarzında yürütmek (MG)

Sülük: Sülük. (BV, CC, İM, Kİ, TA, TZ)

Sürek sırt: Bir tür su kertenkelesi. (BM)

Süriçibin: Sivrisinek. (GT) krş.: sivri çibin, süri şibin, süvrü çibin.

Sürişibin: Sivrisinek. (TZ) krş.: sivri çibin, süri çibin, süvrü çibin.

Süvrü çibin: Sivrisinek. (İM, Kİ) krş.: sivri çibin, süri çibin, süri şibin.

-Ş-

Şağal: Çakal. (DM) krş.: çağal, şağal.

Şahin (Far.): Şahin kuşu. (DM)

Şağal: Çakal. (DM, TZ) krş.: çağal, şağal.

Şal (I): Boz renkli at. (DM)

Şal (II): Kakım, as denen hayvan. (TZ)

Şerşe: Serçe. (TZ) krş.: çerçe, serçe, serşe, sirçe, şirşe.

Şetik: Kedi. (DM) krş.: çetik, çetük, şetük.

Şetük: Kedi. (DM, KK, TZ) krş.: çetik, çetük, şetik.

Şıbke: Bir at hastalığı. (BV)

Şıbşık: Serçe. (DM) krş.: çapçuk, çıbçuk, çıpçak, çıpçık, çıpçuk, çıpçık, şıfşak, şıpşık.

Şıfşak: Serçe. (KK) krş.: çapçuk, çıbçuk, çıpçak, çıpçık, çıpçuk, çıpçık, şıbşık, şıpşık.

Şıpşık: Serçe. (TZ) krş.: çapçuk, çıbçuk, çıpçak, çıpçık, çıpçuk, çıpçık, şıbşık, şıfşak.

Şırdak: Kuduz veya atlarda beyin hastalığı. (CC)

Şırşık: Sığırcık kuşu. (TZ) krş.: sığırçık, şığırçık, şığırçuk.

Şıryık: Bir at hastalığı. (BV)

Şışkan: Sıçan, fare. (TZ) krş.: sıçan, sıçgan, sıçkan, sışan, sışkan, şışkan.

Şıyam: Akrep. (DM) krş.: çayan, çıyan.

Şır (Far.): Aslan. (GT)

Şibin: Sinek, karasinek. (DM, TZ) krş.: cıbin, çibin, çibin.

Şişek (I): İki veya üç yaşında dişi koyun. (BM, Kİ, TA, TZ)

Şişek (II): Oğlak, keçi yavrusu. (TZ)

Şişmek (II): Bir at hastalığı. (KH) krş.: şişmiş.

PDF Eraser Free

Şişmiş: Bir at hastalığı. (KH) krş.: şişmek (II).

Şukāk (Ar.): Atın bacağındaki tüylerin dökülmesi. (KH)

Şürşek: Arık deve. (TZ)

-T, Ƨ-

Ƨāfi (Ar.): Su üzerine çıkan balık. (İM)

Tafuk: Tavuk. (İM) krş.: dağuk (II), dağuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, tavuk, toğuk.

Tağuk: Tavuk. (DM) krş.: dağuk (II), dağuk, tafuk, tağuk, tavoh, tavuk, tavuk, toğuk.

Ƨağuz: Domuz. (DM) krş.: danguz, danğuz, donguz, tonguz, Ƨonguz, toñuz.

Tağuk: Tavuk. (BM, Kİ) krş.: dağuk (II), dağuk, tafuk, tağuk, tavoh, tavuk, tavuk, toğuk.

Tana: Dana. (BM, DM, İM, Kİ, TZ) krş.: duna, Ƨana

Ƨana: Dana. (DM, KK, TA) krş.: duna, tana.

Tarağalat: Ata tarakalı yürüyüşnü öğretmek. (KH)

Tarğa (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Tartar: Bir bildirecin türü. (BM) krş.: tardar, tartaz.

Tartaz: Bir bildirecin türü. (TZ) krş.: tardar, tartar.

Taus (Ar.): Tavus. (CC) krş.: tāvūs.

Ƨavşan: Tavşan. (DM, KK, TA, TZ) krş.: davuşgan.

Ƨavşançıl: Tavşançıl. (TA)

Tavoğ: Tavuk. (CC) krş.: dağuk (II), dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavuk, tavuk, toğuk.

Tavuk: Tavuk. (BV, CC, İM, KFT, TZ) krş.: dağuk (II), dakuk, tafuk, tağuk, takuk, tavoh, tavuk, tokuk.

Ƨavuğ: Tavuk. (DM, KK) krş.: dağuk (II), dağuk, tafuk, tağuk, tağuk, tavoh, tavuk, toğuk.

Ƨāvūs (Ar.): Tavus kuşu. (GT) krş.: taus.

Tay: At yavrusu. (KK, TA) krş.: Ƨay.

Ƨay: At yavrusu. (DM, KK, TA) krş.: tay.

Taylağ: Deve yavrusu. (TZ)

Ƨazı (Far.): Arap atı. (TA) krş.: tāzī.

Tāzī (Far.): Arap atı. (Kİ) krş.: Ƨazı.

Tazı at: Arap atı. (Kİ)

Ƨazı it: Tazı. (DM, TA)

PDF Eraser Free

Teke: Teke, erkek keçi. (BM, BV, DM, KFT, Kİ, TA, TZ) krş.: deke.

Tekeçük: Küçük teke. (TA)

Tekleç: Yengeç. (DM)

Tengeç: Yengeç. (BM) krş. ilengiç, yengeç, yenkeş.

Tepengi: Eğer yastığı. (TZ)

Teri kanat: Yarasa. (TZ)

Terkü: At eyerinin arkası. (İH, TA) krş.: dergü.

Teve: Deve. (GT, TA) krş.: deve, tife, tive, töve, tüve.

Teve kuş: Deve kuşu. (TZ. krş.: deve kuş, deve kuşu, deve kuşu.

Tevengeç: Dölengeç veya devlengeç kuşu, delice kuşu. (DM) krş.: deglügeç, devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlügeç, tülüveç.

Tevlügeç: Dölengeç veya devlengeç kuşu, delice kuşu. (DM/TZ) krş.: deglügeç, devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevengeç, tülüveç.

Tevşe (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Teyin: Sincap. (CC, İH, İM, TA)

Tife: Deve. (İM) krş.: deve, teve, tive, töve, tüve.

Til kuş: Bir tür kuş.(TZ)

Tilkü: Tilki. (BM, DM, İM, Kİ, TA) krş.: dilkü, tülki, tülkü.

Tive: Deve. (BV) krş.: deve, teve, tife, töve, tüve.

Toğan: Akbaba, çaylak (BM, TA).

Toğtoy: Toy kuşu. (BM) krş.: toğtoy.

Toğtuy: Toy kuşu. (BM) krş.: toğtoy.

Toğu: Balık yavrusu. (TZ)

Toklı: Bir yaşındaki erkek koyun, kuzu. (BM, TA) krş.: toklu.

Toğlu: Bir yaşındaki erkek koyun, kuzu. (İH) krş.: toklı.

Toğuç: Tavuk. (BM) krş.: dağuç, dağuç, tafuç, tağuç, tağuç, tavoh, tavuç, tavuç.

Toruntay: Şahin cinsinden bir kuş. (TZ)

Tothar (Moğ.): Papağan. (CC)

Toy (II): Toy kuşu. (İH, Kİ) krş.: toy.

Toy: Toy kuşu. (TA) krş.: toy (II).

Töve: Deve. (CC) krş.: deve, teve, tife, tive, tüve.

Tuğrul: Tuğrul kuşu. (Kİ)

Turğay: Serçe gibi küçük kuş. (BV, İH) krş.: durğay.

Turna: Turna kuşu. (BM, CC, DM, İM, Kİ, TZ) krş.: turna.

PDF Eraser Free

Turna: Turna kuşu. (DM, KK, TA) krş.: turna.

Tüfi (Far.): Papağan, dudu kuşu. (GT, İH)

Tübe kaz: Evcil kaz. (TZ)

Tülki: Tilki. (GT, TZ) krş.: dilkü, tilkü, tülkü.

Tülkü: Tilki. (BV, CC, Kİ) krş.: dilkü, tilkü, tülki.

Tülkün: Çaylak. (Kİ)

Tülüveç: Pelikan kuşu. (İM) krş.: deglügeç, devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlengeç, tevlügeç.

Tüve: Deve. (TZ) krş.: deve, teve, tife, töve, tive.

-U-

Uçuçü kuş: Uçan kuş. (DM)

‘uçal (Ar.): Atın yürürken ayağını yere sürtmesi (İN)

Uşar kazı: Balıkçıl kuş, leylek. (BM)

Ulaş: Oğlak, keçi yavrusu. (CC) krş.: ağlak, avlak, oğlak, oğulak, ovlak.

Ulu balık: Kur’an-ı Kerim’de nur diye anılan büyük bir balık. (İH)

Urğuk: Köpek yavrusu, enik. (TZ) krş.: uruk.

Uruk: Köpek yavrusu, enik. (TZ) krş.: urğuk.

-Ü-

Übük: İbibik kuşu. (TZ)

Üç: Üç yaşındaki koyun ve keçi. (Kİ)

Ügeyik: Üveyik kuşu. (TA, TZ) krş.: ögeyik.

Ügü: Baykuş, uhu kuşu. (BM, CC, Kİ, TZ)

Üptek: Alaca ibibik. (DM)

Ür-: (köpek için) Ürmek, ulumak, havlamak. (BM, CC, GT, Kİ)

Üvez: Sivrisinek. (BM) krş.: iyez, üyez, üyüz

Üyez: Sivrisinek. (BM, DM, TA) krş.: iyez, üvez (I), üyüz.

Üyüz: Sivrisinek. (Kİ) krş.: iyez, üvez (I), üyez.

-V-

Vatvat (Ar.): Yarasa. (GT)

-Y-

Yabalak: Baykuş. (BM, CC, DM, TA)

Yağır: Hayvanın sırtındaki yara. (BV, İN, Kİ)

Yağlabay: Doğan cinsinden çakır deneni bir kuş. (TZ)

Yalım: Kertenkele. (DM)

Yalman: Dağ faresi, tarla faresi. (BM, DM, İM, Kİ, TA, TZ)

Yapçı: Maymun. (TZ) *krş.:* yapçın.

Yapçın: Yapçı, maymun. (TZ) *krş.:* yapçı.

Yapsı: Kene. (TZ)

Yarasa: Yarasa. (Kİ, TA, TZ) *krş.:* yarsa.

Yar kanat: Yarasa. (TZ) *krş.:* yarı kanat, yer kanat.

Yarı kanat: Baykuş, yarasa. (İM) *krş.:* yar kanat, yer kanat.

Yarsa: Yarasa. (DM) *krş.:* yarsa.

Yatuk: Tavşan yuvası. (TA)

Yavan: (II) Kene denilen böcek. (İH)

Yavri (I): Cıvcıv, kuş yavrusu. (BM, DM, TA)

Yavri (II): Balık Yavrusu. (TZ)

Yavısı: 1. Kene, koyuna musallat böcek. (İH)

2. Kene yavrusu, bit yavrusu. (TZ)

Yavşak: Bit yavrusu. (Kİ)

Yazı gögerçini: Kumru, yaban güvercini. (İH)

Yeder: Kuş yavrusu. (TA)

Yelemçi: Koşu atı. (CC)

Yelve: Bildircına benzer bir kuş. (Kİ)

Yem: Yem, hayvan yiyeceği. (Kİ, TZ) *krş.:* yim.

Yer kanat: Yarasa. (DM) *krş.:* yarı kanat, yar kanat.

Yeşek: Eşek. (DM) *krş.:* eçek, eşek, işek.

Yıl-: (kuşun) kanadını hareket ettirmeyip akar gibi süzülmesi. (İH)

Yılan: Yılan. (BM, BV, CC, DM, GT, İH, İM, KF, Kİ, KK, TA) *krş.:* cılan, ılan.

Yılan sivle-: Yılanın yuvasına akması. (İH)

Yılkı: Sürü, (at) sürüsü. (CC, İM, Kİ, TZ)

Yi-: Kurt, böcek kemirmek. (MG)

Yirik: Su kuşu, martı. (BM)

Yort-: (Atı) dört nala koşturmak, hızla gitmek, kaçmak. (GT)

Yozla-: (Koyun) kısır kalmak. (İH)

PDF Eraser Free

Yördek: Ördek. (BM) *krş.:* ördek.

Yumran: Köstebek, büyük sıçan. (İH)

Yumur: Hayvanın yuvarlandığı yer.
(İH)

Yunad: Beygir sürüsü. (Kİ)

Yunt: At, otlakta oylayan atların
tümü. (TA, TZ)

Yuntavlı: At. (TZ)

Yügrük: Hızlı koşan (at) (BV, İM,
Kİ, MG, TZ) *krş.:* yügürük, yürük.

Yügürük: Hızlı giden (at). (KH) *krş.:*
yügrük, yürük.

Yügürüklük: Atlarda hızlı koşma.
(KH)

Yürük: Hızlı koşan (at). (TZ) *krş.:*
yügrük, yügürük.

-Z, Ẓ, Z̤, Z̥-

Zabbe (Ar.): Kertenkele, keler. (BV)

Zafere (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

Zāġ (Far.): Karga. (GT)

Zaġar: Bir tür küçük köpek. (İH)

Zenbūr (Far.): Arı, eşek arısı. (GT,
İM)

Zerāric (Ar.): Kuduz böcekleri. (KH)

Zibeh (Ar.): Bir at hastalığı. (BV)

KAYNAKÇA

Aalto, Pentti (2000), “Orhon Yazıtlarındaki At İsimleri Üzerine”, *Türk Dili*, (Çev. Erhan Aydın), s. 453-457.

Ahincanov, Sercan M. (2009), *Türk Halklarının Katalizör Boyu Kıpçaklar*, Selenge Yayınları, İstanbul.

Aksan, Doğan (1971), “Kavram Alanı - Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1965*, s.168-184.

_____ (2006), *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.

_____ (2009), *Anlambilim –Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi-*, Engin Yayınevi, Ankara.

_____ (2009), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Atalay, Besim (2006), *Divanü Lûgat-it-Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 524, Ankara.

Aydın, Mehmet (2007), *Dilbilim El Kitabı*, 3F Yayınevi, İstanbul.

Bilgin, Muhittin (2006), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Bozkaplan, Şerif Ali (1992), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kuş İsimleri ve Onların Sistematiği”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1987*, s.43-79.

_____ (1999), “Türkiye Türkçesinde Ehli Olmayan Hayvan Adlarının Sistematiği”, *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*, s. 157-197, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

_____ (2007), “Kutadgu Bilig’deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme” *Turkish Studies*, s. 1110-1118.

Caferoğlu, Ahmet (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Chirli, Nadejda (2005), *Ermeni Kıpçakçası Dualar Kitabı Algış Bitigi*, SOTA Yayınları, Haarlem.

- Clauson, G. (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, Oxford University.
- Delice, H. İbrahim (2003), *Hulasa –Okçuluk ve Atçılık-*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Demir, Müzeyyen, Albayrak, İlkay, Alptekin, Pınar vd., (1999), *Biyoloji*, Zafer Yayınları: Ankara.
- Demirci, Jale (1998), “Kıpçak Sözlükleri”, *Kebikeç*, S. 6., s. 145-151.
- Demirezen, Mehmet (1981), “Dil Tarihlemesi (Glottochronology) ve Dilbilimdeki Yeri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s.101-111.
- Derleme Sözlüğü (1993), Türk Dil Kurumu Yayınları: 211/1, Ankara.
- Dilçin, Cem (1981), Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı ve Tarihsel Sözlüğü, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s.23-38.
- Doerfer, Gerhard (1981), “Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1980-1981*, s.1-15.
- Eckmann, Janos (2003), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, (Haz. O. F. Sertkaya), Türk Dil Kurumu Yayınları: 635, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2008), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları: 603, Ankara.
- Erdem, Melek (2009), *Modern Oğuz Türkçesi Söz Varlığı*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Gen, Sıla (2009), *Harezmi Türkçesinden Kazakçaya Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Gökbel, Ahmet (2000), *Kıpçak Türkleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Grönbeck, K. (1992), Kuman Lehçesi Sözlüğü -Codex Cumanicus’un Türkçe Sözlük Dizini-, (Çev. Kemal Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Guiraud, Pierre (1999), *Anlambilim La Sémantique* (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yayınları, İstanbul.

Hengirmen, Mehmet, (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınevi, Ankara.

İlhan, Nadir ve Şenel, Mustafa (2008), “Dīvānu Lugāti’t Türk’e Göre Av, Avcılık Ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler Ve Kavram Alanları”, *Turkish Studies*, s. 259-277.

İzbudak, Veled (1936), *El-İdrāk Haşiyesi*, Devlet Basımevi, İstanbul.

Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 579, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2007), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 575, Ankara.

Küçük, Salim (2009), “Türk Kültüründe Donlarına Göre Atlara Verilen Adlar ve Nişanları”, *Turkish Studies*, s. 1830-1855.

Mahmūd b. Kādî-i Manyās (1993), *Gülistan Tercümesi*, (Hazırlayan: Mustafa Özkan), Türk Dil Kurumu Yayınları: 562, Ankara.

Mert, Osman (2007), “Kazak Türkçesi’nde Hayvan Adlarıyla Kurulan Atasözleri”, Kazakistan ve Türkiye’nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar Arası Sempozyumu, Almatı, s. 297-312.

Öner, Mustafa (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Özgür, Can (2002), *Kitâbü’l-Hayl*, Çantay Yayınevi, İstanbul.

Özgür, Can (2009), “Kıpçak Sahasına Ait Sözlük ve Kaynaklarda At ve Atçılıkla İlgili Terminoloji”, *Turkish Studies*, s. 891-905.

Özkan, Mustafa (2000), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Pentti, Aalto (2000), “OrhunYazıtlarındaki At İsimleri Üzerine”, (Çev. Erhan Aydın), *Türk Dili* 587, s. 453-457.

Sertkaya, O. Fikri (1995), “Eski Türk Kültüründe At”, (Yayınlayan: E. Gürsoy Naskali), *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, s. 25-30, İstanbul.

Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç (1961), “Nazvaniya Domaşnih i Dikih Joivotnih u Tyurkoyazıkah”, *İstorişçeskoye Razvitiyo 'leksiki Yurkskih Yazkıv*, Moskova, s. 82-172.

Tarama Sözlüğü (1988), Türk Dil Kurumu Yayınları: 212, Ankara.

Toklu, Osman, (2009), *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları: 487, Ankara.

Toparlı, Recep (1989), *Kıpçak Türkçesi*, Fen-Edebiyat Fakültesi Ofset Tesisleri, Erzurum.

Toparlı, Recep (1993), *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtîn*, Türk Dili Kurumu Yayınları: 555, Ankara.

Toparlı, Recep - Çöğenli, Sadi -Yanık, Nevzat H. (1999), *El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkkiyye*, Türk Dili Kurumu Yayınları: 728, Ankara.

Toparlı, Recep - Çöğenli, Sadi -Yanık, Nevzat H. (1999), *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî*, Türk Dili Kurumu Yayınları: 763, Ankara.

Toparlı, Recep- Vural, Hanifi-Karaatlı, Recep (2003), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Toparlı, Recep (2003), *Ed-Dürretü'l- Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkkiyye*, Türk Dili Kurumu Yayınları: 836, Ankara.

Toprak, Funda (2003), “Divân-ı Lugât'it Türk'te “Kıpçakça” Kaydıyla Verilen Kelimelerin Tarihi Kıpçak Sözcüğü İçindeki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, Ankara.

Türkçe Sözlük (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Uğurlu, Mustafa (1987), *Münyetü'l Ğuzât*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 676, Ankara.

Vardar, Berke (2007), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.